

คัมภีร์มหาปัฏฐาน

เอกสารประกอบการศึกษาชั้นมหาอภิธรรมิกะเอก

จัดทำโดย ดร.ประชา แสงทองสุข

จัดพิมพ์โดย กลุ่มวิชชาวิมุตติปริเยสกะ

คัมภีร์มหาปัฏฐาน

เอกสารประกอบการศึกษาชั้นมหาอาภิธรรมิกะเอก

จัดทำโดย

ดร.ประชา แสงทองสุข

จัดพิมพ์โดย

กลุ่มวิชชาวิมุตติปริเยสกะ

คัมภีร์มหาปัฏฐาน
เอกสารประกอบการศึกษาชั้นมหาอาภิธรรมิกะเอก
โดย ดร.ประชา แสงทองสุข

ISBN : 978-616-348-288-4

พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม เดือนมิถุนายน ๒๕๖๙

คณะทำงาน : ๑. คุณพิรพร คล่องเวสสะ อภิธรรมบัณฑิตรุ่น ๕๑/๕๗
ผู้แทนกลุ่มวิชชาวิมุตติปริเยสกะ และฝ่ายดูแลงานพิมพ์
๒. คุณพนิดา ชอบวณิชชา อภิธรรมบัณฑิตรุ่น ๕๒/๕๘
ผู้อุปถัมภ์ทางด้านการเงิน และฝ่ายดูแลงานพิมพ์
๓. คุณพิกุล ศรีศาสตรา อภิธรรมบัณฑิตรุ่น ๕๔/๖๐
ฝ่ายบัญชีการเงิน และติดต่อประสานงานดูแลสมาชิกและการจัดส่ง
๔. คุณชนิกา รุ่งสิริธนบูลย์
แอดมินสถาบันบาลีใหญ่และพระไตรปิฎก วัดวิหารธรรม อุดรธานี
ผู้ช่วยดูแลระบบและติดต่อประสานงานสมาชิกและการจัดส่ง

จัดพิมพ์โดย กลุ่มวิชชาวิมุตติปริเยสกะ
(กลุ่มผู้แสวงหาปัญญาและความหลุดพ้น)

ภาพปก : ได้รับความอนุเคราะห์จากศิลปิน : วสันต์ คร้ามศรี จันครามแกลลอรี่
โทร. ๐๖๒-๖๖๒๖๓๐๐

ภาพปัฏฐาน : ได้รับความอนุเคราะห์จาก คุณศรชัย ชยาภิวัฒน์
อภิธรรมบัณฑิต รุ่น ๔๙ ปี ๒๕๕๕

พิมพ์ที่ : บริษัท ธนาเพรส จำกัด
๙ ซอยลาดพร้าว ๖๔ แยก ๑๔ แขวงวังทองหลาง
เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐
โทร. ๐-๒๕๓๐-๔๑๑๔ โทรสาร ๐-๒๑๐๘-๘๙๕๐-๕๑
E-mail : tanapress@gmail.com

กลุ่มวิชชาวิมุตติปริเยสกะ : กลุ่มผู้แสวงหาปัญญาและความหลุดพ้น

ชื่อบาลี : วิชฺชาวิมุตฺติปริเยสกสมิติ

วิชฺชา	หมายถึง	ปัญญา มีวิปัสสนาปัญญาเป็นเบื้องต้น มีมรรคปัญญาเป็นที่สุด
วิมุตฺติ	หมายถึง	ความหลุดพ้น หรือแดนหลุดพ้น กล่าวคือพระนิพพาน
ปริเยสก	หมายถึง	ผู้แสวงหาหรือผู้มุ่งมั่นขวนขวาย
สมิติ	หมายถึง	กลุ่มหรือชมรม หมู่คณะ

ตั้งชื่อกลุ่ม โดย หลวงพ่อพระภัททันตะ อัคคญาณาภิวังสะ อัครมหาบัณฑิต
รองสังฆราช ฝ่ายชเวจิน ประเทศเมียนมาร์ (คล้ายฝ่ายธรรมยุติของไทย
น่าเสียดายที่ท่านได้มรณภาพไปเมื่อ 19 พฤศจิกายน 2566 สิริอายุ 85 ปี 66 พรรษา)
แปลโดย พระอาจารย์นรมย์ วิสารโท พระไทยที่เป็นลูกศิษย์ไปศึกษากับท่านที่ประเทศเมียนมาร์

วัตถุประสงค์ของกลุ่ม

จัดทำเอกสาร สื่อมัลติมีเดีย รวมทั้งจัดกิจกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาถวายเป็นพุทธบูชา
ธรรมบูชา สังฆบูชา โดยการเผยแผ่เป็นธรรมทาน เพื่อปัจจัยสู่มรรค ผล นิพพาน

สามารถติดต่อขอรับเอกสารหรือสอบถามกับกลุ่มได้ที่ QR Code

E-Book จูฬตรี | E-Book จูฬโท | E-Book จูฬเอก เล่ม 1 | E-Book จูฬเอก เล่ม 2 | E-Book มัชเอก | E-Book ตามรอย | E-Book คัมภีร์มหาปัฏฐาน

คำนำจากผู้จัดพิมพ์

"กลุ่มวิชชาวิมุตติปริเยสกะ" เป็นกลุ่มรุ่นพี่อภิธรรมช่วยรุ่นน้องที่เริ่มแจกจ่ายเอกสารเป็นแผ่นปลิว เพื่อช่วยเหลือเพื่อน ๆ ในชั้นเรียนเป็นเบื้องต้นตั้งแต่ปี พ. ศ. ๒๕๕๑ เป็นต้นมา และเล็งเห็นประโยชน์จากการณ์นี้ จึงได้ดำเนินการต่อ ๆ มา โดยขยายมาทำเป็นรูปเล่มและจัดพิมพ์สวยงามยิ่ง ๆ ขึ้นไป โดยมีอภิธรรมบัณฑิตรุ่น ๕๑/๕๗ เป็นหลักและรุ่นอื่น ๆ ร่วมด้วยต่อ ๆ มา โดยหวังว่าผู้มีบุญที่มีโอกาสได้เข้ามาศึกษา "พระอภิธรรม" อันล้ำเลิศนี้จะสามารถผ่านพ้นอุปสรรคในการศึกษาจนสำเร็จได้ในที่สุดอย่างไม่ย่อท้อ เพราะพระพุทธองค์ทรงพระเมตตาและกรุณาให้เวไนยสัตว์แบบพวกเราได้พ้นทุกข์ด้วย จึงยอมสละพระองค์ถึง ๔ อสงไขย ๑๐๐,๐๐๐ กัปป์ เพื่อพวกเราผู้นับว่าเป็นผู้มีบุญมากอย่างยิ่งในชาตินี้

สำหรับเทอมการศึกษาใหม่ วันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๙ นี้ เป็นที่น่ายินดีและนับว่าเป็นบุญใหญ่อย่างยิ่งอีกครั้งของนักศึกษาพระอภิธรรม เพราะ**อาจารย์ ดร.ประชา แสงทองสุข** อาจารย์ผู้สอนชั้นมหาอาภิธรรมิกะเอก ซึ่งเป็นชั้นสุดท้ายก่อนจบเป็นอภิธรรมบัณฑิต ได้มอบ **"เอกสารประกอบการศึกษาชั้นมหาอาภิธรรมิกะเอก"** ฉบับนี้มาให้ตามที่กลุ่มวิชชาวิมุตติปริเยสกะได้ขอความกรุณาขอจัดพิมพ์ไป

ท้ายนี้ บุญกุศลใด ๆ ที่เกิดขึ้นจากการจัดทำเอกสารครั้งนี้ ขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และน้อมบูชาอรรถกถาจารย์ ฎีกาจารย์ พร้อมด้วยบูรพาจารย์ทุก ๆ ท่าน และอาจารย์ทุก ๆ ท่านแห่งอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย และขออนุโมทนาบุญกับ**อาจารย์ ดร.ประชา แสงทองสุข** และอุทิศส่วนกุศลนี้แด่ คุณแม่เฮียง แสงทองสุข (มารดาอาจารย์ ดร.ประชา แสงทองสุข) ซึ่งวายชนม์ไปเมื่อ ๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๙ ที่ผ่านมา ตลอดจนขออนุโมทนาบุญกับทุก ๆ ท่านในมหากุศลจากการศึกษาพระอภิธรรม การจัดพิมพ์ การร่วมทุนทรัพย์และมีส่วนร่วมไม่ว่าทางใดทางหนึ่ง ขอให้ทุก ๆ ท่านได้รับผลบุญที่มีส่วนในธรรมทานอันเลิศครั้งนี้โดยถ้วนหน้ากันและขอให้มีความรู้ ความเข้าใจ ในพระสัทธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์อย่างแจ่มแจ้งแทงตลอด จนเกิดปัญญาญาณที่สามารถจะนำพาตนให้พ้นภัยสิ้นทุกข์ในวัฏฏสงสาร ตราบจนเข้าถึง มรรค ผล นิพพาน ในกาลอันใกล้นี้ด้วยเทอญ.

จิรं ติฏฺฐตุ พุทฺธสาสนํ.

ขอพระพุทธศาสนาจงดำรงสถิตย์สถาพรยั่งยืนนาน.

สาธุ สาธุ สาธุ

พิรพร คล่องเวสสะ อภิธรรมบัณฑิตรุ่น ๕๑/๕๗

กลุ่มวิชชาวิมุตติปริเยสกะ

(กลุ่มผู้แสวงหาปัญญาและความหลุดพ้น)

วันที่ ๒๙ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๙

หมายเหตุ: จุดมุ่งหมายในการจัดพิมพ์ครั้งนี้เพียงเพื่อเป็นคู่มือเสริมการศึกษาในหลักวิชาให้เข้าใจและจดจำได้ง่ายขึ้นต่อการศึกษาในชั้นมหาอาภิธรรมิกะเอกเท่านั้น นอกจากนี้หากมีข้อผิดพลาดประการใดจะทำการปรับปรุงแก้ไขในการจัดพิมพ์ครั้งต่อไป สาธุ สาธุ สาธุ.

คำนำ

๑. ถามว่า ชื่อว่าปัฏฐาน เพราะอรรถว่ากระไร?

ตอบว่า เพราะอรรถว่าเป็นปัจจัยมีประการต่างๆ

จริงอยู่ ป อักษร ย่อมแสดงอรรถว่ามีประการต่างๆ

ฐาน ศัพท์ ย่อมแสดงอรรถว่าเป็นปัจจัย จริงอยู่ ปัจจัย ท่านเรียกว่า “ฐานะ” ในคำทั้งหลายมีอาทิว่า ความเป็นผู้ฉลาดในฐานะและมิใช่ฐานะ

บรรดาปัฏฐาน ๒๔ เหล่านี้แต่ละข้อ ชื่อว่าปัฏฐาน เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ด้วยอำนาจแห่งปัจจัยมีประการต่างๆ ด้วยประการฉะนี้ ก็ปกรณ์นั้นทั้งหมด ผู้ศึกษาพึงทราบว่าปัฏฐาน เพราะเป็นที่รวมแห่งปัฏฐานเหล่านี้

๒. ถามว่า ชื่อว่าปัฏฐาน เพราะอรรถว่าอะไร?

ตอบว่า เพราะอรรถว่าจำแนก จริงอยู่ ปัฏฐานปรากฏโดยอรรถว่า จำแนก ในที่มาว่าการบัญญัติ การแต่งตั้ง การเปิดเผย การจำแนก การทำให้กระจ่าง

บรรดาปัฏฐาน ๒๔ เหล่านี้ แต่ละอย่างชื่อว่าปัฏฐาน เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงจำแนกธรรมทั้งหลายมีกุศล เป็นต้น ด้วยอำนาจแห่งปัจจัยมีเหตุปัจจัย เป็นต้น ด้วยประการฉะนี้ ปกรณ์นี้ทั้งหมด ผู้ศึกษาพึงทราบว่า ชื่อว่าปัฏฐาน เพราะเป็นที่ประชุมแห่งปัฏฐานเหล่านี้

๓. ถามว่า ชื่อว่าปัฏฐาน เพราะอรรถว่าอะไร?

ตอบว่า เพราะอรรถว่าตั้งอยู่ทั่วไป (แผ่ไป) อธิบายว่า ด้วยอรรถว่าดำเนินไป จริงอยู่ ในอาคตสถานว่า “โคฏฺฐา ปฏฺฐิตคาโว” โคดำเนินไปจากที่อยู่ของโค ดังนี้

ศัพท์ว่า “ปฏฺฐิตคาโว” โคดำเนินไป พระอรรถกถาจารย์กล่าวโดยปัฏฐานใด ปัฏฐานนั้นโดยอรรถ ได้แก่การดำเนินไป

บรรดาปัฏฐาน ๒๔ เหล่านี้แต่ละข้อชื่อว่าปัฏฐาน เพราะมีการดำเนินอันเป็นไปด้วยอำนาจความเกี่ยวข้องกัน เพราะได้นัยอันมีความพิสดารในธรรมทั้งหลายมีกุศลเป็นต้น ซึ่งจำแนกออกเป็นประเภทมีเหตุปัจจัยเป็นต้น แห่งพระสัพพัญญุตญาณอันมีการดำเนินไปไม่ขัดกัน ในปกรณ์ทั้งหลายมีธัมมสังคณีปกรณ์ซึ่งมีนัยอันไม่พิสดารนัก เป็นต้น ก็ปกรณ์นี้ทั้งหมดพึงทราบว่าชื่อว่าปัฏฐาน เพราะเป็นที่ประชุมแห่งปัฏฐานเหล่านี้ (ปัญจปกรณ์อรรถกถา)

พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ ได้รจนาคัมภีร์มหาปัฏฐาน ปัจจยโชติกะ สาธิปปายะสรูปัตถนิสสยะกำหนดเนื้อหาที่สำคัญเพื่อให้เหมาะสมกับการศึกษาพระอภิธรรมชั้นมหาอาภิธรรมิกะเอก ผู้จัดทำรวบรวมเนื้อหาสาระจากตำราที่ได้รจนาขึ้นเพื่อช่วยสรุปเนื้อหาของ บทเรียนให้ชัดเจนและกระชับขึ้น นักศึกษาและผู้สนใจสามารถนำคู่มือฉบับนี้ใช้ประกอบการศึกษาให้เกิดประโยชน์และทำความเข้าใจได้

หากมีข้อผิดพลาดประการใดจากเนื้อหาสาระที่รวมรวมในคู่มือฉบับนี้ ผู้จัดทำกราบขออภัยและยินดีที่จะแก้ไขให้ถูกต้องตามความเหมาะสม กราบขอบพระคุณท่านเจ้าภาพผู้ใจบุญที่ปรารถนาความสำเร็จในการศึกษาปริยัติธรรมให้มีแก่ชนรุ่นหลัง ขอน้อมอนุโมทนาสาธุการกับท่านเจ้าภาพทุกท่านที่มีส่วนร่วมในการจัดพิมพ์คู่มือฉบับนี้

ดร.ประชา แสงทองสุข

คำอุทิศ

แด่คุณแม่เฮียง แสงทองสุข
กุศลกรรมเหล่าใดพึงสำเร็จจากการจัดทำคู่มือการศึกษาคัมภีร์มหาปัฏฐานฉบับนี้
ขออุทิศส่วนกุศลเหล่านั้นทั้งหมดไม่มีเหลือแด่หม่าม้า คุณแม่เฮียง แสงทองสุข

คู่มือฉบับนี้ใช้ระยะเวลาจัดทำตั้งแต่เดือนมิถุนายน ๒๕๖๘ จนถึงเดือนพฤษภาคม ๒๕๖๙ ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาอันยากลำบากต่อสภาพจิตใจและสุขภาพร่างกายของผู้จัดทำอย่างมาก เนื่องด้วยคุณแม่ของผู้จัดทำได้ล้มป่วยอย่างหนัก เป็นช่วงระยะเวลาที่สำคัญต่อพลังใจและกำลังใจของผู้จัดทำอย่างมาก ผู้จัดทำจำเป็นต้องใช้สรรพกำลังทางร่างกายและความคิด ความเอาใจใส่ดูแลคุณแม่ให้ได้รับความสะดวกสบายที่สุดเท่าที่จะเป็นได้ ผู้จัดทำได้ตั้งกุศลเจตนาเพื่อรวบรวมเนื้อหาสาระและข้อมูลที่สำคัญเพื่อให้คู่มือฉบับนี้สำเร็จพร้อมให้นักศึกษานำมาใช้ประโยชน์ และเป็นกุศลสนับสนุนให้คุณแม่ปลอดจากทุกข์ หายจากโรคภัย

ผู้จัดทำตระหนักดีว่าการพลัดพรากเป็นสิ่งแน่นอน ความสูญเสียเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ในที่สุดคุณแม่ได้จากไปอย่างสงบในวันที่ ๒๑ เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๙

อานิสงส์อันใดพึงเกิดขึ้นจากการรวบรวมเนื้อหาสาระของคู่มือฉบับนี้ ก็ดี จากการช่วยให้ผู้ศึกษาได้มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น ก็ดี ตลอดจนการสร้างตำราทางปริยัติธรรม ก็ดี ผู้จัดทำขอน้อมผลแห่งบุญเหล่านั้นโดยไม่มีส่วนเหลือแด่คุณแม่เฮียง แสงทองสุข อันเป็นที่รักยิ่ง ขอให้ท่านได้รับความสุข ความสบาย ความสงบ มีโอกาสได้บรรลุธรรมในที่สุด

ดร.ประชา แสงทองสุข

สารบัญ

หน้า

คำนำ

ปัฏฐานปาฬิ ๑

โครงสร้างคัมภีร์มหาปัฏฐาน ๒๗

เนื้อความเบื้องต้น ๒๘

ปัจจยนิทเทส ๓๔

สหชาตชาติ ๓๕

อารัมมณชาติ ๑๖๕

อนันตรชาติ ๑๖๖

วัตถุปุเรชาตชาติ ๑๖๘

ปัจฉาชาตชาติ ๑๐๘

อาหารชาติ ๑๑๒

รูปชีวิตินทริยชาติ ๑๑๓

ปกตูปนิสสยชาติ ๑๑๔

นานักขณิกกัมมชาติ ๑๑๙

สรุปเนื้อความ ๓ ประการ

สหชาตชาติ ๑๒๐

อารัมมณชาติ ๑๒๘

อนันตรชาติ ๑๓๒

วัตถุปุเรชาตชาติ ๑๓๔

ปัจฉาชาตชาติ ๑๓๖

อาหารชาติ ๑๓๗

รูปชีวิตินทริยชาติ ๑๓๘

ปกตูปนิสสยชาติ ๑๓๙

นานักขณิกกัมมชาติ ๑๔๐

ปัญหาวารวิภังค์ ๑๔๑

สหชาตชาติ ๑๔๕

อารัมมณชาติ ๑๕๘

อนันตรชาติ ๑๖๒

วัตถุปุเรชาตชาติ ๑๖๓

ปัจฉาชาตชาติ ๑๖๔

อาหารชาติ ๑๖๕
รูปชีวิตินทริยชาติ ๑๖๕
ปกตูปนิสสยชาติ ๑๖๕
นานักขณิกกัมมชาติ ๑๖๗
อนุวาทพระบาลี ๑๖๘
ปัจจยสภาคะ ๑๗๐
วจนัตถะของปัจจัย ๒๔ ๑๗๑
อุปมาในปัจจัย ๒๔ ๑๗๓
สรุปปัจจัย ๒๔ หรือ ๓๗ ๑๗๖
ประวัติผู้จัดทำ ๑๗๘

ปัฏฐานปาฬิ ปัจจยนิทเทส

๑.เหตุปจฺจโย

๑. เหตู เหตุสมฺปยุตฺตกานำ ธมฺมานำ ตำสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานำ เหตุปจฺจเยน ปจฺจโย

เหตุ ๖ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ สเหตุจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบกับเหตุ ๖ เหล่านั้น (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) และสเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่มีเหตุ ๖ และ สเหตุกจิตตุปบาทเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจเหตุปัจจัย

๒.อารมฺมณปจฺจโย

๑. รูปายตนำ จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อารมฺมณปจฺจเยน ปจฺจโย

รูปารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่จักขุวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับจักขุวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจอารัมมณปัจจัย

๒. สทฺทายตนำ โสตวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อารมฺมณปจฺจเยน ปจฺจโย

สัททารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่โสตวิญญาณธาตุและสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับโสตวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจอารัมมณปัจจัย

๓. คนฺธายตนำ ฆานวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อารมฺมณปจฺจเยน ปจฺจโย

คันธารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ฆานวิญญาณธาตุและสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับฆานวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจอารัมมณปัจจัย

๔. รสายตนำ ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อารมฺมณปจฺจเยน ปจฺจโย

รสารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ชิวหาวิญญาณธาตุและสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับชิวหาวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจอารัมมณปัจจัย

๕. โผฏฺฐพฺพายตนำ กายวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อารมฺมณปจฺจเยน ปจฺจโย

โผฏฐัพพารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่กายวิญญาณธาตุและสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบกับกายวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจอารัมมณปัจจัย

๖. รูปายตนำ สทฺทายตนำ คนฺธายตนำ รสายตนำ โผฏฺฐพฺพายตนำ มโนธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อารมฺมณปจฺจเยน ปจฺจโย

รูปารมณ์ สัททารมณ์ คันธารมณ์ รสารมณ์ โผฏฐัพพารมณ์ คือ ปัญจารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มโนธาตุ และ อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ที่ประกอบกับมโนธาตุ (เว้น วิริยะ ปิติ ฉันทะ) ด้วยอำนาจอารัมมณปัจจัย

๗. สพฺเพ ธมฺมา มโนวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อารมฺมณปจฺจเยน ปจฺจโย

อารมณ์ ๖ ที่เป็นปัจจุบัน อดีต อนาคต และ กาลวิมุต เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มโนวิญญาณธาตุ และเจตสิก ๕๒ ที่ประกอบกับมโนวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจอารัมมณปัจจัย

๘. ยं ยं ธมฺมำ อารพฺภ เย เย ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา เต เต ธมฺมา เตสำ เตสำ ธมฺมานำ อารมฺมณปจฺจเยน ปจฺจโย

ธรรมทั้งหลายใด ๆ คือจิตและเจตสิก ย่อมเกิดขึ้นเพราะอาศัยอารมณ์อันใดอันหนึ่ง ในบรรดาอารมณ์ ๖ บรรดาอารมณ์ ๖ อันใดอันหนึ่งเหล่านั้น เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่จิตและเจตสิกทั้งหลายนั้น ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณปัจจัย

๓.อธิปติปจฺจโย

๑. ฉนฺทาธิปติ ฉนฺทสมฺปยุตฺตกานำ ธมฺมานำ ตำสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานำ อธิปติปจฺจเยน ปจฺจโย

ฉันทาธิปติ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ สาธิปติชวนะ ๕๒ เจตสิก ๕๐ ที่ประกอบกับฉันทาธิปติ (เว้นโมหมูล หสิตุปปาทะ ฉันทะ วิจิกิจฉา) และ สาธิปติจิตตชรูป ที่มีสาธิปติชวนจิตตุปบาท พร้อมด้วยฉันทาธิปติเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจสหชาตาธิปติปัจจัย

๒. วิริยาธิปติ วิริยสมฺปยุตฺตกานำ ธมฺมานำ ตำสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานำ อธิปติปจฺจเยน ปจฺจโย

วิริยาธิปติ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ สาธิปติชวนะ ๕๒ เจตสิก ๕๐ ที่ประกอบกับวิริยาธิปติ (เว้นโมหมูล หสิตุปปาทะ วิริยะ วิจิกิจฉา) และ สาธิปติจิตตชรูป ที่มีสาธิปติชวนจิตตุปบาท พร้อมด้วยวิริยาธิปติเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจสหชาตาธิปติปัจจัย

๓. จิตฺตาธิปติ จิตฺตสมฺปยุตฺตกานำ ธมฺมานำ ตำสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานำ อธิปติปจฺจเยน ปจฺจโย

จิตตาธิปติ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ เจตสิก ๕๑ ที่ประกอบกับจิตตาธิปติ (เว้น วิจิกิจฉา) และสาธิปติจิตตชรูป ที่มีสาธิปติชวนจิตตุปบาทเป็นสมุฏฐานด้วยอำนาจสหชาตาธิปติปัจจัย

๔. วีมำสาธิปติ วีมำสสมฺปยุตฺตกานำ ธมฺมานำ ตำสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานำ อธิปติปจฺจเยน ปจฺจโย

วีมังสาธิปติ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ ติเหตุกชวนะ ๓๔ เจตสิก ๓๗ ที่ประกอบกับวีมังสาธิปติ (เว้น ปัญญา) และ สาธิปติจิตตชรูป ที่มี สเหตุกชวนจิตตุปบาทพร้อมด้วยวีมังสาธิปติเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจสหชาตาธิปติปัจจัย

๕. ยं ยं ธมฺมำ ครุ กตฺวา เย เย ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา เต เต ธมฺมา เตสำ เตสำ ธมฺมานำ อธิปติปจฺจเยน ปจฺจโย

อารัมมณิกธรรมเหล่าใด เหล่าใด คือจิตเจตสิกทั้งหลาย กระทำสิ่งใด สิ่งใด ให้เป็นอารมณ์ ด้วยความฝักใฝ่หนักแน่นแล้วเกิดขึ้น สิ่งทั้งหลายเหล่านั้น เหล่านั้น เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ อารัมมณิกธรรม คือจิตและเจตสิกทั้งหลายเหล่านั้น เหล่านั้น ด้วยอำนาจอารัมมณาธิปติปัจจัย

๔.อนนฺตรปจฺจโย

๑. จกฺขุวิญฺญาณธาตุ ตสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนธาตุยา ตสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

จักขุวิญญาณธาตุ ก็ดี สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบกับจักขุวิญญาณธาตุ ก็ดี เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ มโนธาตุ คือ สัมปฏิจฉนจิต ๒ และ อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ที่ประกอบกับสัมปฏิจฉนจิต ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย

๒. มโนธาตุ ตสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนวิญญาณธาตุยา ตสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

มโนธาตุ คือ สัมปฏิจฉนจิต ๒ ก็ดี อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ดวงที่ประกอบกับสัมปฏิจฉนจิต ก็ดี เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มโนวิญญาณธาตุ คือ สันตีรณจิต ๓ อัญญสมานเจตสิก ๑๑ ที่ประกอบกับสันตีรณจิต ๓ ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย

๓. โสตวิญฺญาณธาตุ ตสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนธาตุยา ตสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

โสตวิญญาณธาตุ ก็ดี สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบกับโสตวิญญาณธาตุ ก็ดี เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ มโนธาตุ คือ สัมปฏิจฉนจิต ๒ และ อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ที่ประกอบกับสัมปฏิจฉนจิต ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย

๔. มโนธาตุ ตสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนวิญญาณธาตุยา ตสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

มโนธาตุ คือ สัมปฏิจฉนจิต ๒ ก็ดี อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ดวงที่ประกอบกับสัมปฏิจฉนจิต ก็ดี เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มโนวิญญาณธาตุ คือ สันตีรณจิต ๓ อัญญสมานเจตสิก ๑๑ ที่ประกอบกับสันตีรณจิต ๓ ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย

๕. ฆานวิญฺญาณธาตุ ตสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนธาตุยา ตสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

ฆานวิญญาณธาตุ ก็ดี สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบกับฆานวิญญาณธาตุ ก็ดี เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ มโนธาตุ คือ สัมปฏิจฉนจิต ๒ และ อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ที่ประกอบกับสัมปฏิจฉนจิต ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย

๖. มโนธาตุ ตัสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนวิญฺญาณธาตุยา ตัสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

มโนธาตุ คือ สัมปฏิจฉนจิต ๒ ก็ดี อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ดวงที่ประกอบกับสัมปฏิจฉนจิต ก็ดี เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มโนวิญญาณธาตุ คือ สันตีรณจิต ๓ อัญญสมานเจตสิก ๑๑ ที่ประกอบกับสันตีรณจิต ๓ ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย

๗. ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุ ตัสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนธาตุยา ตัสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

ชิวหาวิญญาณธาตุ ก็ดี สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบกับชิวหาวิญญาณธาตุ ก็ดี เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ มโนธาตุ คือ สัมปฏิจฉนจิต ๒ และ อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ที่ประกอบกับสัมปฏิจฉนจิต ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย

๘. มโนธาตุ ตัสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนวิญฺญาณธาตุยา ตัสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

มโนธาตุ คือ สัมปฏิจฉนจิต ๒ ก็ดี อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ดวงที่ประกอบกับสัมปฏิจฉนจิต ก็ดี เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มโนวิญญาณธาตุ คือ สันตีรณจิต ๓ อัญญสมานเจตสิก ๑๑ ที่ประกอบกับสันตีรณจิต ๓ ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย

๙. กายวิญฺญาณธาตุ ตัสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนธาตุยา ตัสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

กายวิญญาณธาตุ ก็ดี สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบกับกายวิญญาณธาตุ ก็ดี เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ มโนธาตุ คือ สัมปฏิจฉนจิต ๒ และ อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ที่ประกอบกับสัมปฏิจฉนจิต ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย

๑๐. มโนธาตุ ตัสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนวิญฺญาณธาตุยา ตัสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

มโนธาตุ คือ สัมปฏิจฉนจิต ๒ ก็ดี อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ดวงที่ประกอบกับสัมปฏิจฉนจิต ก็ดี เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มโนวิญญาณธาตุ คือ สันตีรณจิต ๓ อัญญสมานเจตสิก ๑๑ ที่ประกอบกับสันตีรณจิต ๓ ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย

๑๑. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ กุสลานำ ธมฺมานำ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

โลกียกุศลชวนะ ๑๗ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวนะดวงสุดท้าย) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ
แก่กุศลชวนะ ๒๑ ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวนะดวงที่ ๑) ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย

๑๒. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อพฺยากตานํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

กุศลชวนะ ๒๑ ดวงสุดท้าย ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่อพยากตธรรม
คือ สันตีรณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘ มหัคคตวิปากจิต ๙ ผลจิต ๔ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย

๑๓. ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

อกุศลชวนะ ๑๒ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวนะดวงสุดท้าย) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ
แก่อกุศลชวนะ ๑๒ ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวนะดวงที่ ๑) ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย

๑๔. ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อพยากตานํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

อกุศลชวนะ ๑๒ ดวงสุดท้าย ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่อพยากตธรรม
คือ สันตีรณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘ มหัคคตวิปากจิต ๙ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย

๑๕. ปุริมา ปุริมา อพฺยากาตา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อพฺยากตานํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

อพยากตธรรม คือ วิปากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นจุติจิตของพระอรหันต์) เป็นปัจจัย
คือช่วยอุปการะแก่ อพยากตธรรม คือ วิปากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ พร้อมด้วยจุติจิตของพระอรหันต์
ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย

๑๖. ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

อพยากตธรรม คือ โวฏฐัพพนจิต หรือ มโนทวาราวัชชนจิตที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย
คือช่วยอุปการะแก่มหากุศลชวนะดวงที่ ๑ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย

๑๗. ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

อพยากตธรรม คือ โวฏฐัพพนจิต หรือ มโนทวาราวัชชนจิตที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ
แก่อกุศลชวนะดวงที่ ๑ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย

๑๘. เยสํ เยสํ ธมฺมานํ อนนฺตรา เย เย ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา เต เต ธมฺมา เตสํ เตสํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

ธรรมทั้งหลาย คือ จิต เจตสิก พร้อมด้วยจุติจิตของพระอรหันต์ที่เกิดหลัง ๆ ใด ๆ ย่อมเกิดขึ้นติดต่อกันใน
ลำดับแห่งนามขันธ์ทั้งหลายใด ๆ (เว้นจุติจิตของพระอรหันต์) นามขันธ์ทั้งหลาย (เว้นจุติจิตของพระอรหันต์)
นั้น ๆ เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ จิต เจตสิก พร้อมด้วยจุติจิตของพระอรหันต์ที่เกิดหลัง ๆ นั้น ๆ
ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย

๕.สมนนฺตรปจฺจโย

๑. จกฺขุวิญฺญาณธาตุ ตสฺมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนธาตุยา ตสฺมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

จักขุวิญญาณธาตุ ก็ดี สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบกับจักขุวิญญาณธาตุ ก็ดี เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ มโนธาตุ คือ สัมปฏิจฉนจิต ๒ และ อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ที่ประกอบกับสัมปฏิจฉนจิต ด้วยอำนาจสมนันตรปัจจัย

๒. มโนธาตุ ตสฺมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนวิญฺญาณธาตุยา ตสฺมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

มโนธาตุ คือ สัมปฏิจฉนจิต ๒ ก็ดี อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ดวงที่ประกอบกับสัมปฏิจฉนจิต ก็ดี เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มโนวิญญาณธาตุ คือ สันตีรณจิต ๓ อัญญสมานเจตสิก ๑๑ ที่ประกอบกับสันตีรณจิต ๓ ด้วยอำนาจสมนันตรปัจจัย

๓. โสตวิญฺญาณธาตุ ตสฺมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนธาตุยา ตสฺมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

โสตวิญญาณธาตุ ก็ดี สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบกับโสตวิญญาณธาตุ ก็ดี เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ มโนธาตุ คือ สัมปฏิจฉนจิต ๒ และ อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ที่ประกอบกับสัมปฏิจฉนจิต ด้วยอำนาจสมนันตรปัจจัย

๔. มโนธาตุ ตสฺมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนวิญฺญาณธาตุยา ตสฺมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

มโนธาตุ คือ สัมปฏิจฉนจิต ๒ ก็ดี อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ดวงที่ประกอบกับสัมปฏิจฉนจิต ก็ดี เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มโนวิญญาณธาตุ คือ สันตีรณจิต ๓ อัญญสมานเจตสิก ๑๑ ที่ประกอบกับสันตีรณจิต ๓ ด้วยอำนาจสมนันตรปัจจัย

๕. ฆานวิญฺญาณธาตุ ตสฺมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนธาตุยา ตสฺมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

ฆานวิญญาณธาตุ ก็ดี สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบกับฆานวิญญาณธาตุ ก็ดี เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ มโนธาตุ คือ สัมปฏิจฉนจิต ๒ และ อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ที่ประกอบกับสัมปฏิจฉนจิต ด้วยอำนาจสมนันตรปัจจัย

๖. มโนธาตุ ตัสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนวิญฺญาณธาตุยา ตัสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

มโนธาตุ คือ สัมปฏิจฉนจิต ๒ ก็ดี อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ดวงที่ประกอบกับสัมปฏิจฉนจิต ก็ดี เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มโนวิญญาณธาตุ คือ สันตีรณจิต ๓ อัญญสมานเจตสิก ๑๑ ที่ประกอบกับสันตีรณจิต ๓ ด้วยอำนาจสมนันตรปัจจัย

๗. ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุ ตัสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนธาตุยา ตัสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

ชิวหาวิญญาณธาตุ ก็ดี สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบกับชิวหาวิญญาณธาตุ ก็ดี เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ มโนธาตุ คือ สัมปฏิจฉนจิต ๒ และ อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ที่ประกอบกับสัมปฏิจฉนจิต ด้วยอำนาจสมนันตรปัจจัย

๘. มโนธาตุ ตัสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนวิญฺญาณธาตุยา ตัสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

มโนธาตุ คือ สัมปฏิจฉนจิต ๒ ก็ดี อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ดวงที่ประกอบกับสัมปฏิจฉนจิต ก็ดี เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มโนวิญญาณธาตุ คือ สันตีรณจิต ๓ อัญญสมานเจตสิก ๑๑ ที่ประกอบกับสันตีรณจิต ๓ ด้วยอำนาจสมนันตรปัจจัย

๙. กายวิญฺญาณธาตุ ตัสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนธาตุยา ตัสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

กายวิญญาณธาตุ ก็ดี สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบกับกายวิญญาณธาตุ ก็ดี เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ มโนธาตุ คือ สัมปฏิจฉนจิต ๒ และ อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ที่ประกอบกับสัมปฏิจฉนจิต ด้วยอำนาจสมนันตรปัจจัย

๑๐. มโนธาตุ ตัสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนวิญฺญาณธาตุยา ตัสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

มโนธาตุ คือ สัมปฏิจฉนจิต ๒ ก็ดี อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ดวงที่ประกอบกับสัมปฏิจฉนจิต ก็ดี เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มโนวิญญาณธาตุ คือ สันตีรณจิต ๓ อัญญสมานเจตสิก ๑๑ ที่ประกอบกับสันตีรณจิต ๓ ด้วยอำนาจสมนันตรปัจจัย

๑๑. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ กุสลานำ ธมฺมานำ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

โลกียกุศลชวนะ ๑๗ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวนะดวงสุดท้าย) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่กุศลชวนะ ๒๑ ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวนะดวงที่ ๑) ด้วยอำนาจสมนันตรปัจจัย

๑๒. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อพฺยากตานำ ธมฺมานำ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

กุศลชวนะ ๒๑ ดวงสุดท้าย ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่อพยากตธรรม คือ สันตีรณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘ มหัคคตวิปากจิต ๙ ผลจิต ๔ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจสมนันตรปัจจัย

๑๓. ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อกุสลานำ ธมฺมานำ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

อกุศลชวนะ ๑๒ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวนะดวงสุดท้าย) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่กุศลชวนะ ๑๒ ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวนะดวงที่ ๑) ด้วยอำนาจสมนันตรปัจจัย

๑๔. ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อพยากตานำ ธมฺมานำ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

อกุศลชวนะ ๑๒ ดวงสุดท้าย ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่อพยากตธรรม คือ สันตีรณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘ มหัคคตวิปากจิต ๙ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจสมนันตรปัจจัย

๑๕. ปุริมา ปุริมา อพฺยากาตา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อพฺยากตานำ ธมฺมานำ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

อพยากตธรรม คือ วิปากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นจุติจิตของพระอรหันต์) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ อพยากตธรรม คือ วิปากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ พร้อมด้วยจุติจิตของพระอรหันต์ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจสมนันตรปัจจัย

๑๖. ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ กุสลานำ ธมฺมานำ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

อพยากตธรรม คือ โวฏฐัพพนจิต หรือ มโนทวาราวัชชนจิตที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มหากุศลชวนะดวงที่ ๑ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจสมนันตรปัจจัย

๑๗. ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อกุสลานำ ธมฺมานำ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

อพยากตธรรม คือ โวฏฐัพพนจิต หรือ มโนทวาราวัชชนจิตที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่อกุศลชวนะดวงที่ ๑ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจสมนันตรปัจจัย

๑๘. เยสำ เยสำ ธมฺมานำ อนนฺตรา เย เย ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา เต เต ธมฺมา เตสำ เตสำ ธมฺมานำ สมนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

ธรรมทั้งหลาย คือ จิต เจตสิก พร้อมด้วยจุติจิตของพระอรหันต์ที่เกิดหลัง ๆ ใด ๆ ย่อมเกิดขึ้นติดต่อกันในลำดับแห่งนามขันธ์ทั้งหลายใด ๆ (เว้นจุติจิตของพระอรหันต์) นามขันธ์ทั้งหลาย (เว้นจุติจิตของพระอรหันต์) นั้น ๆ เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ จิต เจตสิก พร้อมด้วยจุติจิตของพระอรหันต์ที่เกิดหลัง ๆ นั้น ๆ ด้วยอำนาจสมนันตรปัจจัย

๖.สหชาตปจฺจโย

๑. จตฺตาโร ขนฺธา อรูปิโน อญฺญมญฺญํ สหชาตปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ ๔ เป็นปัจจัย คือ ช่วยอุปการะซึ่งกันและกันหรือแก่กันและกันด้วยอำนาจสหชาตปัจจัย

๒. จตฺตาโร มหาภูตา อญฺญมญฺญํ สหชาตปจฺจเยน ปจฺจโย

มหาภูตรูป ๔ เป็นปัจจัย คือ ช่วยอุปการะซึ่งกันและกันหรือแก่กันและกันด้วยอำนาจสหชาตปัจจัย

๓. โอกฺกนฺติกฺขเณ นามรูปํ อญฺญมญฺญํ สหชาตปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ ๔ และหทัยวัตถุในขณะปฏิสนธิกาลในปัญจโวการภูมิ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะซึ่งกันและกันหรือแก่กันและกันด้วยอำนาจสหชาตปัจจัย

๔. จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา จิตฺตสมุฏฺฐานานํ รูปานํ สหชาตปจฺจเยน ปจฺจโย

ธรรมทั้งหลาย คือ จิต ๗๕ เจตสิก ๕๒ (เว้นทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ อรูปวิปากจิต ๔ และจุติจิตของพระอรหันต์) เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ รูป ที่มีจิตเป็นสมุฏฐานด้วยอำนาจสหชาตปัจจัย

๕. มหาภูตา อุปาทารูปานํ สหชาตปจฺจเยน ปจฺจโย

มหาภูตรูป เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ อุปาทารูป ด้วยอำนาจสหชาตปัจจัย

๖. รูปิโน ธมฺมา อรูปีนํ ธมฺมานํ กิญฺจิ กาเล สหชาตปจฺจเยน ปจฺจโย กิญฺจิ กาเล น สหชาตปจฺจเยน ปจฺจโย

ในขณะปฏิสนธิกาล หทัยวัตถุรูปทั้งหลาย เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ปัญจโวการปฏิสนธินามขันธ์ ๔ ด้วยอำนาจสหชาตปัจจัย แต่ในปวัตติกาลเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่นามขันธ์ ๔ ด้วยอำนาจสหชาตปัจจัยไม่ได้

๗.อญฺญมญฺญปจฺจโย

๑. จตฺตาโร ขนฺธา อรูปิโน อญฺญมญฺญปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ ๔ เป็นปัจจัย คือ ช่วยอุปการะ (อญฺญมญฺญํ) ซึ่งกันและกันหรือแก่กันและกัน ด้วยอำนาจอัญญมัญญปัจจัย

๒. จตฺตาโร มหาภูตา อญฺญมญฺญปจฺจเยน ปจฺจโย

มหาภูตรูป ๔ เป็นปัจจัย คือ ช่วยอุปการะ (อญฺญมญฺญํ) ซึ่งกันและกันหรือแก่กันและกันด้วยอำนาจอัญญมัญญปัจจัย

๓. โอกฺกนฺติกฺขเณ นามรูปํ อญฺญมญฺญปจฺจเยน ปจฺจโย

ในปฏิสนธิกาล ปัญจโวการนามขันธ์ และหทัยวัตถุ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ (อญฺญมญฺญํ) ซึ่งกันและกันหรือแก่กันและกันด้วยอำนาจอัญญมัญญปัจจัย

๘.นิสฺสยปจฺจโย

๑. จตฺตาโร ขนฺธา อรูปิโน อญฺญมญฺญํ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ ๔ เป็นปัจจัย คือ ช่วยอุปการะซึ่งกันและกันหรือแก่กันและกันด้วยอำนาจสหชาตนิสสยปัจจัย

๒. จตฺตาโร มหาภูตา อญฺญมญฺญํ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

มหาภูตรูป ๔ เป็นปัจจัย คือ ช่วยอุปการะซึ่งกันและกันหรือแก่กันและกันด้วยอำนาจสหชาตนิสสยปัจจัย

๓. โอกฺกนฺติกฺขเณ นามรูปํ อญฺญมญฺญํ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ ๔ และหทัยวัตถุในขณะปฏิสนธิกาลในปัญจโวการภูมิ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะซึ่งกันและกันหรือแก่กันและกันด้วยอำนาจสหชาตนิสสยปัจจัย

๔. จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา จิตฺตสมุฏฺฐานานํ รูปานํ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

ธรรมทั้งหลาย คือ จิต ๗๕ เจตสิก ๕๒ (เว้นทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ อรูปวิปากจิต ๔ และจุติจิตของพระอรหันต์) เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ รูป ที่มีจิตเป็นสมุฏฐานด้วยอำนาจสหชาตนิสสยปัจจัย

๕. มหาภูตา อุปาทารูปานํ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

มหาภูตรูป เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ อุปาทารูป ด้วยอำนาจสหชาตนิสสยปัจจัย

๖. จกฺขายตนํ จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกจักขายตนะที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐีติปัตตจักขายตนะ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ จักขุวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับจักขุวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัย

๗. โสตายตนํ โสตวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกโสตายตนะที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐีติปัตตโสตายตนะ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ โสตวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับโสตวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัย

๘. ฆานายตนํ ฆานวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกฆานายตนะที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐีติปัตตฆานายตนะ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ ฆานวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับฆานวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัย

๙. ชิวฺหายตนํ ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกชิวหายตนะที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐีติปัตตชิวหายตนะ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ ชิวหาวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับชิวหาวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัย

๑๐. กายายตนำ กายวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกกายายตนะที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐิติปัตตกายายตนะ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ กายวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับกายวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัย

๑๑. ยำ รูปำ นิสฺสาย มโนธาตุ จ มโนวิญฺญาณธาตุ จ วตฺตนฺติ ตำ รูปำ มโนธาตุยา จ มโนวิญฺญาณธาตุยา จ ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

มโนธาตุ ๓ และ มโนวิญญาณธาตุ ๗๒ เจตสิก ๕๒ (เว้นอรูปวิปากจิต ๔) อาศัยหทัยวัตถุใดเกิดขึ้น หทัยวัตถุนั้นเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มโนธาตุ ๓ และมโนวิญญาณธาตุ ๗๒ (เว้นอรูปวิปากจิต ๔) เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบกับมโนธาตุและมโนวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัย และวัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยปัจจัย

๙.อุปนิสฺสยปจฺจโย

๑. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ กุสลานำ ธมฺมานำ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ คือ กุศลจิตตุปบาท ๒๐ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นอรหัตตมรรค) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่นามขันธ์ คือ กุศลจิตตุปบาท ๒๑ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ และปกตูปนิสสยปัจจัย

๒. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อกุสลานำ ธมฺมานำ เกสญฺจิ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ คือ โลกียกุศลจิตตุปบาท ๑๗ ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่นามขันธ์ คือ อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ บางอย่าง ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะและ ปกตูปนิสสยปัจจัย

๓. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อพฺยากตานำ ธมฺมานำ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ คือ กุศลจิตตุปบาท ๒๑ ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่อพยากตนามขันธ์ คือ วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตุปบาท ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ และปกตูปนิสสยปัจจัย

๔. ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อกุสลานำ ธมฺมานำ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ คือ อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่นามขันธ์ คือ อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยปัจจัย

๕. ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ กุสลานำ ธมฺมานำ เกสญฺจิ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ คือ อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่นามขันธ์ คือ กุศลจิตตุปบาท ๒๑ บางอย่าง ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจปกตูปนิสสยะปัจจัย

๖. ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อพฺยากตานำ ธมฺมานำ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ คือ อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่อพยากตนามขันธ์ คือ วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตุปบาท ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอนันตรูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยปัจจัย

๗. ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อพฺยากตานำ ธมฺมานำ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

อพยากตขันธ์ ๕ คือ วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตุปบาท รูป ๒๘ ที่เกิดก่อน ๆ และ นิพพาน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่อพยากตขันธ์คือ วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตุปบาทที่เกิดหลังด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยปัจจัย

๘. ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ กุสลานำ ธมฺมานำ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

อพยากตขันธ์ ๕ คือ วิบาก ๓๕ จิตตุปบาทภายในของตน (เว้นอรหัตตผลจิต) หรือวิบาก ๓๖ จิตตุปบาท ที่เป็นของคนอื่น กิริยา ๒๐ จิตตุปบาท รูป ๒๘ ที่เกิดก่อน ๆ และนิพพาน เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ นามขันธ์ คือ กุศลจิตตุปบาท ๒๑ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยปัจจัย

๙. ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อกุสลานำ ธมฺมานำ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

อพยากตขันธ์ ๕ คือ โลกียวิบาก ๓๒ กิริยา ๒๐ (เว้นวิรตี) รูป ๒๘ ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่นามขันธ์ คือ อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยปัจจัย

๑๐. อุตุโภชนำ ปิ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

อุตุ คือ เย็น ร้อน และ โภชนาหารต่าง ๆ อันเป็นที่สบาย เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่กาย ใจ คือ รูปขันธ์ กุศล อกุศลนามขันธ์ ด้วยอำนาจปกตูปนิสสยปัจจัย

๑๑. ปุคฺคโล ปิ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

บุคคล คือ กัลยาณมิตร ปาปมิตร บิดา มารดา บุตร ธิดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ สัทธิวิหาริก และอันเตวาสิก เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ ใจ คือ กุศล อุศลนามขันธ์ ปกตูปนิสสยปัจจยุปบัน โดยอภิธัมมนัย
หรือ กาย ใจ ปกตูปนิสสยปัจจยุปบัน โดยสุตตันตนัย ด้วยอำนาจ ปกตูปนิสสยปัจจัย

๑๒. เสนาสนำ ปิ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

เสนาสนะ คือ วัด บ้าน ที่นอน ที่นั่ง ก็ดี ป่า ภูเขา ต้นไม้ เครื่องนุ่งห่ม ก็ดี เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ใจ คือ กุศล อกุศลนามขันธ์ ปกตูปนิสสยปัจจยุปบัน โดยอภิธัมมนัย
หรือกาย ใจ ปกตูปนิสสยปัจจยุปบัน โดยสุตตันตนัย ด้วยอำนาจปกตูปนิสสยปัจจัย

๑๐.ปุเรชาตปจฺจโย

๑. จกฺขายตนํ จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกจักขายตนะที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐิติปัตตจักขายตนะ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ จักขุวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับจักขุวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตปัจจัย

๒. โสตายตนํ โสตวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกโสตายตนะที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐิติปัตตโสตายตนะ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ โสตวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับโสตวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตปัจจัย

๓. ฆานายตนํ ฆานวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกฆานายตนะที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐิติปัตตฆานายตนะ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ ฆานวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับฆานวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตปัจจัย

๔. ชิวฺหายตนํ ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกชิวหายตนะที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐิติปัตตชิวหายตนะ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ชิวหาวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับชิวหาวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตปัจจัย

๕. กายายตนํ กายวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกกายายตนะที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐิติปัตตกายายตนะ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ กายวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับกายวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตปัจจัย

๖. รูปายตนํ จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย

รูปารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่จักขุวิญญาณธาตุ และ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับจักขุวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจอารัมมณปุเรชาตปัจจัย

๗. สทฺทายตนํ โสตวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย

สัททารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่โสตวิญญาณธาตุและสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับโสตวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจอารัมมณปุเรชาตปัจจัย

๘. คนฺธายตนำ ฆานวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย

คันธารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ฆานวิญญาณธาตุและสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับฆานวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจอารัมมณปุเรชาตปัจจัย

๙. รสายตนำ ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย

รสารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ชิวหาวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับชิวหาวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจอารัมมณปุเรชาตปัจจัย

๑๐. โผฏฺฐพฺพายตนำ กายวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย

โผฏฐัพพารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่กายวิญญาณธาตุ และ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับกายวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจอารัมมณปุเรชาตปัจจัย

๑๑. รูปายตนำ สทฺทายตนำ คนฺธายตนำ รสายตนำ โผฏฺฐพฺพายตนำ มโนธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย

รูปารมณ์ สัททารมณ์ คันธารมณ์ รสารมณ์ โผฏฐัพพารมณ์ คือ ปัญจารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มโนธาตุ และ อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ที่ประกอบกับมโนธาตุ (เว้น วิริยะ ปิติ ฉันทะ) ด้วยอำนาจอารัมมณปุเรชาตปัจจัย

๑๒. ยำ รูปำ นิสฺสาย มโนธาตุ จ มโนวิญฺญาณธาตุ จ วตฺตนฺติ ตำ รูปำ มโนธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย

มโนธาตุ ๓ และ มโนวิญญาณธาตุ ๗๒ เจตสิก ๕๒ (เว้นอรูปวิปากจิต ๔) อาศัยหทัยวัตถุใดเกิดขึ้น หทัยวัตถุนั้นเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มโนธาตุ ๓ อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ที่ประกอบกับมโนธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตปัจจัย

๑๓. มโนวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ กิญฺจิ กาเล ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย

กิญฺจิ กาเล น ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย

ในปวัตติกาลหทัยวัตถุรูปนี้เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ มโนวิญญาณธาตุ ๗๒ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบกับมโนวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตปัจจัยและวัตถารัมมณปุเรชาตปัจจัย สำหรับในปฏิสนธิกาลนั้น หทัยวัตถุรูปนี้ เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ปฏิสนธิวิญญาณ ๑๕ เจตสิก ๓๕ ที่ประกอบกับปฏิสนธิวิญญาณ (เว้นอรูปปฏิสนธิวิญญาณ) ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตปัจจัยและวัตถารัมมณปุเรชาตปัจจัยไม่ได้

๑๑.ปจฺฉาชาตปจฺจโย

๑. ปจฺฉาชาตา จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา ปุเรชาตสฺส อิมสฺส กายสฺส ปจฺฉาชาตปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ ๔ ในปัญจโวการภูมิ คือ จิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ (เว้นอรูปวิปากจิต ๔) ที่เกิดขึ้นภายหลัง เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ เอกชกาย ทวิชกาย ติชกาย จตุชกาย หรืออีกนัยหนึ่ง เอกสมุฏฐานิกรูป ทวิสมุฏฐานิกรูป ติสมุฏฐานิกรูป จตุสุมฏฐานิกรูป ที่เกิดขึ้นก่อน ด้วยอำนาจปัจฉาชาตปัจจัย

๑๒.อาเสวนปจฺจโย

๑. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อาเสวนปจฺจเยน ปจฺจโย

โลกียกุศลชวนะ ๑๗ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวนะดวงสุดท้าย) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่กุศลชวนะ ๒๑ ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวนะดวงที่ ๑) ด้วยอำนาจอาเสวนปัจจัย

๒. ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อาเสวนปจฺจเยน ปจฺจโย

อกุศลชวนะ ๑๒ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวนะดวงสุดท้าย) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่อกุศลชวนะ ๑๒ ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวนะดวงที่ ๑) ด้วยอำนาจอาเสวนปัจจัย

๓. ปุริมา ปุริมา กิริยาพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ กิริยาพฺยากตานํ ธมฺมานํ อาเสวนปจฺจเยน ปจฺจโย

กิริยาชวนะ ๑๘ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวนะดวงสุดท้าย) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่กิริยาชวนะ ๑๘ ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวนะดวงที่ ๑) ด้วยอำนาจอาเสวนปัจจัย

๑๓.กมฺมปจฺจโย

๑. กุสลากุสลํ กมฺมํ วิปากานํ ขนฺธานํ กฏตฺตา จ รูปานํ กมฺมปจฺจเยน ปจฺจโย

กุศล อกุศลกรรม คือ กุศล อกุศลนานักขณิกเจตนา เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่วิบากนามขันธ์ ๔ และปฏิสนธิกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป อสัญญสัตตกัมมชรูป ด้วยอำนาจนานักขณิกกัมมปัจจัย

๒. เจตนา สมฺปยุตฺตกานํ ธมฺมานํ ตทสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานํ กมฺมปจฺจเยน ปจฺจโย

เจตนาเจตสิก ๘๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๑ ที่ประกอบกับตน และตังสมุฏฐานิกรูป คือ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป ด้วยอำนาจสหชาตกัมมปัจจัย

๑๔.วิปากปจฺจโย

๑. วิปากา จตฺตาโร ขนฺธา อรูปิโน อญฺญมญฺญํ วิปากปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ ๔ ที่เป็นวิบาก เป็นปัจจัย คือ ช่วยอุปการะซึ่งกันและกันหรือแก่กันและกัน ด้วยอำนาจวิปากปัจจัย

๑๕.อาหารปจฺจโย

๑. กพฬีกาโร อาหาโร อิมสฺส กายสฺส อาหารปจฺจเยน ปจฺจโย

อาหารที่คล้ายกับปั้นให้เป็นคำ ๆ หรือ อาหารที่กระทำเป็นของกิน เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ร่างกายที่มี กรรม จิต อุตุ อาหาร เป็นสมุฏฐาน ซึ่งตั้งอยู่ในกลาปเดียวกัน และตั้งอยู่ในกลาปอื่น ๆ ด้วยอำนาจ รูปอาหารปัจจัย

๒. อรูปิโน อาหารา สมฺปยุตฺตกานำ ธมฺมานำ ตำสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานำ อาหารปจฺจเยน ปจฺจโย

นามอาหาร ๓ คือ ผัสสะ เจตนา วิญญาณ เหล่านี้ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ และ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป ที่มีนามอาหาร ๓ และสัมปยุตตธรรมเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจนามอาหารปัจจัย

๑๖.อินฺทฺริยปจฺจโย

๑. จกฺขุนฺทฺริยำ จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อินฺทฺริยปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกจักขุนทรีย์ คือ จักขุปสาทที่มีอายุเท่ากันกับรูปารมณ์ที่มากระทบได้แก่จักขุปสาทที่เกิดพร้อมกัน กับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐิติปัตตจักขุนทรีย์ ๔๙ เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ จักขุวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับจักขุวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจปุเรชาตินทริยปัจจัย

๒. โสตินฺทฺริยำ โสตวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อินฺทฺริยปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกโสตินทรีย์ คือ โสตปสาทที่มีอายุเท่ากันกับสัททารมณ์ที่มากระทบได้แก่โสตปสาทที่เกิดพร้อมกัน กับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐิติปัตตโสตินทรีย์ ๔๙ เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ โสตวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับโสตวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจปุเรชาตินทริยปัจจัย

๓. ฆานินฺทฺริยำ ฆานวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อินฺทฺริยปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกฆานินทรีย์ คือฆานปสาทที่มีอายุเท่ากันกับคันธารมณ์ที่มากระทบได้แก่ฆานปสาทที่เกิดพร้อมกัน กับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐิติปัตตฆานินทรีย์ ๔๙ เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ ฆานวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบกับฆานวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจปุเรชาตินทริยปัจจัย

๔. ชิวฺหินฺทฺริยำ ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อินฺทฺริยปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกชิวหินทรีย์คือชิวหาปสาทที่มีอายุเท่ากันกับรสารมณ์ที่มากระทบได้แก่ชิวหาปสาทที่เกิดพร้อมกัน กับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐิติปัตตชิวหินทรีย์ ๔๙ เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ ชิวหาวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับชิวหาวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจปุเรชาตินทริยปัจจัย

๕. กายินฺทฺริยํ กายวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อินฺทฺริยปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกกายินทรีย์ คือกายปสาทที่มีอายุเท่ากันกับโผฏฐัพพารมณ์ที่มากระทบ ได้แก่กายปสาทที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐีติปัตตกายินทรีย์ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ กายวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับกายวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจปุเรชาตินทริยปัจจัย

๖. รูปชีวิตินฺทฺริยํ กฏตฺตา รูปานํ อินฺทฺริยปจฺจเยน ปจฺจโย

รูปชีวิตินทรีย์ที่เกิดขึ้นในปวัตติกาลและปฏิสนธิกาล เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่กัมมชรูปที่เหลือ ๙ หรือ ๘ ที่อยู่ในกลาปเดียวกันกับตน ด้วยอำนาจรูปชีวิตินทริยปัจจัย

๗. อรูปิโน อินฺทฺริยา สมฺปยุตฺตกานํ ธมฺมานํ ตํสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานํ อินฺทฺริยปจฺจเยน ปจฺจโย

นามอินทรีย์ ๘ คือ ชีวิตินทรีย์ จิต เวทนา สัทธา วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบกับนามอินทรีย์ ๘ และจิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป ซึ่งมีนามอินทรีย์ ๘ และสัมปยุตตธรรมเป็นสมุฏฐานด้วยอำนาจสหชาตินทริยปัจจัย

๑๗.ฌานปจฺจโย

๑. ฌานงฺคานิ ฌานสมฺปยุตฺตกานํ ธมฺมานํ ตํสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานํ ฌานปจฺจเยน ปจฺจโย

องค์ฌาน ๕ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ จิต ๗๙ (เว้นทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐) เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบกับองค์ฌาน และจิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป ที่มีองค์ฌาน ๕ และสัมปยุตตธรรมเป็นสมุฏฐานด้วยอำนาจฌานปัจจัย

๑๘.มคฺคปจฺจโย

๑. มคฺคงฺคานิ มคฺคสมฺปยุตฺตกานํ ธมฺมานํ ตํสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานํ มคฺคปจฺจเยน ปจฺจโย

องค์มรรค ๙ ที่ในสเหตุกจิต ๗๑ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบกับองค์มรรค ๙ และ สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่มีองค์มรรค ๙ และสัมปยุตตธรรมเป็นสมุฏฐานด้วยอำนาจมัคคปัจจัย

๑๙.สมฺปยุตฺตปจฺจโย

๑. จตฺตาโร ขนฺธา อรูปิโน อญฺญมญฺญํ สมฺปยุตฺตปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ ๔ เป็นปัจจัย คือ ช่วยอุปการะซึ่งกันและกันหรือแก่กันและกัน ด้วยอำนาจสัมปยุตตปัจจัย

๒๐.วิปฺปยุตฺตปจฺจโย

๑. รูปิโน ธมฺมา อรูปีนํ ธมฺมานํ วิปฺปยุตฺตปจฺจเยน ปจฺจโย

วัตถุรูป ๖ เป็นปัจจัย คือ ช่วยอุปการะแก่วิญญาณธาตุ ๗ เจตสิกที่ประกอบ (เว้นอรูปวิปากจิต ๔) ด้วยอำนาจสหชาตวิปปยุตตะ และ ปุเรชาตวิปปยุตตปัจจัย

๒. อรูปิโน ธมฺมา รูปีนํ ธมฺมานํ วิปฺปยุตฺตปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ ๔ (เว้นอรูปวิปากจิต ๔) เป็นปัจจัย คือ ช่วยอุปการะแก่จตุสมุฏฐานิกรูป ด้วยอำนาจสหชาตวิปปยุตตะ และ ปัจฉาชาตวิปปยุตตปัจจัย

๒๑.อตฺถิปจฺจโย

๑. จตฺตาโร ขนฺธา อรูปิโน อญฺญมญฺญํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ ๔ เป็นปัจจัย คือ ช่วยอุปการะซึ่งกันและกันหรือแก่กันและกันด้วยอำนาจสหชาตัตถิปัจจัย

๒. จตฺตาโร มหาภูตา อญฺญมญฺญํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย

มหาภูตรูป ๔ เป็นปัจจัย คือ ช่วยอุปการะซึ่งกันและกันหรือแก่กันและกันด้วยอำนาจสหชาตัตถิปัจจัย

๓. โอกฺกนฺติกฺขเณ นามรูปํ อญฺญมญฺญํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ ๔ และหทัยวัตถุในขณะปฏิสนธิกาลในปัญจโวการภูมิ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะซึ่งกันและกันหรือแก่กันและกันด้วยอำนาจสหชาตัตถิปัจจัย

๔. จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา จิตฺตสมุฏฐานานํ รูปานํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย

ธรรมทั้งหลาย คือ จิต ๗๕ เจตสิก ๕๒ (เว้นทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ อรูปวิปากจิต ๔ และจุติจิตของพระอรหันต์) เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ รูป ที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจสหชาตัตถิปัจจัย

๕. มหาภูตา อุปาทารูปานํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย

มหาภูตรูป เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ อุปาทารูป ด้วยอำนาจสหชาตัตถิปัจจัย

๖. จกฺขายตนํ จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกจักขายตนะที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐิติปัตตจักขายตนะ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ จักขุวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับจักขุวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตัตถิปัจจัย

๗. โสตายตนํ โสตวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกโสตายตนะที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐิติปัตตโสตายตนะ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ โสตวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับโสตวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตตัตถิปัจจัย

๘. ฆานายตนำ ฆานวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกฆานายตนะที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐีติปัตตฆานายตนะ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ ฆานวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับฆานวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตัตถิปัจจัย

๙. ชิวฺหายตนำ ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกชิวหายตนะที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐีติปัตตชิวหายตนะ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ ชิวหาวิญญาณธาตุและสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับชิวหาวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตัตถิปัจจัย

๑๐. กายายตนำ กายวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกกายายตนะที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐีติปัตตกายายตนะ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ กายวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับกายวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตัตถิปัจจัย

๑๑.รูปายตนำ จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย

รูปารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่จักขุวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับจักขุวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจอารัมมณปุเรชาตัตถิปัจจัย

๑๒. สทฺทายตนำ โสตวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย

สัททารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่โสตวิญญาณธาตุและสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับโสตวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจอารัมมณปุเรชาตัตถิปัจจัย

๑๓. คนฺธายตนำ ฆานวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย

คันธารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ฆานวิญญาณธาตุและสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับฆานวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจอารัมมณปุเรชาตัตถิปัจจัย

๑๔. รสายตนำ ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย

รสารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ชิวหาวิญญาณธาตุและสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับชิวฺหาวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจอารัมมณปุเรชาตัตถิปัจจัย

๑๕. โผฏฺฐพฺพายตนำ กายวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย

โผฏฐัพพารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่กายวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับกายวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจอารัมมณปุเรชาตัตถิปัจจัย

๑๖. รูปายตนํ สทฺทายตนํ คนฺธายตนํ รสายตนํ โผฏฐพฺพายตนํ มโนธาตุยา ตสฺมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย

รูปารมณ์ สัททารมณ์ คันธารมณ์ รสารมณ์ โผฏฐัพพารมณ์ คือ ปัญจารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มโนธาตุ และ อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ที่ประกอบกับมโนธาตุ (เว้น วิริยะ ปิติ ฉันทะ) ด้วยอำนาจอารัมมณปุเรชาตัตถิปัจจัย

๑๗. ยํ รูปํ นิสฺสาย มโนธาตุ จ มโนวิญฺญาณธาตุ จ วตฺตนฺติ ตํ รูปํ มโนธาตุยา จ มโนวิญฺญาณธาตุยา จ ตสฺมฺปยุตฺตกานํ ธมฺมานํ อตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย

มโนธาตุ ๓ และ มโนวิญญาณธาตุ ๗๒ เจตสิก ๕๒ (เว้นอรูปวิปากจิต ๔) อาศัยหทัยวัตถุใดเกิดขึ้น หทัยวัตถุนั้นเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มโนธาตุ ๓ มโนวิญญาณธาตุ ๗๒ (เว้นอรูปวิปากจิต ๔) เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบกับมโนธาตุและมโนวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตัตถิปัจจัย และวัตถารัมมณปุเรชาตัตถิปัจจัย

๒๒.นตฺถิปจฺจโย

๑. สมนนฺตรนิรุทฺธา จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา ปฏุปฺปนฺนานํ จิตฺตเจตสิกานํ ธมฺมานํ นตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย

จิตเจตสิกนามขันธ์ ๔ ทั้งหลาย ที่นอกจากจุติจิตของพระอรหันต์ที่ดับไปแล้ว โดยไม่มีเหลือในลำดับของตน ที่เป็นปัจจัย เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่จิตเจตสิกนามขันธ์ ๔ ทั้งหลายพร้อมด้วยจุติจิตของพระอรหันต์ที่เกิดขึ้นต่อจากตนด้วยอำนาจนัตถิปัจจัย

๒๓.วิคตปจฺจโย

๒. สมนนฺตรวิคตา จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา ปฏุปฺปนฺนานํ จิตฺตเจตสิกานํ ธมฺมานํ วิคตปจฺจเยน ปจฺจโย

จิตเจตสิกนามขันธ์ ๔ ทั้งหลาย ที่นอกจากจุติจิตของพระอรหันต์ที่ปราศจากไปแล้วโดยไม่มีเหลือในลำดับของตน ที่เป็นปัจจัย เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่จิตเจตสิกนามขันธ์ ๔ ทั้งหลายพร้อมด้วยจุติจิตของพระอรหันต์ที่เกิดขึ้นต่อจากตนด้วยอำนาจวิคตปัจจัย

๒๔.อวิคตปจฺจโย

๑. จตฺตาโร ขนฺธา อรูปิโน อญฺญมญฺญํ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ ๔ เป็นปัจจัย คือ ช่วยอุปการะซึ่งกันและกันหรือแก่กันและกันด้วยอำนาจสหชาตอวิคตปัจจัย

๒. จตฺตาโร มหาภูตา อญฺญมญฺญํ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย

มหาภูตรูป ๔ เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะซึ่งกันและกันหรือแก่กันและกันด้วยอำนาจสหชาตอวิคตปัจจัย

๓. โอกฺกนฺติกฺขเณ นามรูปํ อญฺญมญฺญํ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ ๔ และหทัยวัตถุในขณะปฏิสนธิกาลในปัญจโวการภูมิ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะซึ่งกันและกันหรือแก่กันและกันด้วยอำนาจสหชาตอวิคตปัจจัย

๔. จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา จิตฺตสมุฏฺฐานานำ รูปานำ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย

ธรรมทั้งหลาย คือ จิต ๗๕ เจตสิก ๕๒ (เว้นทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ อรูปวิปากจิต ๔ และจุติจิตของพระอรหันต์) เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ รูป ที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจสหชาตอวิคตปัจจัย

๕. มหาภูตา อุปาทารูปานำ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย

มหาภูตรูป เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ อุปาทารูป ด้วยอำนาจสหชาตอวิคตปัจจัย

๖. จกฺขายตนำ จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกจักขายตนะที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐีติปัตตจักขายตนะ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ จักขุวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับจักขุวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตอวิคตปัจจัย

๗. โสตายตนำ โสตวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกโสตายตนะที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐีติปัตตโสตายตนะ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ โสตวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับโสตวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตอวิคตปัจจัย

๘. ฆานายตนำ ฆานวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกฆานายตนะที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐีติปัตตฆานายตนะ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ ฆานวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับฆานวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตอวิคตปัจจัย

๙. ชิวฺหายตนำ ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกชิวหายตนะที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐีติปัตตชิวหายตนะ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ ชิวหาวิญญาณธาตุและสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบกับชิวหาวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตอวิคตปัจจัย

๑๐. กายายตนำ กายวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกกายายตนะที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐีติปัตตกายายตนะ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ กายวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับกายวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตอวิคตปัจจัย

๑๑.รูปายตนำ จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย

รูปารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่จักขุวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับจักขุวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจอารัมมณปุเรชาตอวิคตปัจจัย

๑๒. สฑฑายตนำ โสตวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย

สัททารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่โสตวิญญาณธาตุและสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับโสตวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจอารัมมณปุเรชาตอวิคตปัจจัย

๑๓. คนฺธายตนำ ฆานวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย

คันธารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ฆานวิญญาณธาตุและสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับฆานวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจอารัมมณปุเรชาตอวิคตปัจจัย

๑๔. รสายตนำ ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย

รสารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ชิวหาวิญญาณธาตุและสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับชิวหาวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจอารัมมณปุเรชาตอวิคตปัจจัย

๑๕. โผฏฐพฺพายตนำ กายวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย

โผฏฐัพพารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่กายวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับกายวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจอารัมมณปุเรชาตอวิคตปัจจัย

๑๖. รูปายตนำ สฑฑายตนำ คนฺธายตนำ รสายตนำ โผฏฐพฺพายตนำ มโนธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย

รูปารมณ์ สัททารมณ์ คันธารมณ์ รสารมณ์ โผฏฐัพพารมณ์ คือ ปัญจารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มโนธาตุ และ อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ที่ประกอบกับมโนธาตุ (เว้น วิริยะ ปิติ ฉันทะ) ด้วยอำนาจอารัมมณปุเรชาตอวิคตปัจจัย

๑๗. ยำ รูปำ นิสฺสาย มโนธาตุ จ มโนวิญฺญาณธาตุ จ วตฺตนฺติ ตำ รูปำ มโนธาตุยา จ มโนวิญฺญาณธาตุยา จ ตำสมฺปยุตฺตกานำ ธมฺมานำ อวิคตปจฺจเยน ปจฺจโย

มโนธาตุ ๓ และ มโนวิญญาณธาตุ ๗๒ เจตสิก ๕๒ (เว้นอรูปวิปากจิต ๔) อาศัยหทัยวัตถุใดเกิดขึ้น หทัยวัตถุนั้นเป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่มโนธาตุ ๓ มโนวิญญาณธาตุ ๗๒ (เว้นอรูปวิปากจิต ๔) เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบกับมโนธาตุและมโนวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตอวิคตปัจจัย
และวัตถารัมมณปุเรชาตอวิคตปัจจัย

ปัจจัย ๒๔

๑. เหตุปัจจัย	๗. อัญญมัญญปัจจัย	๑๓. กัมมปัจจัย	๑๙. สัมปยุตตปัจจัย
๒. อารัมมณปัจจัย	๘. นิสสยปัจจัย	๑๔. วิปากปัจจัย	๒๐. วิปปยุตตปัจจัย
๓. อธิปติปัจจัย	๙. อุปนิสสยปัจจัย	๑๕. อาหารปัจจัย	๒๑. อัตถิปัจจัย
๔. อนันตรปัจจัย	๑๐. ปุเรชาตปัจจัย	๑๖. อินทริยปัจจัย	๒๒. นัตถิปัจจัย
๕. สมนันตรปัจจัย	๑๑. ปัจฉาชาตปัจจัย	๑๗. ฌานปัจจัย	๒๓. วิคตปัจจัย
๖. สหชาตปัจจัย	๑๒. อาเสวนปัจจัย	๑๘. มัคคปัจจัย	๒๔. อวิคตปัจจัย

ปัจจัยพิสดาร ๔๗

ปัจจัยที่มีมากกว่า ๑ ปัจจัย มี ๑๐ ปัจจัย คือ

อธิปติปัจจัย มี ๒ ปัจจัย คือ ๑. สหชาตาธิปติปัจจัย ๒. อารัมมณาธิปติปัจจัย

นิสสยปัจจัย มี ๓ ปัจจัย คือ ๑. สหชาตนิสสยปัจจัย ๒. วัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัย
๓. วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยปจจัย

อุปนิสสยปัจจัย มี ๓ ปัจจัย คือ ๑. อารัมมณูปนิสสยปัจจัย ๒. อนันตรูปนิสสยปัจจัย ๓. ปกตูปนิสสยปัจจัย

ปุเรชาตปัจจัย มี ๒ ปัจจัย คือ ๑. วัตถุปุเรชาตปัจจัย ๒. อารัมมณปุเรชาตปัจจัย

กัมมปัจจัย มี ๒ ปัจจัย คือ ๑. สหชาตกัมมปัจจัย ๒. นานักขณิกกัมมปัจจัย

อาหารปัจจัย มี ๒ ปัจจัย คือ ๑. รูปอาหารปัจจัย ๒. นามอาหารปัจจัย

อินทริยปัจจัย มี ๓ ปัจจัย คือ ๑. สหชาตินทริยปัจจัย ๒. ปุเรชาตินทริยปัจจัย ๓. รูปชีวิตินทริยปัจจัย

วิปปยุตตปัจจัย มี ๔ ปัจจัย คือ ๑. สหชาตวิปปยุตตปัจจัย ๒. วัตถุปุเรชาตวิปปยุตตปัจจัย
๓. วัตถารัมมณปุเรชาตวิปปยุตตปัจจัย ๔. ปัจฉาชาตวิปปยุตตปัจจัย

อัตถิปัจจัย มี ๖ ปัจจัย คือ ๑. สหชาตัตถิปัจจัย ๒. วัตถุปุเรชาตัตถิปัจจัย ๓. อารัมมณปุเรชาตัตถิปัจจัย
๔. ปัจฉาชาตัตถิปัจจัย ๕. อาหารัตถิปัจจัย ๖. อินทริยัตถิปัจจัย

อวิคตปัจจัย มี ๖ ปัจจัย คือ ๑. สหชาตอวิคติปัจจัย ๒. วัตถุปุเรชาตอวิคตปัจจัย
๓. อารัมมณปุเรชาตอวิคตปัจจัย ๔. ปัจฉาชาตอวิคตปัจจัย
๕. อาหารอวิคตปัจจัย ๖. อินทริยอวิคตปัจจัย

ชาติทั้ง ๙

๑. **สหชาตชาติ** ปัจจัยที่เป็นสหชาตชาติมี ๑๕ ปัจจัย คือ

๑. เหตุปัจจัย ๒. สหชาตาธิปติปัจจัย ๓. สหชาตปัจจัย ๔. อัญญมัญญปัจจัย

๕. สหชาตนิสสยปัจจัย ๖. สหชาตกัมมปัจจัย ๗. วิปากปัจจัย ๘. นามอาหารปัจจัย

๙. สหชาตินทริยปัจจัย ๑๐. ฌานปัจจัย ๑๑. มัคคปัจจัย ๑๒. สัมปยุตตปัจจัย

๑๓. สหชาตวิปปยุตตปัจจัย ๑๔. สหชาตัตถิปัจจัย ๑๕. สหชาตอวิคตปัจจัย

๒. **อารัมมณชาติ** ปัจจัยที่เป็นอารัมมณชาติมี ๘ ปัจจัย คือ

๑. อารัมมณปัจจัย ๒. อารัมมณาธิปติปัจจัย ๓. วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยปัจจัย

๔. อารัมมณูปนิสสยปัจจัย ๕. อารัมมณปุเรชาตปัจจัย ๖. วัตถารัมมณปุเรชาตวิปปยุตตปัจจัย

๗. อารัมมณปุเรชาตัตถิปัจจัย ๘. อารัมมณปุเรชาตอวิคตปัจจัย

๓. **อนันตรชาติ** ปัจจัยที่เป็นอนันตรชาติมี ๖ ปัจจัย คือ

๑. อนันตรปัจจัย ๒. สมนันตรปัจจัย ๓. อนันตรูปนิสสยปัจจัย ๔. อาเสวนปัจจัย

๕. นัตถิปัจจัย ๖. วิคตปัจจัย

๔. **วัตถุปุเรชาตชาติ** ปัจจัยที่เป็นวัตถุปุเรชาตชาติมี ๖ ปัจจัย คือ

๑. วัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัย ๒. วัตถุปุเรชาตปัจจัย ๓. ปุเรชาตินทริยปัจจัย

๔. วัตถุปุเรชาตวิปปยุตตปัจจัย ๕. วัตถุปุเรชาตัตถิปัจจัย ๖. วัตถุปุเรชาตอวิคตปัจจัย

๕. **ปัจฉาชาตชาติ** ปัจจัยที่เป็นปัจฉาชาตชาติมี ๔ ปัจจัย คือ

๑. ปัจฉาชาตปัจจัย ๒. ปัจฉาชาตวิปปยุตตปัจจัย ๓. ปัจฉาชาตัตถิปัจจัย

๔. ปัจฉาชาตอวิคตปัจจัย

๖. **อาหารชาติ** ปัจจัยที่เป็นอาหารชาติมี ๓ ปัจจัย คือ

๑. รูปอาหารปัจจัย ๒. อาหารัตถิปัจจัย ๓. อาหารอวิคตปัจจัย

๗. **รูปชีวิตินทริยชาติ** ปัจจัยที่เป็นรูปชีวิตินทริยชาติมี ๓ ปัจจัย คือ

๑. รูปชีวิตินทริยปัจจัย ๒. อินทริยัตถิปัจจัย ๓. อินทริยอวิคตปัจจัย

๘. **ปกตูปนิสสยชาติ** ปัจจัยที่เป็นปกตูปนิสสยชาติ มี ปัจจัยเดียวคือ ปกตูปนิสสยปัจจัย

๙. **นานักขณิกกัมมชาติ** ปัจจัยที่เป็นนานักขณิกกัมมชาติ มี ปัจจัยเดียวคือ นานักขณิกกัมมปัจจัย

อนันตรชาติ มี ๖ หรือ ๗ ปัจจัย - ปัจจัยที่ ๗ คือ ปกตูปนิสสยนานักขณิกกัมมปัจจัย
(คือหมายเอาเฉพาะมรรคเจตนาที่เป็นผู้อุปการะแก่ผลจิต)
เป็นมิสสกปัจจัย ที่รวมเอาสภาวะของ ปกตูปนิสสยปัจจัย และ นานักขณิกกัมมปัจจัย มารวมกัน

ปกตูปนิสสยปัจจัย เหตุธรรมที่กระทำสำเร็จแล้วด้วยดี (ปหานกิจในมรรคจิต)
นานาขณิกกัมมปัจจัย เจตนากรรมที่กระทำสำเร็จแล้ว (มรรคเจตนาที่ส่งผลให้เกิดผลจิต)
* เจตนาย่อมให้เกิดผลชนิดที่ติดต่อกันโดยไม่มีระหว่างคั่น

ปกตูปนิสสยชาติ มี ๒ อย่าง คือ

๑. สุทธปกตูปนิสสยปัจจัย คือ จิต เจตสิก ที่เกิดก่อน และ รูป บัญญัติที่มีกำลังมากเป็นผู้อุปการะแก่ จิต เจตสิก ที่เกิดทีหลัง

๒. มิสสกปกตูปนิสสยนานักขณิกกัมมปัจจัย คือ เจตนากรรมที่มีมีกำลังมาก ที่เป็นผู้อุปการะแก่ วิบากนามขันธ์ได้ (เว้นมรรคเจตนากรรม)
เป็นมิสสกปัจจัย ที่รวมเอาสภาวะของ ปกตูปนิสสยปัจจัย และ นานักขณิกกัมมปัจจัย มารวมกัน

ปกตูปนิสสยปัจจัย เหตุธรรมที่กระทำสำเร็จแล้วด้วยดี (ปหานกิจในมรรคจิต)
นานาขณิกกัมมปัจจัย เจตนากรรมที่กระทำสำเร็จแล้ว (มรรคเจตนาที่ส่งผลให้เกิดผลจิต)
* เจตนาย่อมให้เกิดผลชนิดที่ติดต่อกันโดยไม่มีระหว่างคั่น

ความหมายและองค์ธรรมของชาติทั้ง ๙

สหชาตชาติ		
จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ มหาภูตรูป ๔ ♥	**เกิดพร้อม**	จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘
อารัมมณชาติ		
จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ	**เป็นอารมณ์**	จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒
อนันตรชาติ		
จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒	**ไม่มีระหว่างคั่น**	จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒
วัตถุปุเรชาตชาติ		
วัตถุรูป ๖	**เกิดก่อน**	จิต ๘๕ (เว้นอรูปวิปากจิต ๔) เจตสิก ๕๒
ปัจฉาชาตชาติ		
จิต ๘๕ (เว้นอรูปวิปากจิต ๔) เจตสิก ๕๒	**เกิดทีหลัง**	จตุสมุฏฐานิกรูป
อาหารชาติ		
จตุสมุฏฐานิกโอชา	**หล่อเลี้ยง**	จตุสมุฏฐานิกรูป
รูปชีวิตินทริยชาติ		
ชีวิตรูป	**รักษา**	กัมมชรูป
ปกตูปนิสสยชาติ		
จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ บัญญัติ	**อดีตธรรม**	จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒
นานักขณิกกัมมชาติ		
กุศลเจตนา ๒๑ อกุศลเจตนา ๑๒	**อดีตกรรม**	วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘ กัมมชรูป

หมายเหตุ:

ปกตูปนิสสยปัจจัย พระองค์ทรงแสดงกว้างขวางมากกว่าปัจจัยอื่น ๆ ปัจจัยธรรมที่ให้เป็นที่เกิดปัจจยุปบันธรรมก็มีมากกว่าปัจจัยอื่น ๆ องค์ธรรมก็กว้างขวางมาก ดังนั้น ธรรมสามารถพิจารณาโดยความเป็นสภาวะของแต่ละชาติให้จัดเป็นชาติที่มีสภาวะนั้น ๆ หากธรรมใดเมื่อพิจารณาแล้วไม่สามารถอธิบายสภาวะธรรมผ่านชาตินั้น ๆ ได้แล้ว สามารถจัดเป็นอำนาจของปกตูปนิสสยปัจจัยได้

โครงสร้างคัมภีร์มหาปัฏฐาน

๑. ปัจจยุทเทส หัวข้อปัจจัย ๒๔ หน้า 18-19

๒. ปัจจยนิทเทส เนื้อความของปัจจัย ๒๔ หน้า 20-137

- **อารัมภบท**
- **พระบาลีและคำแปล**
- **จำแนกบทและเนื้อความองค์ธรรม** ๑. กัตตุบท ๒. สัมปทานบท ๓. กรณบท ๔. นามกิริยาบท
- **ปัจจัยสงเคราะห์ (ฆฏนา)** ๑. ฆฏนาแห่งสหชาตชาติเล็ก ๒๕๕
  ๒. อารัมมณปกิณณกฆฏนา ๕
  ๓. อนันตรปกิณณกฆฏนา ๓
  ๔. กัมมปกิณณกฆฏนา ๒

๓. สรุปเนื้อความ ๓ ประการ หน้า 138-167

- **ปัจจัย** ธรรมที่เป็นเหตุ
- **ปัจจยุปบัน** ธรรมที่เป็นผล
- **ปัจจนิก** ธรรมที่มิใช่ผล
- **จำแนก โดย** ๑. ลักษณะ ๒. ชาติ ๓. กาล ๔. สัตติ

๔. ปัญหาวารวิภังค์ หน้า 168-370

- **ชื่อหมวดพระบาลี** ๑. บท ๒. อวสาน ๓. วิธิพระบาลี ๔. อนุวาทพระบาลี
- **จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม**

๑. กัตตุบท	๑. กาล
๒. สัมปทานบท	๒. ภูมิ
๓. กรณบท	๓. บุคคล
๔. กิริยาบท	๔. วิถี

- **สุทธสังขยาวาระ** การนับประเภทของธรรมที่เข้าช่วยอุปการะโดยวาระ
- **ปัจจยสภาคะ** การนับประเภทของปัจจัยสงเคราะห์ร่วมที่เข้ากันได้ในการช่วยอุปการะ

๕. วจนัตถะ และคำอธิบาย หน้า 370-421

- **วจนัตถะ**
- **อุปมา**
- **คำอธิบายในสภาวธรรม**
- **สรุปความสำคัญ** ๑. รูป นาม บัญญัติ ๒. กาล ๓. สัตติ ๔. ภูมิ

หมายเหตุ : เนื้อความเบื้องต้น ๑๒ เนื้อความ หน้า 7-17

เนื้อความเบื้องต้นในคัมภีร์มหาปัฏฐาน

๑. ในปัฏฐานปกรณ์นี้ มีปัฏฐาน อยู่ ๓ นัย น.7

๑. ปุ. เพราะเหตุใด ปกรณ์ที่ ๗ จึงชื่อว่า ปัฏฐาน

วิ. ด้วยอรรถว่าเป็นปกรณ์ที่แสดงถึงปัจจัยทั้งหลาย มีเหตุ เป็นต้น โดยประการต่าง ๆ ฉะนั้น จึงชื่อว่าปัฏฐาน ดังมีวจนัตถวิคคหะศัพท์ ของคำว่าปัฏฐาน ว่า **นานาปฺปการานิ ฐานานิ ปจฺจยา เอตฺถาติ = ปฏฺฐานํ**

แปลความว่า ปัจจัยทั้งหลาย มี เหตุ อารัมมณะ เป็นต้น ที่เป็นไปโดยประการต่าง ๆ มีอยู่ในปกรณ์นี้ ฉะนั้นปกรณ์นี้ จึงชื่อว่า ปัฏฐาน

สรุปความว่า ๑. ข้อธรรมอันเดียวก็มีอำนาจปัจจัยได้หลายอย่างมากกว่าหนึ่ง

๒. ปัจจัยหนึ่ง ๆ ก็มีองค์ธรรมได้หลาย ๆ องค์ธรรมคือมากกว่าหนึ่ง

๒. ปุ. เพราะเหตุใด ปกรณ์ที่ ๗ จึงชื่อว่า ปัฏฐาน

วิ. ด้วยอรรถว่ามีการจำแนกธรรมทั้งหลาย คือ กุศลธรรม อกุศลธรรม อพยากตธรรม เป็นต้น โดยประเภทแห่งเหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย เป็นต้น ดังมีวจนัตถวิคคหะศัพท์ ของคำว่าปัฏฐาน ว่า **กุสลาทโย ธมฺมา เหตุปจฺจยาทิวเสน ปฏฺฐิยนฺติ วิภชฺชิยนฺติ เอตฺถาติ = ปฏฺฐานํ**

แปลความว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงจำแนกธรรมทั้งหลาย มีกุศลเป็นต้น โดยประเภทแห่งเหตุปัจจัย เป็นต้น ในปกรณ์นี้ เพราะเหตุนั้น ปกรณ์นี้ชื่อว่า ปัฏฐาน

สรุปความว่า เป็นปกรณ์ที่มีการจำแนกธรรมทั้งหลายในธัมมสังคณีปกรณ์ คือ ติกมาติกา ๒๒ และทุกมาติกา ๑๐๐ ทุกะ มีกุสลติกะ เป็นต้นจนถึง ปิฏฐิทุกะ โดยปัจจัย ๒๔ มี เหตุปัจจัย อารัมมณปัจจัย เป็นต้น นั้นเอง

๓. ปุ. เพราะเหตุใด ปกรณ์ที่ ๗ จึงชื่อว่า ปัฏฐาน

วิ. ด้วยอรรถว่าเป็นที่ดำเนินไปแห่งพระสัพพัญญุตญาณ ฉะนั้น จึงชื่อว่า ปัฏฐาน

ดังมีวจนัตถวิคคหะศัพท์ ของคาว่าปัฏฐาน ว่า **ปฏฺฐาติ คจฺฉติ สพฺพญฺญุตฺญาณํ เอตฺถาติ = ปฏฺฐานํ**

แปลความว่า พระสัพพัญญุตญาณย่อมดำเนินไปในปกรณ์นี้ เพราะเหตุนั้นปกรณ์นี้ชื่อว่า ปัฏฐาน

สรุปความว่า พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ มีธัมมสังคณี เป็นต้น จนถึงปัฏฐานนี้ เป็นที่ดาเนินไปแห่งพระสัพพัญญุตญาณ ด้วยกันก็จริง แต่คัมภีร์ที่ ๑ ถึงที่ ๖ นั้น เมื่อว่าโดยอรรถและพยัญชนะแล้ว ความลึกซึ้งก็ดี ความกว้างขวางก็ดี ยังไม่เป็นที่เพียงพอแก่พระสัพพัญญุตญาณในการที่พิจารณา ฉะนั้น เมื่อเวลาที่สมเด็จพระบรมศาสดาทรงพิจารณา คัมภีร์ที่ ๑ คือ ธัมมสังคณี พระรัศมีจึงไม่ซ่านออก แม้เมื่อทรงพิจารณาวิภังคปกรณ์ ธาตุกถา ปุคคลบัญญัติ กถาวัตถุ ยมกปกรณ์ อยู่พระรัศมีก็ยังไม่ซ่านออก ทั้งนี้ ก็เพราะพระองค์ทรงพิจารณาเป็นไปอย่างธรรมดา ไม่มีความพิเศษแต่อย่างใดเกิดขึ้นในขณะนั้น ต่อเมื่อหยั่งลงสู่พิจารณาคัมภีร์ที่ ๗ คือ ปัฏฐาน นี้ พระฉัพพรรณรังสี ๖ ประการ ซึ่งได้แก่ นีละ สีเขียวเข้ม ปีตะ สีเหลือง โลหิตะ สีแดง โอทาตะ สีขาว มัญชิฏฐะ หงสบาท ปภัสสระ เลื่อมพรายปภัสสร ก็ซ่านออกจากพระวรกาย

ของพระองค์ ทั้งนี้ก็เพราะคัมภีร์ปัฏฐานนี้ เป็นคัมภีร์ที่กว้างขวาง มีอรรถรสลึกซึ้ง สุขุมคัมภีรภาพกว่าทุกคัมภีร์ ที่พระองค์ทรงพิจารณามา และ เป็นคัมภีร์เดียวเท่านั้นที่เหมาะสมแก่พระสัพพัญุตญาณอันเป็นญาณที่กว้างขวางลึกซึ้งพอเหมาะกัน ฉะนั้น ขณะที่ทรงพิจารณาอยู่นั้น จึงทำให้เกิด ความปีติในธรรมรสอยู่ตลอดเวลา

๒. ปลาใหญ่ ๘ ตัวที่แหวกว่ายในมหาสมุทร น.9-10

มหาสมุทฺเท จ ติมิ นาม มหามจฺโฉ ทฺวิโยชนสติโก, ติมิงฺคโล, ติโยชนสติโก, ติมิปิงฺคโล จตุโยชนสติโก, ติมิรปิงฺคโล ปญฺจโยชนสติโก อานนฺโท ติมินนฺโท, อชฺฌาโรโห มหาติมีติ อิเม จตฺตาโร โยชนสหสฺสิกา

ปลาใหญ่ ชื่อว่า ติมิ มีตัวยาว ๒๐๐ โยชน์ ปลาใหญ่ชื่อว่าติมิงคละ มีตัวยาว ๓๐๐ โยชน์ ปลาใหญ่ชื่อว่าติมิปิงคละ มีตัวยาว ๔๐๐ โยชน์ ปลาใหญ่ ชื่อว่า ติมิรปิงคละ มีตัวยาว ๕๐๐ โยชน์ และ ปลาใหญ่ ๔ ตัว คือ อานันทะ ๑ ติมินันทะ ๑ อัชฌาโรหะ ๑ มหาติมิ ๑ มีตัวยาว ๑,๐๐๐ โยชน์ มีอยู่ในมหาสมุทร

๓. พระฉัพพรรณรังสี ๖ ประการ น.10

๑. พระรัศมีสีเขียวเข้มนั้น ซ่านออกจากพระเกษา พระมัสสุ และจากที่มีสีเขียวเข้มแห่งพระเนตรทั้งสอง
๒. พระรัศมีสีเหลืองนั้น ซ่านออกจากพระฉวีวรรณ และจากที่สีเหลืองแห่งพระเนตรทั้งสอง
๓. พระรัศมีสีแดงนั้น ซ่านออกจากพระมังสะ พระโลหิต และจากที่สีแดงแห่งพระเนตรทั้งสอง
๔. พระรัศมีสีขาวนั้น ซ่านออกจากพระอัฐิ พระทนต์ และจากสีขาวแห่งพระเนตรทั้งสอง
๕. พระรัศมีหงสบาท และ ๖. พระรัศมีเลื่อมปภัสสรนั้น ซ่านออกจากพระสรีระประเทศนั้น ๆ

๔. พระรัศมีแห่งพระสัพพัญญุตญาณมีลักษณะการแผ่ซ่านอย่างไร น.10

พระรัศมีมีวรรณะ ๖ ประการเหล่านี้ ซ่านออกจับมหาปฐพีอันหนาทึบ ๒๔๐,๐๐๐ โยชน์ ได้เป็นเหมือนก้อนทองที่เขาไล่มลทินออกแล้วและพระรัศมีนี้ก็แทรกแผ่นดินไปจับน้ำที่รองรับแผ่นดิน อันหนา ๔๘๐,๐๐๐ โยชน์ ได้เป็นเหมือนทองคำที่ไหลคว้างออกจากเบ้าทอง แล้วแทรกน้ำไปจับลมหนา ๙๖๐,๐๐๐ โยชน์ ได้เหมือนกองทองที่เขากองสุมไว้แล้วแทรกลมแล่นไปสู่อัชฎากาศในภายใต้พระรัศมีโดยส่วนเบื้องบน พลุ่งขึ้นไปจับสวรรค์ชั้นจาตุมมหาราช แทรกสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชขึ้นไป จับสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จากนั้นก็ชั้นยามา ชั้นดุสิต นิมมานรดี ปรนิมมิตวสวตี จนถึงพรหมโลก ๙ ชั้น จดเวหัปผละสุทธาวาส ๕ อรูปพรหมทั้ง ๔ พระรัศมีชำแรกอรูปพรหมทั้ง ๔ แล่นไปสู่อัชฎากาศ ไปสู่โลกธาตุไม่มีที่สุด ไม่มีสถานที่ใด ๆ ที่พระรัศมีจะแผ่ไปไม่ถึง ล้วนแต่เป็นสถานที่ที่ปกคลุมไปด้วยพระรัศมีของพระพุทธเจ้าทั้งนั้น พระรัศมีมิใช่สาเร็จด้วยการอธิษฐาน และมิใช่สำเร็จด้วยภาวนาแต่ประการใด หากแต่เกิดมาจากการพิจารณาธรรมอันละเอียด สุขุม

ลึกซึ้ง กว้างขวาง โดยเหตุนี้แหละ พระโลหิตจึงใส รูปวัตถุผ่องใส พระฉวีวรรณผ่องใส วรรณธาตุ (ธาตุ คือ รัศมี) มีจิตเป็นสมุฏฐาน ได้ตั้งอยู่ไม่หวั่นไหวในประเทศประมาณ ๘๐ ศอกโดยรอบ

๕. การแสดงคัมภีร์ปัฏฐานของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ทรงแสดงออกเป็นกี่หมวด น.11

การแสดงคัมภีร์ปัฏฐานของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ทรงแสดงออกเป็น หมวด ๆ คือ

๑. **ติกปัฏฐาน** หมายความว่า ทรงยกติกะ ๒๒ ขึ้นแสดงเป็นประธานตามลำดับ แล้วทรงจำแนกด้วยปัจจัย ๒๔ เรียกว่า ติกปัฏฐาน

๒. **ทุกปัฏฐาน** หมายความว่า ทรงยกทุกะ ๑๐๐ ขึ้นแสดงเป็นประธานตามลำดับ แล้วทรงจำแนกด้วยปัจจัย ๒๔ เรียกว่า ทุกปัฏฐาน

๓. **ทุกติกปัฏฐาน** หมายความว่า ทรงยกติกะ ๒๒ รวมเข้าในทุกะ ๑๐๐ ขึ้นแสดงเป็นประธานตามลำดับของติกะและทุกะ แล้วทรงจำแนกด้วยปัจจัย ๒๔ เรียกว่า ทุกติกปัฏฐาน

๔. **ติกทุกปัฏฐาน** หมายความว่า ทรงยกทุกะ ๑๐๐ รวมเข้าในติกะ ๒๒ ขึ้นแสดงเป็นประธานตามลำดับของทุกะและติกะ แล้วทรงจำแนกด้วยปัจจัย ๒๔ เรียกว่า ติกทุกปัฏฐาน

๕. **ติกติกปัฏฐาน** หมายความว่า ทรงยกติกะ ๒๒ รวมเข้าในติกะ ขึ้นแสดงเป็นประธานตามลำดับของติกะ แล้วทรงจำแนกด้วยปัจจัย ๒๔ เรียกว่า ติกติกปัฏฐาน

๖. **ทุกทุกปัฏฐาน** หมายความว่า ทรงยกทุกะ ๑๐๐ รวมเข้าในทุกะ ขึ้นแสดงเป็นประธานตามลำดับของทุกะ แล้วทรงจำแนกด้วยปัจจัย ๒๔ เรียกว่า ทุกทุกปัฏฐาน

๖. ในปัฏฐานหมวดหนึ่ง ๆ ทรงจำแนกเป็น ๔ นัย เรียกว่า ธัมมนยะ น.12

๑. **ธมฺมอนุโลม** หมายความว่า พระพุทธองค์ทรงแสดงบท และ ปทาวสานหรือมูลมูลี หรือกัมมบท และกัตตุบท หรือ บทต้นและบทปลาย ไม่มีคำว่า น อันเป็นคำปฏิเสธ ตัวอย่างเช่น

สิยา กุสลำ ธมฺมำ ปฏิจฺจ, กุสโล ธมฺโม อุปฺปชฺเชยฺย เหตุปจฺจยา

กุศลธรรมอันใดพึงเกิดขึ้นโดยอาศัยกุศลธรรม, กุศลธรรมอันนั้น พึงเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ได้หรือเปล่า ? ดังนี้เป็นต้น

๒. **ธมฺมปจฺจนีย** หมายความว่า พระพุทธองค์ทรงแสดงบทและปทาวสาน มีคำปฏิเสธ น อักขระอยู่ด้วย ตัวอย่างเช่น **สิยา น กุสลำ ธมฺมำ ปฏิจฺจ, น กุสโล ธมฺโม อุปฺปชฺเชยฺย เหตุปจฺจยา**

ธรรมที่ไม่ใช่กุศลอันใด พึงเกิดขึ้นโดยอาศัยธรรมที่ไม่ใช่กุศล ธรรมที่ไม่ใช่กุศลอันนั้นพึงเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ได้หรือเปล่า ? ดังนี้เป็นต้น

๓. **ธมฺมอนุโลมปจฺจนีย** หมายความว่า พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมที่เป็นบทต้นนั้น ไม่มีคำปฏิเสธ แต่ธรรมที่เป็นบทปลายมีคำปฏิเสธ ตัวอย่างเช่น **สิยา กุสลำ ธมฺมำ ปฏิจฺจ, น กุสโล ธมฺโม อุปฺปชฺเชยฺย เหตุปจฺจยา** ธรรมที่มิใช่กุศลอันใดพึงเกิดขึ้นโดยอาศัยธรรมที่เป็นกุศล, ธรรมที่ไม่ใช่กุศลอันนั้น พึงเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยได้หรือเปล่า ? ดังนี้เป็นต้น

๔. **ธมฺมปจฺจนียานุโลม** หมายความว่า พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมที่เป็นบทต้นนั้น มีคำปฏิเสธ แต่ธรรมที่เป็นบทปลายไม่มีคำปฏิเสธ ตัวอย่างเช่น **สิยา น กุสลำ ธมฺมำ ปฏิจฺจ, กุสโล ธมฺโม อุปฺปชฺเชยฺย เหตุปจฺจยา** กุศลธรรมอันใดพึงเกิดขึ้นโดยอาศัยธรรมที่ไม่ใช่กุศล, กุศลธรรมอันนั้น พึงเกิดขึ้น เพราะเหตุปัจจัยได้หรือเปล่า ? ดังนี้เป็นต้น

๗. คาถาปัฏฐาน ๖ หมวด ๔ ธัมมนยะ ของสังคีติการกเถระ น.13

ติกญฺจ ปฏฺฐานวรำ ทุกตฺตมำ ทุกำ ติกญฺเจว ติกำ ทุกญฺจ
ติกำ ติกญฺเจว ทุกำ ทุกญฺจ ฉ อนุโลมมฺหิ นยา สุคมฺภีรา
ติกญฺจ ปฏฺฐานวรำ ทุกตฺตมำ ทุกำ ติกญฺเจว ติกำ ทุกญฺจ
ติกำ ติกญฺเจว ทุกำ ทุกญฺจ ฉ ปจฺจนียมฺหิ นยา สุคมฺภีรา

แปลความว่า นัยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงโดยสุขุมคัมภีรภาพอย่างประเสริฐสูงสุดในธัมมอนุโลมก็ดี ธัมมปัจจนียก็ดี ธัมมอนุโลมปัจจนียก็ดี ธัมมปัจจนียานุโลมก็ดี มีอยู่อย่างละ ๖ ปัฏฐาน คือ
๑. ติกปัฏฐาน ๒. ทุกปัฏฐาน ๓. ทุกติกปัฏฐาน ๔. ติกทุกปัฏฐาน ๕. ติกติกปัฏฐาน ๖. ทุกทุกปัฏฐาน

๘. พระอรรถกถาจารย์ตั้งชื่อคัมภีร์มหาปัฏฐานว่าอย่างไร ? มีความหมายว่าอย่างไร ? เพราะเหตุใด

ท่านอรรถกถาจารย์ตั้งชื่อคัมภีร์มหาปัฏฐานว่า อนันตนยสมันตมหาปกรณ์ หมายความว่า มหาปกรณ์ที่มีนัยอย่างมากมาย วิจิตพิสดารโดยรอบคอบ เพราะพึงทราบได้ว่ามีความวิจิตรพิสดารกว้างขวางมาก ถ้าจะนับจำนวนก็เป็นจำนวนหลายโกฏิจนถึงทำให้นักศึกษาสมัยนี้มิอาจที่จะเล่าเรียนให้ครบหมดโดยละเอียดถี่ถ้วนได้ น.14

๙. วิสัชนานัยมีกี่อย่าง น.16

วิสัชนานัยมี ๗ อย่างคือ ปฏิจจวาระ สหชาตวาระ ปัจจยวาระ นิสสยวาระ สังสัฏฐวาระ สัมปยุตตวาระ ปัญหาวาระ

๑๐. การแสดงวิสัชนาในปัญหาวาระ ต่างจาก ฉ วาระ อย่างไร น.16

การแสดง ในคัมภีร์ปัฏฐาน เป็น ปัญหาวาระ เพราะ เป็นคำวิสัชนาในปัญหาวาระมีความกว้างขวางมากยิ่งกว่าวาระทั้ง ๖ อนึ่ง ในวาระทั้ง ๗ นี้ วาระ ๖ ข้างต้น ชื่อว่า ฉ วาระ ใน ฉ วาระ นี้ มีบท ๒ บท คือ กัมมบท กัตตุบท, กัมมบท แสดงถึงปัจจัย กัตตุบท แสดงถึงปัจจยุปบัน พระองค์ทรงยกปัจจยุปบันธรรมที่เป็นองค์ธรรมของกัตตุบทขึ้นแสดงเป็นประธานในวาระเหล่านี้ ฉะนั้น คำว่า อนุโลม และ ปัจจนียะ ใน ฉ วาระนั้น ธรรมใดเป็น ปัจจยุปบัน ธรรมนั้นจัดเป็นอนุโลม ส่วนธรรมใดที่นอกจากปัจจยุปบันแล้ว ธรรมนั้นจัดเป็นปัจจนิยะ สำหรับปัญหาวาระนั้น ก็มี ๒ บทเช่นกัน หากแต่เป็นกัตตุบทและสัมปทานบท กัตตุบทแสดงถึงปัจจัย สัมปทานบท แสดงถึงปัจจยุปบัน และทรงยกปัจจัยธรรมที่เป็นองค์ธรรมของกัตตุบทขึ้นแสดงเป็นประธานในวาระนี้ ฉะนั้นคำว่า อนุโลมและปัจจนิยะ ในปัญหาวาระนี้ ธรรมใดเป็นปัจจัยธรรม ธรรมนั้นจัดเป็นอนุโลม ส่วนธรรมใดที่นอกจากปัจจัยธรรมแล้ว ธรรมนั้นจัดเป็นปัจจนิยะ อีกประการหนึ่ง ใน ฉ วาระนั้น ปฏิจจวาระกับสหชาตวาระ ปัจจยวาระกับนิสสยวาระ สังสัฏฐวาระกับสัมปยุตตวาระ เหล่านี้มีความหมายอันเดียวกัน ต่างกันก็แต่ศัพท์ เท่านั้น

๑๑. วจนัตถะของคำว่า ปัจจัย ปัจจยุปบัน ปัจจนิก น.17

วจนัตถะ ของ คำว่า ปัจจัย

ปฏิจฺจ ผลํ อยติ เอตสฺมาติ = ปจฺจโย

ผลธรรมย่อมเกิดขึ้นตั้งอยู่ได้ เพราะอาศัยธรรมที่เป็นเหตุนี้ ฉะนั้น ธรรมที่เป็นเหตุนี้ จึงชื่อว่า ปัจจัย

อีกนัยหนึ่ง

ปฏิจฺจ ผลํ เอติ คจฺฉติ ปวตฺตติ เอตสฺมาติ = ปจฺจโย

ผลธรรมย่อมเกิดขึ้นตั้งอยู่ได้ เพราะอาศัยธรรมที่เป็นเหตุนี้ ฉะนั้น ธรรมที่เป็นเหตุนี้ จึงชื่อว่า ปัจจัย

วจนัตถะ ของ คำว่า ปัจจยุปบัน

ปจฺจยโต อุปฺปนฺนํ = ปจฺจยุปฺปนฺนํ

ผลธรรมที่เกิดจากเหตุปัจจัย ชื่อว่า ปัจจยุปบัน

วจนัตถะ ของ คำว่า ปัจจนิก

ปจฺจยุปฺปนฺนสฺส ปติวิรุทฺธํ อนีกํ = ปจฺจนิกํ

หมวดธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อปัจจยุปบันธรรม เรียกว่า ปัจจนิก อีกนัยหนึ่ง

ปจฺจยุปฺปนฺเนน ปจฺจติ วิรุชฺฌตีติ = ปจฺจนิโก

ธรรมใดเป็นปฏิปักษ์กันกับปัจจยุปบันธรรม ฉะนั้น ธรรมนั้นมีชื่อว่า ปัจจนิก

๑๒. อธิบายความหมายของคำว่า ปัจจนิก น.17

ตามวจนัตถะนี้ ชี้ให้เห็นว่า ธรรมที่เป็นปัจจนิกนั้น หาได้เป็นธรรมที่นอกเหตุ นอกผลได้ครบทั้ง ๒ ตามที่บางคนเข้าใจ กันอยู่นั้นก็หามิได้ หากแต่เป็นธรรมที่นอกผลโดยส่วนเดียวเท่านั้น สำหรับนอกเหตุ คือ เป็นปัจจัยไม่ได้นั้น ตามวจนัตถะนี้ มิได้กล่าวถึง ทั้งนี้ก็เพราะว่า ปัจจนิกธรรมนั้น นอกเหตุก็มี มิใช่นอกเหตุก็มี หมายความว่า เป็นปัจจัยได้ก็มี เป็นปัจจัยไม่ได้ก็มี เป็นปัจจัยได้นั้น เช่น โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ อันเป็นเหตุอารัมมณปัจจัยได้ แต่เป็นอารัมมณปัจจยุปบันธรรมไม่ได้ เป็นปัจจัยไม่ได้นั้น เช่น อเหตุกจิตตุปบาท อเหตุกจิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูปพาหิรรูป อาหารชรูป อุตุชรูป อสัญญสัตตกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูปที่เป็น เหตุปัจจนิกธรรมเหล่านี้ เป็นเหตุปัจจัยไม่ได้ ฉะนั้น ปัจจนิกธรรมเหล่านี้ จึงเป็นนอกเหตุ และนอกผลได้ทั้งสอง ดังนี้เป็นต้น

ปัจจยนิทเทส

ปัจจยนิทเทส เป็นการแสดงเนื้อความของปัจจัย ๒๔ มีกิจที่พึงกระทำ ๔ อย่าง คือ

๑. อารัมภบท

๒. พระบาลีและคำแปล

๓. จำแนกบทและเนื้อความองค์ธรรม

๔. ฆฏนา

โครงสร้างของอารัมมภบท

บาลี ปจฺจยุทฺเทเส โย ยาทิโส ปจฺจโย [ปัจจยุทเทส] ติ ภควตา อุทฺทิฏฺโฐ,

โส ตาทิโส ปจฺจโย ปจฺจยนิทฺเทเส [ปัจจยนิทเทส] ติ ภควตา นิทฺทิฏฺโฐ.

แปล ปัจจัยเช่นใดพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้โดยย่อในปัจจยุทเทสว่า [ปัจจยุทเทส]

ปัจจัยเช่นนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้โดยพิสดารในปัจจยนิทเทสว่า [ปัจจยนิทเทส]

โครงสร้างพระบาลีและคำแปล

อุทเทส คือ "**หัวข้อ**" พระพุทธองค์ทรงชี้แสดงหัวข้อธรรมในคัมภีร์ปัฏฐานเป็นภาษาบาลี มี เหตุปจฺจโย อารมฺมณปจฺจโย เป็นต้น มีจำนวน ๒๔ อุทเทส เรียกว่า **ปัจจยุทเทส**

นิทเทส คือ "เนื้อความ" พระพุทธองค์ทรงชี้แสดงรายละเอียดของหัวข้อธรรมในคัมภีร์ปัฏฐาน เป็นภาษาบาลี มีจำนวน ๑๕๒ นิทเทส เรียกว่า **ปัจจยนิทเทส**

ปัจจยนิทเทส ของปัจจัย ๒๔ เพื่อให้ทราบถึงเนื้อความ อันได้แก่ ปัจจัยธรรม ปัจจยุปบันธรรม เพื่อให้สามารถระบุอำนาจปัจจัยที่เข้าช่วยอุปการะในคราวเดียวกันได้

โครงสร้างการจำแนกบทและเนื้อความองค์ธรรม

[ ] เป็นกัตตุบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ _____

[ ] เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจยุปบันธรรมคือ _____

[ ] เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย _____ คือ _____

[ปจฺจโย] เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรมโดย โดยความปราศจากตัวตน

สหชาตชาติ ๑๕ ปัจจัย

สหชาตชาติ ๑๕ ปัจจัย				
เห	ธิ	สห	อัญ	นิส
กำ	ปา	หา	อิน	ฌา
มัค	สัม	วิป	ถิ	อ

ใหญ่ 4	สห นิส ถิ อ
กลาง 4	อัญ ปา สัม วิป
เล็ก 7	เห ธิ กำ หา อิน ฌา ม

สหชาตปัจจัย	อัญญมัญญปัจจัย	สัมปยุตตปัจจัย
นามขันธ์ 4 ↔ นามขันธ์ 4	นามขันธ์ 4 ↔ นามขันธ์ 4	นามขันธ์ 4 ↔ นามขันธ์ 4
มหาภูตรูป 4 ↔ มหาภูตรูป 4	มหาภูตรูป 4 ↔ มหาภูตรูป 4	
15.35 ♥ ↔ 15.35 ♥	15.35 ♥ ↔ 15.35 ♥	
75.52 → จิตตชรูป		
มหาภูตรูป 4 → อุปาทารูป24		

วิปากปัจจัย	สหชาตวิปปยุตตปัจจัย
วิ.นามขันธ์ 4 ↔ วิ.นามขันธ์ 4	15.35 ♥ ↔ 15.35 ♥
วิ.22.38 → จิตตชรูป	75.52 → จิตตชรูป
ปฏิ.กัมมชรูป	ปฏิ.กัมมชรูป

สหชาตชาติเล็ก ๗ ปัจจัย			เห	ธิ	กำ	หา	อิน	ฌา	ม
เห	โลภะ โทสะ โมหะ อโลภะ อโทสะ อโมหะ	เห	**√**	√			√		√
ธิ	ฉันทะ วิริยะ สาธิปติชวนะ ๕๒ ปัญญา	ธิ	√	**√**		√	√		√
กำ	เจตนา	กำ			**√**	√			
หา	ผัสสะ เจตนา วิญญาณ	หา		√	√	**√**	√		
อิน	ชี จิต เวทนา สัทธา วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา	อิน	√	√		√	**√**	√	√
ฌา	วิตก วิจาร ปีติ เวทนา เอกัคคตา	ฌา					√	**√**	√
ม	ปัญญา วิตก วิรตี๓ วิริยะ สติ เอกัคคตา ทิฏฐิ	ม	√	√			√	√	**√**

ปัจจัยธรรมของสหชาตชาติเล็ก ๗ ปัจจัยที่เข้าช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันนธรรมของตน		
เห	โลภะ โทสะ โมหะ อโลภะ อโทสะ อโมหะ	→ สเหตุ ๗๑ เจ ๕๒ (-โม ใน โม๒) สจิรุ สปฏิกำ
ธิ	ฉันทะ วิริยะ สาธิปติชวนะ ๕๒ ปัญญา	→ สาธิปติชวนะ ๕๒ เจ.๕๑ (-วิจิ) สาธิจิรุ
กำ	เจตนา	→ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๑ (-เจตนา) จิรุ ปฏิกำ
หา	ผัสสะ เจตนา วิญญาณ	→ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ จิรุ ปฏิกำ
อิน	ชีวิตะ จิต เวทนา สัทธา วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา	→ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ จิรุ ปฏิกำ
ฌา	วิตก วิจาร ปีติ เวทนา เอกัคคตา	→ จิต ๗๙ (-ทวิ.๑๐) เจตสิก ๕๒ จิรุ ปฏิกำ
ม	ปัญญา วิตก วิรตี๓ วิริยะ สติ เอกัคคตา ทิฏฐิ	→ สเหตุ ๗๑ เจ ๕๒ สเห.จิรุ สเห.ปฏิกำ

ปัจจยนิทเทสแห่งสหชาตชาติ ๓๘ นิทเทสพระบาลี													
สหชาตชาติเล็ก	**ญ๔**	**อัญ**	**ปา**	**สัม**	**วิป**	**เห**	**ธิ**	**กำ**	**หา**	**อิน**	**ฌา**	**มัค**	
เหตู	๔	อัญ	ปา	สัม	วิป	**เห**	ธิ			อิน		มัค	12
ฉนฺทาธิปติ	๔	อัญ	ปา	สัม	วิป		**ธิ**						9
วิริยาธิปติ	๔	อัญ	ปา	สัม	วิป		**ธิ**			อิน		มัค	11
จิตฺตาธิปติ	๔	อัญ	ปา	สัม	วิป		**ธิ**		หา	อิน			11
วิมำสาธิปติ	๔	อัญ	ปา	สัม	วิป	เห	**ธิ**			อิน		มัค	12
เจตนา	๔	อัญ	ปา	สัม	วิป			**กำ**	หา				10
อรูปิโน อาหารา	๔	อัญ	ปา	สัม	วิป		ธิ	กำ	**หา**	อิน			12
อรูปิโน อินฺทริยา	๔	อัญ	ปา	สัม	วิป	เห	ธิ		หา	**อิน**	ฌา	มัค	14
ฌานงฺคานิ	๔	อัญ	ปา	สัม	วิป					อิน	**ฌา**	มัค	11
มคฺคงฺคานิ	๔	อัญ	ปา	สัม	วิป	เห	ธิ			อิน	ฌา	**มัค**	13

<u>การหาปัจจัยสงเคราะห์ในสหชาตชาติเล็ก ๗ ปัจจัย (กรณบท)</u>

		เห	**ฉัน**	**วิริยะ**	**จิตตะ**	**วีมังสะ**	**กำ**	**หา**	**อิน**	**ฌา**	**มัค**
ญ4	**ก4**	4	1	3	3	4	2	4	6	3	5
		ธิ		อิน	หา	เห	หา	ธิ	เห	อิน	เห
		อิน		มัค	อิน	อิน		กำ	ธิ	มัค	ธิ
		มัค				มัค		อิน	หา		อิน
									ฌา		ฌา
									มัค		
		12	9	11	11	12	10	12	14	11	13

ตามสมควร

ญ4 **เข้าทั้งหมด** 89.52 มหาภูตรูป 4 ♥ ช่วย 89.52.28

อัญ **นาม** ช่วย **นาม** 89.52 ช่วย 89.52

มหาภู ช่วย **มหาภู** มหาภูตรูป 4 ช่วย มหาภูตรูป 4

นาม ช่วย **รูป** ปัญจโวการปฏิสนธิจิต 15.35 ช่วย ♥

รูป ช่วย **นาม** ♥ ช่วย ปัญจโวการปฏิสนธิจิต 15.35

- รูปนั้นต้องเป็น ♥

ปา **นาม** ช่วย **นาม** 36.38 ช่วย 36.38

นาม ช่วย **รูป** ปัญจโวการวิปากจิต 22.38 ช่วย วิบากจิตตชรูป

ปัญจโวการปฏิสนธิจิต 15.35 ช่วย ♥ น.20

- นามนั้นต้องเป็น วิบาก

สัม **นาม** ช่วย **นาม** 89.52 ช่วย 89.52

วิป **นาม** ช่วย **รูป** ปัญจโวการจิต 75.52 ช่วย จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป

รูป ช่วย **นาม** ♥ ช่วย ปัญจโวการปฏิสนธิจิต 15.35

เหตุปจฺจยนิทฺเทส

๑. เหตู เหตุสมฺปยุตฺตกานํ ธมฺมานํ ตํสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานํ เหตุปจฺจเยน ปจฺจโย น.20

เหตุ ๖ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ สเหตุจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบกับเหตุ ๖ เหล่านั้น (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ที่มีเหตุ ๖ และ สเหตุกจิตตุปบาทเป็นสมุฏฐาน ด้วยอำนาจเหตุปัจจัย

เหตู เหตุ ๖ มี โลภะ เป็นต้น

เหตุสมฺปยุตฺตกานํ ธมฺมานํ ตํสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานํ

สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) สเหตุกจิตตรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

เหตุปจฺจเยน เหตุ สหชาตาธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ สหชาตนิสสยะ วิปากะ สหชาตินทริยะ มัคคะ สัมปยุตตะ สหชาตวิปปยุตตะ สหชาตัตถิ สหชาตอวิคตะ **ตามสมควร**

เห	โลภะ	โทสะ	โมหะ	อโลภะ	อโทสะ	อโมหะ
ธิ						ปัญญา 34
อิน					เอกัคคตา 70	ปัญญา 47
มัค						ปัญญา 47

สหชาตชาติเล็กที่เข้าร่วมกันกับเหตุปัจจัยได้ตามสมควรมี ๓ ปัจจัย คือ ธิ อิน มัค น.371

โดยพิจารณาจากองค์ธรรมของแต่ละปัจจัยว่าเหมือนกันกับองค์ธรรมของเหตุปัจจัยหรือไม่ ที่กล่าวว่า **ตามสมควร** นั้น หมายความว่าองค์ธรรมของปัจจัยอื่น ๆ เข้าร่วมกันกับเหตุปัจจัยเพียงบางส่วนเท่านั้น ไม่ทั้งหมด และองค์ธรรมของเหตุปัจจัยก็เข้าร่วมกับปัจจัยอื่น ๆ ได้ไม่ทั้งหมดเช่นกัน ตัวอย่างเช่น

สหชาตาธิปติปัจจัย มีองค์ธรรมร่วมกันกับเหตุปัจจัย ๑ องค์ธรรม คือ ปัญญา ๓๔

สหชาตินทริยปัจจัย มีองค์ธรรมร่วมกันกับเหตุปัจจัย ๑ องค์ธรรม คือ ปัญญา ๔๗

มัคคปัจจัย มีองค์ธรรมร่วมกันกับเหตุปัจจัย ๑ องค์ธรรม คือ ปัญญา ๔๗

การพิจารณา **ปัจจัยที่มีองค์ธรรมร่วมกัน** เป็นวิธีการรวบรวมอำนาจปัจจัยที่เรียกว่า **ฆฏนา**

เหตุ มี ๔ อย่าง คือ น.371

๑. เหตุเหตุ ได้แก่ เหตุ ๖ คือ โลภะ, โทสะ, โมหะ, อโลภะ, อโทสะ, อโมหะ

๒. ปจฺจยเหตุ ได้แก่ มหาภูตรูป ๔ อันเป็นเหตุในการเรียกชื่อของรูปขันธ์

๓. อุตฺตมเหตุ ได้แก่ กุศลกรรมและอกุศลกรรม อันเป็นเหตุให้เกิดกุศลวิบากและอกุศลวิบาก

๔. สาธารณเหตุ ได้แก่ อวิชชา อันเป็นเหตุให้เกิดสังขารธรรมทั่วทั้งหมด (ขันธ์ ๕)

ในเหตุทั้ง ๔ อย่างนี้ เหตุปัจจัย ได้แก่ **เหตุเหตุ**

คำว่า **ปราศจากตัวตน** หมายความว่า การเกิดขึ้นและตั้งอยู่ เจริญขึ้นได้ของปัจจยุปบันธรรมนั้น น.21
เนื่องด้วยได้รับการช่วยอุปการะจากปัจจัยธรรมเท่านั้น หาใช่ปัจจัยธรรมนั้น ๆ เป็นตัวตนบุคคล
สามารถบังคับบัญชาให้ปัจจยุปบันธรรมเหล่านั้น เกิดขึ้น ตั้งอยู่ เจริญขึ้น ดังนี้ก็หามิได้

นิททิสิตัพพะ หมายความว่า พระบาลีที่ทรงชี้แจงข้อธรรมโดยความเป็นหัวข้อ ด้วยการระบุชื่อ น.21
ของปัจจัยหนึ่ง ๆ ออกมาให้รู้เสียก่อน
นิทัสสนาการะ หมายความว่าพระบาลีที่ทรงขยายเนื้อความในหัวข้อธรรมนั้น ๆ ออกไปแต่พอประมาณ

เพราะเหตุใด พระพุทธองค์จึงทรงแสดง เหตุปัจจัย นี้ ไว้เป็นอันดับแรก น.371
ในเหตุปัจจัยนี้ว่า เหตุ ๖ ประการอันเป็นนามธรรม เป็นปัจจัยอุดหนุน ส่งเสริม ให้นามและรูปเกิดขึ้น
ในสันดานของสัตว์ที่มีชีวิตทั้งหลาย เพราะธรรมดาสัตว์ทั้งหลายที่จะเกิดขึ้นมาในโลกนี้ได้นั้น
ก็ต้องอาศัยเกิดขึ้นด้วยเหตุ ถ้าไม่มีเหตุแล้ว บรรดาสัตว์ทั้งหลายนั้นก็ย่อมไม่เกิด
ฉะนั้น เหตุนี้จึงนับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด

อธิปติปจฺจยนิทฺเทส

ฉนฺทาธิปติ ฉันทะที่ในสาธิปติชวนะ ๕๒ น.45

ฉนฺทสมฺปยุตฺตกานำ ธมฺมานำ ตำสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานำ
สาธิปติชวนะ ๕๒ เจตสิก ๕๐ ที่ประกอบกับฉันทาธิปติ และ สาธิปติจิตตชรูป

อธิปติปจฺจเยน สหชาตาธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ สหชาตนิสสยะ วิปากะ สัมปยุตตะ
สหชาตวิปปยุตตะ สหชาตัตถิ สหชาตอวิคตะ **ตามสมควร**

วิริยาธิปติ วิริยเจตสิก ที่ในสาธิปติชวนะ ๕๒ น.46

วิริยสมฺปยุตฺตกานำ ธมฺมานำ ตำสมุฏฐานานญฺจ รูปานำ

สาธิปติชวนจิต ๕๒ เจตสิก ๕๐ ที่ประกอบกับวิริยาธิปติ และสาธิปติจิตตชรูป

อธิปติปจฺจเยน สหชาตาธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ สหชาตนิสสยะ วิปากะ สหชาตินทริยะ มัคคะ สัมปยุตตะ สหชาตวิปปยุตตะ สหชาตัตถิ สหชาตอวิคตะ **ตามสมควร**

สหชาตชาติเล็กที่เข้าร่วมกันกับวิริยาธิปติได้ตามสมควรมี ๒ ปัจจัย คือ อิน มัค

โดยพิจารณาจากองค์ธรรมของแต่ละปัจจัยว่าเหมือนกันกับองค์ธรรมของวิริยาธิปติหรือไม่

ที่กล่าวว่า **ตามสมควร** นั้น หมายความว่าองค์ธรรมของปัจจัยอื่น ๆ เข้าร่วมกันกับสหชาตาธิปติปัจจัย เพียงบางส่วนเท่านั้น ไม่ทั้งหมด และองค์ธรรมของสหชาตาธิปติปัจจัยก็เข้าร่วมกับปัจจัยอื่น ๆ ได้ไม่ทั้งหมดเช่นกัน ตัวอย่างเช่น

สหชาตินทริยปัจจัย มีองค์ธรรมร่วมกันกับวิริยาธิปติ ๑ องค์ธรรม คือ วิริยะ ๕๒

มัคคปัจจัย มีองค์ธรรมร่วมกันกับวิริยาธิปติ ๑ องค์ธรรม คือ วิริยะ ๕๒

การพิจารณา **ปัจจัยที่มีองค์ธรรมร่วมกัน** เป็นวิธีการรวบรวมอำนาจปัจจัยที่เรียกว่า **ฆฏนา**

จิตฺตาธิปติ สาธิปติชวนจิต ๕๒ น.47

จิตฺตสมฺปยุตฺตกานำ ธมฺมานำ ตำสมุฏฐานานญฺจ รูปานำ เจตสิก ๕๑ ที่ประกอบกับจิตตาธิปติ และสาธิปติจิตตชรูป

อธิปติปจฺจเยน สหชาตาธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ สหชาตนิสสยะ วิปากะ นามอาหาระ สหชาตินทริยะ สัมปยุตตะ สหชาตวิปปยุตตะ สหชาตัตถิ สหชาตอวิคตะ **ตามสมควร**

สหชาตชาติเล็กที่เข้าร่วมกันกับจิตตาธิปติได้ตามสมควรมี ๒ ปัจจัย คือ หา อิน

โดยพิจารณาจากองค์ธรรมของแต่ละปัจจัยว่าเหมือนกันกับองค์ธรรมของจิตตาธิปติหรือไม่

ที่กล่าวว่า **ตามสมควร** นั้น หมายความว่าองค์ธรรมของปัจจัยอื่น ๆ เข้าร่วมกันกับสหชาตาธิปติปัจจัย เพียงบางส่วนเท่านั้น ไม่ทั้งหมด และองค์ธรรมของสหชาตาธิปติปัจจัยก็เข้าร่วมกับปัจจัยอื่น ๆ ได้ไม่ทั้งหมดเช่นกัน ตัวอย่างเช่น

นามอาหารปัจจัย มีองค์ธรรมร่วมกันกับจิตตาธิปติ ๑ องค์ธรรม คือ สาธิปติชวนะ ๕๒

สหชาตินทริยปัจจัย มีองค์ธรรมร่วมกันกับจิตตาธิปติ ๑ องค์ธรรม คือ สาธิปติชวนะ ๕๒

การพิจารณา **ปัจจัยที่มีองค์ธรรมร่วมกัน** เป็นวิธีการรวบรวมอำนาจปัจจัยที่เรียกว่า **ฆฏนา**

วีมังสาธิปติ ปัญญา ที่อยู่ในติเหตุกชวนะ ๓๔ น.48

วีมังสสมุปยุตฺตกานำ ธมฺมานำ ตำสมฺปฏฺฐานานญฺจ รูปานำ
ติเหตุกชวนะ ๓๔ เจตสิก ๓๗ ที่ประกอบกับวีมังสาธิปติ และสาธิปติจิตตชรูป

อธิปติปจฺจเยน สหชาตาธิปติ เหตุ สหชาตะ อัญญมัญญะ สหชาตนิสสยะ วิปากะ สหชาตินทริยะ มัคคะ สัมปยุตตะ สหชาตวิปปยุตตะ สหชาตัตถิ สหชาตอวิคตะ **ตามสมควร**

สหชาตชาติเล็กที่เข้าร่วมกันกับวีมังสาธิปติได้ตามสมควรมี ๓ ปัจจัย คือ เห อิน มัค
โดยพิจารณาจากองค์ธรรมของแต่ละปัจจัยว่าเหมือนกันกับองค์ธรรมของวีมังสาธิปติหรือไม่
ที่กล่าวว่า **ตามสมควร** นั้น หมายความว่าองค์ธรรมของปัจจัยอื่น ๆ เข้าร่วมกันกับสหชาตาธิปติปัจจัย
เพียงบางส่วนเท่านั้น ไม่ทั้งหมด และองค์ธรรมของสหชาตาธิปติปัจจัยก็เข้าร่วมกับปัจจัยอื่น ๆ
ได้ไม่ทั้งหมดเช่นกัน ตัวอย่างเช่น

เหตุปัจจัย มีองค์ธรรมร่วมกันกับวีมังสาธิปติ ๑ องค์ธรรม คือ ปัญญา ๓๔

สหชาตินทริยปัจจัย มีองค์ธรรมร่วมกันกับวีมังสาธิปติ ๑ องค์ธรรม คือ ปัญญา ๓๔

มัคคปัจจัย มีองค์ธรรมร่วมกันกับวีมังสาธิปติ ๑ องค์ธรรม คือ ปัญญา ๓๔

การพิจารณา **ปัจจัยที่มีองค์ธรรมร่วมกัน** เป็นวิธีการรวบรวมอำนาจปัจจัยที่เรียกว่า **ฆฏนา**
ท่านรัฏฐปาลเถระ ได้อาศัย**ฉันทะ**เป็นหัวหน้าเป็นประธาน แล้วก็กระทำโลกุตตรธรรมให้สำเร็จ น.51
ท่านโสณเถระ ได้อาศัย**วิริยะ**เป็นหัวหน้าเป็นประธาน แล้วก็กระทำโลกุตตรธรรมให้สำเร็จ
ท่านสัมภูตเถระ ได้อาศัย**จิตตะ**เป็นหัวหน้าเป็นประธาน แล้วก็กระทำโลกุตตรธรรมให้สำเร็จ
ท่านโมฆราชเถระ ได้อาศัย**ปัญญา**เป็นหัวหน้าเป็นประธาน แล้วก็กระทำโลกุตตรธรรมให้สำเร็จ

กมฺมปจฺจยนิทฺเทส

เจตนา เจตนาเจตสิก ๘๙ น.105

สมฺปยุตฺตกานำ ธมฺมานำ ตำสมฺปฏฺฐานานญฺจ รูปา จิต ๘๙ เจตสิก ๕๑ ที่ประกอบ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป

กมฺมปจฺจเยน สหชาตกัมมะ สหชาตะ อัญญมัญญะ สหชาตินทริยะ วิปากะ นามอาหาระ สัมปยุตตะ สหชาตวิปปยุตตะ สหชาตัตถิ สหชาตอวิคตะ **ตามสมควร**

สหชาตชาติเล็กที่เข้าร่วมกันกับกัมมปัจจัยได้ตามสมควรมี ๑ ปัจจัย คือ หา
โดยพิจารณาจากองค์ธรรมของแต่ละปัจจัยว่าเหมือนกันกับองค์ธรรมของกัมมปัจจัยหรือไม่
ที่กล่าวว่า **ตามสมควร** นั้น หมายความว่าองค์ธรรมของปัจจัยอื่น ๆ เข้าร่วมกันกับกัมมปัจจัย
เพียงบางส่วนเท่านั้น ไม่ทั้งหมด ตัวอย่างเช่น

นามอาหารปัจจัย มีองค์ธรรมร่วมกันกับกัมมปัจจัย ๑ องค์ธรรม คือ วิญญาณ ๘๙

การพิจารณา **ปัจจัยที่มีองค์ธรรมร่วมกัน** เป็นวิธีการรวบรวมอำนาจปัจจัยที่เรียกว่า **ฆฏนา**

เจตนาเจตสิกที่เป็นตัวกรรมนี้ มีหน้าที่ ๒ อย่าง คือ น.396

๑. ทำหน้าที่ปรุงแต่งหรือจัดแจงให้สำเร็จกิจในระหว่างการเกิดขึ้นของสัมปยุตตธรรมที่เป็นกุศล, อกุศล, วิบาก และ กิริยา ที่เกิดขึ้นในขณะหนึ่ง ๆ เรียกว่า **สัวิธานกิจจ**

๒. ทำหน้าที่เพาะพืชไว้ ในเมื่อกุศลเจตนาและอกุศลเจตนาที่เกิดขึ้นพร้อมกับจิตนั้นได้ดับไปแล้ว เจตนาเจตสิกนี้ก็มีอำนาจที่จะส่งผลให้ปรากฏขึ้นในภายหลัง เรียกว่า **พีชนิธานกิจจ** ทำหน้าที่เฉพาะในกุศลและอกุศลจิตเท่านั้น

อาหารปจฺจยนิทฺเทส

อรูปิโน อาหารา ผัสสะ ๘๙ เจตนา ๘๙ วิญญาณ ๘๙ น.110

สมฺปยุตฺตกานำ ธมฺมานำ ตำสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานำ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป

อาหารปจฺจเยน นามอาหาระ สหชาตาธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ สหชาตนิสสยะ วิปากะ สหชาตกัมมะ สหชาตินทริยะ สัมปยุตตะ สหชาตวิปปยุตตะ สหชาตัตถิ สหชาตอวิคตะ **ตามสมควร**

หา	ผัสสะ 89	เจตนา 89	จิต 89
กัม		เจตนา 89	
อิน			จิต 89
ธิ			จิต 52

สหชาตชาติเล็กที่เข้าร่วมกันกับนามอาหารปัจจัยได้ตามสมควรมี ๓ ปัจจัย คือ ธิ กัม อิน โดยพิจารณาจากองค์ธรรมของแต่ละปัจจัยว่าเหมือนกันกับองค์ธรรมของนามอาหารปัจจัยหรือไม่ ที่กล่าวว่า **ตามสมควร** นั้น หมายความว่าองค์ธรรมของปัจจัยอื่น ๆ เข้าร่วมกันกับนามอาหารปัจจัยเพียงบางส่วนเท่านั้น ไม่ทั้งหมด และองค์ธรรมของนามอาหารปัจจัยก็เข้าร่วมกับปัจจัยอื่น ๆ ได้ไม่ทั้งหมดเช่นกัน ตัวอย่างเช่น

กัมมปัจจัย มีองค์ธรรมร่วมกันกับนามอาหารปัจจัย ๑ องค์ธรรม คือ เจตนา

สหชาตินทริยปัจจัย มีองค์ธรรมร่วมกันกับนามอาหารปัจจัย ๑ องค์ธรรม คือ จิต 89

สหชาตาธิปติปัจจัย มีองค์ธรรมร่วมกันกับนามอาหารปัจจัย ๑ องค์ธรรม คือ จิต 52

นอกจากนั้น ในแต่ละองค์ธรรมหนึ่ง ๆ ยังสามารถมีปัจจัยสงเคราะห์ร่วมกันได้ในคราวเดียวกันหลายปัจจัย ตัวอย่างเช่น

จิต มีปัจจัยร่วมกันกับนามอาหารปัจจัย ๒ ปัจจัย คือ สหชาตาธิปติปัจจัย สหชาตินทริยปัจจัย
การพิจารณา **ปัจจัยที่มีองค์ธรรมร่วมกัน** ก็ดี **องค์ธรรมที่มีปัจจัยร่วมกัน** ก็ดี
เป็นวิธีการรวบรวมอำนาจปัจจัยที่เรียกว่า **ฆฏนา**

อินฺทฺริยปจฺจยนิทฺเทส

อรูปิโน อินฺทฺริยา นามอินทรีย์องค์ธรรม ๘ คือ ชีวิตินทรีย์ จิตทั้งหมด เวทนาทั้งหมด น.118
สัทธาทั้งหมด วิริยะทั้งหมด สติทั้งหมด เอกัคคตา ๗๒ (เว้น ๑๗) ปัญญาทั้งหมด

สมฺปยุตฺตกานำ ธมฺมานำ ตำสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานำ
จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบนามอินทรีย์ ๘ และจิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป

อินฺทริยปจฺจเยน สหชาตินทริยะ เหตุ สหชาตาธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ สหชาตนิสสยะ วิปากะ
นามอาหาระ ฌานะ มัคคะ สัมปยุตตะ สหชาตวิปปยุตตะ สหชาตัตถิ สหชาตอวิคตะ
ตามสมควร

อิน	**จิต 89**	**เวทนา 89**	**วิริยะ 73**	**สติ 59**	**เอกัคคตา 72**	**ปัญญา 47**
มัค			วิริยะ 71	สติ 59	เอกัคคตา 70	ปัญญา 47
ฌาน		เวทนา 79			เอกัคคตา 70	
หา	จิต 89					
เห						ปัญญา 47
ธิ	จิต 52		วิริยะ 52			ปัญญา 34

สหชาตชาติเล็กที่เข้าร่วมกันกับสหชาตินทริยปัจจัยได้ตามสมควรมี ๕ ปัจจัย คือ เห ธิ หา ฌา มัค
โดยพิจารณาจากองค์ธรรมของแต่ละปัจจัยว่าเหมือนกันกับองค์ธรรมของสหชาตินทริยปัจจัยหรือไม่
ที่กล่าวว่า **ตามสมควร** นั้น หมายความว่าองค์ธรรมของปัจจัยอื่น ๆ เข้าร่วมกันกับสหชาตินทริยปัจจัย
เพียงบางส่วนเท่านั้น ไม่ทั้งหมด และองค์ธรรมของสหชาตินทริยปัจจัยก็เข้าร่วมกับปัจจัยอื่น ๆ
ได้ไม่ทั้งหมดเช่นกัน ตัวอย่างเช่น

มัคคปัจจัย มีองค์ธรรมร่วมกันกับสหชาตินทริยปัจจัย ๔ องค์ธรรม คือ วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา
ฌานปัจจัย มีองค์ธรรมร่วมกันกับสหชาตินทริยปัจจัย ๒ องค์ธรรม คือ เวทนา เอกัคคตา
นามอาหารปัจจัย มีองค์ธรรมร่วมกันกับสหชาตินทริยปัจจัย ๑ องค์ธรรม คือ จิต
เหตุปัจจัย มีองค์ธรรมร่วมกันกับสหชาตินทริยปัจจัย ๑ องค์ธรรม คือ ปัญญา

สหชาตาธิปติปัจจัย มีองค์ธรรมร่วมกันกับสหชาตินทริยปัจจัย ๓ องค์ธรรม คือ จิต วิริยะ ปัญญา นอกจากนั้น ในแต่ละองค์ธรรมหนึ่ง ๆ ยังสามารถมีปัจจัยสงเคราะห์ร่วมกันได้ในคราวเดียวกันหลายปัจจัย ตัวอย่างเช่น

เอกัคคตา มีปัจจัยร่วมกันกับสหชาตินทริยปัจจัย ๒ ปัจจัย คือ ฌานปัจจัย มัคคปัจจัย

จิต มีปัจจัยร่วมกันกับสหชาตินทริยปัจจัย ๒ ปัจจัย คือ สหชาตาธิปติปัจจัย นามอาหารปัจจัย

วิริยะ มีปัจจัยร่วมกันกับสหชาตินทริยปัจจัย ๒ ปัจจัย คือ สหชาตาธิปติปัจจัย มัคคปัจจัย

ปัญญา มีปัจจัยร่วมกันกับสหชาตินทริยปัจจัย ๓ ปัจจัย คือเหตุปัจจัย สหชาตาธิปติปัจจัย มัคคปัจจัย

การพิจารณา **ปัจจัยที่มีองค์ธรรมร่วมกัน** ก็ดี **องค์ธรรมที่มีปัจจัยร่วมกัน** ก็ดี
เป็นวิธีการรวบรวมอำนาจปัจจัยที่เรียกว่า **ฆฏนา**

ปัจจัยธรรมนั้น ต้องประกอบด้วยอำนาจอย่างใดอย่างหนึ่งในอำนาจ ๓ อย่าง น.404

๑. ชนกสัตติ มีอำนาจให้ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้นได้อย่างหนึ่ง
๒. อุปภัมภกสัตติ มีอำนาจช่วยอุดหนุนให้ปัจจยุปบันธรรมตั้งอยู่ได้อย่างหนึ่ง
๓. อนุปาลกสัตติ มีอำนาจช่วยรักษาปัจจยุปบันธรรมไว้โดยสม่ำเสมอ
อำนาจทั้ง ๓ อย่างนี้ย่อมมีอยู่ในปัจจัยธรรมทั้งหลาย ๑ อย่างบ้าง ๒ อย่างบ้าง
ถ้าธรรมใดไม่ประกอบด้วยอำนาจ ๓ อย่างนี้แม้แต่อย่างเดียวแล้ว ธรรมนั้นก็เป็นปัจจัยธรรมไม่ได้

ฌานปจฺจยนิทฺเทส

ฌานงฺคานิ องค์ฌาน ๕ คือ วิตก วิจาร ปีติ เวทนา เอกัคคตาที่ในจิต ๗๙ (เว้นทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐) น.122

ฌานสมฺปยุตฺตกานำ ธมฺมานำ ตำสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานำ
จิต ๗๙ (เว้นทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐) เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบกับองค์ฌาน ๕ และจิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป

ฌานปจฺจเยน ฌานะ สหชาตะ อัญญมัญญะ สหชาตนิสสยะ วิปากะ สหชาตินทริยะ มัคคะ สัมปยุตตะ สหชาตวิปปยุตตะ สหชาตัตถิ สหชาตอวิคตะ **ตามสมควร**

ฌาน	วิตก 55	วิจาร 66	ปีติ 51	เวทนา 79	เอกัคคตา 78
อิน				เวทนา 79	เอกัคคตา 70
มัค	วิตก 55				เอกัคคตา 70

สหชาตชาติเล็กที่เข้าร่วมกันกับฌานปัจจัยได้ตามสมควรมี ๒ ปัจจัย คือ อิน มัค
โดยพิจารณาจากองค์ธรรมของแต่ละปัจจัยว่าเหมือนกันกับองค์ธรรมของฌานปัจจัยหรือไม่
ที่กล่าวว่า **ตามสมควร** นั้น หมายความว่าองค์ธรรมของปัจจัยอื่น ๆ เข้าร่วมกันกับฌานปัจจัย
เพียงบางส่วนเท่านั้น ไม่ทั้งหมด และองค์ธรรมของฌานปัจจัยก็เข้าร่วมกับปัจจัยอื่น ๆ
ได้ไม่ทั้งหมดเช่นกัน ตัวอย่างเช่น

สหชาตินทริยปัจจัย มีองค์ธรรมร่วมกันกับฌานปัจจัย ๒ องค์ธรรม คือ เวทนา เอกัคคตา

มัคคปัจจัย มีองค์ธรรมร่วมกันกับฌานปัจจัย ๒ องค์ธรรม คือ วิตก เอกัคคตา

นอกจากนั้น ในแต่ละองค์ธรรมหนึ่ง ๆ ยังสามารถมีปัจจัยสงเคราะห์ร่วมกันได้ในคราวเดียวกันหลายปัจจัย
ตัวอย่างเช่น

เอกัคคตา มีปัจจัยร่วมกันกับสหชาตินทริยปัจจัย ๒ ปัจจัย คือ สหชาตินทริยปัจจัย มัคคปัจจัย
การพิจารณา **ปัจจัยที่มีองค์ธรรมร่วมกัน** ก็ดี **องค์ธรรมที่มีปัจจัยร่วมกัน** ก็ดี
เป็นวิธีการรวบรวมอำนาจปัจจัยที่เรียกว่า **ฆฏนา**

การเข้าไปเพ่งซึ่งอารมณ์มี ๒ อย่างด้วยกันคือ น.409

๑. การเข้าไปเพ่งซึ่งอารมณ์มีรูปารมณ์เป็นต้น ตลอดจนกระทั่งการเพ่งอารมณ์ในการทำสมถภาวนา
มีกสิณเป็นต้น เรียกว่า **อารัมมณูปนิชฌาน**

๒. การเพ่งอารมณ์ในการทำวิปัสสนาภาวนา คือเพ่งอารมณ์ไตรลักษณ์ กล่าวคือ อนิจจะ, ทุกขะ,
อนัตตะ นั้น เรียกว่า **ลักขณูปนิชฌาน**

ส่วนการเพ่งอารมณ์ที่เป็นนิพพานนั้น ก็จัดอยู่ในจำพวกลักขณูปนิชฌาน แต่ในที่นี้ ลักขณะ นั้น
เป็น **ตถลักขณะ** หมายความว่า พระนิพพานนี้มีลักษณะที่เป็นสันติสุขโดยแท้

มคฺคปจฺจยนิทฺเทส

มคฺคงฺคานิ องค์มรรค ๙ คือ ปัญญา วิตก สัมมาวาจะ สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ น.124
วิริยะ สติ เอกัคคตา ทิฏฐิ ที่อยู่ในสเหตุกจิต ๗๑

มคฺคสมฺปยุตฺตกานำ ธมฺมานำ ตำสมุฏฺฐานานญฺจ รูปานำ
สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบกับองค์มรรค ๙
และสเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

มคฺคปจฺจเยน มัคคะ เหตุ สหชาตาธิปติ สหชาตะ อัญญมัญญะ สหชาตนิสสยะ วิปากะ สหชาตินทริยะ
ฌานะ สัมปยุตตะ สหชาตวิปปยุตตะ สหชาตัตถิ สหชาตอวิคตะ **ตามสมควร**

มัค	ปัญญา 47	วิตก 55	วิริยะ 71	สติ 59	เอกัคคตา 71
อิน	ปัญญา 47		วิริยะ 71	สติ 59	เอกัคคตา 70
ฌา		วิตก 55			เอกัคคตา 70
เห	ปัญญา 47				
ธิ	ปัญญา 34		วิริยะ 52		

สหชาตชาติเล็กที่เข้าร่วมกันกับมัคคปัจจัยได้ตามสมควรมี ๔ ปัจจัย คือ เห ธิ อิน ฌาน
โดยพิจารณาจากองค์ธรรมของแต่ละปัจจัยว่าเหมือนกันกับองค์ธรรมของมัคคปัจจัยหรือไม่
ที่กล่าวว่า **ตามสมควร** นั้น หมายความว่าองค์ธรรมของปัจจัยอื่น ๆ เข้าร่วมกันกับมัคคปัจจัย
เพียงบางส่วนเท่านั้น ไม่ทั้งหมด และองค์ธรรมของมัคคปัจจัยก็เข้าร่วมกับปัจจัยอื่น ๆ
ได้ไม่ทั้งหมดเช่นกัน ตัวอย่างเช่น

สหชาตินทริยปัจจัย มีองค์ธรรมร่วมกันกับมัคคปัจจัย ๔ องค์ธรรม คือ วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา
ฌานปัจจัย มีองค์ธรรมร่วมกันกับมัคคปัจจัย ๒ องค์ธรรม คือ วิตก เอกัคคตา
เหตุปัจจัย มีองค์ธรรมร่วมกันกับมัคคปัจจัย ๑ องค์ธรรม คือ ปัญญา น.410
สหชาตาธิปติปัจจัย มีองค์ธรรมร่วมกันกับมัคคปัจจัย ๒ องค์ธรรม คือ วิริยะ ปัญญา

นอกจากนั้น ในแต่ละองค์ธรรมหนึ่ง ๆ ยังสามารถมีปัจจัยสงเคราะห์ร่วมกันได้ในคราวเดียวกันหลายปัจจัย
ตัวอย่างเช่น

ปัญญา มีปัจจัยร่วมกันกับมัคคปัจจัย ๓ ปัจจัย คือ เหตุปัจจัย สหชาตาธิปติปัจจัย สหชาตินทริยปัจจัย
วิริยะ มีปัจจัยร่วมกันกับมัคคปัจจัย ๒ ปัจจัย คือ สหชาตาธิปติปัจจัย สหชาตินทริยปัจจัย

เอกัคคตา มีปัจจัยร่วมกันกับฌานปัจจัย ๒ ปัจจัย คือ สหชาตินทริยปัจจัย มัคคปัจจัย
การพิจารณา **ปัจจัยที่มีองค์ธรรมร่วมกัน** ก็ดี **องค์ธรรมที่มีปัจจัยร่วมกัน** ก็ดี
เป็นวิธีการรวบรวมอำนาจปัจจัยที่เรียกว่า **ฆฏนา**
มัคคปัจจัยนี้ เป็น **สัมปาปกเหตุ** คือ เหตุที่ทำให้ถึง หมายความว่า เป็นยวดยานพาหนะ น.67
อย่างหนึ่งอย่างใดก็ตาม ที่สามารถพาผู้โดยสารให้ไปถึงจุดมุ่งหมายนั้น ๆ ได้

สหชาตปจฺจยนิทฺเทส

ข้อที่ ๑	จิต ๘๙ เจ ๕๒	๔	อัญ		สัม		6
	วิ.๓๖ เจ ๓๘	๔	อัญ	ปา	สัม		7

จตฺตาโร ขนฺธา อรูปิโน จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ น.67
ที่เป็นนามขันธ์ ๑ ทำการช่วยอุปการะแก่ นามขันธ์ ๓
นามขันธ์ ๓ ทำการช่วยอุปการะแก่ นามขันธ์ ๑
นามขันธ์ ๒ ทำการช่วยอุปการะแก่ นามขันธ์ ๒
อญฺญมญฺญํ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ที่เป็น นามขันธ์ ๓-๑-๒

ข้อที่ ๒	มหาภูตรูป ๔	๔	อัญ				5

จตฺตาโร มหาภูตา น.67
มหาภูตรูป ๑ ทำการช่วยอุปการะแก่ มหาภูตรูป ๓
มหาภูตรูป ๓ ทำการช่วยอุปการะแก่ มหาภูตรูป ๑
มหาภูตรูป ๒ ทำการช่วยอุปการะแก่ มหาภูตรูป ๒
อญฺญมญฺญํ มหาภูตรูป ๓-๑-๒

ข้อที่ ๓	♥ → จิต๑๕ เจ๓๕	๔	อัญ			วิป	6
	จิต๑๕ เจ๓๕ → ♥	๔	อัญ	ปา		วิป	7

โอกฺกนฺติกฺขเณ นามรูปํ ปัญจโวการปฏิสนธิจิตตุปบาท ๑๕ ที่เป็นนามขันธ์ ๔ น.67
และปฏิสนธิหทัยวัตถุ
อญฺญมญฺญํ ปัญจโวการปฏิสนธิจิตตุปบาท ๑๕ ที่เป็นนามขันธ์ ๔
และปฏิสนธิหทัยวัตถุ

ข้อที่ ๔

จิต ๗๒ → จิรุ	๔				วิป	5
วิ. ๒๒ → วิปากจิรุ	๔		ปา		วิป	6

จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา จิต ๗๕ เจตสิก ๕๒ ที่เกิดในปัญจโวการภูมิ น.69

(เว้นทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ อรูปวิปากจิต ๔ และจุติจิตของพระอรหันต์)

จิตฺตสมุฏฐนานญฺจ รูปานำ จิตตชรูป

ข้อที่ ๕

ม.๔ → อุป๒๔	๔					4

มหาภูตา มหาภูตรูป ๔ น.70

อุปาทารูปานำ อุปาทารูป ๒๔

ข้อที่ ๖

♥ → จิต๑๕ เจ๓๕	๔	อัญ			วิป	6

อญฺญมญฺญำ หมายถึง ให้รู้ว่าธรรมที่เป็นปัจจัยธรรมนี้ ก็เป็นปัจจยุปบันธรรมไปในคราวเดียวกันนั้นด้วย และธรรมที่เป็นปัจจยุปบันธรรมนี้เล่าก็เป็นปัจจัยธรรมในคราวเดียวกัน น.69

ส่วนนิพพานถึงแม้ว่าจะเป็นธรรมที่ปรากฏมีอยู่โดยสภาวะของปรมัตถ์ก็จริง แต่นิพพานไม่ใช่ น.416
เป็นธรรมที่มี อุปปาทะ, ฐิติ, ภังคะ คือหมายความว่า นิพพานที่กำลังเกิด นิพพานที่กำลังตั้งอยู่ และนิพพานที่กำลังดับไปนั้นไม่มี เมื่อนิพพานไม่ได้อยู่ในขณะทั้ง ๓ นี้แล้ว จึงเป็นอัตถิปัจจัยไม่ได้

อญฺญมญฺญปจฺจยนิทฺเทส

ข้อที่ ๑

จิต ๘๙ เจ ๕๒	๔	อัญ		สัม		6
วิ.๓๖ เจ ๓๘	๔	อัญ	ปา	สัม		7

จตฺตาโร ขนฺธา อรูปิโน จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ น.72

ที่เป็นนามขันธ์ ๑ ทำการช่วยอุปการะแก่ นามขันธ์ ๓

นามขันธ์ ๓ ทำการช่วยอุปการะแก่ นามขันธ์ ๑

นามขันธ์ ๒ ทำการช่วยอุปการะแก่ นามขันธ์ ๒

อญฺญมญฺญำ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ที่เป็น นามขันธ์ ๓-๑-๒

ข้อที่ ๒

มหาภูตรูป ๔	๔	อัญ				5

จตฺตาโร มหาภูตา น.72

มหาภูตรูป ๑ ทำการช่วยอุปการะแก่ มหาภูตรูป ๓

มหาภูตรูป ๓ ทำการช่วยอุปการะแก่ มหาภูตรูป ๑

มหาภูตรูป ๒ ทำการช่วยอุปการะแก่ มหาภูตรูป ๒

อญฺญมญฺญํ มหาภูตรูป ๓-๑-๒

ข้อที่ ๓

♥ → จิต ๓๕	๔	อัญ			วิป	6
จิต ๓๕ → ♥	๔	อัญ	ปา		วิป	7

โอกฺกนฺติกฺขเณ นามรูปํ ปัญจโวการปฏิสนธิจิตตุปบาท ๑๕ ที่เป็นนามขันธ์ ๔ และปฏิสนธิหทัยวัตถุ

อญฺญมญฺญํ ปัญจโวการปฏิสนธิจิตตุปบาท ๑๕ ที่เป็นนามขันธ์ ๔ และปฏิสนธิหทัยวัตถุ

สหชาตาทิปจฺจโย โหนฺโต เยว หิ โกจิ อญฺญมญฺญปจฺจโย น โหติ น.383

แปลว่า เป็นความจริง เมื่อเป็นสหชาตาทิปัจจัยนั้น ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นอัญญมัญญปัจจัยอีกด้วย

และในมณิสารมัญชูสา แสดงไว้ว่า

อญฺญมญฺญปจฺจโย สหชาตปจฺจเยน วินา น โหติ สหชาตปจฺจเยน ปน เตน วินาปิ โหติ

แปลว่า อัญญมัญญปัจจัย ที่จะไม่เป็นไปร่วมกับสหชาตปัจจัยนั้นไม่มี

ส่วนสหชาตปัจจัยแม้เว้นอัญญมัญญปัจจัยก็เป็นได้

วิปากปจฺจยนิทฺเทส

วิ. ๓๒ เจ ๓๘

๔	อัญ	ปา	สัม	7

วิปากา จตฺตาโร ขนฺธา อรูปิโน วิบากนามขันธ์ ๑ หรือ ๓ หรือ ๒ น.107

ซึ่งได้แก่ วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘

อญฺญมญฺญํ อญฺญมญฺญสฺส วิบากนามขันธ์ ๓ หรือ ๑ หรือ ๒

คือ วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘

วิปากปัจจัย เป็นการแสดง**สาวเสสนัย** หมายความว่า เป็นนัยที่ยังมีเนื้อความเหลืออยู่ น.108

สมฺปยุตฺตปจฺจยนิทฺเทส

ข้อที่ ๑	จิต ๘๙ เจ ๕๒	๔	อัญ		สัม		6
	วิ.๓๖ เจ ๓๘	๔	อัญ	ปา	สัม		7

จตฺตาโร ขนฺธา อรูปิโน จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ น.129

ที่เป็นนามขันธ์ ๑ ทำการช่วยอุปการะแก่ นามขันธ์ ๓

นามขันธ์ ๓ ทำการช่วยอุปการะแก่ นามขันธ์ ๑

นามขันธ์ ๒ ทำการช่วยอุปการะแก่ นามขันธ์ ๒

อญฺญมญฺญํ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ที่เป็น นามขันธ์ ๓-๑-๒

สหชาตวิปปยุตตปัจจัย

ข้อที่ ๑	จิต ๘๙ เจ ๕๒	๔	อัญ			วิป	6

รูปิโน ธมฺมา หทัยวัตถุที่เกิดพร้อมกันกับปฏิสนธิจิต น.130

อรูปีนํ ธมฺมานํ ปัญจโวการปฏิสนธินามขันธ์ ๔

ข้อที่ ๒	จิต ๘๙ เจ ๕๒	๔	อัญ	ปา		วิป	7

อรูปิโน ธมฺมา ปัญจโวการปวัตติปฏิสนธินามขันธ์ ๔

(เว้นอรูปวิปากจิต ๔ ทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ และจุติจิตของพระอรหันต์)

รูปีนํ ธมฺมานํ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป

คำว่า **วิปปยุตตะ**นี้ มี ๒ อย่าง คือ น.415

๑. **อภาววิปปยุตฺต** หมายความว่า เป็นวิปฺปยุตตะโดยความไม่มี เช่น ทิฏฐิคตวิปปยุตฺต คือจิตที่ไม่ประกอบด้วยทิฏฐิ หรือจิตที่ปราศจากทิฏฐิ หรือจิตที่ไม่มีทิฏฐิ

ญาณวิปฺปยุตฺต คือจิตที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา หรือจิตที่ปราศจากปัญญา หรือจิตที่ไม่มีปัญญา

๒. **วิสัสฏฐวิปฺปยุตฺต** หมายความว่า เป็นวิปปยุตตะโดยความไม่ปนกัน ได้แก่คำว่าวิปปยุตตะในวิปปยุตตปัจจัยนี้เอง

สรุปรวมความว่า วิปปยุตตปัจจัยนี้ นามธรรมและรูปธรรมเกิดร่วมกัน และช่วยอุดหนุนกัน หรือรูปธรรมที่เกิดก่อนช่วยอุดหนุนนามธรรมที่เกิดทีหลัง หรือนามธรรมที่เกิดทีหลังช่วยอุดหนุนรูปธรรมที่เกิดก่อนตามสมควร การที่จะเป็นไปได้เช่นนี้ก็ด้วยอำนาจของวิปปยุตตปัจจัย

สหชาตฆฏนาเล็ก ๒๕๕

หลักการและวิธีการของสหชาตฆฏนา

๑. ฆฏนาเป็นชื่อของอำนาจปัจจัยสงเคราะห์ คือ กล่าวถึงปัจจัยใด ก็แสดงปัจจัยนั้นเป็นชื่อของฆฏนา

๒. ฆฏนาเป็นหลักการการรวบรวมอำนาจปัจจัยเพื่อตัดความว่า "**ตามสมควร**" ออกเสีย

๓. ฆฏนาที่เป็นหลักสำคัญ เป็นชื่อของปัจจัยในสหชาตชาติเล็ก ๗ ปัจจัย

๔. ฆฏนาที่เหลือเป็นชื่อของปัจจัยในสหชาตชาติกลางและสหชาตชาติใหญ่

๕. ฆฏนาสามารถพิจารณาจากองค์ธรรมของปัจจัยและปัจจยุปบันที่ทำการช่วยอุปการะกัน

๖. ฆฏนาที่แสดงปัจจัยธรรมครบถ้วนเรียกว่า "สามัญญฆฏนา"

๗. ฆฏนาที่มีองค์ธรรมของสหชาตปัจจัยเล็กเข้าร่วมกันได้หลาย ๆ ปัจจัย เรียกว่า "ฆฏนาที่เป็นหลักสำคัญ"

๘. ฆฏนาที่มีองค์ธรรมของปัจจัยน้อย จะมีปัจจัยสงเคราะห์มาก เพราะมีปัจจัยอื่น ๆ เข้าร่วมด้วย

๙. ฆฏนาแสดงปัจจัยธรรมทั้งหมดที่มีวิปากปรากฏอยู่ด้วยเพื่อแสดงเป็นเนื้อความโดยรวมชุดหนึ่ง

๑๐. ฆฏนาแยกปัจจัยธรรมที่เป็นวิบากแยกแสดงออกไปเป็นพิเศษชุดหนึ่ง เรียกว่า "สวิปากฆฏนา"

รูปแบบการแสดงฆฏนาแบ่งออกเป็น ๙ ประเภท

อวิปากฆฏนา

๑. นาม ⟶ นาม รูป

๒. นาม ⟶ นาม ♥

๓. นาม ⟶ นาม

๔. นาม ⟶ รูป

สวิปากฆฏนา

๑. นามที่เป็นวิบาก ⟶ นาม รูป

๒. นามที่เป็นวิบาก ⟶ นาม ♥

๓. นามที่เป็นวิบาก ⟶ นาม

๔. นามที่เป็นวิบาก ⟶ รูป

๕. นามที่อยู่ในปฏิสนธิจิต ⟶ ♥

***** นามที่เป็นปัจจัย คือ องค์ธรรมของสหชาตชาติเล็ก ๗ ปัจจัย**

***** นามที่เป็นปัจจยุปบัน ได้แก่ ปวัตติและปฏิสนธินามขันธ์ ๔ ที่ประกอบกับปัจจัย**

***** นามที่เป็นวิบากที่เป็นปัจจัย คือ องค์ธรรมของสหชาตชาติเล็ก ๗ ปัจจัย ที่อยู่ในวิปากจิต**

***** นามที่อยู่ในปฏิสนธิจิตที่เป็นปัจจัย คือ องค์ธรรมของสหชาตชาติเล็ก ๗ ปัจจัยที่อยู่ในปฏิสนธิจิต**

***** รูปที่เป็นปัจจยุปบัน คือ สหชาตรูป ได้แก่ จิตตชรูป และ ปฏิสนธิกัมมชรูป**

***** ♥ หทัยวัตถุรูปที่เป็นปัจจยุปบัน คือ หทัยวัตถุรูปที่เกิดขึ้นขณะปฏิสนธิกาล**

***** สหชาตาธิปติปัจจัยสงเคราะห์ในปวัตติกาลเท่านั้น ดังนั้นปฏิสนธิหทัยวัตถุ จึงไม่ใช่ปัจจยุปบันธรรมของสหชาตาธิปติปัจจัย**

เหตุฆฏนา ๒๔

เหตุฆฏนา ๒๔	โล	โท	โม	อโล	อโท	อโม
เหตุ	8	2	12	59	59	47
สหชาตาธิปติ						34
สหชาตินทริย						47
มัคคะ						47

๑. สามญฺญฆฏนา ๙
๒. สอินฺทฺริยฆฏนา ๙
๓. สาธิปติอินฺทฺริยฆฏนา ๖

สามญฺญฆฏนา ๙

อวิปากฆฏนา ๔

น.21

๑. สัพ เหตุ ๖ → สัมปยุตตนามขันธ์ ๔ สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป **5**

๒. สอัญ เหตุ ๖ → สัมปยุตตนามขันธ์ ๔ และหทัยวัตถุ **6**

๓. สอัญสัม เหตุ ๖ → สัมปยุตตนามขันธ์ ๔ **7**

๔. สวิป เหตุ ๖ → สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป **6**

สวิปากฆฏนา ๕

๕. สัพ เหตุ ๓ ที่ในวิปากจิต → สัมปยุตตนามขันธ์ ๔ สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป **6**

๖. สอัญ เหตุ ๓ ที่ในวิปากจิต → สัมปยุตตนามขันธ์ ๔ และหทัยวัตถุ **7**

๗. สอัญสัม เหตุ ๓ ที่ในวิปากจิต → สัมปยุตตนามขันธ์ ๔ **8**

๘. สวิป เหตุ ๓ ที่ในวิปากจิต → สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป **7**

๙. สอัญวิป เหตุ ๓ ที่ใน → หทัยวัตถุ **8**
ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓

สอินฺทฺริยมคฺคฆฏนา ๙

อวิปากฆฏนา ๔ น.23

๑๐. สอิน.มัค.สัพ	อโมหเหตุ	⟶	สัมปยุตตนามขันธ์ ๔ สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	7
๑๑. สอัญ	อโมหเหตุ	⟶	สัมปยุตตนามขันธ์ ๔ และหทัยวัตถุ	8
๑๒. สอัญสัม	อโมหเหตุ	⟶	สัมปยุตตนามขันธ์ ๔	9
๑๓. สวิป	อโมหเหตุ	⟶	สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	8

สวิปากฆฏนา ๕

๑๔. สอิน.มัค.สัพ	อโมหเหตุ ที่ในวิปากจิต	⟶	สัมปยุตตนามขันธ์ ๔ สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	8
๑๕. สอัญ	อโมหเหตุ ที่ในวิปากจิต	⟶	สัมปยุตตนามขันธ์ ๔ และหทัยวัตถุ	9
๑๖. สอัญสัม	อโมหเหตุ ที่ในวิปากจิต	⟶	สัมปยุตตนามขันธ์ ๔	10
๑๗. สวิป	อโมหเหตุ ที่ในวิปากจิต	⟶	สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	9
๑๘. สอัญวิป	อโมหเหตุ ที่ใน ปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๙	⟶	หทัยวัตถุ	10

สาธิปติอินฺทฺริยมคฺคฆฏนา ๖

อวิปากฆฏนา ๓ น.25

๑๙. สาธิ.อิน.มัค.สัพ	วีมังสาธิปติ (อโมหเหตุ)	⟶	สาธิปติสัมปยุตตนามขันธ์ ๔ และสาธิปติจิตตชรูป	7
๒๐. สอัญสัม	วีมังสาธิปติ (อโมหเหตุ)	⟶	สาธิปติสัมปยุตตนามขันธ์ ๔	9
๒๑. สวิป	วีมังสาธิปติ (อโมหเหตุ)	⟶	สาธิปติจิตตชรูป	8

สวิปากฆฏนา ๓

๒๒. สาธิ.อิน.มัค.สัพ	วีมังสาธิปติ ที่ในผลจิต ๔	⟶	สาธิปติสัมปยุตตนามขันธ์ ๔ และสาธิปติจิตตชรูป	8
๒๓. สอัญสัม	วีมังสาธิปติ ที่ในผลจิต ๔	⟶	สาธิปติสัมปยุตตนามขันธ์ ๔	10
๒๔. สวิป	วีมังสาธิปติ ที่ในผลจิต ๔	⟶	สาธิปติจิตตชรูป	9

เหตุฆฏนาที่มีชื่อไม่ซ้ำกัน ๑๒ ชื่อ

๑. สามญฺญฆฏนา
๒. สอินฺทฺริยฆฏนา
๓. สาธิปติอินฺทฺริยฆฏนา
๔. สพฺพฏฺฐานิกฆฏนา
๕. สอญฺญมญฺญฆฏนา
๖. สอญฺญมญฺญสมฺปยุตฺตฆฏนา
๗. สวิปฺปยุตฺตฆฏนา
๘. สอญฺญมญฺญวิปฺปยุตฺตฆฏนา
๙. สอินฺทฺริยมคฺคสพฺพฏฺฐานิกฆฏนา
๑๐. สาธิปติอินฺทฺริยมคฺคสพฺพฏฺฐานิกฆฏนา
๑๑. สวิปากฆฏนา
๑๒. อวิปากฆฏนา

หลักการหาฆฏนาที่มีชื่อไม่ซ้ำกัน

สามญฺญฆฏนา มีชื่อไม่ซ้ำกัน ๘ ชื่อ คือ

๑. สามญฺญฆฏนา
๒. สพฺพฏฺฐานิกฆฏนา
๓. สอญฺญมญฺญฆฏนา
๔. สอญฺญมญฺญสมฺปยุตฺตฆฏนา
๕. สวิปฺปยุตฺตฆฏนา
๖. สอญฺญมญฺญวิปฺปยุตฺตฆฏนา
๗. สวิปากฆฏนา
๘. อวิปากฆฏนา

ฆฏนาอื่น ๆ มีชื่อไม่ซ้ำกันฆฏนาละ ๒ ชื่อ คือ

๑. ฆฏนาที่เป็นหลักสำคัญ
๒. ฆฏนาที่เป็นหลักสำคัญรวมกับสพฺพฏฺฐานิก

ลำดับการเรียงชื่อของฆฏนา

ลำดับที่ ๑ ชื่อฆฏนาที่เป็นหลักสำคัญทั้งหมด
ลำดับที่ ๒ ชื่อฆฏนาที่อยู่ในสมัญญฆฏนาทั้งหมด (เว้น สวิปากฆฏนา และ อวิปากฆฏนา)
ลำดับที ๓ ชื่อฆฏนาที่เป็นหลักสำคัญทั้งหมดที่เป็นสัพพัฏฐานิกะ
ลำดับที่ ๔ ชื่อของสวิปากฆฏนา และ อวิปากฆฏนา

ฉนุทาธิปติฆฏนา ๖

ฉันทาธิปติฆฏนา ๖	ฉัน

<u>อวิปากฆฏนา ๓</u> น.45

๑. สัพ	ฉันทาธิปติ	⟶	สัมปยุตตนามขันธ์ ๔ ที่ประกอบและสาธิปติจิตตชรูป	5
๒. สอัญสัม	ฉันทาธิปติ	⟶	สัมปยุตตนามขันธ์ ๔ ที่ประกอบ **โดยเฉพาะแล้ว**	7
๓. สวิป	ฉันทาธิปติ	⟶	สาธิปติจิตตชรูป **โดยเฉพาะแล้ว**	6

<u>สวิปากฆฏนา ๓</u>

๔. สัพ	ฉันทาธิปติ ที่ในผลจิต ๔	⟶	สัมปยุตตนามขันธ์ ๔ ที่ประกอบและสาธิปติจิตตชรูป	6
๔. สอัญสัม	ฉันทาธิปติ ที่ในผลจิต ๔	⟶	สัมปยุตตนามขันธ์ ๔ ที่ประกอบ **โดยเฉพาะแล้ว**	8
๖. สวิป	ฉันทาธิปติ ที่ในผลจิต ๔	⟶	สาธิปติจิตตชรูป **โดยเฉพาะแล้ว**	7

วิริยาธิปติฆฏนา ๖

วิริยาธิปติฆฏนา ๖	วิริยะ
สหชาตินทริยะ	52
มัคคะ	52

<u>อวิปากฆฏนา ๓</u> น.47

๑. สัพ	วิริยาธิปติ	⟶	สัมปยุตตนามขันธ์และสาธิปติจิตตชรูป	7
๒. สอัญสัม	วิริยาธิปติ	⟶	สัมปยุตตนามขันธ์ **โดยเฉพาะแล้ว**	9
๓. สวิป	วิริยาธิปติ	⟶	สาธิปติจิตตชรูป **โดยเฉพาะแล้ว**	8

<u>สวิปากฆฏนา ๓</u>

๔. สัพ	วิริยาธิปติ ที่ในผลจิต ๔	⟶	สัมปยุตตนามขันธ์และสาธิปติจิตตชรูป	8
๕. สอัญสัม	วิริยาธิปติ ที่ในผลจิต ๔	⟶	สัมปยุตตนามขันธ์ **โดยเฉพาะแล้ว**	10
๖. สวิป	วิริยาธิปติ ที่ในผลจิต ๔	⟶	สาธิปติจิตตชรูป **โดยเฉพาะแล้ว**	9

จิตตาธิปติฆฏนา ๖

จิตตาธิปติฆฏนา ๖	จิต
นามอาหาระ	52
สหชาตินทริยะ	52

อวิปากฆฏนา ๓ น.48

๑. สัพ จิตตาธิปติ ⟶ สัมปยุตตนามขันธ์ คือ เจตสิกขันธ์ ๓ สาธิปติจิตตชรูป **7**

๒. สอัญสัม จิตตาธิปติ ⟶ สัมปยุตตนามขันธ์ คือ เจตสิกขันธ์ ๓ **โดยเฉพาะแล้ว** **9**

๓. สวิป จิตตาธิปติ ⟶ สาธิปติจิตตชรูป **โดยเฉพาะแล้ว** **8**

สวิปากฆฏนา ๓

๔. สัพ จิตตาธิปติ คือผลจิต ๔ ⟶ สัมปยุตตนามขันธ์ คือ เจตสิกขันธ์ ๓ สาธิปติจิตตชรูป **8**

๕. สอัญสัม จิตตาธิปติ คือผลจิต ๔ ⟶ สัมปยุตตนามขันธ์ คือ เจตสิกขันธ์ ๓ **โดยเฉพาะแล้ว** **10**

๖. สวิป จิตตาธิปติ คือผลจิต ๔ ⟶ สาธิปติจิตตชรูป **โดยเฉพาะแล้ว** **9**

วีมังสาธิปติฆฏนา ๖

วีมังสาธิปติฆฏนา ๖	ปัญ
เหตุ	34
สหชาตินทริยะ	34
มัคคะ	34

อวิปากฆฏนา ๓ น.49

๑. สัพ. วีมังสาธิปติ ⟶ สัมปยุตตนามขันธ์ และ สาธิปติจิตตชรูป **8**

๒ . สอัญสัม วีมังสาธิปติ ⟶ สัมปยุตตนามขันธ์ **โดยเฉพาะแล้ว** **10**

๓. สวิป วีมังสาธิปติ ⟶ สาธิปติจิตตชรูป **โดยเฉพาะแล้ว** **9**

สวิปากฆฏนา ๓

๔. สัพ.	วีมังสาธิปติ ที่อยู่ใน ผลจิต ๔	→ สัมปยุตตนามขันธ์ และ สาธิปติจิตตชรูป	9
๕. สอัญสัม	วีมังสาธิปติ ที่อยู่ใน ผลจิต ๔	→ สัมปยุตตนามขันธ์ **โดยเฉพาะแล้ว**	11
๖. สวิป	วีมังสาธิปติ ที่อยู่ใน ผลจิต ๔	→ สาธิปติจิตตชรูป **โดยเฉพาะแล้ว**	10

สหชาตกัมมฆฏนา ๙

สหชาตกัมมฆฏนา ๙	เจ
สหชาตกัมม	89
นามอาหาร	89

อวิปากฆฏนา ๔ น.105

๑. สัพ	เจตนา ๘๙	→ นามขันธ์ ๔ ที่ประกอบ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป	6
๒. สอัญ	เจตนา ๘๙	→ นามขันธ์ ๔ ที่ประกอบ และหทัยวัตถุ	7
๓. สอัญสัม	เจตนา ๗๕	→ นามขันธ์ ๔ ที่ประกอบ	8
๔. สวิป	เจตนา ๗๕ (-ทวิ๑๐, อรูป.วิ๔)	→ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป	7

สวิปากฆฏนา ๕

๕. สัพ	เจตนาที่อยู่ในวิปากจิต ๓๖	→ นามขันธ์ ๔ ที่ประกอบ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป	7
๖. สอัญ	เจตนาที่อยู่ในวิปากจิต ๓๖	→ นามขันธ์ ๔ ที่ประกอบ และหทัยวัตถุ	8
๗. สอัญสัม	เจตนาที่อยู่ในวิปากจิต ๓๖	→ นามขันธ์ ๔ ที่ประกอบ	9
๘. สวิป	เจตนาที่อยู่ในวิปากจิต ๒๒	→ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป	8
๙. สอัญวิป	เจตนาที่อยู่ใน ปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕	→ ปฏิสนธิหทัยวัตถุ	7

นามอาหารฆฏนา ๓๓

นามอาหารฆฏนา ๓๓	ผัส	เจ	วิญ
สหชาตาธิปติ			52
กัมมะ		89	
สหชาตินทริย			89

๑. สามญฺญฆฏนา ๙
๒. สกมฺมฆฏนา ๙
๓. สอินฺทฺริยฆฏนา ๙
๔. สาธิปติอินฺทฺริยฆฏนา ๖

สามญฺญฆฏนา ๙

อวิปากฆฏนา ๔

น.110

๑. สัพ. นามอาหาร ๓ คือ ผัสสะ เจตนา วิญญาณ → สัมปยุตตขันธ์ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป **5**

๒. สอัญ นามอาหาร ๓ → สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป **6**

๓. สอัญสัม นามอาหาร ๓ → สัมปยุตตขันธ์ **7**

๔. สวิป นามอาหาร ๓ → จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป **6**

สวิปากฆฏนา ๕

๕. สัพ. นามอาหาร ๓ ที่อยู่ในวิบาก → สัมปยุตตขันธ์ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป **6**

๖. สอัญ นามอาหาร ๓ ที่อยู่ในวิบาก → สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป **7**

๗. สอัญสัม นามอาหาร ๓ ที่อยู่ในวิบาก → สัมปยุตตขันธ์ **8**

๘. สวิป นามอาหาร ๓ ที่อยู่ในวิบาก → จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป **7**

๙. สอัญวิป นามอาหาร ๓ ที่อยู่ใน ปัญจโวการปฏิสนธิจิต → ปฏิสนธิหทัยวัตถุ **8**

สกมฺมฆฏนา ๙

อวิปากฆฏนา ๔

น.111

๑๐. สกัม.สัพ. เจตนาหาร → สัมปยุตตขันธ์ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป **6**

๑๑. สอัญ เจตนาหาร → สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป **7**

๑๒. สอัญสัม เจตนาหาร → สัมปยุตตขันธ์ **8**

๑๓. สวิป เจตนาหาร → จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป **7**

สวิปากฆฏนา ๕

๑๔. สกัม.สัพ.	เจตนาหารในวิบาก	⟶ สัมปยุตตขันธ์ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป	7
๑๕. สอัญ	เจตนาหารในวิบาก	⟶ สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป	8
๑๖. สอัญสัม	เจตนาหารในวิบาก	⟶ สัมปยุตตขันธ์	9
๑๗. สวิป	เจตนาหารในวิบาก	⟶ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป	8
๑๘. สอัญวิป	เจตนาหารที่อยู่ใน ปัญจโวการปฏิสนธิจิต	⟶ ปฏิสนธิหทัยวัตถุ	9

สอินฺทฺริยฆฏนา ๙

อวิปากฆฏนา ๔ น.112

๑๙. สอิน.สัพ.	วิญญาณาหาร	⟶ สัมปยุตตขันธ์ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป	6
๒๐. สอัญ	วิญญาณาหาร	⟶ สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป	7
๒๑. สอัญสัม	วิญญาณาหาร	⟶ สัมปยุตตขันธ์	8
๒๒. สวิป	วิญญาณาหาร	⟶ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป	7

สวิปากฆฏนา ๕

๒๓. สอิน.สัพ.	วิญญาณาหารที่เป็นวิบาก	⟶ สัมปยุตตขันธ์ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป	7
๒๔. สอัญ	วิญญาณาหารที่เป็นวิบาก	⟶ สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป	8
๒๕. สอัญสัม	วิญญาณาหารที่เป็นวิบาก	⟶ สัมปยุตตขันธ์	9
๒๖. สวิป	วิญญาณาหารที่เป็นวิบาก	⟶ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป	8
๒๗. สอัญวิป	วิญญาณาหารที่เป็นวิบาก ปฏิสนธิ ที่ในปัญจโวการภูมิ	⟶ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป	9

สาธิปติอินฺทฺริยฆฏนา ๖

อวิปากฆฏนา ๓ น.114

๒๘. สาธิ.อิน.สัพ.	วิญญาณาหารที่เข้าถึงความเป็นอธิบดี →	สัมปยุตตขันธ์ สาธิปติจิตตชรูป	7
๒๙. สอัญสัม	วิญญาณาหารที่เข้าถึงความเป็นอธิบดี →	สัมปยุตตขันธ์	9
๓๐. สวิป	วิญญาณาหารที่เข้าถึงความเป็นอธิบดี →	สาธิปติจิตตชรูป	8

สวิปากฆฏนา ๓

๓๑. สาธิ.อิน.สัพ.	วิญญาณาหารคือผลจิต ๔ →	สัมปยุตตขันธ์ สาธิปติจิตตชรูป	8
๓๒. สอัญสัม	วิญญาณาหารคือผลจิต ๔ →	สัมปยุตตขันธ์	10
๓๓. สวิป	วิญญาณาหารคือผลจิต ๔ →	สาธิปติจิตตชรูป	9

นามอาหารฆฏนาที่มีชื่อไม่ซ้ำกัน ๑๔ ฆฏนา

๑. สามญฺญฆฏนา
๒. สกัมมฆฏนา
๓. สอินทริยฆฏนา
๔. สาธิปติอินทริยฆฏนา
๕. สพฺพฏฺฐานิกฆฏนา
๖. สอญฺญมญฺญฆฏนา
๗. สอญฺญมญฺญสมฺปยุตฺตฆฏนา
๘. สวิปฺปยุตฺตฆฏนา
๙. สอญฺญมญฺญวิปฺปยุตฺตฆฏนา
๑๐. สกัมมสัพพัฏฐานิกฆฏนา
๑๑. สอินทริยสัพพัฏฐานิกฆฏนา
๑๒. สาธิปติอินทริยสัพพัฏฐานิกฆฏนา
๑๓. อวิปากฆฏนา
๑๔. สวิปากฆฏนา

สหชาตินทริยฆฏนา ๗๒

สหชาตินทริยฆฏนา ๗๒	ชี	จิต	เว	สัท	วิริย	สติ	เอ	ปัญ
เหตุ								47
สหชาตาธิปติ		52			52			34
นามอาหาระ		89						
ฌานะ			79				70	
มัคคะ					71	59	70	47

๑. สามญฺญฆฏนา ๙
๒. สมคฺคฆฏนา ๙
๓. สฌานฆฏนา ๙
๔. สฌานมคฺคฆฏนา ๙
๕. สอาหารฆฏนา ๙
๖. สาธิปติอาหารฆฏนา ๖
๗. สาธิปติมคฺคฆฏนา ๖
๘. สเหตุมคฺคฆฏนา ๙
๙. สเหตุอธิปติมคฺคฆฏนา ๖

สามญฺญฆฏนา ๙

<u>อวิปากฆฏนา ๔</u> น.119

๑. สัพ. นามอินทรีย์องค์ธรรม ๘ → สัมปยุตตขันธ์ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป **5**

๒. สอัญ นามอินทรีย์องค์ธรรม ๘ → สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป **6**

๓. สอัญสัม นามอินทรีย์องค์ธรรม ๘ → สัมปยุตตขันธ์ **7**

๔. สวิป นามอินทรีย์องค์ธรรม ๘ → จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป **6**

<u>สวิปากฆฏนา ๕</u>

๕. สัพ. นามอินทรีย์องค์ธรรม ๘ ที่อยู่ในวิบาก → สัมปยุตตขันธ์ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป **6**

๖. สอัญ นามอินทรีย์องค์ธรรม ๘ ที่อยู่ในวิบาก → สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป **7**

๗. สอัญสัม นามอินทรีย์องค์ธรรม ๘ ที่อยู่ในวิบาก → สัมปยุตตขันธ์ **8**

๘. สวิป นามอินทรีย์องค์ธรรม ๘ ที่อยู่ในวิบาก → จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป **7**

๙. สอัญวิป นามอินทรีย์องค์ธรรม ๘ ที่อยู่ในปัญจโวการปฏิสนธิจิต → ปฏิสนธิหทัยวัตถุ **8**

สมคฺคฆฏนา ๙

อวิปากฆฏนา ๔ น.119

๑๐. สมัค.สัพ.	วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา	⟶	สัมปยุตตขันธ์ สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	6
๑๑. สอัญ	วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา	⟶	สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป	7
๑๒. สอัญสัม	วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา	⟶	สัมปยุตตขันธ์	8
๑๓. สวิป	วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา	⟶	สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	7

สวิปากฆฏนา ๕

๑๔. สมัค.สัพ.	วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สัมปยุตตขันธ์ สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	7
๑๕. สอัญ	วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป	8
๑๖. สอัญสัม	วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สัมปยุตตขันธ์	9
๑๗. สวิป	วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	8
๑๘. สอัญวิป	วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา ที่อยู่ในปัญจโวการปฏิสนธิจิต	⟶	ปฏิสนธิหทัยวัตถุ	9

สฌานฆฏนา ๙

อวิปากฆฏนา ๔ น.120

๑๙. สฌา.สัพ.	เวทนา เอกัคคตา	⟶	สัมปยุตตขันธ์ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป	6
๒๐. สอัญ	เวทนา เอกัคคตา	⟶	สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป	7
๒๑. สอัญสัม	เวทนา เอกัคคตา	⟶	สัมปยุตตขันธ์	8
๒๒. สวิป	เวทนา เอกัคคตา	⟶	จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป	7

สวิปากฆฏนา ๕

๒๓. สฌา.สัพ.	เวทนา เอกัคคตา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สัมปยุตตขันธ์ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป 7
๒๔. สอัญ	เวทนา เอกัคคตา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป 8
๒๕. สอัญสัม	เวทนา เอกัคคตา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สัมปยุตตขันธ์ 9
๒๖. สวิป	เวทนา เอกัคคตา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป 8
๒๗. สอัญวิป	เวทนา เอกัคคตา ที่อยู่ใน ปัญจโวการปฏิสนธิจิต	⟶	ปฏิสนธิหทัยวัตถุ 9

สฌานมคฺคฆฏนา ๙

อวิปากฆฏนา ๔ น.120

๒๘. สฌา.มัค.สัพ.	เอกัคคตา	⟶	สัมปยุตตขันธ์ สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป 7
๒๙. สอัญ	เอกัคคตา	⟶	สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป 8
๓๐. สอัญสัม	เอกัคคตา	⟶	สัมปยุตตขันธ์ 9
๓๑. สวิป	เอกัคคตา	⟶	สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป 8

สวิปากฆฏนา ๕

๓๒. สฌา.มัค.สัพ.	เอกัคคตา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สัมปยุตตขันธ์ สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป 8
๓๓. สอัญ	เอกัคคตา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป 9
๓๔. สอัญสัม	เอกัคคตา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สัมปยุตตขันธ์ 10
๓๕. สวิป	เอกัคคตา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป 9
๓๖. สอัญวิป	เอกัคคตา ที่อยู่ในปัญจโวการปฏิสนธิจิต	⟶	ปฏิสนธิหทัยวัตถุ 10

สอาหารฆฏนา ๙

อวิปากฆฏนา ๔ น.120

๓๗. สหา.สัพ.	มนินทรีย์	⟶	สัมปยุตตขันธ์ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป	6
๓๘. สอัญ	มนินทรีย์	⟶	สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป	7
๓๙. สอัญสัม	มนินทรีย์	⟶	สัมปยุตตขันธ์	8
๔๐. สวิป	มนินทรีย์	⟶	จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป	7

สวิปากฆฏนา ๕

๔๑. สหา.สัพ.	มนินทรีย์คือวิปากจิต	⟶	สัมปยุตตขันธ์ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป	7
๔๒. สอัญ	มนินทรีย์คือวิปากจิต	⟶	สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป	8
๔๓. สอัญสัม	มนินทรีย์คือวิปากจิต	⟶	สัมปยุตตขันธ์	9
๔๔. สวิป	มนินทรีย์คือวิปากจิต	⟶	จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป	8
๔๕. สอัญวิป	มนินทรีย์ คือ ปัญจโวการปฏิสนธิจิต	⟶	ปฏิสนธิหทัยวัตถุ	9

สาธิปติอาหารฆฏนา ๖

อวิปากฆฏนา ๓ น.120

๔๖. สาธิ.หา.สัพ.	มนินทรีย์ที่เข้าถึงความเป็นอธิบดี	⟶	สัมปยุตตขันธ์ สาธิปติจิตตชรูป	7
๔๗. สอัญสัม	มนินทรีย์ที่เข้าถึงความเป็นอธิบดี	⟶	สัมปยุตตขันธ์	9
๔๘. สวิป	มนินทรีย์ที่เข้าถึงความเป็นอธิบดี	⟶	สาธิปติจิตตชรูป	8

สวิปากฆฏนา ๓

๔๙. สาธิ.หา.สัพ.	มนินทรีย์คือผลจิต ๔	⟶	สัมปยุตตขันธ์ สาธิปติจิตตชรูป	8
๕๐. สอัญสัม	มนินทรีย์คือผลจิต ๔	⟶	สัมปยุตตขันธ์	10
๕๑. สวิป	มนินทรีย์คือผลจิต ๔	⟶	สาธิปติจิตตชรูป	9

สาธิปติมคฺคฆฏนา ๖

อวิปากฆฏนา ๓ น.120

๕๒. สาธิ.มัค.สัพ.	วิริยะที่เข้าถึงความเป็นอธิบดี	⟶	สัมปยุตตขันธ์ สาธิปติจิตตชรูป	7
๕๓. สอัญสัม	วิริยะที่เข้าถึงความเป็นอธิบดี	⟶	สัมปยุตตขันธ์	9
๕๔. สวิป	วิริยะที่เข้าถึงความเป็นอธิบดี	⟶	สาธิปติจิตตชรูป	8

สวิปากฆฏนา ๓

๕๕. สาธิ.มัค.สัพ.	วิริยะที่อยู่ในผลจิต ๔	⟶	สัมปยุตตขันธ์ สาธิปติจิตตชรูป	8
๕๓. สอัญสัม	วิริยะที่อยู่ในผลจิต ๔	⟶	สัมปยุตตขันธ์	10
๕๗. สวิป	วิริยะที่อยู่ในผลจิต ๔	⟶	สาธิปติจิตตชรูป	9

สเหตุมคฺคฆฏนา ๙

อวิปากฆฏนา ๔ น.121

๕๘. สเห.มัค.สัพ.	อโมหะ คือ ปัญญา	⟶	สัมปยุตตขันธ์ สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	7
๕๙. สอัญ	อโมหะ คือ ปัญญา	⟶	สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป	8
๖๐. สอัญสัม	อโมหะ คือ ปัญญา	⟶	สัมปยุตตขันธ์	9
๖๑. สวิป	อโมหะ คือ ปัญญา	⟶	สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	8

สวิปากฆฏนา ๕

๖๒. สเห.มัค.สัพ.	อโมหะ คือ ปัญญาที่อยู่ในวิปากจิต	⟶	สัมปยุตตขันธ์ สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	8
๖๓. สอัญ	อโมหะ คือ ปัญญาที่อยู่ในวิปากจิต	⟶	สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป	9
๖๔. สอัญสัม	อโมหะ คือ ปัญญาที่อยู่ในวิปากจิต	⟶	สัมปยุตตขันธ์	10
๖๕. สวิป	อโมหะ คือ ปัญญาที่อยู่ในวิปากจิต	⟶	สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	9
๖๖. สอัญวิป	อโมหะ คือ ปัญญาที่อยู่ใน ปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๙	⟶	ปฏิสนธิหทัยวัตถุ	10

สเหตุอธิปติมคฺคฆฏนา ๖

อวิปากฆฏนา ๓ น.121

๖๗. สเห.ธิ.มัค.สัพ.	อโมหะคือปัญญาที่เข้าถึงความเป็นอธิบดี	→	สัมปยุตตขันธ์ สาธิปติจิตตชรูป	8
๖๘. สอัญสัม	อโมหะคือปัญญาที่เข้าถึงความเป็นอธิบดี	→	สัมปยุตตขันธ์	10
๖๙. สวิป	อโมหะคือปัญญาที่เข้าถึงความเป็นอธิบดี	→	สาธิปติจิตตชรูป	9

สวิปากฆฏนา ๓

๗๐. สเห.ธิ.มัค.สัพ.	อโมหะคือปัญญาที่ในผลจิต ๔	→	สัมปยุตตขันธ์ สาธิปติจิตตชรูป	9
๗๑. สอัญสัม	อโมหะคือปัญญาที่ในผลจิต ๔	→	สัมปยุตตขันธ์	11
๗๒. สวิป	อโมหะคือปัญญาที่ในผลจิต ๔	→	สาธิปติจิตตชรูป	10

สหชาตินทริยฆฏนาที่มีชื่อไม่ซ้ำกัน ๒๔ ฆฏนา

๑. สามัญญฆฏนา
๒. สมัคคฆฏนา
๓. สฆานฆฏนา
๔. สฆานมัคคฆฏนา
๕. สอาหารฆฏนา
๖. สาธิปติอาหารฆฏนา
๗. สาธิปติมัคคฆฏนา
๘. สเหตุมัคคฆฏนา
๙. สเหตุอธิปติมัคคฆฏนา
๑๐. สัพพัฏฐานิกฆฏนา
๑๑. สอัญญมัญญฆฏนา
๑๒. สอัญญมัญญสัมปยุตตฆฏนา
๑๓. สวิปปยุตตฆฏนา
๑๔. สอัญญมัญญวิปปยุตตฆฏนา
๑๕. สมัคคสัพพัฏฐานิกฆฏนา
๑๖. สฆานสัพพัฏฐานิกฆฏนา
๑๗. สฆานมัคคสัพพัฏฐานิกฆฏนา
๑๘. สอาหารสัพพัฏฐานิกฆฏนา
๑๙. สาธิปติอาหารสัพพัฏฐานิกฆฏนา
๒๐. สาธิปติมัคคสัพพัฏฐานิกฆฏนา
๒๑. สเหตุมัคคสัพพัฏฐานิกฆฏนา
๒๒. สเหตุอธิปติมัคคสัพพัฏฐานิกฆฏนา
๒๓. อวิปากฆฏนา
๒๔. สวิปากฆฏนา

ฌานฆฏนา ๓๖

ฌานฆฏนา ๓๖	ตก	จาร	ปีติ	เว	เอ
อินทริยะ				79	70
มัคคะ	47				70

๑. สามญฺญฆฏนา ๙
๒. สอินฺทฺริยฆฏนา ๙
๓. สมคฺคฆฏนา ๙
๔. สอินฺทฺริยมัคคฏนา ๘

สามญฺญฆฏนา ๙

<u>อวิปากฆฏนา ๔</u> น.122

๑. สัพ. องค์ฌาน ๕ → สัมปยุตตขันธ์ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป **5**
๒. สอัญ องค์ฌาน ๕ → สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป **6**
๓. สอัญสัม องค์ฌาน ๕ → สัมปยุตตขันธ์ **7**
๔. สวิป องค์ฌาน ๕ → จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป **6**

<u>สวิปากฆฏนา ๕</u>

๕. สัพ. องค์ฌาน ๕ ที่อยู่ในวิบาก → สัมปยุตตขันธ์ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป **6**
๖. สอัญ องค์ฌาน ๕ ที่อยู่ในวิบาก → สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป **7**
๗. สอัญสัม องค์ฌาน ๕ ที่อยู่ในวิบาก → สัมปยุตตขันธ์ **8**
๘. สวิป องค์ฌาน ๕ ที่อยู่ในวิบาก → จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป **7**
๙. สอัญวิป องค์ฌาน ๕ ที่อยู่ใน ปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ → ปฏิสนธิหทัยวัตถุ **8**

สอินฺทริยฆฏนา ๙

<u>อวิปากฆฏนา ๔</u> น.123

๑๐. สอิน.สัพ. เวทนา เอกัคคตา → สัมปยุตตขันธ์ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป **6**
๑๑. สอัญ เวทนา เอกัคคตา → สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป **7**
๑๒. สอัญสัม เวทนา เอกัคคตา → สัมปยุตตขันธ์ **8**
๑๓. สวิป เวทนา เอกัคคตา → จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป **7**

สวิปากฆฏนา ๕

๑๔. สอิน.สัพ.	เวทนา เอกัคคตา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สัมปยุตตขันธ์ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป	7
๑๕. สอัญ	เวทนา เอกัคคตา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป	8
๑๖. สอัญสัม	เวทนา เอกัคคตา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สัมปยุตตขันธ์	9
๑๗. สวิป	เวทนา เอกัคคตา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป	8
๑๘. สอัญวิป	องค์ฌาน ๕ ที่อยู่ใน ปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕	⟶	ปฏิสนธิหทัยวัตถุ	9

สมคฺคฆฏนา ๙

อวิปากฆฏนา ๔ น.123

๑๙. สมัค.สัพ.	วิตก เอกัคคตา	⟶	สัมปยุตตขันธ์ สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	6
๒๐. สอัญ	วิตก เอกัคคตา	⟶	สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป	7
๒๑. สอัญสัม	วิตก เอกัคคตา	⟶	สัมปยุตตขันธ์	8
๒๒. สวิป	วิตก เอกัคคตา	⟶	สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	7

สวิปากฆฏนา ๕

๒๓. สมัค.สัพ.	วิตก เอกัคคตา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สัมปยุตตขันธ์ สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	7
๒๔. สอัญ	วิตก เอกัคคตา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป	8
๒๕. สอัญสัม	วิตก เอกัคคตา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สัมปยุตตขันธ์	9
๒๖. สวิป	วิตก เอกัคคตา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	8
๒๗. สอัญวิป	วิตก เอกัคคตา ที่อยู่ใน ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓	⟶	ปฏิสนธิหทัยวัตถุ	9

สอินฺทฺริยมคฺคฆฏนา ๙

อวิปากฆฏนา ๔ น.123

๒๘. สอิน.มัค.สัพ.	เอกัคคตา	⟶	สัมปยุตตขันธ์ สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	7
๒๙. สอัญ	เอกัคคตา	⟶	สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป	8
๓๐. สอัญสัม	เอกัคคตา	⟶	สัมปยุตตขันธ์	9
๓๑. สวิป	เอกัคคตา	⟶	สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	8

สวิปากฆฏนา ๕

๓๒. สอิน.มัค.สัพ.	เอกัคคตา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สัมปยุตตขันธ์ สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	8
๓๓. สอัญ	เอกัคคตา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป	9
๓๔. สอัญสัม	เอกัคคตา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สัมปยุตตขันธ์	10
๓๕. สวิป	เอกัคคตา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	9
๓๖. สอัญวิป	เอกัคคตา ที่อยู่ใน ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓	⟶	ปฏิสนธิหทัยวัตถุ	10

ฌานฆฏนาที่มีชื่อไม่ซ้ำกัน ๑๔ ฆฏนา

๑. สามัญญฆฏนา
๒. สอินทริยฆฏนา
๓. สมัคคฆฏนา
๔. สอินทริยมัคคฆฏนา
๕. สัพพัฏฐานิกฆฏนา
๖. สอัญญมัญญฆฏนา
๗. สอัญญมัญญสัมปยุตตฆฏนา
๘. สวิปปยุตตฆฏนา
๙. สอัญญมัญญวิปปยุตตฆฏนา
๑๐. สอินทริยสัพพัฏฐานิกฆฏนา
๑๑. สมัคคสัพพัฏฐานิกฆฏนา
๑๒. สอินทริยมัคคสัพพัฏฐานิกฆฏนา
๑๓. อวิปากฆฏนา
๑๔. สวิปากฆฏนา

มคฺคฆฏนา ๕๗

มัคคฆฏนา ๕๗	ปัญ	ตก	วา	กัม	อา	วิริย	สติ	เอ	ทิฏ
เหตุ	47								
สหชาตาธิปติ	34					52			
สหชาตินทริยะ	47					71	59	70	
ฌานะ		47						70	

๑. สามญฺญฆฏนา ๙ ๒. สอินฺทฺริยฆฏนา ๙ ๓. สฌานฆฏนา ๙

๔. สฌานมคฺคฆฏนา ๙ ๕. สาธิปติอินทริยฆฏนา ๖ ๖. สเหตุอินฺทฺริยฆฏนา ๙

๗. สเหตุอธิปติอินฺทฺริยฆฏนา ๖

สามญฺญฆฏนา ๙

<u>อวิปากฆฏนา ๔</u> น.125

๑. สัพ. องค์มรรค ๙ → สัมปยุตตขันธ์ สเหตุกจิตตชรูป
สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป **5**

๒. สอัญ องค์มรรค ๙ → สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป **6**

๓. สอัญสัม องค์มรรค ๙ → สัมปยุตตขันธ์ **7**

๔. สวิป องค์มรรค ๙ → สเหตุกจิตตชรูป
สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป **6**

<u>สวิปากฆฏนา ๕</u>

๕. สัพ. องค์มรรค ๘ ที่อยู่ในวิบาก → สัมปยุตตขันธ์ สเหตุกจิตตชรูป
สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป **6**

๖. สอัญ องค์มรรค ๘ ที่อยู่ในวิบาก → สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป **7**

๗. สอัญสัม องค์มรรค ๘ ที่อยู่ในวิบาก → สัมปยุตตขันธ์ **8**

๘. สวิป องค์มรรค ๘ ที่อยู่ในวิบาก → สเหตุกจิตตชรูป
สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป **7**

๙. สอัญวิป องค์มรรค ๕ ที่อยู่ใน ปัญจโวการสเหตุปฏิสนธิจิต ๑๓ → ปฏิสนธิหทัยวัตถุ **8**

สอินทริยฆฏนา ๙

<u>อวิปากฆฏนา ๔</u> น.125

๑๐. สอิน.สัพ.	วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา	⟶	สัมปยุตตขันธ์ สเหตุกจิตตชรูป	
			สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	6
๑๑. สอัญ	วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา	⟶	สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป	7
๑๒. สอัญสัม	วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา	⟶	สัมปยุตตขันธ์	8
๑๓. สวิป	วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา	⟶	สเหตุกจิตตชรูป	
			สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	7

<u>สวิปากฆฏนา ๕</u>

๑๔. สอินสัพ	วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สัมปยุตตขันธ์ สเหตุกจิตตชรูป	
			สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	7
๑๕. สอัญ	วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป	8
๑๖. สอัญสัม	วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สัมปยุตตขันธ์	9
๑๗. สวิป	วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สเหตุกจิตตชรูป	
			สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	8
๑๘. สอัญวิป	วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา ที่อยู่ใน ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓	⟶	ปฏิสนธิหทัยวัตถุ	9

สฌานฆฏนา ๙

<u>อวิปากฆฏนา ๔</u> น.125

๑๙. สฌา.สัพ.	วิตก เอกัคคตา	⟶	สัมปยุตตขันธ์ สเหตุกจิตตชรูป	
			สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	6
๒๐. สอัญ	วิตก เอกัคคตา	⟶	สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป	7
๒๑. สอัญสัม	วิตก เอกัคคตา	⟶	สัมปยุตตขันธ์	8
๒๒. สวิป	วิตก เอกัคคตา	⟶	สเหตุกจิตตชรูป	
			สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	7

สวิปากฆฏนา ๕

๒๓. สฌาสัพ วิตก เอกัคคตา ปัญญา ที่อยู่ในวิบาก → สัมปยุตตขันธ์ สเหตุกจิตตชรูป
สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป 7

๒๔. สอัญ วิตก เอกัคคตา ปัญญา ที่อยู่ในวิบาก → สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป 8

๒๕. สอัญสัม วิตก เอกัคคตา ปัญญา ที่อยู่ในวิบาก → สัมปยุตตขันธ์ 9

๒๖. สวิป วิตก เอกัคคตา ปัญญา ที่อยู่ในวิบาก → สเหตุกจิตตชรูป
สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป 8

๒๗. สอัญวิป วิตก เอกัคคตา ปัญญา ที่อยู่ใน ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ → ปฏิสนธิหทัยวัตถุ 9

สฌานมคฺคฆฏนา ๙

อวิปากฆฏนา ๔ น.125

๒๘. สฌา.มัค.สัพ. เอกัคคตา → สัมปยุตตขันธ์ สเหตุกจิตตชรูป
สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป 7

๒๙. สอัญ เอกัคคตา → สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป 8

๓๐. สอัญสัม เอกัคคตา → สัมปยุตตขันธ์ 9

๓๑. สวิป เอกัคคตา → สเหตุกจิตตชรูป
สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป 8

สวิปากฆฏนา ๕

๓๒. สฌา.มัค.สัพ. เอกัคคตา ที่อยู่ในวิบาก → สัมปยุตตขันธ์ สเหตุกจิตตชรูป
สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป 8

๓๓. สอัญ เอกัคคตา ที่อยู่ในวิบาก → สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป 9

๓๔. สอัญสัม เอกัคคตา ที่อยู่ในวิบาก → สัมปยุตตขันธ์ 10

๓๕. สวิป เอกัคคตา ที่อยู่ในวิบาก → สเหตุกจิตตชรูป
สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป 9

๓๖. สอัญวิป เอกัคคตา ที่อยู่ใน ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ → ปฏิสนธิหทัยวัตถุ 10

สาธิปติอินฺทฺริยฆฏนา ๖

อวิปากฆฏนา ๓ น.126

๓๗. สาธิ.อิน.สัพ.	วิริยะที่เข้าถึงความเป็นอธิบดี	⟶	สัมปยุตตขันธ์ สาธิปติจิตตชรูป	**7**
๓๘. สอัญสัม	วิริยะที่เข้าถึงความเป็นอธิบดี	⟶	สัมปยุตตขันธ์	**9**
๓๙. สวิป	วิริยะที่เข้าถึงความเป็นอธิบดี	⟶	สาธิปติจิตตชรูป	**8**

สวิปากฆฏนา ๕

๔๐. สาธิ.อิน.สัพ.	วิริยะที่อยู่ในผลจิต ๔	⟶	สัมปยุตตขันธ์ สาธิปติจิตตชรูป	**8**
๔๑. สอัญสัม	วิริยะที่อยู่ในผลจิต ๔	⟶	สัมปยุตตขันธ์	**10**
๔๒. สวิป	วิริยะที่อยู่ในผลจิต ๔	⟶	สาธิปติจิตตชรูป	**9**

สเหตุอินฺทริยฆฏนา ๙

อวิปากฆฏนา ๔ น.125

๔๓. สเห.อิน.สัพ.	อโมหะ คือ ปัญญา	⟶	สัมปยุตตขันธ์ สเหตุกจิตตชรูป	
			สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	**7**
๔๔. สอัญ	อโมหะ คือ ปัญญา	⟶	สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป	**8**
๔๕. สอัญสัม	อโมหะ คือ ปัญญา	⟶	สัมปยุตตขันธ์	**9**
๔๖. สวิป	อโมหะ คือ ปัญญา	⟶	สเหตุกจิตตชรูป	
			สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	**8**

สวิปากฆฏนา ๕

๔๗. สเห.อิน.สัพ.	อโมหะ คือ ปัญญา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สัมปยุตตขันธ์ สเหตุกจิตตชรูป	
			สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	**8**
๔๘. สอัญ	อโมหะ คือ ปัญญา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สัมปยุตตขันธ์ ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูป	**9**
๔๙. สอัญสัม	อโมหะ คือ ปัญญา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สัมปยุตตขันธ์	**10**
๕๐. สวิป	อโมหะ คือ ปัญญา ที่อยู่ในวิบาก	⟶	สเหตุกจิตตชรูป	
			สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	**9**
๕๑. สอัญวิป	อโมหะ คือ ปัญญา ที่อยู่ใน ปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๙	⟶	ปฏิสนธิหทัยวัตถุ	**10**

สเหตุอธิปติอินฺทฺริยฆฏนา ๖

อวิปากฆฏนา ๓ น.126

๕๒. สเหตุ.ธิ.อิน.สัพ.	ปัญญาที่เข้าถึงความเป็นวีมังสาธิปติ	→ สัมปยุตตขันธ์ สาธิปติจิตตชรูป	8
๕๓. สอัญสัม	ปัญญาที่เข้าถึงความเป็นวีมังสาธิปติ	→ สัมปยุตตขันธ์	10
๕๔. สวิป	ปัญญาที่เข้าถึงความเป็นวีมังสาธิปติ	→ สาธิปติจิตตชรูป	9

สวิปากฆฏนา ๕

๕๕. สเหตุ.ธิ.อิน.สัพ.	ปัญญาที่อยู่ในผลจิต ๔	→ สัมปยุตตขันธ์ สาธิปติจิตตชรูป	9
๕๖. สอัญสัม	ปัญญาที่อยู่ในผลจิต ๔	→ สัมปยุตตขันธ์	11
๕๗. สวิป	ปัญญาที่อยู่ในผลจิต ๔	→ สาธิปติจิตตชรูป	10

มัคคฆฏนาที่มีชื่อไม่ซ้ำกัน ๒๐ ฆฏนา

๑. สามญฺญฆฏนา
๒. สอินทริยฆฏนา
๓. สฌานฆฏนา
๔. สอินทริยฌานฆฏนา
๕. สาธิปติอินทริยฆฏนา
๖. สเหตุอินทริยฆฏนา
๗. สเหตุอธิปติอินทริยฆฏนา
๘. สัพพัฏฐานิกฆฏนา
๙. สอัญญมัญญฆฏนา
๑๐. สอัญญมัญญสัมปยุตตฆฏนา
๑๑. สวิปปยุตตฆฏนา
๑๒. สอัญญมัญญวิปปยุตตฆฏนา
๑๓. สอินทริยสัพพัฏฐานิกฆฏนา
๑๔. สฌานสัพพัฏฐานิกฆฏนา
๑๕. สอินทริยฌานสัพพัฏฐานิกฆฏนา
๑๖. สาธิปติอินทริยสัพพัฏฐานิกฆฏนา
๑๗. สเหตุอินทริยสัพพัฏฐานิกฆฏนา
๑๘. สเหตุอธิปติอินทริยสัพพัฏฐานิกฆฏนา
๑๙. อวิปากฆฏนา
๒๐. สวิปากฆฏนา

สหชาตฆฏนา ๑๐

อวิปากฆฏนา ๕

๑. สัพ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ มหาภูตรูป ๓ หทัยวัตถุ ⟶ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘

๒. สอัญ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ มหาภูตรูป ๓ หทัยวัตถุ ⟶ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ มหาภูตรูป ๓ หทัยวัตถุ

๓. สอัญสัม จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ⟶ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒

๔. สวิป จิต ๗๕ เจตสิก ๕๒ หทัยวัตถุ ⟶ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป

๕. สอัญวิป หทัยวัตถุ ⟶ ปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕

สวิปากฆฏนา ๕

๖. สัพ วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘ ⟶ วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘ จิรุ ปกำ

๗. สอัญ วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘ ⟶ วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘ หทัยวัตถุ

๘. สอัญสัม วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘ ⟶ วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘

๙. สวิป วิปากจิต ๒๒ เจตสิก ๓๘ ⟶ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป

๑๐. สอัญวิป ปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ ⟶ หทัยวัตถุ

สหชาตฆฏนาที่มีชื่อไม่ซ้ำกัน ๘ ฆฏนา

๑. สามญญฆฏนา
๒. สัพพัฏฐานิกฆฏนา
๓. สอัญญมัญญฆฏนา
๔. สอัญญมัญญสัมปยุตตฆฏนา
๕. สวิปปยุตตฆฏนา
๖. สอัญญมัญญวิปปยุตตฆฏนา
๗. อวิปากฆฏนา
๘. สวิปากฆฏนา

อัญญมัญญฆฏนา ๖

อวิปากฆฏนา ๓

๑. สัพ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ มหาภูตรูป ๓ หทัยวัตถุ ⟶ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ มหาภูตรูป ๓ หทัยวัตถุ

๒. สสัม จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ⟶ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒

๓. สวิป หทัยวัตถุ ⟶ ปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕

สวิปากฆฏนา ๓

๔. สัพ วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘ ⟶ วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘ หทัยวัตถุ

๕. สสัม วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘ ⟶ วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘

๖. สวิป ปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ ⟶ หทัยวัตถุ

อัญญมัญญฆฏนาที่มีชื่อไม่ซ้ำกัน ๖ ฆฏนา

๑. สามญญฆฏนา
๒. สัพพัฏฐานิกฆฏนา
๓. สสัมปยุตตฆฏนา
๔. สวิปปยุตตฆฏนา
๕. อวิปากฆฏนา
๖. สวิปากฆฏนา

วิปากฆฏนา ๕

๑. สัพ วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘ ⟶ วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘ จิรุ ปกำ
๒. สอัญ วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘ ⟶ วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘ หทัยวัตถุ
๓. สอัญสัม วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘ ⟶ วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘
๔. สวิป วิปากจิต ๒๒ เจตสิก ๓๘ ⟶ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป
๕. สอัญวิป ปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ ⟶ หทัยวัตถุ

วิปากฆฏนาที่มีชื่อไม่ซ้ำกัน ๖ ฆฏนา

๑. สามญญฆฏนา
๒. สัพพัฏฐานิกฆฏนา
๓. สอัญญมัญญฆฏนา
๔. สอัญญมัญญสัมปยุตตฆฏนา
๕. สวิปปยุตตฆฏนา
๖. สอัญญมัญญวิปปยุตตฆฏนา

สัมปยุตตฆฏนา ๒

<u>อวิปากฆฏนา ๑</u>

๑. สัพ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ⟶ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒

<u>สวิปากฆฏนา ๑</u>

๒. สัพ วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘ ⟶ วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘

สัมปยุตตฆฏนาที่มีชื่อไม่ซ้ำกัน ๔ ฆฏนา

๑. สามญญฆฏนา
๒. สัพพัฏฐานิกฆฏนา
๓. อวิปากฆฏนา
๔. สวิปากฆฏนา

สหชาตวิปปยุตตฆฏนา ๔

<u>อวิปากฆฏนา ๒</u>

๑. สัพ จิต ๗๕ เจตสิก ๕๒ หทัยวัตถุ ⟶ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป

๒. สอัญ หทัยวัตถุ ⟶ ปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕

<u>สวิปากฆฏนา ๒</u>

๓. สัพ วิปากจิต ๒๒ เจตสิก ๓๘ ⟶ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป

๔. สอัญ ปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ ⟶ หทัยวัตถุ

สหชาตวิปปยตุตฆฏนาที่มีชื่อไม่ซ้ำกัน ๕ ฆฏนา

๑. สามญญฆฏนา
๒. สัพพัฏฐานิกฆฏนา
๓. สอัญญมัญญฆฏนา
๔. อวิปากฆฏนา
๕. สวิปากฆฏนา

สัพพัฏฐานิกปัจจัย มี ๔ ปัจจัย คือ น.428

๑. สหชาตปัจจัย ๒. นิสสยปัจจัย ๓. อัตถิปัจจัย ๔. อวิคตปัจจัย (ปัจจัยที่เป็นเหตุที่ตั้งแห่งสังขตธรรม รูป นาม ทั้งหมด เรียกว่า สัพพัฏฐานิกปัจจัย หมายความว่า ในสังขารโลก บรรดาสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งหลายนั้น ต้องเข้าอยู่ในปัจจัย ๔ ทั้งนั้น)

อสัพพัฏฐานิกปัจจัย มี ๒๐ ปัจจัย คือ ๒๐ ปัจจัยที่เหลือ หมายความว่า ปัจจัยที่เป็นเหตุที่ตั้งแห่งสังขตธรรม ไม่ทั่วทั้งหมด เป็นปัจจัยได้เฉพาะแต่สังขตธรรมที่เกี่ยวข้องกับตนเท่านั้น น.428

อารัมมณชาติ ๘ ปัจจัย

๑. อารัมมณปัจจัย	**(อา)**	๕. อารัมมณปุเรชาตปัจจัย	**(ปุ)**
๒. อารัมมณาธิปติปัจจัย	**(ธิ)**	๖. วัตถารัมมณปุเรชาตวิปปยุตตปัจจัย	**(วิป)**
๓. วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยปัจจัย	**(นิส)**	๗. อารัมมณปุเรชาตัตถิปัจจัย	**(ถิ)**
๔. อารัมมณูปนิสสยปัจจัย	**(ณู)**	๘. อารัมมณปุเรชาตอวิคตปัจจัย	**(อ)**

ปัจจัยธรรม แบ่งเป็น ๔ กลุ่ม

ปัจจัย	อารัมมณปัจจัยธรรม	ปัจจยุปบันธรรม
อา	จิต ๘๙ เจ.๕๒ รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ	จิต ๘๙ เจ.๕๒
ธิ, ณู	จิต ๘๔ เจ.๔๗ อิฏฐ.นิป.๑๘ นิพพาน	โลภ.๘ มกุ.๘ มกิสำ.๔ โลกุต.๘ เจ.๔๕
ปุ, ถิ, อ	ปัจจุบันนิปผันนรูป ๑๗ (- ♥)	กามจิต ๕๔ (อภิญญาจิต ๒) เจ.๕๐
นิส, วิป	♥	มโน.๑ กามชวนะ ๒๙ ตทา.๑๑ อภิญ.๒ เจ.๔๔

อารมณ์	อำนาจปัจจัย	อา	ธิ	นิส	ณู	ปุ	วิป	ถิ	อ
นาม	**๑ หรือ ๓**	√	√		√				
อนิปผันนรูป ๑๐ หรือ บัญญัติ	**๑**	√							
ปัจจุปันนิปผันนรูป ๑๗ (-♥)	**๔ หรือ ๖**	√	√		√	√		√	√
ปัจจุบันหทัยวัตถุ	**๖ หรือ ๘**	√	√	√	√	√	√	√	√

หมายเหตุ: อารัมมณาธิปติปัจจัย และ อารัมมณูปนิสสยปัจจัย เป็นไปตามองค์ธรรมในคาถา เสชำ

จิตที่รับอารมณ์แน่นอน (เอกันตะ) ๖๐ ดวง รับอารมณ์ไม่แน่นอน (อเนกันตะ) ๒๙ ดวง	
ปัญจารมณ์	ทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓ เจตสิก ๑๑
กามอารมณ์ คือ กามจิต ๕๔ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘	ตทารัมมณจิต ๑๑ หสิตุปบาทจิต ๑ เจตสิก ๓๓
มหัคคตารมณ์ คือ อากา.กุ กิ, อากิญ.กุ กิ	วิญญา ๓ เนว ๓ เจตสิก ๓๐
บัญญัติกรรมฐาน	รูปาวจรจิต ๑๕ อากา.๓ อากิญ.๓ เจตสิก ๓๕
นิพพาน	โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖
โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ บัญญัติ	อกุ.๑๒ มกุ.วิป ๔ มกิ.วิป ๔ เจตสิก ๕๒
จิต ๘๗ (-อรม. อรผ.) เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ นิพพาน	มกุ.สำ ๔ กุ.อภิญญา ๑ เจตสิก ๓๘
จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ นิพพาน	มโน.๑ มกิ.สำ ๔ กิ.อภิญญา ๑ เจตสิก ๓๕

อารัมมณปัจจัย

๑. รูปายตนำ จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อารมฺมณปจฺจเยน ปจฺจโย น.31

รูปารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่จักขุวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับจักขุวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจอารัมมณปัจจัย

รูปายตนำ ปัจจุบันรูปารมณ์ น.32

จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ จักขุวิญญาณจิต ๒
สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

อารมฺมณปจฺจเยน อารัมมณะ ปุเรชาตะ อัตถิ อวิคตะ

๖. รูปายตนำ สทฺทายตนำ คนฺธายตนำ รสายตนำ โผฏฐพฺพายตนำ มโนธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อารมฺมณปจฺจเยน ปจฺจโย น.31

รูปารมณ์ สัททารมณ์ คันธารมณ์ รสารมณ์ โผฏฐัพพารมณ์ คือ ปัญจารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มโนธาตุ และ อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ที่ประกอบกับมโนธาตุ (เว้น วิริยะ ปิติ ฉันทะ) ด้วยอำนาจอารัมมณปัจจัย

รูปายตนำ สทฺทายตนำ คนฺธายตนำ รสายตนำ โผฏฐพฺพายตนำ ปัญจารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน น.33

มโนธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ มโนธาตุ ๓ อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ดวงที่ประกอบ

อารมฺมณปจฺจเยน อารัมมณะ ปุเรชาตะ อัตถิ อวิคตะ

๗. สพฺเพ ธมฺมา มโนวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อารมฺมณปจฺจเยน ปจฺจโย น.32

อารมณ์ ๖ ที่เป็นปัจจุบัน อดีต อนาคต และ กาลวิมุต เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มโนวิญญาณธาตุ และเจตสิก ๕๒ ที่ประกอบกับมโนวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจอารัมมณปัจจัย

สพฺเพ ธมฺมา อารมณ์ ๖ ซึ่งได้แก่ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ ที่เป็นปัจจุบัน อดีต อนาคต และ นิพพาน บัญญัติ ที่เป็นกาลวิมุต อันเป็นปรมัตถ์และบัญญัติทั้งหมด น.33

มโนวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ มโนวิญญาณธาตุ ๗๖ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ

อารมฺมณปจฺจเยน อารัมมณะ อารัมมณาธิปติ ปุเรชาตนิสสยะ อารัมมณูปนิสสยะ
ปุเรชาตะ วิปปยุตตะ อัตถิ วิคตะ

๘. ยำ ยำ ธมฺมำ อารพฺภ เย เย ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา เต เต ธมฺมา เตสำ เตสำ ธมฺมานำ อารมฺมณปจฺจเยน ปจฺจโย น.32

ธรรมทั้งหลายใด ๆ คือจิตและเจตสิก ย่อมเกิดขึ้นเพราะอาศัยอารมณ์อันใดอันหนึ่ง ในบรรดาอารมณ์ ๖ บรรดาอารมณ์ ๖ อันใดอันหนึ่งเหล่านั้น เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่จิตและเจตสิกทั้งหลายนั้น ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณปัจจัย

อารัมมณปกิณณกฆฏนา ๕

๑. ถ้าอารมณ์ ๖ ที่น่ารักน่ายินดี คือ อิฏฐนิปผันนรูป ๑๘ จิต ๘๔ (เว้นโทสมูล โมหมูล ทุกขสหคตกายวิญญาณจิต ๑) เจตสิก ๔๗ ที่ประกอบ (เว้นโทจตุกกะ วิจิกิจฉา) ที่เป็นเตกาลิกะ นิพพาน เป็นปัจจัย

นามขันธ์ ๔ ที่มีความยินดีพอใจ ได้แก่ โลกมูลจิต ๘ มหากุศลจิต ๘ มหากิริยาญาณสัมปยุตตจิต ๔ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๔๕ ที่ประกอบ (เว้นโทจตุกกะ วิจิกิจฉา อัปปมัญญา) เป็นปัจจยุปบันแล้ว ปัจจัยที่ช่วยอุปการะในขณะนั้นก็มี **๓** คือ **อารัมมณะ อารัมมณาธิปติ อารัมมณูปนิสสยะ** ใน ๓ อย่างนี้ อำนาจของอารัมมณะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

๒. ถ้าอารมณ์ ๖ คือ นิปผันนรูป ๑๘ ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัย

นามขันธ์ ๔ ได้แก่ กามจิต ๕๔ อภิญญาจิต ๒ เจตสิก ๕๐ (เว้นอัปปมัญญา) ขณะที่เกิดในปัญจโวการภูมิ เป็นปัจจยุปบันแล้ว ปัจจัยที่ช่วยอุปการะในขณะนั้นก็มี **๔** ปัจจัย คือ **อารัมมณะ อารัมมณปุเรชาตะ อัตถิ อวิคตะ** ใน ๔ อย่างนี้ อำนาจของอารัมมณะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

๓. ถ้าธัมมารมณ์ คือ หทัยวัตถุ ที่เกิดพร้อมกันกับอุปปาทักขณะของจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุติจิตขึ้นไป เป็นปัจจัย

นามขันธ์ ๔ ได้แก่ มโนทวาราวัชชนจิต ๑ มรณาสันนกามชวนะ ๕ ครั้ง ตทารัมมณจิต ๑๑ เจตสิก ๔๔ ที่ประกอบ (เว้นอิสสา มัจฉริยะ กุกกุจจะ วิรตี อัปปมัญญา) เป็นปัจจยุปบันแล้ว ปัจจัยที่ช่วยอุปการะในขณะนั้นก็มี ๖ คือ **อารัมมณะ วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยะ วัตถารัมมณปุเรชาตะ วัตถารัมมณปุเรชาตวิปปยุตตะ อัตถิ อวิคตะ**ใน ๖ อย่างนี้อำนาจของอารัมมณะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

๔. ถ้าอารมณ์ ๖ ที่น่ารักน่ายินดี คือ นิปผันนรูป ๑๘ ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัย

นามขันธ์ ๔ ที่มีความยินดีพอใจ ได้แก่ โลภมูลจิต ๘ เจตสิก ๒๒ ที่ประกอบ เป็นปัจจยุปบันแล้ว ปัจจัยที่ช่วยอุปการะในขณะนั้นก็มี **๖** คือ **อารัมมณะ อารัมมณาธิปติ อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณปุเรชาตะ อัตถิ อวิคตะ** ใน ๖ อย่างนี้ อำนาจของอารัมมณะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

๕. ถ้าธัมมารมณ์ ที่น่ารักน่ายินดี คือ หทัยวัตถุ ที่เกิดพร้อมกันกับอุปปาทักขณะของจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุติจิตขึ้นไป เป็นปัจจัย

นามขันธ์ ๔ ที่มีความยินดีพอใจ ได้แก่ โลภมูลมรณาสันนชวนะ ๕ ครั้ง เจตสิกที่ประกอบ เป็นปัจจยุปบันแล้ว ปัจจัยที่ช่วยอุปการะในขณะนั้นก็มี **๘** คือ **อารัมมณะ อารัมมณาธิปติ วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยะ อารัมมณูปนิสสยะ วัตถารัมมณปุเรชาตะ วัตถารัมมณปุเรชาตวิปปยุตตะ อัตถิ อวิคตะ** ใน ๘ อย่างนี้ อำนาจของอารัมมณะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

โครงสร้างอารัมมณปกิณณกฆฏนา ๕

๑. ถ้า **อารมณ์ ๖** คือ	นามขันธ์ ๔ ได้แก่
อิฏฐ.๑๘ จิต ๘๔ เจ.๓๗ นิพพาน	โลภ ๘ มกุ. ๘ มกิ.สำ ๔ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๔๕
เป็นปัจจัย	เป็นปัจจยุปบันแล้ว
อา ธิ ญู	
๒. ถ้า **อารมณ์ ๖** คือ	นามขันธ์ ๔ ได้แก่
นิปผันนรูป ๑๘ ที่เป็นปัจจุบัน	กามจิต ๕๔ เจตสิก ๕๐ (-อัปมัญญา) ขณะ...
เป็นปัจจัย	เป็นปัจจยุปบันแล้ว
อา ปุ ถิ อ	
๓. ถ้า **ธัมมารมณ์** คือ	นามขันธ์ ๔ ได้แก่
♡	จิต ๔๓ เจตสิก ๔๔
เป็นปัจจัย	เป็นปัจจยุปบันแล้ว
อา นิส ปุ วิป ถิ อ	
๔. ถ้า **อารมณ์ ๖** คือ	นามขันธ์ ๔ ได้แก่
นิปผันนรูป ๑๘ ที่เป็นปัจจุบัน	โลภ ๘ เจตสิก ๒๒
เป็นปัจจัย	เป็นปัจจยุปบันแล้ว
อา ธิ ญู ปุ ถิ อ	
๕. ถ้า **ธัมมารมณ์** คือ	นามขันธ์ ๔ ได้แก่
♡	โลภ ๘ เจตสิก ๒๒
เป็นปัจจัย	เป็นปัจจยุปบันแล้ว
อา ธิ นิส ญู ปุ วิป ถิ อ	

อารัมมณปกิณณกฆฏนา ๕ แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม คือ

๑. อารัมมณปกิณณกฆฏนา ๕ (ข้อ ๑, ๒, ๓, ๔, ๕)

๒. อารัมมณปุเรชาตปกิณณกฆฏนา ๔, อารัมมณปุเรชาตัตถิปกิณณกฆฏนา ๔
และ อารัมมณปุเรชาตอวิคตปกิณณกฆฏนา ๔ (ข้อ ๒, ๓, ๔, ๕)

๓. อารัมมณาธิปติปกิณณกฆฏนา ๓ และ อารัมมณูปนิสสยปกิณณกฆฏนา ๓ (ข้อ ๑, ๔, ๕)

๔. วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยปกิณณกฆฏนา ๒ และ วัตถารัมมณปุเรชาตวิปปยุตตปกิณณกฆฏนา ๒
(ข้อ ๓, ๕)

มหาคชจิต จิตที่เป็นไปเหมือนกับช้างใหญ่ ฉะนั้น พระมหาพุทธโฆษาจารย์จึงกล่าวว่า จิตที่มิใช่ น.41
สัพพัญญุตตญาณแต่เป็นไปเหมือนกับสัพพัญญุตญาณนั้น ได้แก่ มโนทวาราวัชชนจิต

เพราะเหตุใดสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงแสดง อารัมมณปัจจัย ต่อมาเป็นอันดับ ๒ ? น.373
เหตุ ๖ ประการ เป็นมูลให้เกิดสัมปยุตตธรรม คือจิตและเจตสิกก็จริง แต่ว่าเหตุ ๖ ประการนี้
เมื่อไม่มีอารมณ์แล้ว เหตุเหล่านั้นก็เกิดขึ้นไม่ได้ ต้องอาศัยอารมณ์จึงจะเกิดขึ้น

อารัมมณาธิปติปัจจัย

๕. ยं ยं ธมฺมํ ครุ กตฺวา เย เย ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา เต เต ธมฺมา เตสं เตสं ธมฺมานं อธิปติปจฺจเยน ปจฺจโย

อารัมมณิกธรรมเหล่าใด เหล่าใด คือจิตเจตสิกทั้งหลาย กระทำสิ่งใด สิ่งใด ให้เป็นอารมณ์
ด้วยความฝักใฝ่หนักแน่นแล้วเกิดขึ้น สิ่งทั้งหลายเหล่านั้น เหล่านั้น เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่
อารัมมณิกธรรม คือจิตและเจตสิกทั้งหลายเหล่านั้น เหล่านั้น ด้วยอำนาจอารัมมณาธิปติปัจจัย

อารัมมณาธิปติปกิณณกฆฏนา ๓

๑. ถ้าอารมณ์ ๖ <u>ที่น่ารักน่ายินดี</u> คือ อิฏฐนิปผันนรูป ๑๘ จิต ๘๔ (เว้นโทสมูล โมหมูล ทุกขสหคตกายวิญญาณจิต ๑) เจตสิก ๔๗ ที่ประกอบ (เว้นโทจตุกกะ วิจิกิจฉา) ที่เป็นเตกาลิกะ นิพพาน เป็นปัจจัย

นามขันธ์ ๔ <u>ที่มีความยินดีพอใจ</u> ได้แก่ โลกมูลจิต ๘ มหากุศลจิต ๘ มหากิริยาญาณสัมปยุตตจิต ๔ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๔๕ ที่ประกอบ (เว้นโทจตุกกะ วิจิกิจฉา อัปปมัญญา) เป็นปัจจยุปบันแล้ว ปัจจัยที่ช่วยอุปการะในขณะนั้นก็มี **๓** คือ **อารัมมณาธิปติ อารัมมณะ อารัมมณูปนิสสยะ** ใน ๓ อย่างนี้ อำนาจของ**อารัมมณาธิปติ**อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

๒. ถ้าอารมณ์ ๖ <u>ที่น่ารักน่ายินดี</u> คือ นิปผันนรูป ๑๘ ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัย

นามขันธ์ ๔ <u>ที่มีความยินดีพอใจ</u> ได้แก่ โลภมูลจิต ๘ เจตสิก ๒๒ ที่ประกอบ เป็นปัจจยุปบันแล้ว ปัจจัยที่ช่วยอุปการะในขณะนั้นก็มี **๖** คือ **อารัมมณาธิปติ อารัมมณะ อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณปุเรชาตะ อัตถิ อวิคตะ** ใน ๖ อย่างนี้ อำนาจของ**อารัมมณาธิปติ**อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

๓. ถ้าธัมมารมณ์ <u>ที่น่ารักน่ายินดี</u> คือ หทัยวัตถุ ที่เกิดพร้อมกันกับอุปปาทักขณะของจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุติจิตขึ้นไป เป็นปัจจัย

นามขันธ์ ๔ <u>ที่มีความยินดีพอใจ</u> ได้แก่ โลภมูลมรณาสันนชวนะ ๕ ครั้ง เจตสิกที่ประกอบ เป็นปัจจยุปบันแล้ว ปัจจัยที่ช่วยอุปการะในขณะนั้นก็มี **๘** คือ **อารัมมณาธิปติ อารัมมณะ วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยะ อารัมมณูปนิสสยะ วัตถารัมมณปุเรชาตะ วัตถารัมมณปุเรชาตวิปปยุตตะ อัตถิ อวิคตะ** ใน ๘ อย่างนี้ อำนาจของ**อารัมมณาธิปติ**อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ น.37

คาถาที่แสดงถึงอารัมมณาธิปติปัจจัย และ ปัจจยุปบันโดยเฉพาะ ๆ

เสชฺ ติปากํ ติกริยํ จตุรูปญฺจ เสชิโน น.52

โลภมูลจิต ๘ ก็ดี **วิบาก ๓ อย่าง** คือ กามวิบาก ๒๒ (เว้นทุกขสหคตกายวิญญาณ) รูปวิบาก ๕ อรูปวิบาก ๔ ก็ดี **กิริยา ๓ อย่าง** คือ กามกิริยา ๑๑ รูปกิริยา ๕ อรูปกิริยา ๔ ก็ดี **อิฏฐนิปผันนรูป** ที่เกิดจากสมุฏฐานทั้ง ๔ ก็ดี เป็นอารัมมณาธิปติปัจจัยช่วยอุปการะแก่ **โลภมูลจิต ๘**

เสชฺ โลภมูลจิต ๘ ก็ดี

ติปากํ วิปาก ๓ อย่าง คือ กามวิบาก ๒๒ (เว้นทุกขสหคตกายวิญญาณ) รูปวิบาก ๕ อรูปวิบาก ๔ ก็ดี

ติกริยํ กิริยา ๓ อย่างคือ กามกิริยา ๑๑ รูปกิริยา ๕ อรูปกิริยา ๔ ก็ดี

จตุรูปญฺจ อิฏฐนิปผันนรูป ที่เกิดจากสมุฏฐานทั้ง ๔ ก็ดี

เสชิโน โลภมูลจิต ๘

ติปุญฺญํ กามปุญฺญสฺส เสชสฺสาธิปตี ภเว

กุศล ๓ อย่าง คือ กามกุศล ๘ รูปกุศล ๕ อรูปกุศล ๔ เป็นอารัมมณาธิปติปัจจัยช่วยอุปการะแก่**มหากุศลจิต ๘ โลภมูลจิต ๘**

ติปุญฺญํ กุศล ๓ อย่าง คือ กามกุศล ๘ รูปกุศล ๕ อรูปกุศล ๔

กามปุญฺญสฺส มหากุศลจิต ๘

เสชสฺส โลภมูลจิต ๘

อุตฺตรํ ธียุตฺตฏฺฐนฺนํ

โลกุตตรจิต ๘ เป็นอารัมมณาธิปติปัจจัยช่วยอุปการะแก่ **มหากุศล มหากิริยาญาณสัมปยุตตจิต ๘**

อุตฺตรํ โลกุตตรจิต ๘

ธียุตฺตฏฺฐนฺนํ มหากุศล มหากิริยาญาณสมฺปยุตตจิต ๘

นิพฺพานํ อุตฺตรสฺส ตุ

ส่วน **นิพพาน** เป็นอารัมมณาธิปติปัจจัยช่วยอุปการะแก่ **มหากุศล มหากิริยาญาณสัมปยุตตจิต ๘** และ **โลกุตตรจิต ๘**

นิพฺพานํ นิพพาน

อุตฺตรสฺส ตุ มหากุศล มหากิริยาญาณสัมปยุตตจิต ๘ และ โลกุตตรจิต ๘

อิฏฐารมณ์นี้ ก็ยังแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ สภาอิฏฐารมณ์ และปริกัปปอิฏฐารมณ์ น.374
สภาวอิฏฐารมณ์นั้นหมายถึงอารมณ์ที่น่ายินดีโดยธรรมชาติหรือโดยสภาวะ อันได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส ที่ดีเหล่านี้เป็นต้น ปริกัปปอิฏฐารมณ์นั้นหมายถึงเอาอารมณ์อันเป็นที่ยินดีที่ชอบใจเฉพาะส่วนตัวไม่ใช่ทั่วไป คือ อารมณ์ชนิดนี้ไม่ใช่อารมณ์ที่น่ายินดีโดยธรรมชาติ ซึ่งบุคคลส่วนมากไม่ปรารถนา แต่ว่าเป็นอารมณ์ที่เป็นที่น่ายินดีชอบใจของบุคคลหรือสัตว์บางจำพวกเท่านั้น อารมณ์ทั้ง ๒ คือ สภาวอิฏฐารมณ์ ก็ดี ปริกัปปอิฏฐารมณ์ก็ดี เมื่อสามารถยังนามธรรมให้เกิดได้โดยอาการยึดหน่วงเป็นพิเศษดังกล่าวมาแล้วนั้น ก็ได้ชื่อว่าเป็นอารัมมณาธิปติปัจจัย

นิสสยปัจจยนิทเทส

๑๑. ยं รูปं นิสฺสาย มโนธาตุ จ มโนวิญฺญาณธาตุ จ วตฺตนฺติ ตं รูปं มโนธาตุยา จ มโนวิญฺญาณธาตุยา จ ตสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย น.74

มโนธาตุ ๓ และ มโนวิญญาณธาตุ ๗๒ เจตสิก ๕๒ (เว้นอรูปวิปากจิต ๔) อาศัยหทัยวัตถุใดเกิดขึ้น หทัยวัตถุนั้น เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มโนธาตุ ๓ มโนวิญญาณธาตุ ๗๒ (เว้นอรูปวิปากจิต ๔) เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบกับมโนธาตุและมโนวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัย และวัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยปัจจัย

นิสฺสยปจฺจเยน น.75

๑. ถ้าหทัยวัตถุรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุติจิตขึ้นไปเป็นอารัมมณปัจจัย ทำการช่วยอุปการะแก่ มโนทวาราวัชชนะ มรณาสันนชวนะ ๕ ครั้ง ตทารัมมณะ ๒ ครั้ง **(ตามมติของท่านโบราณาจารย์)** หรือ

ฐีติปัตตหทัยวัตถุรูป ๔๙ (**ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง**) เป็นอารัมมณปัจจัยทำการช่วยอุปการะแก่ มโนทวาราวัชชนะ ชวนะ ๗ ครั้งในปวัตติกาล และ ชวนะ ๕ ครั้งในมรณาสันนกาล ตทารัมมณะแล้ว ปัจจัยที่ช่วยอุปการะในขณะนั้นก็มี **๖** ปัจจัย คือ **วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยะ อารัมมณะ อารัมมณะปุเรชาตะ วัตถารัมมณปุเรชาตวิปปยุตตะ วัตถารัมมณปุเรชาตัตถิ วัตถารัมมณปุเรชาตอวิคตะ**

๒. ถ้าหทัยวัตถุรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุติจิตขึ้นไปหรือฐีติปัตตหทัยวัตถุรูป ๔๙ ที่ได้รับการใฝ่ใจ เป็นวัตถารัมมณปัจจัย คือ ทำการช่วยอุปการะแก่ โลภมูลมรณาสันนชวนะ ๕ หรือ โลภมูลชวนะ ๗ ในปวัตติกาลแล้ว ปัจจัยที่ช่วยอุปการะในขณะนั้นก็มี ๘ ปัจจัย คือ **วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยะ อารัมมณะ อารัมมณาธิปติ อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณะปุเรชาตะ วัตถารัมมณปุเรชาตวิปปยุตตะ วัตถารัมมณปุเรชาตัตถิ วัตถารัมมณปุเรชาตอวิคตะ**

หมายเหตุ : อัตถิปัจจัยและอวิคตปัจจัยข้อ ๑๗ จำแนกเหมือนนิสสยข้อ ๑๑ ทุกประการ

นิสสยะ นั้นแปลว่า เป็นที่อาศัยหมายความว่าปัจจยุปบันธรรมนั้นอาศัยอยู่ในปัจจัยธรรม มีอยู่ ๒ อย่างคือ
๑. เป็นที่อาศัยโดยอาการตั้งมั้น เรียกว่า **อธิฏฐานาการ** อย่างหนึ่ง หมายความว่า ปัจจัยธรรมนั้นช่วยอุดหนุนให้ปัจจยุปบันธรรมเข้าไปอาศัยเกิดขึ้นเพื่อกระทำหน้าที่ของตน ๆ ได้
๒. เป็นที่อาศัยโดยการอิงอาศัย เรียกว่า **นิสสยาการ** อีกอย่างหนึ่ง หมายความว่า ปัจจัยธรรมนั้นช่วยอุดหนุนให้เป็นที่อาศัยแก่ปัจจยุปบันโดยอาการอิงอาศัย น.384

อุปนิสสยปัจจยนิทเทส

๑. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ กุสลานำ ธมฺมานำ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย น.83
นามขันธ์ คือ กุศลจิตตุปบาท ๒๐ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นอรหัตตมรรค) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่นามขันธ์คือ กุศลจิตตุปบาท ๒๑ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยปัจจัย

ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา โลกียกุศลจิตตุปบาท ๑๗ ที่น่าใฝ่ใจยิ่งนัก ที่เกิดก่อน ๆ เป็นผู้ทำการช่วยอุปการะแก่มหากุศลญาณวิปปยุตตจิต ๔ เป็นผู้ฝักใฝ่หนักแน่นในการรับอารมณ์ที่เกิดหลัง ๆ และ กุศลจิตตุปบาท ๒๐ (เว้นอรหัตตมรรค) ที่น่าใฝ่ใจยิ่งนัก ที่เกิดก่อน ๆ เป็นผู้ช่วยอุปการะแก่มหากุศลญาณสัมปยุตตจิต ๔ เป็นผู้ฝักใฝ่หนักแน่นในการรับอารมณ์ที่เกิดหลัง ๆ

ปจฺฉิมานำ ปจฺฉมานำ กุสลานำ ธมฺมานำ มหากุศลจิตตุปบาท ๘ เป็นผู้ฝักใฝ่หนักแน่นในการรับอารมณ์ที่เกิดหลังๆ

อุปนิสฺสยปจฺจเยน **อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณะ อารัมมณาธิปติ**

๒. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อกุสลานำ ธมฺมานำ เกสญฺจิ น.83
อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย
นามขันธ์ คือ โลกียกุศลจิตตุปบาท ๑๗ ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่นามขันธ์ คือ อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ บางอย่าง ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยปัจจัย

ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา โลกียกุศลจิตตุปบาท ๑๗ ที่น่าใฝ่ใจยิ่งนัก ที่เกิดก่อน ๆ
ปจฺฉิมานำ ปจฺฉมานำ อกุสลานำ ธมฺมานำ โลภมูลจิตตุปบาท ๘ เป็นผู้ฝักใฝ่หนักแน่นในการรับอารมณ์ที่เกิดหลัง ๆ

อุปนิสฺสยปจฺจเยน **อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณะ อารัมมณาธิปติ**

๓. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อพฺยากตานำ ธมฺมานำ น.83
อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ คือ กุศลจิตตุปบาท ๒๑ ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ อพยากตนามขันธ์ คือ วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตุปบาท ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยปัจจัย

ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา อรหัตตมรรคจิตตุปบาท ๑ ที่เกิดก่อน ๆ
ปจฺฉิมานำ ปจฺฉมานำ อพฺยากตานำ ธมฺมานำ มหากิริยาญาณสัมปยุตตจิต ๔ เป็นผู้ฝักใฝ่หนักแน่นในการรับอารมณ์ที่เกิดหลัง ๆ
อุปนิสฺสยปจฺจเยน **อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณะ อารัมมณาธิปติ**

๔. ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อกุสลานำ ธมฺมานำ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ คือ อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่นามขันธ์ คือ น.83
อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยปัจจัย

ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา โลภมูลจิตตุปบาท ๘ ที่น่าใฝ่ใจยิ่งนัก ที่เกิดก่อน ๆ
ปจฺฉิมานำ ปจฺฉมานำ อกุสลานำ ธมฺมานำ โลภมูลจิตตุปบาท ๘ เป็นผู้ฝักใฝ่หนักแน่นในการรับอารมณ์ที่เกิดหลัง ๆ
อุปนิสฺสยปจฺจเยน **อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณะ อารัมมณาธิปติ**

๗. ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อพฺยากตานำ ธมฺมานำ น.84
อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

อพยากตขันธ์ ๕ คือ วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตุปบาท รูป ๒๘ ที่เกิดก่อน ๆ และ นิพพาน เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่อพยากตขันธ์ คือ วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตุปบาทที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยปัจจัย

ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา อรหัตตผลจิต ๑ ที่เกิดก่อน ๆ กับนิพพาน ที่ทำการช่วยอุปการะแก่มหากิริยาญาณสัมมปยุตตจิต ๔ เป็นผู้ฝักใฝ่หนักแน่นในการรับอารมณ์ที่เกิดหลัง ๆ และ นิพพาน ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ผลจิต ๔ ที่เกิดหลัง ๆ

ปจฺฉิมานำ ปจฺฉมานำ อพฺยากตานำ ธมฺมานำ มหากิริยาญาณสัมปยุตตจิต ๔ และ ผลจิต ๔ เป็นผู้ฝักใฝ่หนักแน่นในการรับอารมณ์
อุปนิสฺสยปจฺจเยน **อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณะ อารัมมณาธิปติ**

๘. ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ น.84

อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

อพยากตขันธ์ ๕ คือ วิบาก ๓๕ จิตตุปบาทภายในของตน (เว้นอรหัตตผลจิต) หรือ วิบาก ๓๖ จิตตุปบาทที่เป็นของคนอื่น กิริยา ๒๐ จิตตุปบาท รูป ๒๘ ที่เกิดก่อน ๆ และ นิพพาน เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่นามขันธ์ คือ กุศลจิตตุปบาท ๒๑ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยปัจจัย

ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ผลจิตเบื้องต่ำ ๓ ที่เกิดก่อน ๆ กับ นิพพานที่ทำการช่วยอุปการะแก่มหากุศลญาณสัมมปยุตตจิต ๔ ที่เป็นผู้ฝักใฝ่หนักแน่นในการรับอารมณ์ที่เกิดหลัง ๆ และ นิพพาน ที่ทำการช่วยอุปการะแก่มรรคจิต ๔ ที่เกิดหลัง ๆ

ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ มหากุศลญาณสัมปยุตตจิต ๔ มรรคจิต ๔ เป็นผู้ฝักใฝ่หนักแน่นในการรับอารมณ์ ที่เกิดหลัง ๆ

อุปนิสฺสยปจฺจเยน **อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณะ อารัมมณาธิปติ**

๙. ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ น.84

อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

อพยากตขันธ์ ๕ คือ โลกียวิบาก ๓๒ กิริยา ๒๐ (เว้นวิรตี) รูป ๒๘ ที่เกิดก่อนๆ เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่นามขันธ์ คือ อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยปัจจัย

ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา อิฏฐนิปผันนรูป ๑๘ คือ สี เสียง กลิ่น รส สัมผัส และ ประสาทตา หู จมูก ลิ้น กาย เพศชาย หญิง หัวใจ ชีวิต อาหาร ที่น่ารักน่ายินดี และ โลกียวิบาก ๓๑ กิริยาจิต ๒๐ จิตตุปบาท (เว้นทุกขสหคตกายวิญญาณจิต๑) ที่น่าใฝ่ใจยิ่งนัก ที่เกิดก่อน ๆ

ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ โลภมูลจิตตุปบาท ๘ เป็นผู้ฝักใฝ่หนักแน่นในการรับอารมณ์ที่เกิดหลัง ๆ

อุปนิสฺสยปจฺจเยน เป็นกรณบท นั้น

- ถ้าในระหว่างอิฏฐนิปผันนรูป ๑๘ โลกียวิบาก ๒๑ กิริยา ๒๐ จิตตุปบาท (เว้นทุกขสหคตกายวิญญาณจิต) กับโลภมูลจิตตุปบาท ๘ โดยเฉพาะแล้ว ในอำนาจปัจจัย ๓ คือ **อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณะ อารัมมณาธิปติ** ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ**อารัมมณูปนิสสยะ** อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

- ถ้าในระหว่างอิฏฐนิปผันนรูป ๑๘ กับ โลภมูลจิตตุปบาท ๘ โดยเฉพาะแล้ว ในอำนาจปัจจัย ๖ คือ **อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณะ อารัมมณาธิปติ อารัมมณปุเรชาตะ อารัมมณปุเรชาตัตถิ อารัมมณปุเรชาตอวิคตะ** ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ**อารัมมณูปนิสสยะ** อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

- ถ้าในระหว่างหทัยวัตถุรูปในมรณาสันนกาล กับโลภมูลในมรณาสันนชวนะ (ตามมติของท่านโบราณาจารย์) หรือหทัยวัตถุรูปที่เป็นไปในปวัตติกาล และมรณาสันนกาล กับโลภชวนะ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง) ในอำนาจปัจจัย **๘** คือ **อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณะ อารัมมณาธิปติ วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยะ อารัมมณปุเรชาตะ อารัมมณปุเรชาตัตถิ วัตถารัมมณปุเรชาตวิปปยุตตะ อารัมมณปุเรชาตอวิคตะ** ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ**อารัมมณูปนิสสยะ**อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

อารัมมณูปนิสสยปกิณณกฆฏนา ๓

๑. ถ้าอารมณ์ ๖ <u>ที่น่ารักน่ายินดี</u> คือ อิฏฐนิปผันนรูป ๑๘ จิต ๘๔ (เว้นโทสมูล โมหมูล ทุกขสหคตกายวิญญาณจิต ๑) เจตสิก ๔๗ ที่ประกอบ (เว้นโทจตุกกะ วิจิกิจฉา) ที่เป็นเตกาลิกะ นิพพาน เป็นปัจจัย

นามขันธ์ ๔ <u>ที่มีความยินดีพอใจ</u> ได้แก่ โลกมูลจิต ๘ มหากุศลจิต ๘ มหากิริยาญาณสัมปยุตตจิต ๔ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๔๕ ที่ประกอบ (เว้นโทจตุกกะ วิจิกิจฉา อัปปมัญญา) เป็นปัจจยุปบันแล้ว ปัจจัยที่ช่วยอุปการะในขณะนั้นก็มี **๓** คือ **อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณะ อารัมมณาธิปติ** ใน ๓ อย่างนี้ อำนาจของ**อารัมมณูปนิสสยะ**อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

๒. ถ้าอารมณ์ ๖ <u>ที่น่ารักน่ายินดี</u> คือ นิปผันนรูป ๑๘ ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัย

นามขันธ์ ๔ <u>ที่มีความยินดีพอใจ</u> ได้แก่ โลภมูลจิต ๘ เจตสิก ๒๒ ที่ประกอบ เป็นปัจจยุปบันแล้ว ปัจจัยที่ช่วยอุปการะในขณะนั้นก็มี **๖** คือ **อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณะ อารัมมณาธิปติ อารัมมณปุเรชาตะ อัตถิ อวิคตะ** ใน ๖ อย่างนี้ อำนาจของ**อารัมมณูปนิสสยะ**อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

๓. ถ้าธัมมารมณ์ <u>ที่น่ารักน่ายินดี</u> คือ หทัยวัตถุ ที่เกิดพร้อมกันกับอุปปาทักขณะของจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุติจิตขึ้นไป เป็นปัจจัย

นามขันธ์ ๔ <u>ที่มีความยินดีพอใจ</u> ได้แก่ โลภมูลมรณาสันนชวนะ ๕ ครั้ง เจตสิกที่ประกอบ เป็นปัจจยุปบันแล้ว ปัจจัยที่ช่วยอุปการะในขณะนั้นก็มี **๘** คือ **อารัมมณูปนิสสยะ อารัมมณะ อารัมมณาธิปติ วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยะ วัตถารัมมณปุเรชาตะ วัตถารัมมณปุเรชาตวิปปยุตตะ อัตถิ อวิคตะ** ใน ๘ อย่างนี้ อำนาจของ**อารัมมณูปนิสสยะ**อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ น.37

ปุเรชาตปัจจยนิทเทส

๖. รูปายตนํ จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย น.93

รูปารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่จักขุวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับจักขุวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจอารัมมณปุเรชาตปัจจัย

๑๑. รูปายตนํ สทฺทายตนํ คนฺธายตนํ รสายตนํ โผฏฺฐพฺพายตนํ มโนธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย น.94

รูปารมณ์ สัททารมณ์ คันธารมณ์ รสารมณ์ โผฏฐัพพารมณ์ คือ ปัญจารมณ์ที่เป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มโนธาตุ และ อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ที่ประกอบกับมโนธาตุ (เว้น วิริยะ ปิติ ฉันทะ) ด้วยอำนาจอารัมมณปุเรชาตปัจจัย

๑๓. มโนวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ กิญฺจิ กาเล ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย น.94

กิญฺจิ กาเล น ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย

ในปวัตติกาลหทัยวัตถุรูปนี้เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ มโนวิญญาณธาตุ ๗๒ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบกับมโนวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตปัจจัยและวัตถารัมมณปุเรชาตปัจจัย

สำหรับในปฏิสนธิกาลนั้น หทัยวัตถุรูปนี้เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ปฏิสนธิวิญญาณ ๑๕ เจตสิก ๓๕ ที่ประกอบกับปฏิสนธิวิญญาณ (เว้นอรูปปฏิสนธิวิญญาณ) ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตปัจจัย และวัตถารัมมณปุเรชาตปัจจัยไม่ได้

จำแนกบทและเนื้อความองค์ธรรม

ตํ รูปํ หทัยวัตถุรูป

มโนวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตากานญฺจ ธมฺมานํ มโนทวาราวัชชนจิต ๑ กามชวนะ ๒๙ ตทารัมมณจิต ๑๑ อิทธิวิทธอภิญญาจิต ๒ เจตสิก ๔๔ (เว้นอิสสา มัจฉริยะ กุกกุจจะ วิรตี อัปปมัญญา)

กิญฺจิ กาเล ในบทนี้ **กิญฺจิ กาเล เป็นกาลาธารบท** แสดงให้รู้ถึงปวัตติกาล คือ ตั้งแต่ฐีติขณะของปฏิสนธิจิตเป็นต้น จนถึงจิตที่เกิดก่อนจุติจิต

ปุเรชาตปจฺจเยน ปัจจัย ๘ คือ **วัตถารัมมณปุเรชาตะ อารัมมณะ อารัมมณาธิปติ วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยะ อารัมมณูปนิสสยะ วัตถารัมมณปุเรชาตวิปปยุตตะ อัตถิ วิคตะ**

ปจฺจโย **เป็นนามกิริยาบท** แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรมโดยความปราศตัวตน

กิญฺจิ กาเล น ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย ในบทนี้ **กิญฺจิ กาเล เป็นกาลาธารบท** แสดงให้รู้ถึงปฏิสนธิกาล คือ อุปปาทักขณะของปฏิสนธิจิต

น ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย **เป็นกรณบท** และ **นามกิริยาบท** ที่มีคำปฏิเสธอยู่ข้างหน้า แสดงให้รู้ว่าหทัยวัตถุรูปที่เกิดขึ้นในปฏิสนธิกาลนั้น ไม่ได้ช่วยอุปการะแก่ปฏิสนธินามขันธ์ด้วยอำนาจปุเรชาตปัจจัยแต่ประการใด

อารัมมณปุเรชาตปัจจัย เป็นการแสดง**สาวเสสนัย** หมายความว่า เป็นนัยที่ยังมีเนื้อความเหลืออยู่ น.95

วิปฺปยุตฺตปัจจยนิทเทส

๑. รูปิโน ธมฺมา อรูปีนํ ธมฺมานํ วิปฺปยุตฺตปจฺจเยน ปจฺจโย น.129

วัตถุรูป ๖ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ วิญญาณธาตุ ๗ เจตสิกที่ประกอบ (เว้นอรูปวิปากจิต ๔) ด้วยอำนาจสหชาตวิปปยุตตะและปุเรชาตวิปปยุตตปัจจัย

รูปิโน ธมฺมา หทัยวัตถุรูป น.130

อรูปีนํ ธมฺมานํ มโนทวาราวัชชนะ กามชวนะ ๒๙ ตทารัมมณจิต ๑๑ อิทธิวิทธอภิญญาจิต ๒ เจตสิก ๔๔ ที่ประกอบ (เว้น อิสสา มัจฉริยะ กุกกุจจะ วิรตี อัปปมัญญา)

วิปฺปยุตฺตปจฺจเยน เป็นกรณบท

- ถ้าในระหว่างหทัยวัตถุรูป ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุติจิตขึ้นไป หรือฐีติปัตตหทัยวัตถุรูป ๔๙ เป็นปัจจัยมโนทวาราวัชชนะ มรณาสันนชวนะ ๕ ตทารัมมณจิต ๑๑ หรือมโนทวาราวัชชนะ กามชวนะ ๒๙ ตทารัมมณจิต ๑๑ อิทธิวิทธอภิญญาจิต ๒ เจตสิกที่ประกอบ ๔๔ (เว้นอิสสา มัจฉริยะ กุกกุจจะ วิรตี อัปปมัญญา) เป็นปัจจยุปบันแล้ว ในบรรดาปัจจัย ๖ คือ **วัตถารัมมณปุเรชาตวิปปยุตตะ อารัมมณะ วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยะ วัตถารัมมณปุเรชาตะ วัตถารัมมณปุเรชาตัตถิ วัตถารัมมณปุเรชาตอวิคตะ** ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของวัตถารัมมณปุเรชาตวิปปยุตตะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

- ถ้าในระหว่างหทัยวัตถุรูป ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุติจิตขึ้นไป หรือฐีติปัตตหทัยวัตถุรูป ๔๙ ที่ได้รับการใฝ่ใจเป็นปัจจัย โลภมูลมรณาสันนชวนะ ๕ หรือ โลภมูลชวนะ ๗ ในปวัตติกาลเป็นผู้มีความฝักใฝ่หนักแน่น เป็นปัจจยุปบันแล้ว ในบรรดาปัจจัย ๘ คือ **วัตถารัมมณปุเรชาตวิปปยุตตะ อารัมมณะ อารัมมณาธิปติ วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยะ อารัมมณูปนิสสยะ วัตถารัมมณปุเรชาตะ วัตถารัมมณปุเรชาตัตถิ วัตถารัมมณปุเรชาตอวิคตะ** ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของวัตถารัมมณปุเรชาตวิปปยุตตะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

อนันตรชาติ ๖ ปัจจัย

อนันตรปัจจัย	**(นำ)**	นามธรรมเกิดก่อนแล้วดับไป ไม่มีระหว่างคั่น
สมนันตรปัจจัย	**(สนำ)**	นามธรรมเกิดก่อนแล้วดับไป ไม่มีระหว่างคั่น
อนันตรูปนิสสยปัจจัย	**(รู)**	เป็นที่ตั้งของปัจจัยที่มีกำลังที่ปราศจากไป
อาเสวนปัจจัย	**(เส)**	เสพอารมณ์บ่อย ๆ
นัตถิปัจจัย	**(นัต)**	ไม่มี ไม่ปรากฏใน อุปปาทะ ฐีติ ภังคะ
วิคตปัจจัย	**(วิ)**	ปราศจากไป ปัจจยุปบันจะเกิดได้ปัจจัยต้องปราศจากไป

นามธรรม คือ จิตและเจตสิกที่เกิดก่อนเป็นปัจจัยช่วยอุดหนุนแก่นามธรรม คือ จิตและเจตสิกที่เกิดหลังให้เกิดขึ้นสืบต่อกันไปโดยไม่เว้นว่างหาระหว่างคั่นมิได้ ธรรมชาติของจิตและเจตสิกนี้ นอกจากจะมีสภาพเกิดดับเป็นปัจจัยและปัจจยุปบันสืบต่อกันแล้ว ในขณะที่ทำหน้าที่ปัจจัยและปัจจยุปบันนั้น ยังทำหน้าที่ของตน ๆ ให้เป็นไปโดยลำดับ ไม่ก้าวก่ายกันอีกด้วย

อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ

จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ⟶ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒**

(เว้นจุติจิตของพระอรหันต์) (พร้อมด้วยจุติจิตของพระอรหันต์)

อาเสวนะ

โลกียชวนะ ๔๗ เจตสิก ๕๒ ⟶ **ชวนะ ๕๑ เจตสิก ๕๒**

กามชวนะ ๒๙ กามชวนะ ๒๙

มหัคคตชวนะ ๑๘ มหัคคตชวนะ ๑๘

มรรคชวนะ ๔

(เว้นชวนะดวงสุดท้าย) (เว้นชวนะดวงที่ ๑ และ ผลชวนะ ๔)

นานักขณิกกัมมะ

มรรคจิต ๔ ⟶ **ผลจิต ๔**

จิต ต่อ **จิต** ได้ **๕** ปัจจัย	**นำ**	**สนำ**	**รู**		**นัต**	**วิ**
ชวนะ ต่อ **ชวนะ** ได้ **๖** ปัจจัย	**นำ**	**สนำ**	**รู**	**เส**	**นัต**	**วิ**
มรรค ต่อ **ผล** ได้ **๖** ปัจจัย	**นำ**	**สนำ**	**รู**	**นา**	**นัต**	**วิ**

อนันตรปัจจยนิทเทส

๑. จกฺขุวิญฺญาณธาตุ ตสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนธาตุยา ตสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย น.54

จักขุวิญญาณธาตุ ก็ดี สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบกับจักขุวิญญาณธาตุ ก็ดี เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ มโนธาตุ คือ สัมปฏิจฉนจิต ๒ และ อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ที่ประกอบกับสัมปฏิจฉนจิต ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย

จกฺขุวิญฺญาณธาตุ ตสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา จักขุวิญญาณจิต ๒ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

มโนธาตุยา ตสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ สัมปฏิจฉนจิต ๒ อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ดวงที่ประกอบ

อนนฺตรปจฺจเยน ๕ **อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ** น.56

๒. มโนธาตุ ตสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา มโนวิญฺญาณธาตุยา ตสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย น.54

มโนธาตุ คือ สัมปฏิจฉนจิต ๒ ก็ดี อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ดวงที่ประกอบกับสัมปฏิจฉนจิต ก็ดี เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มโนวิญญาณธาตุ คือ สันตีรณจิต ๓ อัญญสมานเจตสิก ๑๑ ที่ประกอบกับสันตีรณจิต ๓ ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย

มโนธาตุ ตสมฺปยุตฺตกา จ ธมฺมา สัมปฏิจฉนจิต ๒ อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ดวงที่ประกอบ

มโนวิญฺญาณธาตุยา ตสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ สันตีรณจิต ๓ อัญญสมานเจตสิก ๑๑ ดวงที่ประกอบ

อนนฺตรปจฺจเยน ๕ **อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ** น.56

๑๑. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย น.54

โลกียกุศลชวนะ ๑๗ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวนะดวงสุดท้าย) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่ กุศลชวนะ ๒๑ ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวนะดวงที่ ๑) ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย

ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา น.57

- มหากุศลชวนะดวงที่ ๑ ถึงดวงที่ ๖ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่มหากุศลชวนะดวงที่ ๒ ถึงดวงที่ ๗ โดยเฉพาะ ๆ ตามลำดับ
- และมหากุศลชวนะคู่ที่ ๑ โดยฐานะที่เป็นโคตรภูหรือโวทานทำการช่วยอุปการะแก่โสมนัสสมหัคคตกุศล ๔ โสมนัสสมรรค ๑๖,
- มหากุศลชวนะคู่ที่ ๓ โดยฐานะที่เป็นโคตรภูหรือโวทาน ทำการช่วยอุปการะแก่ อุเบกขามหัคคตกุศล ๕ อุเบกขามรรค ๔

- มหัคคตกุศลชวนะ ๙ ที่เกิดก่อน ๆ ซึ่งเป็นปฐมฌาน ทุติยฌาน ด้วยกัน เป็นต้น ที่ทำการช่วยอุปการะแก่มหัคคตกุศลชวนะ ๙ ที่เกิดหลัง ๆ ซึ่งเป็น ปฐมฌาน ทุติยฌาน ด้วยกัน เป็นต้น ในสมาปัชชนวิถี

ปจฺฉิมานำ ปจฺฉมานำ กุสลานำ ธมฺมานำ มหากุศลชวนะดวงที่ ๒ ถึงดวงที่ ๗ มหัคคตกุศลชวนะ ๙ มรรคชวนะ ๒๐

อนนฺตรปจฺจเยน ๖ **อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ อาเสวนะ นัตถิ วิคตะ**

๑๒. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อพฺยากตานำ ธมฺมานำ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

กุศลชวนะ ๒๑ ดวงสุดท้าย ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่อพยากตธรรม คือ สันตีรณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘ มหัคคตวิปากจิต ๙ ผลจิต ๔ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย น.54

ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา น.57

- มหากุศลชวนะดวงที่ ๗ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ ตทารัมมณจิต ๑๑ ในตทารัมมณวาระ หรือ ภวังคจิต ๑๙ ในชวนวาระ
- มหากุศลชวนะคู่ที่ ๑ โดยฐานะที่เป็นอนุโลม ทำการช่วยอุปการะแก่ โสมนัสสมหัคคตจิต ๑๒ โสมนัสสผลจิต ๑๒ ของผลจิตเบื้องต่ำ
- มหากุศลชวนะคู่ที่ ๓ โดยฐานะที่เป็นอนุโลม ทำการช่วยอุปการะแก่ อุเบกขามหัคคตจิต ๓ ผลจิตเบื้องต่ำ
- รูปาวจรกุศลชวนะ ๕ ดวงสุดท้าย ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ติเหตุกปัญจโวการภวังค์ ๙
- อากาสานัญจายตนกุศลชวนะ ดวงสุดท้าย ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ติเหตุกปัญจโวการภวังค์ ๙ และ อากาสานัญจายตนภวังค์ ๑
- วิญญาณัญจายตนกุศลชวนะ ดวงสุดท้าย ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ติเหตุกปัญจโวการภวังค์ ๙ และ อรูปภวังค์เบื้องต่ำ ๒
- อากิญฺจัญญานัญจายตนกุศลชวนะ ดวงสุดท้าย ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ติเหตุกปัญจโวการภวังค์ ๙ และ อรูปภวังค์เบื้องต่ำ ๓
- เนวสัญญานาสัญญายตนกุศลชวนะ ดวงสุดท้าย ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ติเหตุกภวังค์ ๑๓ กับอนาคามิผลจิต ๑ ในขณะที่ออกจากนิโรธสมาบัติ
- มรรคชวนะ ๔ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ผลจิต ๔ ที่เป็นของตน ๆ

ปจฺฉิมานำ ปจฺฉมานำ อพฺยากตานำ ธมฺมานำ สันตีรณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘ มหัคคตวิปากจิต ๙ ผลจิต ๔

อนนฺตรปจฺจเยน ๕ **อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ**

ส่วน**มรรคเจตนาทั้ง ๔** ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ **ผลจิต ๔** แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย **๖** คือ

อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ นานักขณิกกัมมะ นัตถิ วิคตะ

๑๓. ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

อกุศลชวนะ ๑๒ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวนะดวงสุดท้าย) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ อกุศลชวนะ ๑๒ ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวนะดวงที่ ๑) ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย น.55

ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา อกุศลชวนะดวงที่ ๑ ถึงดวงที่ ๖ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ น.58

ปจฺฉิมานํ ปจฺฉมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อกุศลชวนะดวงที่ ๒ ถึงดวงที่ ๗

อนนฺตรปจฺจเยน ๖ **อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ อาเสวนะ นัตถิ วิคตะ**

๑๔. ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อพยากตานํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

อกุศลชวนะ ๑๒ ดวงสุดท้าย ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ อพยากตธรรม คือ สันตีรณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘ มหัคคตวิปากจิต ๙ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย น.55

ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา น.58

โลภมูล โมหมูลชวนะดวงสุดท้าย ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ตทารัมมณจิต ๑๑ ในตทารัมมณวาระ
หรือ ภวังคจิต ๑๙ ในชวนวาระ
และโทสมูลชวนะดวงสุดท้าย ที่ทำการช่วยอุปการะแก่อุเบกขาตทารัมมณะ ๖ ในตทารัมมณวาระ
หรือ กามอุเบกขาภวังค์ ๖ ในชวนวาระ

ปจฺฉิมานํ ปจฺฉมานํ อพยากตานํ ธมฺมานํ สันตีรณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘ มหัคคตวิปากจิต ๙

อนนฺตรปจฺจเยน ๕ **อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ**

๑๕. ปุริมา ปุริมา อพฺยากาตา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อพฺยากตานํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

อพยากตธรรม คือ วิปากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นจุติจิตของพระอรหันต์) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ อพยากตธรรม คือ วิปากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ พร้อมด้วยจุติจิตของพระอรหันต์ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย น.55

ปุริมา ปุริมา อพยากตา ธมฺมา น.59

- ปฏิสนธิจิต ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ปฐมภวังค์
- และ ปฐมภวังค์เป็นต้น จนถึง ภวังคจิตที่ ๑๕ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ทุติยภวังค์เป็นต้น จนถึง ภวังค์ที่ ๑๖ ในวิถีมุตตจิต (ปฏิสนธิจิต, ภวังคจิต) ที่เกิดต่อจากจุติจิตในภพก่อน
- ปัญจโวการภวังค์ ๑๕ โดยฐานะที่เป็นภวังคุปัจเฉทะ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่อาวัชชนจิต ๒
- อรูปภวังค์ ๔ โดยฐานะที่เป็นภวังคุปัจเฉทะ ทำการช่วยอุปการะแก่มโนทวาราวัชชนะจิต
- ปัญจทวาราวัชชนจิต ๑ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ ทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐

- ทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ สัมปฏิจฉนจิต ๒
- สัมปฏิจฉนจิต ๒ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ สันตีรณจิต ๓
- สันตีรณจิต ๓ ที่ทำการช่วยอุปการะโวฏฐัพพนจิต
- โวฏฐัพพนจิต ดวงที่ ๑ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่โวฏฐัพพนจิต ดวงที่ ๒ โวฏฐัพพนจิต ดวงที่ ๒ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ โวฏฐัพพนจิต ดวงที่ ๓ ในปริตตารัมมณวิถี
- โวฏฐัพพนจิต ที่ทำการช่วยอุปการะแก่กามกิริยาชวนะ ๙ ดวงที่ ๑ ในอติมหันตารัมมณ์ มหันตารมณ์ และ วิภูตารมณ์ อวิภูตารมณ์วิถี
- กามกิริยาชวนะ ๙ ดวงที่ ๑ ถึงดวงที่ ๖ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ กามกิริยาชวนะดวงที่ ๒ ถึงดวงที่ ๗
- หสิตุปปาทชวนะดวงสุดท้าย ที่ทำการช่วยอุปการะแก่โสมนัสสตทารัมมณะ ๕ ในตทารัมมณวาระ หรือ ติเหตุกปัญจโวการภวังค์ ๙ ในชวนวาระ
- มหากิริยาโสมนัสสชวนะดวงสุดท้าย ที่ทำการช่วยอุปการะแก่โสมนัสสตทารัมมณะ ๕ ในตทารัมมวาระ หรือ ติเหตุกภวังค์ ๑๓ ในชวนวาระ
- มหากิริยาอุเบกขาชวนะดวงสุดท้าย ที่ทำการช่วยอุปการะแก่อุเบกขาตทารัมมณะ ๖ ในตทารัมมวาระ หรือ ติเหตุกภวังค์ ๑๓ ในชวนวาระ
- ตทารัมมณะดวงที่ ๑ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ตทารัมมณะดวงที่ ๒
- ตทารัมมณะดวงที่ ๒ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่กามภวังค์ ๑๐
- มหากิริยาชวนะคู่ที่ ๑ โดยฐานะเป็นโคตรภูหรืออนุโลม ที่ทำการช่วยอุปการะแก่มหัคคตกิริยาโสมนัสส์ ๔ อรหัตตผลโสมนัส ๔
- มหากิริยาชวนะคู่ที่ ๓ โดยฐานะเป็นโคตรภูหรืออนุโลม ที่ทำการช่วยอุปการะแก่มหัคคตกิริยาอุเบกขา ๕ อรหัตตผลอุเบกขา ๑
- มหัคคตกิริยาชวนะ ๙ ที่เกิดก่อน ๆ ซึ่งเป็น ปฐมฌาน ทุติยฌาน ด้วยกัน เป็นต้น ที่ทำการช่วยอุปการะแก่
- มหัคคตกิริยาชวนะ ๙ ที่เกิดหลัง ๆ ซึ่งเป็นปฐมฌาน ทุติยฌาน ด้วยกัน เป็นต้น ในสมาปัชชนวิถี
- รูปาวจรกิริยาชวนะ ๕ ดวงสุดท้าย ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ติเหตุกปัญจโวการภวังค์ ๙
- อากาสานัญจายตนกิริยาชวนะดวงสุดท้าย ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ติเหตุกปัญจโวการภวังค์ ๙ และอากาสานัญจายตนภวังค์ ๑
- วิญญาณัญจายตนกิริยาชวนะดวงสุดท้าย ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ติเหตุกปัญจโวการภวังค์ ๙ และอรูปภวังค์เบื้องต่ำ ๒
- อากิญจัญญายตนกิริยาชวนะดวงสุดท้าย ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ติเหตุกปัญจโวการภวังค์ ๙ และอรูปภวังค์เบื้องต่ำ ๓

- เนวสัญญานาสัญญายตนกิริยาชวนะดวงสุดท้าย ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ติเหตุกภวังค์ ๑๓ กับ อรหัตตผลจิต ๑ ในขณะออกจากนิโรธสมาบัติวิถี
- ผลชวนะ ๔ ที่เกิดก่อน ๆ ซึ่งเป็นโสดาปัตติผล สกาทาคามิผล ด้วยกันเป็นต้น ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ผลชวนะ ๔ ที่เกิดหลัง ๆ ซึ่งเป็นโสดาปัตติผล สกทาคามิผล ด้วยกัน เป็นต้น ในผลสมาบัติวิถี
- ผลชวนะ ๔ ดวงสุดท้าย ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ติเหตุกภวังค์ ๑๓
- ตทารัมมณจิต ดวงที่ ๒ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่กามจุติจิต ๑๐ ในมรณาสันนวิถีที่เป็นตทารัมมณวาระ
- มหากิริยาชวนะดวงที่ ๕ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ติเหตุกจุติจิต ๑๓ ในมรณาสันนวิถีที่เป็นชวนวาระ
- ภวังคจิต ๑๙ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่จุติจิต ๑๙ ในมรณาสันนวิถีที่เป็นตทารัมมณวาระหรือชวนวาระ
- ทวิเหตุกจุติจิต ๔ และอเหตุกจุติจิต ๒ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่กามปฏิสนธิจิต ๑๐
- ติเหตุกกามจุติจิต ๔ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ปฏิสนธิจิต ๑๙
- รูปาวจรจุติจิต ๕ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่สเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๗
- อากาสานัญจายตนจุติจิต ๑ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ติเหตุกกามปฏิสนธิจิต ๔ และ อรูปปฏิสนธิจิต ๔
- วิญญาณัญจายตนจุติจิต ๑ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ติเหตุกกามปฏิสนธิจิต ๔ และ อรูปปฏิสนธิจิตเบื้องบน ๓
- อากิญจัญญายตนจุติจิต ๑ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ติเหตุกกามปฏิสนธิจิต ๔ และ อรูปปฏิสนธิจิตเบื้องบน ๒
- เนวสัญญานาสัญญายตนจุติจิต ๑ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ติเหตุกกามปฏิสนธิจิต ๔ และ เนวสัญญานาสัญญายตนปฏิสนธิจิต ๑

ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อพยากตานำ ธมฺมานำ วิปากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ พร้อมด้วยจุติจิตของพระอรหันต์ ถ้าเป็นวิบากและกิริยาที่เกิดก่อน ๆ (เว้นจุติจิตของพระอรหันต์) ทำการช่วยอุปการะแก่วิบากและกิริยาที่เกิดหลัง ๆ แล้ว ก็ได้ปัจจัย **๕** คือ **อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ อนนฺตรปจฺจเยน นัตถิ วิคตะ** ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของอนันนตรอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

ถ้าเป็นกิริยาชวนะ ๑๘ ที่เกิดก่อน ๆ ทำการช่วยอุปการะแก่กิริยาชวนะ ๑๘ ที่เกิดหลัง ๆ แล้ว ก็ได้ปัจจัย **๖** คือ **อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ อาเสวนะ นัตถิ วิคตะ** ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของอนันนตระอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

๑๖. ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย

อพยากตธรรม คือ โวฏฐัพพนจิต หรือ มโนทวาราวัชชนจิตที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มหากุศลชวนะดวงที่ ๑ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย น.56

ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา โวฏฐัพพนะในปัญจทวารวิถี หรือ มโนทวาราวัชชนะในมโนทวารวิถี น.61

ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ ชวนะดวงที่ ๑ ของมหากุศลชวนะ ๘

อนนฺตรปจฺจเยน ๕ **อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ**

๑๗. ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย น.56

อพยากตธรรม คือ โวฏฐัพพนจิต หรือ มโนทวาราวัชชนจิตที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่อกุศลชวนะดวงที่ ๑ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย

ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา โวฏฐัพพนะในปัญจทวารวิถี หรือ มโนทวาราวัชชนะในมโนทวารวิถี น.61

ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ชวนะดวงที่ ๑ ของอกุศลชวนะ ๑๒

อนนฺตรปจฺจเยน ๕ **อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ**

๑๘. เยสํ เยสํ ธมฺมานํ อนนฺตรา เย เย ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา เต เต ธมฺมา เตสํ เตสํ ธมฺมานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย น.56

ธรรมทั้งหลาย คือ จิต เจตสิก พร้อมด้วยจุติจิตของพระอรหันต์ที่เกิดหลัง ๆ ใด ๆ ย่อมเกิดขึ้นติดต่อกันในลำดับแห่งนามขันธ์ทั้งหลายใด ๆ (เว้นจุติจิตของพระอรหันต์) นามขันธ์ทั้งหลาย (เว้นจุติจิตของพระอรหันต์) นั้น ๆ เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ จิต เจตสิก พร้อมด้วยจุติจิตของพระอรหันต์ที่เกิดหลัง ๆ นั้น ๆ ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย

อนันตรปัจจัย หมายความว่า นามขันธ์ ๔ ที่ดับไป ที่มีความสามารถทำให้จิตตุปบาทอันสมควรแก่จิตตนิยามในลำดับแห่งตน ๆ โดยไม่มีระหว่างคั่น น.64

สมนันตรปัจจัย หมายความว่า ธรรมใดเป็นอนันตรปัจจัย ธรรมนั้นแหละเป็นสมนันตรปัจจัยด้วย แท้จริงปัจจัยทั้ง ๒ นี้ คงต่างกันก็แต่เพียงพยัญชนะเท่านั้น ส่วนเนื้อความนั้นไม่มีความต่างกัน เป็นไปเหมือนกับในอุปัจจยรูปและสันตติรูป เป็นต้น หรืออธิวจนทุกะและนิรุตติทุกะ เป็นต้น น.65

อนันตรปกิณณกฆฏนา ๓

๑. ถ้าเป็นนามขันธ์ ๔ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นจุติจิตของพระอรหันต์) ทำการช่วยอุปการะแก่นามขันธ์ ๔ ที่เกิดหลัง ๆ พร้อมด้วยจุติจิตของพระอรหันต์แล้ว ก็ได้ปัจจัย **๕** คือ **อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ** ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของอนันตระอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

๒. ถ้าเป็นโลกียชวนะ ๔๗ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวนะดวงสุดท้าย) ทำการช่วยอุปการะแก่ชวนะ ๕๑ ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวนะดวงที่ ๑ และ ผลชวนะ ๔) แล้ว ก็ได้ปัจจัย **๖** คือ **อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ อาเสวนะ นัตถิ วิคตะ** ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของอนันตระอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

๓. ถ้าเป็นมรรคเจตนา ทำการช่วยอุปการะแก่มัคคานันตรผล (ผลที่เกิดขึ้นในลำดับแห่งมรรคโดยไม่มีระหว่างคั่น) แล้ว ก็ได้ปัจจัย **๖** คือ **อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ นานักขณิกกัมมะ นัตถิ วิคตะ** ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของอนันตระอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ น.62

อุปนิสสยปัจจยนิทเทส

๑. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ กุสลานำ ธมฺมานำ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย น.83

นามขันธ์ คือ กุศลจิตตุปบาท ๒๐ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นอรหัตตมรรค) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่นามขันธ์ คือ กุศลจิตตุปบาท ๒๑ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะอนันตรูปนิสสยะ และปกตูปนิสสยปัจจัย

ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา โลกียกุศลชวนะ ๑๗ น.85

ปจฺฉิมานำ ปจฺฉมานำ กุสลานำ ธมฺมานำ มหากุศลชวนะดวงที่ ๒ เป็นต้น มหัคคตกุศลชวนะ ๙ มรรคชวนะ ๔ ที่เกิดหลัง ๆ

อุปนิสฺสยปจฺจเยน ๖ **อนันตรูปนิสสยะ อนันตระ สมนันตระ อาเสวนะ นัตถิ วิคตะ**

๒. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อพฺยากตานำ ธมฺมานำ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ คือ กุศลจิตตุปบาท ๒๑ ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ อพยากตนามขันธ์ คือ วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตุปบาท ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยปัจจัย น.83

๔. ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อกุสลานำ ธมฺมานำ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ คือ อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่นามขันธ์ คือ น.83

อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยปัจจัย

๕. ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อพฺยากตานำ ธมฺมานำ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ คือ อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่อพยากตนามขันธ์ คือ วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตุปบาท ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอนันตรูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยปัจจัย น.83

๗. ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อพฺยากตานำ ธมฺมานำ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

อพยากตขันธ์ ๕ คือ วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตุปบาท รูป ๒๘ ที่เกิดก่อน ๆ และ นิพพาน เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่อพยากตขันธ์ คือ วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตุปบาทที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยปัจจัย น.84

๘. ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ กุสลานำ ธมฺมานำ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

อพยากตขันธ์ ๕ คือ วิบาก ๓๕ จิตตุปบาทภายในของตน (เว้นอรหัตตผลจิต) หรือ วิบาก ๓๖ จิตตุปบาท ที่เป็นของคนอื่น กิริยา ๒๐ จิตตุปบาท รูป ๒๘ ที่เกิดก่อน ๆ และ นิพพาน เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่นามขันธ์ คือ กุศลจิตตุปบาท ๒๑ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยปัจจัย น.84

๙. ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อกุสลานำ ธมฺมานำ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

อพยากตขันธ์ ๕ คือ โลกียวิบาก ๓๒ กิริยา ๒๐ (เว้นวิรตี) รูป ๒๘ ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่นามขันธ์ คือ อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยปัจจัย น.84

อนันตรูปนิสสยปกิณณกฆฏนา ๓

๑. ถ้าเป็นนามขันธ์ ๔ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นจุติจิตของพระอรหันต์) ทำการช่วยอุปการะแก่นามขันธ์ ๔ ที่เกิดหลัง ๆ พร้อมด้วยจุติจิตของพระอรหันต์แล้ว ก็ได้ปัจจัย **๕** คือ **อนันตรูปนิสสยะ อนันตระ สมนันตระ นัตถิ วิคตะ** ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของอนันตระอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

๒. ถ้าเป็นโลกียชวนะ ๔๗ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวนะดวงสุดท้าย) ทำการช่วยอุปการะแก่ชวนะ ๕๑ ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวนะดวงที่ ๑ และ ผลชวนะ ๔) แล้ว ก็ได้ปัจจัย **๖** คือ **อนันตรูปนิสสยะ อนันตระ สมนันตระ อาเสวนะ นัตถิ วิคตะ** ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของอนันตระอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

๓. ถ้าเป็นมรรคเจตนา ทำการช่วยอุปการะแก่มัคคานันตรผล (ผลที่เกิดขึ้นในลำดับแห่งมรรคโดยไม่มีระหว่างคั่น) แล้ว ก็ได้ปัจจัย **๖** คือ **อนันตรูปนิสสยะ อนันตระ สมนันตระ นานักขณิกกัมมะ นัตถิ วิคตะ** ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของอนันตระอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ น.62

อนันตรูปนิสสยปัจจัย หมายความว่า สภาพที่เป็นเหตุเป็นพลวะมีกำลังมาก เพื่อแก่การทำให้จิตอันสมควรเกิดขึ้นในลำดับของตน ๆ โดยไม่มีระหว่างคั่น น.91

นัตถิปัจจยนิทเทส

๑. สมนนฺตรนิรุทฺธา จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา ปฏฺปฺปนฺนานํ จิตฺตเจตสิกานํ ธมฺมานํ นตฺถิปจฺจเยน ปจฺจโย

จิตเจตสิกนามขันธ์ ๔ ทั้งหลาย ที่นอกจากจุติจิตของพระอรหันต์ที่ดับไปแล้ว โดยไม่มีเหลือในลำดับของตน ที่เป็นปัจจัย เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่จิตเจตสิกนามขันธ์ ๔ ทั้งหลายพร้อมด้วยจุติจิตของพระอรหันต์ ที่เกิดขึ้นต่อจากตน ด้วยอำนาจนัตถิปัจจัย น.135

นัตถิปกิณณกฆฏนา ๓

๑. ถ้าเป็นนามขันธ์ ๔ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นจุติจิตของพระอรหันต์) ทำการช่วยอุปการะแก่นามขันธ์ ๔ ที่เกิดหลัง ๆ พร้อมด้วยจุติจิตของพระอรหันต์แล้ว ก็ได้ปัจจัย **๕** คือ **นัตถิ อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ วิคตะ** ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของอนันตระอย่างเดียวเท่านั้น เป็นพิเศษ

๒. ถ้าเป็นโลกียชวนะ ๔๗ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวนะดวงสุดท้าย) ทำการช่วยอุปการะแก่ชวนะ ๕๑ ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวนะดวงที่ ๑ และ ผลชวนะ ๔) แล้ว ก็ได้ปัจจัย **๖** คือ **นัตถิ อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ อาเสวนะ วิคตะ** ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของอนันตระอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

๓. ถ้าเป็นมรรคเจตนา ทำการช่วยอุปการะแก่มัคคานันตรผล (ผลที่เกิดขึ้นในลำดับแห่งมรรคโดยไม่มีระหว่างคั่น) แล้ว ก็ได้ปัจจัย **๖** คือ **นัตถิ อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ นานักขณิกกัมมะ วิคตะ** ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของอนันตระอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ น.62

นัตถิปัจจัย หมายความว่า การช่วยอุดหนุน คือ การให้โอกาสแก่ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้น โดยมาตรว่าความไม่มี น.420

วิคตปัจจยนิทเทส

๑. สมนนฺตรวิคตา จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา ปฏฺฐปฺปนฺนานํ จิตฺตเจตสิกานํ ธมฺมานํ วิคตปจฺจเยน ปจฺจโย

จิตเจตสิกนามขันธ์ ๔ ทั้งหลาย ที่นอกจากจุติจิตของพระอรหันต์ที่ปราศจากไปแล้ว โดยไม่มีเหลือในลำดับของตนที่เป็นปัจจัย เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่จิตเจตสิกนามขันธ์ ๔ ทั้งหลาย พร้อมด้วยจุติจิตของพระอรหันต์ที่เกิดขึ้นต่อจากตน ด้วยอำนาจวิคตปัจจัย น.136

วิคตปกิณณกฆฏนา ๓

๑. ถ้าเป็นนามขันธ์ ๔ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นจุติจิตของพระอรหันต์) ทำการช่วยอุปการะแก่นามขันธ์ ๔ ที่เกิดหลัง ๆ พร้อมด้วยจุติจิตของพระอรหันต์แล้ว ก็ได้ปัจจัย **๕** คือ **วิคตะ อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ** ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของอนันตระอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

๒. ถ้าเป็นโลกียชวนะ ๔๗ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวนะดวงสุดท้าย) ทำการช่วยอุปการะแก่ชวนะ ๕๑ ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวนะดวงที่ ๑ และ ผลชวนะ ๔) แล้ว ก็ได้ปัจจัย **๖** คือ **วิคตะ อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ อาเสวนะ นัตถิ** ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของอนันตระอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

๓. ถ้าเป็นมรรคเจตนา ทำการช่วยอุปการะแก่มัคคานันตรผล (ผลที่เกิดขึ้นในลำดับแห่งมรรคโดยไม่มีระหว่างคั่น) แล้ว ก็ได้ปัจจัย **๖** คือ **วิคตะ อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ นานักขณิกกัมมะ นัตถิ** ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของอนันตระอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ น.62

> **วิคตปัจจัย** หมายความว่า การที่ยังไม่ได้โอกาสเกิดขึ้น เพราะยังไม่ปราศจากไปแห่งสภาวธรรม คือ การช่วยอุดหนุนโดยความปราศจากไปแห่งสภาวธรรม น.420

อาเสวนปัจจยนิทเทส

๑. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อาเสวนปจฺจเยน ปจฺจโย น.99

โลกียกุศลชวนะ ๑๗ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวนะดวงสุดท้าย) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่กุศลชวนะ ๒๑ ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวนะดวงที่ ๑) ด้วยอำนาจอาเสวนปัจจัย

ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา โลกียกุศลชวนะ ๑๗ เจตสิกที่ประกอบที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวนะดวงสุดท้าย)

ปจฺฉิมานํ ปจฺฉมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ กุศลชวนะ ๒๑ เจตสิกที่ประกอบที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวนะดวงที่ ๑)

อาเสวนปจฺจเยน ๖ **อาเสวนะ อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ** น.99

๒. ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อาเสวนปจฺจเยน ปจฺจโย

อกุศลชวนะ ๑๒ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวนะดวงสุดท้าย) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่อกุศลชวนะ ๑๒ ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวนะดวงที่ ๑) ด้วยอำนาจอาเสวนปัจจัย

ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา อกุศลชวนะ ๑๒ เจตสิกที่ประกอบที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวนะดวงสุดท้าย)

ปจฺฉิมานํ ปจฺฉมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อกุศลชวนะ ๑๒ เจตสิกที่ประกอบที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวนะดวงที่ ๑)

อาเสวนปจฺจเยน ๖ **อาเสวนะ อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ** น.100

๓. ปุริมา ปุริมา กิริยาพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ กิริยาพฺยากตานํ ธมฺมานํ อาเสวนปจฺจเยน ปจฺจโย

กิริยาชวนะ ๑๘ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวนะดวงสุดท้าย) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่กิริยาชวนะ ๑๘ ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวนะดวงที่ ๑) ด้วยอำนาจอาเสวนปัจจัย น.99

ปุริมา ปุริมา กิริยาพฺยากตา ธมฺมา กิริยาชวนะ ๑๘ เจตสิกที่ประกอบที่เกิดก่อนๆ (เว้นชวนะดวงสุดท้าย)

ปจฺฉิมานํ ปจฺฉมานํ กิริยาพฺยากตานํ ธมฺมานํ กิริยาชวนะ ๑๘ เจตสิกที่ประกอบที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวนะดวงที่ ๑) น.100

อีกนัยหนึ่ง องค์ธรรมของกัตตุบท ได้แก่

๑. หสิตุปปาท หรือ มหากิริยาชวนะ ดวงที่ ๑ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ หสิตุปปาท หรือ มหากิริยาชวนะดวงที่ ๒

๒. หสิตุปปาท หรือ มหากิริยาชวนะ ดวงที่ ๒ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ หสิตุปปาท หรือ มหากิริยาชวนะดวงที่ ๓

๓. หสิตุปปาท หรือ มหากิริยาชวนะ ดวงที่ ๓ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ หสิตุปปาท หรือ มหากิริยาชวนะดวงที่ ๔

๔. หสิตุปปาท หรือ มหากิริยาชวนะ ดวงที่ ๔ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ หสิตุปปาท หรือ มหากิริยาชวนะดวงที่ ๕

๕. หสิตุปปาท หรือ มหากิริยาชวนะ ดวงที่ ๕ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ หสิตุปปาท หรือ มหากิริยาชวนะดวงที่ ๖

๖. หสิตุปปาท หรือ มหากิริยาชวนะ ดวงที่ ๖ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ หสิตุปปาท หรือ มหากิริยาชวนะดวงที่ ๗

๗. มหากิริยาชวนะ คู่ที่ ๑ ขณะทำหน้าที่โคตรภู ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ มหัคคตกิริยาโสมนัสส ๔

๘. มหากิริยาชวนะ คู่ที่ ๓ ขณะทำหน้าที่โคตรภู ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ มหัคคตกริยาอุเบกขา ๕

๙. มหัคคตกิริยาชวนะ ๙ ที่เกิดก่อน ๆ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่ มหัคคตกริยาชวนะ ๙ ที่เกิดหลัง ๆ ในสมาปัชชนวิถี

องค์ธรรมของสัมปทานบท ได้แก่หสิตุปปาทหรือมหากิริยาชวนะ ดวงที่ ๒ เป็นต้น และมหัคคตกิริยาชวนะ ๙

อาเสวนปจฺจเยน ๖ อาเสวนะ อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ

ปัจจัยธรรมของอาเสวนปัจจัยนี้ ที่จัดเอาแต่เฉพาะโลกียชวนจิตนั้น ก็เพราะว่าตามธรรมดาชองชวนจิตที่จะเป็นอาเสวนปัจจัยได้นั้น ต้องประกอบด้วยลักษณะ ๓ อย่างคือ

๑. ต้องเป็นจิตชาติเดียวกัน

๒. ต้องเกิดซ้ำกันอย่างน้อย ๓, ๔, หรือ ๕ ครั้ง อยางมาก ๗ ครั้ง ในจำนวนกามชวนะ ๒๙

๓. ต้องไม่ใช่วิบากชวนจิต

ส่วนโลกุตตรชวนะ ๘ ดวงนั้น มรรคชวนจิต ๔ ไม่ใช่เป็นวิบากชวนจิตก็จริง แต่ก็เกิดขึ้นเพียง ๑ ครั้งแล้ว ก็ดับไป ไม่เกิดซ้ำอีก จึงเป็นอาเสวนปัจจัยไม่ได้ เป็นได้แต่อาเสวนปัจจยุปบันเท่านั้น ผลชวนจิต ๔ เกิดบ่อยครั้งได้ก็จริงแต่เป็นพวกวิบากชวนจิต จึงเป็นอาเสวนปัจจัยไม่ได้ และ ก็เป็นอาเสวนปัจจยุปบันไม่ได้ น.393

วัตถุปุเรชาตชาติ ๖ ปัจจัย

วัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัย	วัตถุรูป ๖	⟶	วิญญาณธาตุ ๗ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ
วัตถุปุเรชาตปัจจัย	วัตถุรูป ๖	⟶	วิญญาณธาตุ ๗ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ
ปุเรชาตินทริยปัจจัย	ปัญจวัตถุ	⟶	ทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ สัพพ. ๗ ที่ประกอบ
วัตถุปุเรชาตวิปปยุตตปัจจัย	วัตถุรูป ๖	⟶	วิญญาณธาตุ ๗ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ
วัตถุปุเรชาตัตถิปัจจัย	วัตถุรูป ๖	⟶	วิญญาณธาตุ ๗ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ
วัตถุปุเรชาตชาตอวิคตปัจจัย	วัตถุรูป ๖	⟶	วิญญาณธาตุ ๗ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ

นิสสยปัจจยนิทเทส

๖. จกฺขายตนํ จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

มัชฌิมายุกจักขายตนะที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐีติปัตตจักขายตนะ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ จักขุวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบกับจักขุวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัย

จกฺขายตนํ มัชฌิมายุกจักขุปสาท (ตามมติของท่านโบราณาจารย์)
หรือ ฐีติปัตตจักขุปสาท ๔๙ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง) น.73

จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ จักขุวิญญาณธาตุ ๒ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ที่ประกอบ

นิสฺสยปจฺจเยน **วัตถุปุเรชาตนิสสยะ วัตถุปุเรชาต วัตถุปุเรชาตินทริยะ วัตถุปุเรชาตวิปปยุตตะ วัตถุปุเรชาตัตถิ วัตถุปุเรชาตอวิคตะ**

๗. โสตายตนํ โสตวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย น.73

มัชฌิมายุกโสตายตนะที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐีติปัตตโสตายตนะ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ โสตวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับโสตวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัย

๘. ฆานายตนํ ฆานวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย น.73

มัชฌิมายุกฆานายตนะที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐีติปัตตฆานายตนะ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ ฆานวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบกับฆานวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัย

๙. ชิวฺหายตนำ ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย น.73

มัชฌิมายุกชิวหายตนะที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐีติปัตตชิวหายตนะ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ ชิวหาวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับชิวหาวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัย

๑๐. กายายตนำ กายวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย น.73

มัชฌิมายุกกายายตนะที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐีติปัตตกายายตนะ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ กายวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบกับกายวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัย

๑๑. ยำ รูปำ นิสฺสาย มโนธาตุ จ มโนวิญฺญาณธาตุ จ วตฺตนฺติ ตำ รูปำ มโนธาตุยา จ มโนวิญฺญาณธาตุยา จ ตำสมฺปยุตฺตกานำ ธมฺมานำ นิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย น.74

มโนธาตุ ๓ และมโนวิญญาณธาตุ ๗๒ เจตสิก ๕๒ (เว้นอรูปวิปากจิต ๔) อาศัยหทัยวัตถุใดเกิดขึ้น หทัยวัตถุนั้น เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มโนธาตุ ๓ มโนวิญญาณธาตุ ๗๒ (เว้นอรูปวิปากจิต ๔) เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบกับมโนธาตุและมโนวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัย และวัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยปัจจัย

นิสฺสยปจฺจเยน ถ้าหทัยวัตถุรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อน ๆ หรือ ฐีติปัตตหทัยวัตถุรูป ๔๙ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่มโนธาตุ ๓ และ มโนวิญญาณธาตุ ๗๒ มีปฐมภวังค์เป็นต้น ที่ในปัญจโวการภูมิก็ดี หทัยวัตถุรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุติจิตขึ้นไปก็ดี ที่ทำการช่วยอุปการะแก่จิตตุปบาท ๑๖ ดวง นับตั้งแต่จุติจิตขึ้นไปแล้ว ปัจจัยที่ทำการช่วยอุปการะในขณะนั้นก็มี **๕** ปัจจัย คือ **วัตถุปุเรชาตนิสสยะ วัตถุปุเรชาตะ วัตถุปุเรชาตวิปปยุตตะ วัตถุปุเรชาตัตถิ วัตถุปุเรชาตอวิคตะ**

ปุเรชาตปัจจยนิทเทส

๑๒. ยำ รูปำ นิสฺสาย มโนธาตุ จ มโนวิญฺญาณธาตุ จ วตฺตนฺติ ตำ รูปำ มโนธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย น.94

มโนธาตุ ๓ และ มโนวิญญาณธาตุ ๗๒ เจตสิก ๕๒ (เว้นอรูปวิปากจิต ๔) อาศัยหทัยวัตถุใดเกิดขึ้น หทัยวัตถุรูปนั้น เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่มโนธาตุ ๓ อัญญสมานเจตสิก ๑๐ ที่ประกอบกับมโนธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตปัจจัย

ปุเรชาตปจฺจเยน ถ้าหทัยวัตถุรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อน ๆ หรือฐีติปัตตหทัยวัตถุรูป ๔๙ ที่ทำการช่วยอุปการะแก่มโนธาตุ ๓

- หทัยวัตถุรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุติจิตขึ้นไปก็ดี ที่ทำการช่วยอุปการะแก่มโนธาตุ ๓ ปัจจัยที่ทำการช่วยอุปการะในขณะนั้นก็มี **๕** ปัจจัย คือ **วัตถุปุเรชาตนิสสยะ วัตถุปุเรชาตะ วัตถุปุเรชาตวิปปยุตตะ วัตถุปุเรชาตัตถิ วัตถุปุเรชาตอวิคตะ** น.94

๑๓. มโนวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ กิญฺจิ กาเล ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย กิญฺจิ กาเล น ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย น.94

ในปวัตติกาลหทัยวัตถุรูปนี้เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ มโนวิญญาณธาตุ ๗๒ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบกับมโนวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตปัจจัยและวัตถารัมมณปุเรชาตปัจจัย สำหรับในปฏิสนธิกาลนั้น หทัยวัตถุรูปนี้เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ปฏิสนธิวิญญาณ ๑๕ เจตสิก ๓๕ ที่ประกอบกับปฏิสนธิวิญญาณ (เว้นอรูปปฏิสนธิวิญญาณ) ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตปัจจัยและวัตถารัมมณปุเรชาตปัจจัยไม่ได้

อินทริยปัจจยนิทเทส

๑. จกฺขุนฺทฺริยำ จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อินฺทฺริยปจฺจเยน ปจฺจโย น.117

มัชฌิมายุกจักขุนทรีย์ คือ จักขุปสาทที่มีอายุเท่ากันกับรูปารมณ์ที่มากระทบ ได้แก่ จักขุปสาทที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐีติปัตตจักขุนทรีย์ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ จักขุวิญญาณธาตุและสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบกับจักขุวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจปุเรชาตินทริยปัจจัย

จกฺขุนฺทฺริยำ มัชฌิมายุกจักขุปสาท (ตามมติของท่านโบราณาจารย์) น.74
หรือ ฐีติปัตตจักขุปสาท ๔๙ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)

จกฺขุวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ จักขุวิญญาณธาตุ ๒ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ที่ประกอบ

อินฺทฺริยปจฺจเยน **วัตถุปุเรชาตินทริยะ วัตถุปุเรชาตนิสสยะ วัตถุปุเรชาต วัตถุปุเรชาตวิปปยุตตะ วัตถุปุเรชาตัตถิ วัตถุปุเรชาตอวิคตะ**

๒. โสตินฺทฺริยำ โสตวิญฺญาณธาตุยา ตำสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานำ อินฺทฺริยปจฺจเยน ปจฺจโย น.117

มัชฌิมายุกโสตินทรีย์ คือ โสตปสาทที่มีอายุเท่ากันกับสัททารมณ์ที่มากระทบ ได้แก่โสตปสาทที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐีติปัตตโสตินทรีย์ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ โสตวิญญาณธาตุและสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบกับโสตวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจปุเรชาตินทริยปัจจัย

๓. ฆานินฺทฺริยํ ฆานวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อินฺทฺริยปจฺจเยน ปจฺจโย น.117

มัชฌิมายุกฆานินทรีย์ คือฆานปสาทที่มีอายุเท่ากันกับคันธารมณ์ที่มากระทบ ได้แก่ฆานปสาทที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐีติปัตตฆานินทรีย์ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ ฆานวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบกับฆานวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจปุเรชาตินทริยปัจจัย

๔. ชิวฺหินฺทฺริยํ ชิวฺหาวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อินฺทฺริยปจฺจเยน ปจฺจโย น.117

มัชฌิมายุกชิวหินทรีย์ คือ ชิวหาปสาทที่มีอายุเท่ากันกับรสารมณ์ที่มากระทบ ได้แก่ ชิวหาปสาทที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐีติปัตตชิวหินทรีย์ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ ชิวหาวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบกับชิวหาวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจปุเรชาตินทริยปัจจัย

๕. กายินฺทฺริยํ กายวิญฺญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานญฺจ ธมฺมานํ อินฺทฺริยปจฺจเยน ปจฺจโย น.117

มัชฌิมายุกกายินทรีย์ คือกายปสาทที่มีอายุเท่ากันกับโผฏฐัพพารมณ์ที่มากระทบ ได้แก่กายปสาทที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก หรือ ฐีติปัตตกายินทรีย์ ๔๙ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ กายวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบกับกายวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจปุเรชาตินทริยปัจจัย

วิปฺปยุตฺตปัจจยนิทเทส

๑. รูปิโน ธมฺมา อรูปีนํ ธมฺมานํ วิปฺปยุตฺตปจฺจเยน ปจฺจโย น.129

วัตถุรูป ๖ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ วิญญาณธาตุ ๗ เจตสิกที่ประกอบ (เว้นอรูปวิปากจิต ๔) ด้วยอำนาจสหชาตวิปปยุตตะและปุเรชาตวิปปยุตตปัจจัย

รูปิโน ธมฺมา วัตถุรูป ๖ น.130

อรูปีนํ ธมฺมานํ วิญญาณธาตุ ๗ เจตสิกที่ประกอบ (เว้นอรูปวิปากจิต ๔)

วิปฺปยุตฺตปจฺจเยน

- ถ้าในระหว่างวัตถุรูป ๖ เป็นปัจจัย วิญญาณธาตุ ๗ เจตสิกที่ประกอบ (เว้นอรูปวิปากจิต ๔) เป็นปัจจยุปบันแล้ว ในบรรดาปัจจัย **๕** คือ **วัตถุปุเรชาตวิปปยุตตะ วัตถุปุเรชาตนิสสยะวัตถุปุเรชาตะ วัตถุปุเรชาตัตถิ วัตถุปุเรชาตอวิคตะ** ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของ **วัตถุปุเรชาตวิปปยุตตะ** อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

- ถ้าในระหว่างปัญจวัตถุ เป็นปัจจัย ปัญจวิญญาณธาตุ เป็นปัจจยุปบันแล้ว ในบรรดาปัจจัย **๖** คือ **วัตถุปุเรชาตวิปปยุตตะ วัตถุปุเรชาตนิสสยะ วัตถุปุเรชาตะ วัตถุปุเรชาตินทริยะ วัตถุปุเรชาตัตถิ วัตถุปุเรชาตอวิคตะ** ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของ**วัตถุปุเรชาตวิปปยุตตะ** อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

ปัจฉาชาตชาติ ๔ ปัจจัย

ปัจฉาชาตปัจจัย ปัญจโวการนามขันธ์ ⟶ เอกชกาย ทวิชกาย ติชกาย จตุชกาย

ปัจฉาชาตวิปปยุตตปัจจัย ที่เกิดหลัง ๆ ที่เกิดก่อน ๆ

ปัจฉาชาตัตถิปัจจัย

ปัจฉาชาตอวิคตปัจจัย

จตุสมุฏฐานิกรูป คือ กัมมสมุฏฐานรูป ๑, จิตตสมุฏฐานิกรูป ๑, อุตุสมุฏฐานิกรูป ๑ และ อาหารสมุฏฐานิกรูป ๑

ปัจฉาชาตปัจจัย เป็นการแสดงลำดับการเกิดของจตุสมุฏฐาน ในภพหนึ่ง ๆ

๑. กัมมสมุฏฐานิกรูป เกิดครั้งแรกที่อุปปาทักขณะของปฏิสนธิจิต

๒. จิตตสมุฏฐานิกรูป เกิดครั้งแรกที่อุปปาทักขณะของปฐมภวังค์

๓. อุตุสมุฏฐานิกรูป เกิดครั้งแรกที่ฐีติขณะของปฏิสนธิจิต

๔. อาหารสมุฏฐานิกรูป เกิดครั้งแรกเมื่ออาหารซึมซาบเข้าสู่ร่างกาย

สำหรับสัตว์ที่กำเนิดเป็นโอปปาติกะและสังเสทชะในกามภูมิ อาหารชรูปเกิดครั้งแรกที่อุปปาทักขณะของภวังคุปัจเฉทะที่เกิดก่อนทุติยมโนทวารวิถี

สำหรับสัตว์ที่กำเนิดเป็นคัพภเสยยกะในกามภูมิ อาหารชรูปเกิดครั้งแรกในสัปดาห์ที่ ๒ ใช้เวลาประมาณ ๑๔ วัน สัตว์นั้นจึงเริ่มกินอาหาร

ลำดับแห่งการเกิดขึ้นของรูป

๑. กัมมชรูป	ที่เป็น **เอกชกาย**	ดับไม่มีเหลือที่ภังคักขณะของจุติจิต
๒. อุตุชรูป	ที่เป็น **ทวิชกาย**	เกิดครั้งสุดท้ายที่ภังคักขณะของจุติจิตและเกิดดับต่อเนื่องเรื่อยไปจนสิ้นโลก
๓. จิตตชรูป	ที่เป็น **ติชกาย**	เกิดครั้งสุดท้ายที่อุปปาทักณะของจิตที่เกิดก่อนจุติจิต ๑ ขณะ (จุติอนันตรจิต) และมีอายุเหลือเท่ากับจิต ๑๖ ขณะในภพใหม่
๔. อาหารชรูป	ที่เป็น **จตุชกาย**	เกิดขึ้นครั้งสุดท้ายที่ภังคักขณะของจุติจิต และมีอายุเหลือเท่ากับ ๕๐ อนุขณะของจิตในภพใหม่

หมายเหตุ:

กัมมชรูป อุตุชรูป อาหารรูป เกิดขึ้นใหม่ทุก ๆ อนุขณะแห่งจิต

จิตตชรูป เกิดขึ้นตรงอุปปาทักขณะของจิต

จตุชกาย เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในกามภูมิ ๑๐ (เว้นนิรยภูมิ) เท่านั้น

ติชกาย เกิดขึ้นได้เฉพาะใน นิรยภูมิ และ รูปภูมิ ๑๕ (เว้นอสัญญสัตตภูมิ)

๑. ปจฺฉาชาตา จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา ปุเรชาตสฺส อิมสฺส กายสฺส ปจฺฉาชาตปจฺจเยน ปจฺจโย น.96

นามขันธ์ ๔ ในปัญจโวการภูมิ คือ จิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ (เว้นอรูปวิปากจิต ๔) ที่เกิดขึ้นภายหลัง เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ เอกชกาย ทวิชกาย ติชกาย จตุชกาย หรืออีกนัยหนึ่ง เอกสมุฏฐานิกรูป ทวิสมุฏฐานิกรูป ติสมุฏฐานิกรูป จตุสุมฏฐานิกรูป ที่เกิดขึ้นก่อน ด้วยอำนาจปัจฉาชาตปัจจัย

ปจฺฉาชาตา **เป็นวิเสสนบท** ของ **จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา** แสดงให้รู้ถึง จิต เจตสิก ที่เกิดขึ้นภายหลัง ฉะนั้นองค์ธรรมจึงได้แก่ จิต เจตสิกนามขันธ์ ๔ นั้นเอง น.96

จิตฺตเจตสิกา ธมฺมา **เป็นกัตตุบท** แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ นามขันธ์ ๔ ในปัญจโวการภูมิ ได้แก่ จิต ๘๕ เจตสิก ๕๒(เว้นอรูปวิปากจิต ๔)

ปุเรชาตสฺส **เป็นวิเสสนบท** ของ **อิมสฺส กายสฺส** แสดงให้รู้ถึง เอกชกาย เป็นต้น ที่เกิดขึ้นก่อน ฉะนั้น องค์ธรรมจึงได้แก่ เอกชกาย ทวิชกาย ติชกาย จตุชกาย

อิมสฺส กายสฺส **เป็นสัมปทานบท** แสดงให้รู้ถึงปัจจยุปบันธรรม คือ

- กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ที่เกิดขึ้นในปฏิสนธิกาลที่เป็นเอกชกาย
- กัมมชกลาป อุตุชกลาป ที่เกิดขึ้นในระหว่างฐีติขณะและภังคักขณะของปฏิสนธิจิต ที่เป็นทวิชกาย
- กัมมชกลาป อุตุชกลาป จิตตชกลาป ที่เกิดขึ้นในระหว่างอุปปาทักขณะของปฐมภังค์ เป็นต้น ก่อนอาหารชรูปเกิด ที่เป็นติชกาย
- กัมมชกลาป อุตุชกลาป จิตตชกลาป อาหารชกลาป ที่เกิดขึ้นตั้งแต่อาหารภายนอกซึมซาบเข้าสู่ร่างกาย เป็นต้น จนถึงจุติจิตที่เป็นจตุชกาย

หรืออีกนัยหนึ่ง องค์ธรรมของ **อิมสฺส กายสฺส** นั้นก็ได้แก่ร่างกาย พร้อมด้วยลมหายใจ การเคลื่อนไหว อิริยาบถใหญ่น้อยและวาจาที่เกิดขึ้นในระหว่างปฏิสนธิ เป็นต้น จนถึงตายนั้นเอง

หรืออีกนัยหนึ่ง

๑. นามขันธ์ ๔ คือ ปัญจโวการปฐมภวังค์ ๑๕ เป็นปัจฉาชาตปัจจัย เอกชกาย ซึ่งเป็นฐีติปัตตะที่เกิดพร้อมกันกับอุปปาทักขณะของปฏิสนธิจิต หรือ ทวิชกาย (นับเอากัมมปัจจยอุตุชรูปด้วย) เป็นปัจจยุปบัน

๒. ทุติยภวังค์นามขันธ์ ๔ เป็นปัจจัย ทวิชกาย (หมายเอากัมมชรูป จิตตชรูป) หรือ ติชกาย (หมายเอากัมมปัจจยอุตุชรูปด้วย) เป็นปัจจยุปบัน

๓. ตติยภวังค์นามขันธ์ ๔ เป็นต้นจนถึงปฐมมโนทวารวิถีนามขันธ์ ๔ เป็นปัจจัย ติชกาย คือ กัมมชรูป อุตุชรูป จิตตชรูป ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อน ๆ นับตั้งแต่อุปปาทักขณะของทุติยภวังค์ เป็นต้น เป็นปัจจยุปบัน

๔. มโนทวาราวัชชนะนามขันธ์ ๔ เป็นต้น ที่ในทุติยมโนทวารวิถี เป็นปัจจัย ติชกาย (หมายถึงรูปพรหมกับคัพภเสยยกะ) หรือ จตุชกาย (หมายเอาสังเสทชะและโอปปาติกกามบุคคล) ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อน ๆ นับตั้งแต่ภวังคุปัจเฉทะ เป็นต้น ที่เกิดต่อจากปฐมโมนทวารวิถีดับลงแล้ว เป็นปัจจยุปบัน

๕. ปัญจทวาราวัชชนะนามขันธ์ ๔ ปัญจวิญญาณ สัมปฏิจฉนะนามขันธ์ ๔ เป็นต้น จนถึงชวนะหรือตทารัมมณะนามขันธ์ ๔ เป็นปัจจัย ติชกาย (หมายเอารูปพรหม) จตุชกาย (หมายเอากามบุคคล) ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อน ๆ นับตั้งแต่ ปัญจโวการภวังคุปัจเฉทะ ๑๕ มโนทวาราวัชชนะ (คือโวฏฐัพพนะ) เป็นต้น เป็นปัจจยุปบัน

๖. อนาคามิผล หรือ อรหัตตผลนามขันธ์ ๔ ที่เกิดขึ้นในขณะที่ออกจากนิโรธสมาบัติ เป็นปัจจัย ทวิชกาย คือ กัมมชรูป อุตุชรูป (หมายเอารูปพรหม) ติชกาย คือ กัมมชรูป อุตุชรูป อาหารชรูป (หมายเอาพระอนาคามี หรือพระอรหันต์ในกามภูมิ) ที่เกิดก่อน ขณะที่ออกจากนิโรธสมาบัติ เป็นปัจจยุปบัน

๗. โสดาปัตติผลนามขันธ์ ๔ เป็นปัจจัย ติชกาย หรือ จตุชกาย ซึ่งเป็นฐีติปัตตะที่เกิดพร้อมกับโสดาปัตติมรรคจิต เป็นปัจจยุปบัน

- สกทาคามิผลนามขันธ์ ๔ เป็นปัจจัย ติชกาย หรือ จตุชกาย ซึ่งเป็นฐีติปัตตะที่เกิดพร้อมกับสกทาคามิมรรคจิต เป็นปัจจยุปบัน
- อนาคามิผลนามขันธ์ ๔ เป็นปัจจัย ติชกาย หรือ จตุชกาย ซึ่งเป็นฐีติปัตตะที่เกิดพร้อมกับอนาคามิมรรคจิต เป็นปัจจยุปบัน
- อรหัตตผลนามขันธ์ ๔ เป็นปัจจัย ติชกาย หรือ จตุชกาย ซึ่งเป็นฐีติปัตตะที่เกิดพร้อมกับอรหัตตมรรคจิต เป็นปัจจยุปบัน

๘. ผลชวนะ ๔ ที่เกิดหลัง ๆ เป็นปัจจัย ติชกาย หรือ จตุชกาย ซึ่งเป็นฐีติปัตตะที่เกิดพร้อมกันกับผลชวนะ ๔ ชนิดเดียวกันที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจยุปบัน

๙. ติเหตุกปัญจโวการภวังค์ ๙ เป็นปัจจัย ติชกาย หรือ จตุชกาย ซึ่งเป็นฐีติปัตตะ ที่เกิดพร้อมกันกับผลชวนะ ๔ ดวงสุดท้ายก่อนที่จะออกจากผลสมาบัติ เป็นปัจจยุปบัน

๑๐.ปัญจโวการภวังค์ ๑๕ อาวัชชนจิต ๒ ปัญจวิญญาณ สัมปฏิจฉนะ สันตีรณะ โวฏฐัพพนะ มรณาสันนชวนะ ๕ ตทารัมมณะ ๒ ดวง ภวังค์ จุติ นามขันธ์ ๔ ในมรณาสันนกาล เป็นปัจจัย ติชกาย หรือ จตุชกาย ซึ่งเป็นฐีติปัตตะที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุติจิตขึ้นไป เป็นปัจจยุปบัน

อีกนัยหนึ่ง

- ถ้าจุติจิตเกิดต่อชวนะแล้ว ปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เป็นปัจจัย ติชกาย คือ จิตตชะ อาหารชะ อุตุชะ (หมายเอากามบุคคล) ทวิชกาย คือ จิตตชะ อุตุชะ (หมายเอารูปบุคคล) ซึ่งเป็นฐีติปัตตะที่เกิดพร้อมกับมรณาสันนชวนะดวงที่ ๕ เป็นปัจจยุปบัน
- ถ้าจุติจิตเกิดต่อชวนะ ภวังค์แล้ว ปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เป็นปัจจัย ติชกาย หรือ ทวิชกาย ซึ่งเป็นฐีติปัตตะที่เกิดพร้อมกับปัญจโวการภวังค์ดวงสุดท้าย เป็นปัจจยุปบัน

- ถ้าจุติจิตเกิดต่อชวนะ ตทารัมมณะ แล้ว กามจุติจิต ๑๐ เป็นปัจจัย ติชกาย ซึ่งเป็นฐีติปัตตะที่เกิดพร้อมกับตทารัมมณะดวงที่ ๒ เป็นปัจจยุปบัน

- ถ้าจุติจิตเกิดต่อจากตทารัมมณะ ภวังค์ แล้ว กามจุติจิต ๑๐ เป็นปัจจัย ติชกาย ซึ่งเป็นฐีติปัตตะที่เกิดพร้อมกับภามภวังค์ดวงสุดท้าย เป็นปัจจยุปบัน

ปจฺฉาชาตปจฺจเยน **ปัจฉาชาตะ ปัจฉาชาตวิปปยุตตะ ปัจฉาชาตัตถิ ปัจฉาชาตอวิคตะ**

วิปปยุตตปัจจยนิทเทส

๒. อรูปิโน ธมฺมา รูปีนํ ธมฺมานํ วิปฺปยุตฺตปจฺจเยน ปจฺจโย น.129

นามขันธ์ ๔ (เว้นอรูปวิปากจิต ๔) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ จตุสมุฏฐานิกรูป ด้วยอำนาจสหชาตวิปปยุตตะและปัจฉาชาตวิปปยุตตปัจจัย

อรูปิโน ธมฺมา ปัญจโวการนามขันธ์ ๔ มีปฐมภวังค์เป็นต้นที่เกิดหลัง ๆ น.131

รูปีนํ ธมฺมานํ เอกชกาย ทวิชกาย ติชกาย จตุชกาย ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อน ๆ มีปฏิสนธิจิตเป็นต้น แล้วเข้าถึงฐีติ

วิปฺปยุตฺตปจฺจเยน **ปัจฉาชาตวิปปยุตตะ ปัจฉาชาตะ ปัจฉาชาตัตถิ ปัจฉาชาตอวิคตะ**

ในปัจจัย ๒๔ นี้ **ชาตะ** มี ๓ อย่าง คือ **๑. สหชาตะ ๒. ปุเรชาตะ ๓. ปัจฉาชาตะ** ใน ๓ อย่างนี้ น.154

- คำว่า **ชาตะ ในสหชาตะนั้น** ได้แก่ จิต เจตสิก และรูปที่เกิดอยู่ในขณะทั้ง ๓ หมายความว่า ธรรมที่เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรมของตน ๆ นั้น อุปปาทักขณะก็เป็นได้ฐีติขณะก็เป็นได้ ภังคักขณะก็เป็นได้

- คำว่า **ชาตะ ในปุเรชาตะนั้น** ได้แก่ รูปที่เกิดอยู่ในฐีติขณะ หมายความว่า รูปที่ช่วยอุปการะแก่นามที่เป็นปัจจยุปบันธรรมนั้นเป็นได้เฉพาะแต่ฐีติขณะเท่านั้น อุปปาทักขณะ และ ภังคักขณะช่วยอุปการะไม่ได้

- คำว่า **ชาตะ ในปัจฉาชาตะนั้น** ได้แก่ จิต เจตสิก ที่อยู่ในอุปปาทักขณะและฐีติขณะ หมายความว่า จิต เจตสิก ที่ช่วยอุปการะแก่รูปที่เป็นปัจจยุปบันธรรมนั้น เป็นได้เฉพาะแต่อุปปาทักขณะและฐีติขณะเท่านั้น สำหรับภังคักขณะนั้น ช่วยอุปการะแก่รูปไม่ได้

อาหารชาติ ๓ ปัจจัย

รูปอาหารปัจจัย จตุสมุฏฐานิกโอชา และ อุตุชโอชา ⟶ จตุสมุฏฐานิกรูป

อาหารัตถิปัจจัย

อาหารอวิคตปัจจัย

๑. กพฬีกาโร อาหาโร อิมสฺส กายสฺส อาหารปจฺจเยน ปจฺจโย น.109

อาหารที่คล้ายกับปั้นให้เป็นคำ ๆ หรืออาหารที่กระทำเป็นของกิน เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ ร่างกายที่มี กรรม จิต อุตุ อาหาร เป็นสมุฏฐาน ซึ่งตั้งอยู่ในกลาปเดียวกัน และตั้งอยู่ในกลาปอื่น ๆ ด้วยอำนาจ

รูปอาหารปัจจัย

กพฬีกาโร อาหาโร จตุสมุฏฐานิกโอชา ได้แก่ โอชาที่เกิดจาก กรรม จิต อุตุ อาหาระ และอุตุชโอชาที่เป็นพหิทธะ (คือโอชาที่อยู่ในอาหารต่าง ๆ) น.109

อิมสฺส กายสฺส จตุสมุฏฐานิกรูป ได้แก่ รูปกาย

อีกนัยหนึ่ง

ก. **องค์ธรรมของกัตตุบท** ได้แก่ โอชา ที่อยู่ในจักขุทสกกลาป เป็นปัจจัย

องค์ธรรมของสัมปทานบท ได้แก่ รูปที่เหลือ ๙ หรือ ๘ ใน จักขุทสกกลาป และ รูปกลาปอื่น ๆ มี กัมมชกลาปที่เหลือ ๗ จิตตชกลาป ๘ อุตุชกลาป ๔ อาหารชกลาป ๒ เป็นปัจจยุปบัน

ข. **องค์ธรรมของกัตตุบท** ได้แก่ โอชา ที่อยู่ในจักขุทสกกลาป เป็นต้น จนถึง ชีวตนวกกลาป และ โอชาที่อยู่ในจิตตชกลาป ๘ อุตุชกลาป ๔ อาหารชกลาป ๒ เป็นปัจจัย

องค์ธรรมของสัมปทานบท ได้แก่ รูปที่เหลือในกลาปอันเดียวกัน และรูปกลาปอื่น ๆ เป็นปัจจยุปบัน

อาหารปจฺจเยน **รูปอาหาระ อาหารัตถิ อาหารอวิคตะ**

สพฺเพ สตฺตา อาหารฏฺฐิติกา แปลว่า สัตวฺทั้งหลายตั้งอยู่ได้ก็เพราะอาหารนั่นเอง น.403

โอชา เป็นปัจจัยช่วยอุปการะแก่อาหารชกลาป โดยชนกสัตติ, น.328

โอชา เป็นปัจจัยช่วยอุปการะแก่ กัมมช จิตตช อุตุชกลาป โดยอุปถัมภกสัตติ

รูปชีวิตินทริยชาติ ๓ ปัจจัย

รูปชีวิตินทริยปัจจัย ชีวิตรูป ⟶ กัมมชรูปที่เหลือ ๙ หรือ ๘ ในกลาปเดียวกัน

อินทริยัตถิปัจจัย

อินทริยอวิคตปัจจัย

อินทริยปัจจยนิทเทส

๖. รูปชีวิตินฺทฺริยํ กฏฺตฺตา รูปานํ อินฺทฺริยปจฺจเยน ปจฺจโย น.117

รูปชีวิตินทริย์ที่เกิดขึ้นในปวัตติกาล และ ปฏิสนธิกาล เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ กัมมชรูปที่เหลือ ๙ หรือ ๘ ที่อยู่ในกลาปเดียวกันกับตน ด้วยอำนาจรูปชีวิตินทริยปัจจัย

รูปชีวิตนฺทฺริยํ ชีวิตรูปที่อยู่ในกัมมชกลาป ๙ น.118

กฏฺตฺตา รูปานํ กัมมชรูปที่เหลือ ๙ หรือ ๘ ที่อยู่ในกลาปอันเดียวกันกับชีวิตรูปที่เป็นปัจจัย

อินฺทฺริยปจฺจเยน รูปชีวิตินทริยะ รูปชีวิตินทริยัตถิ รูปชีวิตินทริยอวิคตะ

การที่พระองค์นำเอา อินทริยปัจจัย และอินทริยอวิคตปัจจัย มาแสดงนั้น เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดว่า ชีวิตที่ดับไปแล้วก็ยังเป็นปัจจัยได้ ฉะนั้น ต้องเอาชีวิตที่กำลังตั้งอยู่ ๓ ขณะนั้นเองจึงจะเป็นปัจจัยได้ ถึงแม้ในภังคักขณะก็ยังดับไม่หมด น.344

ปกตูปนิสสยชาติ

อุปนิสสยปัจจยนิทเทส

๑. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ กุสลานำ ธมฺมานำ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย น.83

นามขันธ์ คือ กุศลจิตตุปบาท ๒๐ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นอรหัตตมรรค) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่นามขันธ์ คือกุศลจิตตุปบาท ๒๑ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ และปกตูปนิสสยปัจจัย

ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา กุศลจิตตุปบาท ๒๐ (เว้นอรหัตตมรรค) ที่เป็นพลวะมีกำลังมากที่เกิดก่อน ๆ

ปจฺฉิมานำ ปจฺฉมานำ กุสลานำ ธมฺมานำ กุศลจิตตุปบาท ๒๑ ที่เกิดหลัง ๆ

อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปกตูปนิสสยปัจจัย น.86

๒. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อกุสลานำ ธมฺมานำ เกสญฺจิ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ คือ โลกียกุศลจิตตุปบาท ๑๗ ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่นามขันธ์ คือ อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ บางอย่าง ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยปัจจัย

ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา โลกียกุศลจิตตุปบาท ๑๗ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก ที่เกิดก่อน ๆ น.86

ปจฺฉิมานำ ปจฺฉมานำ อกุสลานำ ธมฺมานำ อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เกิดหลัง ๆ

อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปกตูปนิสสยปัจจัย

๓. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานำ ปจฺฉิมานำ อพฺยากตานำ ธมฺมานำ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ คือ กุศลจิตตุปบาท ๒๑ ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ อพยากตนามขันธ์ คือ วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตุปบาท ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยปัจจัย น.83

ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา กุศลจิตตุปบาท ๒๑ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก ที่เกิดก่อน ๆ น.87

ปจฺฉิมานำ ปจฺฉมานำ อพฺยากตานำ ธมฺมานำ วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตุปบาทที่เกิดหลัง ๆ

อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปกตูปนิสสยะ อนันตระ สมนันตระ นานักขณิกกัมมะ นัตถิ วิคตะ

๔. ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ คือ อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่นามขันธ์
คือ อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ บางอย่าง ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ
และ ปกตูปนิสสยปัจจัย น.83

ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เป็นพลวะมีกำลังมากที่เกิดก่อน ๆ น.88

ปจฺฉิมานํ ปจฺฉมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เกิดหลัง ๆ

อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปกตูปนิสสยปัจจัย

๕. ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ เกสญฺจิ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ คือ อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่นามขันธ์
กุศลจิตตุปบาท ๒๑ บางอย่าง ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจปกตูปนิสสยะปัจจัย น.83

ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เป็นพลวะมีกำลังมากที่เกิดก่อน ๆ น.88

ปจฺฉิมานํ ปจฺฉมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ กุศลจิตตุปบาท ๒๑ ที่เกิดหลัง ๆ

อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปกตูปนิสสยปัจจัย

๖. ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อพฺยากตานํ ธมฺมานํ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

นามขันธ์ คือ อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่นามขันธ์ คือ วิบาก ๓๖
กิริยา ๒๐ จิตตุปบาท ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอนันตรูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยปัจจัย น.84

ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เป็นพลวะมีกำลังมากที่เกิดก่อน ๆ น.88

ปจฺฉิมานํ ปจฺฉมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตุปบาทที่เกิดหลัง ๆ

อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปกตูปนิสสยะ นานักขณิกกัมมะ

๗. ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อพฺยากตานํ ธมฺมานํ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

อพยากตขันธ์ ๕ คือ วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตุปบาท รูป ๒๘ ที่เกิดก่อน ๆ และ นิพพาน เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่อพยากตขันธ์ คือ วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตุปบาทที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยปัจจัย น.84

ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตุปบาท รูป ๒๘ ที่เป็นพลวะ มีกำลังมากที่เกิดก่อน ๆ

ปจฺฉิมานํ ปจฺฉมานํ อพฺยากตานํ ธมฺมานํ วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตุปบาท ที่เกิดหลัง ๆ

อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปกตูปนิสสยะ น.89

๘. ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

อพยากตขันธ์ ๕ คือ วิบาก ๓๕ จิตตุปบาทภายในของตน (เว้นอรหัตตผลจิต) หรือ วิบาก ๓๖ จิตตุปบาท ที่เป็นของคนอื่น กิริยา ๒๐ จิตตุปบาท รูป ๒๘ ที่เกิดก่อน ๆ และ นิพพาน เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่นามขันธ์ คือ กุศลจิตตุปบาท ๒๑ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยปัจจัย น.84

ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา วิบาก ๓๕ (เว้นอรหัตตผลจิต ๑) ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก หรือ วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตุปบาท รูป ๒๘ ที่เกิดก่อน ๆ

ปจฺฉิมานํ ปจฺฉมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ กุศลจิตตุปาท ๒๑ ที่เกิดหลัง ๆ

อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปกตูปนิสสยะ น.90

๙. ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺฉิมานํ ปจฺฉิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย

อพยากตขันธ์ ๕ คือ โลกียวิบาก ๓๒ กิริยา ๒๐ (เว้นวิรตี) รูป ๒๘ ที่เกิดก่อน ๆ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่นามขันธ์ คือ อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เกิดหลัง ๆ ด้วยอำนาจอารัมมณูปนิสสยะ อนันตรูปนิสสยะ และ ปกตูปนิสสยปัจจัย น.84

ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา โลกียวิบาก ๓๒ กิริยา ๒๐ จิตตุปบาท (เว้นวิรตี ๓ รูป ๒๘ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก ที่เกิดก่อน ๆ

ปจฺฉิมานํ ปจฺฉมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เกิดหลัง ๆ

อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปกตูปนิสสยะ น.91

๑๐. อุตุโภชนं ปิ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย น.85

อุตุ คือ เย็น ร้อน และ โภชนาหารต่าง ๆ อันเป็นที่สบาย เป็นปัจจัย คือช่วยอุ

๑๑. ปุคฺคโล ปิ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย น.85

บุคคล คือ กัลยาณมิตร ปาปมิตร บิดา มารดา บุตร ธิดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ สัทธิวิหาริก และ อันเตวาสิก เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ ใจ คือ กุศล อุศลนามขันธ์ ปกตูปนิสสยปัจจยุปบัน โดยอภิธัมมนัย หรือ กาย ใจ ปกตูปนิสสยปัจจยุปบัน โดยสุตตันตนัย ด้วยอำนาจ ปกตูปนิสสยปัจจัย

๑๒. เสนาสนं ปิ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย น.85

เสนาสนะ คือ วัด บ้าน ที่นอน ที่นั่ง ก็ดี ป่า ภูเขา ต้นไม้ เครื่องนุ่งห่ม ก็ดี เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่ใจ คือ กุศล อกุศลนามขันธ์ ปกตูปนิสสยปัจจยุปบัน โดยอภิธัมมนัย หรือกาย ใจ ปกตูปนิสสยปัจจยุปบัน โดยสุตตันตนัย ด้วยอำนาจปกตูปนิสสยปัจจัย

ธรรมที่ได้ทำมาแล้วด้วยดี นั้น คำว่า **เหตุธรรม** นี้มีอยู่ ๒ อย่างคือ น.387

๑. **อุปปาทิตเหตุ** หมายถึงเหตุธรรม คือกุศลธรรมอันมีศรัทธา เป็นต้น อกุศลธรรมอันมีราคะ เป็นต้น และอพยากตธรรมอันมีทุกข์กาย เป็นต้น ที่ตนได้กระทำมาแล้วนั้น ย่อมให้ผลแก่ผู้กระทำตามสมควรแก่การกระทำนั้น ๆ เรียกว่า **อุปปาทิตเหตุ** หรือ **อุปปาทิตปกตเหตุ**

๒. **อุปเสวิตเหตุ** หมายถึงเหตุธรรม คือกุศลธรรม ก็ดี อกุศลธรรม ก็ดี ที่คนอื่นได้กระทำแล้วนั้น ตนเก็บเอามาคิดนึก หรือความสุขกายความทุกข์กายของคนอื่นที่เกิดขึ้นนั้น ตนก็เก็บ เอามาคิดนึกพิจารณาแล้วก่อให้เกิดผล คือ เป็นกุศล, อกุศล และอพยากตตามสมควร และอุตุ คือ ความเย็นความร้อนก็ดี อาหารต่าง ๆ ก็ดี ที่อยู่อาศัยก็ดี บุคคลต่าง ๆ มีอุปัชฌาย์, อาจารย์, บิดา, มารดา, บุตร, ธิดา, สหาย เหล่านี้ก็ดี ที่ตนกำลังเกี่ยวข้องอยู่ ทำให้เกิด กุศล, อกุศล และ อพยากตขึ้นได้ตามสมควร ในสันดานของตน เช่นนี้เรียกว่า **อุปเสวิตเหตุ** หรือ **อุปเสวิตปกตเหตุ**

(อถวา) อารมฺมณานนฺตเรหิ อสมิสฺโส หุตฺวา ปกติยาเยว อุปนิสฺสโย = อุปนิสฺสโย น.389

อีกอย่างหนึ่ง เหตุธรรมอันเป็นที่อาศัยที่มีกำลังแรงกล้าด้วยอำนาจสภาวะของตนเองเท่านั้น ไม่เกี่ยวข้องด้วยอำนาจอารัมมณปัจจัยและอนันตรปัจจัย ชื่อว่า ปกตูปนิสสยปัจจัย

ปกตูปนิสสยปัจจัย พระองค์ทรงแสดงกว้างขวางมากกว่าปัจจัยอื่น ๆ ปัจจัยธรรมที่ให้เป็นที่เกิดปัจจยุปบันธรรมก็มีมากกว่าปัจจัยอื่น ๆ องค์ธรรมก็กว้างขวางมาก ฉะนั้น ปกตูปนิสสยปัจจัยนี้จึงได้ชื่อว่า **มหาปเทสปัจจัย** หมายความว่า เป็นปัจจัยที่กว้างขวางมาก

หลักการแปลบทนิทเทสในอุปนิสสยปัจจัย

ปัจจัยธรรม

ปัจจัยธรรมที่เป็นกุศล แปลว่า **นามขันธ์ คือ กุศลจิตตุปบาท.....ที่เกิดก่อน ๆ**

ปัจจัยธรรมที่เป็นอกุศล แปลว่า นา**มขันธ์ คือ อกุศลจิตตุปบาท.....ที่เกิดก่อน ๆ**

ปัจจัยธรรมที่เป็นอพยากต แปลว่า **อพยากตขันธ์ ๕ คือ** เป็น จิต มี **ตุป** มี **ก่อน**

เป็น รูป ไม่มี **ตุป** แต่มี **ก่อน**

เป็น นิพพาน ไม่มี **ตุป** ไม่มี **ก่อน**

ปัจจยุปบันธรรม

ปัจจยุปบันธรรมที่เป็นกุศล แปลว่า **นามขันธ์ คือ กุศลจิตตุปบาท.....ที่เกิดหลังๆ**

ปัจจยุปบันธรรมที่เป็นอกุศล แปลว่า **นามขันธ์ คือ อกุศลจิตตุปบาท.....ที่เกิดหลังๆ**

ปัจจยุปบันธรรมที่เป็นอพยากต แปลว่า **อพยากตนามขันธ์ ๕ คือ วิบาก....กิริยา....จิตตุปบาท ที่เกิดหลัง ๆ**

ข้อ ๑	**กุ.**	20	**กุ.**	21
ข้อ ๒	**กุ.**	17	**อกุ.**	12
ข้อ ๓	**กุ.**	21	**อัพ.**	วิ36 กิ20
ข้อ ๔	**อกุ.**	12	**อกุ.**	12
ข้อ ๕	**อกุ.**	12	**กุ.**	21
ข้อ ๖	**อกุ.**	12	**อัพ.**	วิ36 กิ20
ข้อ ๗	**อัพ.**	36 20 28 นิพพาน	**อัพ.**	วิ36 กิ20
ข้อ ๘	**อัพ.**	35 (36) 20 28 นิพพาน	**กุ.**	21
ข้อ ๙	**อัพ.**	32 20 28	**อกุ.**	12

นานักขณิกกัมมชาติ ๑ ปัจจัย

กัมมปัจจยนิทเทส

๑. กุสลากุสลำ กมฺมำ วิปากานำ ขนฺธานำ กฏตฺตา จ รูปานำ กมฺมปจฺจเยน ปจฺจโย น.103

กุศล อกุศล คือ กุศล อกุศลนานักขณิกเจตนา เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่วิบากนามขันธ์ ๔ และ ปฏิสนธิกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป อสัญญูสัตตกัมมชรูป ด้วยอำนาจนานักขณิกกัมมปัจจัย

กุสลากุสลำ กมฺมำ กุศลเจตนา ๒๑ อกุศลเจตนา ๑๒ ที่เกิดขึ้นมีขณะต่างกันกับปัจจยุปบันธรรม คือเป็นอดีต

วิปากานำ ขนฺธานำ กฏตฺตา จ รูปานำ วิปากจิต ๓๖ นามขันธ์ ๔ ปฏิสนธิกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป อสัญญูสัตตกัมมชรูป

กมฺมปจฺจเยน **นานักขณิกกัมมะ อนันนตระ สมนันนตระ อนันตรูปนิสสยะ ปกตูปนิสสยปัจจัย อาเสวนะ นัตถิ วิคตะ** น.103

กัมมปกิณณกฆฏนา ๒

๑. ถ้าระหว่าง กุศล อกุศล พลวเจตนา ๓๓ เป็นปัจจัย วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘ เป็นปัจจยุปบันแล้ว ในอำนาจปัจจัย ๒ อย่าง คือ **นานักขณิกกัมมะ ปกตูปนิสสยะ** ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของนานักขณิกกัมมะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

๒. ถ้าระหว่าง มรรคเจตนา ๔ เป็นปัจจัย มัคคานันตรผล เป็นปัจจยุปบันแล้ว ในอำนาจปัจจัย ๗ อย่าง คือ **นานักขณิกกัมมะ อนันตระ สมนันนตระ อนันตรูปนิสสยะ ปกตูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ** ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของนานักขณิกกัมมะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ น.105

มรรคเจตนาขณะที่เป็นปัจจัยให้เกิดผลจิตนั้น เป็นอนันตรปัจจัยและปกตูปนิสสยปัจจัยก็ได้ น.398

มรรคเป็นปัจจัยช่วยอุปการะแก่อนันตรผลจิต ๓ สภาวะ

ยก **มรรคจิตตุปบาทนามขันธ์ ๔ ที่ดับไปแล้ว** เป็นประธาน ได้ปัจจัยสงเคราะห์ ๖ ปัจจัย

นำ สนำ รู นา นัต วิ

ยก **มรรคจิตตุปบาทที่มีกำลังมาก ที่เกิดก่อน ๆ และดับไป** แล้วเป็นประธาน ได้ปัจจัยสงเคราะห์ ๖ ปัจจัย

ตู นำ สนำ นา นัต วิ

ยก **มรรคเจตนาเป็นประธาน** ได้ปัจจัยสงเคราะห์ ๗ ปัจจัย

นา นำ สนำ รู ตู นัต วิ

สรุปเนื้อความ ๓ ประการ ของปัจจัยที่เป็นสหชาตชาติ

เหตุปัจจัย

ในเหตุปัจจยุทเทสนี้ สรุปเนื้อความ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

เหตุ ๖ คือ โลภะ โทสะ โมหะ อโลภะ อโทสะ อโมหะ **เป็นเหตุปัจจัย**

สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิก ที่ในโมหมูลจิต ๒) สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป อเหตุกจิต ๑๘ อัญญมัญญสมานเจตสิก ๑๒ ที่ประกอบ โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ **เป็นเหตุปัจจยุปบัน** อเหตุกจิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป พาหิรรูป อาหารชรูป อุตุชรูป อสัญญสัตตกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป **เป็นเหตุปัจจนิก** น.138

จำแนก เหตุปัจจัย โดยลักษณะ และ ชาติ กาล สัตติ

ในเหตุปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรม ของธรรมที่เป็นเหตุปัจจัยนั้น

เมื่อว่าโดยลักษณะมีอย่างเดียว คือ เป็นที่ตั้งและเป็นรากแก้ว **(เหตุ)** แห่งเหตุปัจจยุปบันธรรม

เมื่อว่าโดย ชาติ เป็น สหชาตชาติ

เมื่อว่าโดย กาล เป็น ปัจจุบันกาล

เมื่อว่าโดย สัตติ คือ อำนาจ มี ๒ อย่างคือ **ชนกสัตติ** ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้น อย่างหนึ่ง

อุปถัมภกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมตั้งอยู่อย่างหนึ่ง

สหชาตาธิปติปัจจัย

ในสหชาตาธิปติปัจจยุทเทสนี้ สรุปเนื้อความ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

อธิบดีองค์ธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งในบรรดาอธิบดี ๓ หรือ ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ วิมังสา ที่ในสาธิปติชวนะ ๕๒ และ สาธิปติชวนะ ๕๒ ในขณะที่เป็นอธิบดี **เป็นสหชาตาธิปติปัจจัย**

สาธิปติชวนะ ๕๒ เจตสิกที่ประกอบ ๕๑ สาธิปติจิตตชรูปในขณะที่ได้รับการช่วยอุปการะจากอธิปติปัจจัย โดยแน่นอน และ ไม่แน่นอน (เว้นอธิบดีองค์ธรรม ๔ อย่างใดอย่างหนึ่ง) **เป็นสหชาตาธิปติปัจจยุปบัน**

กามจิต ๕๔ มหัคคตวิบาก ๙ เจตสิก ๕๒ ที่มิได้รับการช่วยอุปการะจากอธิปติปัจจัยโดยแน่นอนและไม่แน่นอน อธิบดีองค์ธรรม ๔ อย่างใดอย่างหนึ่งในขณะที่เป็นอธิปติปัจจัย นิราธิปติจิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป พาหิรรูป อาหารชรูป อุตุชรูป อสัญญสัตตกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป **เป็นสหชาตาธิปติปัจจนิก**

น.140

จำแนก สหชาตาธิปติปัจจัย โดยลักษณะ และ ชาติ กาล สัตติ

ในสหชาตาธิปติปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรม ของธรรมที่เป็นสหชาตาธิปติปัจจัยนั้น

ว่าโดยลักษณะ มี ๒ อย่าง คือ เกิดพร้อมกันด้วย **(สหชาต)** เป็นใหญ่ เป็นอธิบดีด้วย **(อธิปติ)**

ว่าโดย ชาติ เป็น สหชาตชาติ

ว่าโดย กาล เป็น ปัจจุบันกาล

ว่าโดย สัตติ คือ อำนาจ มี ๒ อย่างคือ **ชนกสัตติ** ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้น อย่างหนึ่ง

อุปถัมภกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมตั้งอยู่อย่างหนึ่ง

สหชาตกัมมปัจจัย

ในสหชาตกัมมปัจจยุทเทสนี้ สรุปเนื้อความ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

เจตนาเจตสิก ๘๙ ที่ในจิต ๘๙ **เป็นสหชาตกัมมปัจจัย**

จิต ๘๙ เจตสิก ๕๑ (เว้นเจตนา) จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป **เป็นสหชาตกัมมปัจจยุปบัน**

เจตนา ๘๙ ที่ในจิต ๘๙ ก็ดี พาหิรรูป อาหารชรูป อุตุชรูป อสัญญูสัตตกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป ก็ดี **เป็นสหชาตกัมมปัจจนิก** น.155

จำแนก สหชาตกัมมปัจจัย โดยลักษณะ และ ชาติ กาล สัตติ

ในสหชาตกัมมปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรม ของธรรมที่เป็นสหชาตกัมมปัจจัยนั้น

ว่าโดยลักษณะ มี ๒ อย่าง คือ เกิดพร้อมกันด้วย (**สหชาต**) กระทำการงานด้วย (**กมฺม**)

ว่าโดย ชาติ เป็น สหชาตชาติ

ว่าโดย กาล เป็น ปัจจุบันกาล

ว่าโดย สัตติ คือ อำนาจ มี ๒ อย่างคือ **ชนกสัตติ** ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้น อย่างหนึ่ง

อุปถัมภกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมตั้งอยู่อย่างหนึ่ง

นามอาหารปัจจัย

ในนามอาหารปัจจยุทเทสนี้ สรุปเนื้อความ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

นามอาหารองค์ธรรม ๓ คือ ผัสสะ ๘๙ เจตนา ๘๙ วิญญาณ ๘๙ **เป็นนามอาหารปัจจัย**

จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป **เป็นนามอาหารปัจจยุปบัน**

พาหิรรูป อาหารชรูป อุตุชรูป อสัญญสัตตกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป **เป็นนามอาหารปัจจนิก** น.157

จำแนก นามอาหารปัจจัย โดยลักษณะ และ ชาติ กาล สัตติ

ในนามอาหารปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรม ของธรรมที่เป็นนามอาหารปัจจัยนั้น

ว่าโดยลักษณะ มีอย่างเดียว คือ นำสหชาตธรรมให้เกิดขึ้น (**อาหาร**)

ว่าโดย ชาติ เป็น สหชาตชาติ

ว่าโดย กาล เป็น ปัจจุบันกาล

ว่าโดย สัตติ คือ อำนาจ มี ๒ อย่างคือ **ชนกสัตติ** ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้น อย่างหนึ่ง

อุปถัมภกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมตั้งอยู่อย่างหนึ่ง

สหชาตินทริยปัจจัย

ในสหชาตินทริยปัจจยุทเทสนี้ สรุปเนื้อความ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

นามอินทรีย์องค์ธรรม ๘ คือ ชีวิตะ จิต เวทนา สัทธา วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา **เป็นสหชาตินทริยปัจจัย**

จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป **เป็นสหชาตินทริยปัจจยุปบัน**

พาหิรรูป อาหารชรูป อุตุชรูป อสัญญสัตตกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป **เป็นสหชาตินทริยปัจจนิก** น.159

จำแนก สหชาตินทริยปัจจัย โดยลักษณะ และ ชาติ กาล สัตติ

ในสหชาตินทริยปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรม ของธรรมที่เป็นสหชาตินทริยปัจจัยนั้น

ว่าโดยลักษณะ มี ๒ อย่าง คือ เกิดพร้อมกันด้วย (**สหชาต**) มีอิสระเป็นใหญ่ด้วย (**อินฺทฺริย**)

ว่าโดย ชาติ เป็น สหชาตชาติ

ว่าโดย กาล เป็น ปัจจุบันกาล

ว่าโดย สัตติ คือ อำนาจ มี ๒ อย่างคือ **ชนกสัตติ** ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้น อย่างหนึ่ง

อุปถัมภกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมตั้งอยู่อย่างหนึ่ง

ฌานปัจจัย

ในฌานปัจจยุทเทสนี้ สรุปเนื้อความ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

องค์ฌาน ๕ คือ วิตก วิจาร ปีติ เวทนา เอกัคคตา ที่ในจิต ๗๙ **เป็นฌานปัจจัย**

จิต ๗๙ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป (เว้นทวิปัญจวิญญาณจิต **เป็นฌานปัจจยุปบัน**

ทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ที่ประกอบ พาหิรรูป อาหารชรูป อุตุชรูป

อสัญญสัตตกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป **เป็นฌานปัจจนิก** น.161

จำแนก ฌานปัจจัย โดยลักษณะ และ ชาติ กาล สัตติ

ในฌานปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรม ของธรรมที่เป็นฌานปัจจัยนั้น

ว่าโดยลักษณะ มีอย่างเดียว คือ ทำให้สหชาตธรรมเข้าไปเพ่งในอารมณ์ หรือเผาผลาญธรรมที่เป็นปฏิปักษ์แก่ตน (**ฌาน**)

ว่าโดย ชาติ เป็น สหชาตชาติ

ว่าโดย กาล เป็น ปัจจุบันกาล

ว่าโดย สัตติ คือ อำนาจ มี ๒ อย่างคือ **ชนกสัตติ** ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้น อย่างหนึ่ง

อุปถัมภกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมตั้งอยู่อย่างหนึ่ง

มัคคปัจจัย

ในมัคคปัจจยุทเทสนี้ สรุปเนื้อความ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

องค์มรรค ๙ คือ ปัญญา วิตก สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ วิริยะ สติ เอกัคคตา ทิฏฐิ

ที่ในสเหตุกจิต ๗๑ **เป็นมัคคปัจจัย**

สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป **เป็นมัคคปัจจยุปบัน**

อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นฉันทะ) อเหตุกจิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป พาหิรรูป

อาหารชรูป อุตุชรูป อสัญญสัตตกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป **เป็นมัคคปัจจนิก** น.161

จำแนกมัคคปัจจัย โดยลักษณะ และ ชาติ กาล สัตติ

ในมัคคปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรม ของธรรมที่เป็นมัคคปัจจัยนั้น

ว่าโดยลักษณะ มีอย่างเดียว คือ เป็นหนทางที่นำไปสู่ ทุคติภูมิ สุคติภูมิ และนิพพาน หรือเป็นหนทางที่ทำให้สัมปยุตตธรรมและสหชาตธรรมที่เกิดพร้อมกันกับตนให้เข้าถึงอารมณ์ และการงานที่ต้องกระทำ (**มคฺค**)

ว่าโดย ชาติ เป็น สหชาตชาติ

ว่าโดย กาล เป็น ปัจจุบันกาล

ว่าโดย สัตติ คือ อำนาจ มี ๒ อย่างคือ **ชนกสัตติ** ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้น อย่างหนึ่ง

อุปถัมภกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมตั้งอยู่อย่างหนึ่ง

สหชาตปัจจัย

ในสหชาตปัจจยุทเทสนี้ สรุปเนื้อความ มี ๒ ประการ คือ

- ปวัตติปฏิสนธินามขันธ์ ๔ คือ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ที่ช่วยอุปการะแก่กันและกันในจตุโวการภูมิ และช่วยอุปการะแก่นามขันธ์ด้วยกัน กับจิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป ในปัญจโวการภูมิ ก็ดี
- มหาภูตรูป ๔ ทุกชนิด คือ จิตตชมหาภูตรูป ปฏิสนธิกัมมชมหาภูตรูป พาหิรมหาภูตรูป อาหารชมหาภูตรูป อุตุชมหาภูตรูป อสัญญสัตตกัมมชมหาภูตรูป ปวัตติกัมมชมหาภูตรูป ที่ช่วยอุปการะแก่กันและกัน และที่ช่วยอุปการะแก่อุปาทารูป ก็ดี
- ปัญจโวการปฏิสนธินามขันธ์ ๔ และหทัยวัตถุที่ช่วยอุปการะแก่กันและกัน ก็ดี

เป็นสหชาตปัจจัย

- ปวัตติปฏิสนธินามขันธ์ ๔ คือ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ที่เป็นไปโดยการเปรียบเทียบจากกันและกัน จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป ก็ดี อุปารูปทั้งหมด มหาภูตรูปทุกชนิด ก็ดี
- ปัญจโวการปฏิสนธินามขันธ์ ๔ และหทัยวัตถุที่เป็นไปโดยการเปรียบเทียบจากกันและกัน ก็ดี

เป็นสหชาตปัจจยุปบัน น.144

จำแนกสหชาตปัจจัย โดยลักษณะ และ ชาติ กาล สัตติ

ในสหชาตปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรม ของธรรมที่เป็นสหชาตปัจจัยนั้น

ว่าโดยลักษณะ มีอย่างเดียว คือ เกิดพร้อมกันกับปัจจยุปบันธรรม (**สหชาต**)

สหชาตนิสสยปัจจัย เกิดพร้อมกันกับปัจจยุปบันธรรมด้วย (**สหชาต**)
เป็นที่อาศัยของปัจจยุปบันธรรมด้วย (**นิสฺสย**)

สหชาตัตถิปัจจัย เกิดพร้อมกันด้วย (**สหชาต**)
เป็นสภาพธรรมที่มีอยู่ คือมีการที่กำลังเกิดอยู่เฉพาะหน้าด้วย (**อตฺถิ**)

สหชาตอวิคตปัจจัย เกิดพร้อมกันด้วย (**สหชาต**)
โดยภาวะที่ไม่ปราศจากไป คือยังไม่ถึงซึ่งการดับไปด้วย (**อวิคต**)

ว่าโดย ชาติ เป็น สหชาตชาติ

ว่าโดย กาล เป็น ปัจจุบันกาล

ว่าโดย สัตติ คือ อำนาจ มี ๒ อย่างคือ **ชนกสัตติ** ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้น อย่างหนึ่ง
อุปถัมภกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมตั้งอยู่อย่างหนึ่ง

อัญญมัญญปัจจัย

ในอัญญมัญญปัจจยุทเทสนี้ สรุปเนื้อความ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

- ปวัตติปฏิสนธินามขันธ์ ๔ คือ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ที่ช่วยอุปการะแก่กันและกัน ก็ดี
- มหาภูตรูป ๔ ทุกชนิด มี จิตตชมหาภูตรูป ๔ เป็นต้น ที่ช่วยอุปการะแก่กันและกัน ก็ดี
- ปัญจโวการปฏิสนธินามขันธ์ ๔ และหทัยวัตถุที่ช่วยอุปการะแก่กันและกัน ก็ดี

เป็นอัญญมัญญปัจจัย

- ปวัตติปฏิสนธินามขันธ์ ๔ คือ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ที่เป็นไปโดยการเปรียบเทียบจากกันและกัน ก็ดี
- มหาภูตรูปทุกชนิด ที่เป็นไปโดยการเปรียบเทียบจากกันและกัน ก็ดี
- ปัญจโวการปฏิสนธินามขันธ์ ๔ และหทัยวัตถุที่เป็นไปโดยการเปรียบเทียบจากกันและกัน ก็ดี

เป็นอัญญมัญญปัจจยุปบัน

- จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป (เว้นหทัยวัตถุ) ที่เป็นไปโดยการเปรียบเทียบจากนามขันธ์ ก็ดี
- อุปาทารูปทั้งหมด คือ จิตตชอุปาทารูป เป็นต้น จนถึง ปวัตติกัมมชอุปาทารูปที่เป็นไปโดยการเปรียบเทียบจากมหาภูตรูป ก็ดี **เป็นอัญญมัญญปัจจนิก** น.145

จำแนกอัญญมัญญปัจจัย โดยลักษณะ และ ชาติ กาล สัตติ

ในอัญญมัญญปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรม ของธรรมที่เป็นอัญญมัญญปัจจัยนั้น

ว่าโดยลักษณะ มีอย่างเดียว คือ อุปการะแก่กันและกัน (**อญฺญมญฺญ**)

ว่าโดย ชาติ เป็น สหชาตชาติ

ว่าโดย กาล เป็น ปัจจุบันกาล

ว่าโดย สัตติ คือ อำนาจ มี ๒ อย่างคือ **ชนกสัตติ** ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้น อย่างหนึ่ง

อุปถัมภกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมตั้งอยู่อย่างหนึ่ง

วิปากปัจจัย

ในวิปากปัจจยุทเทสนี้ สรุปเนื้อความ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

ปวัตติปฏิสนธินามขันธ์ ๔ คือ วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘ ที่ช่วยอุปการะแก่กันและกันในจตุโวการภูมิ ที่ช่วยอุปการะแก่กันและกัน และจิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูปด้วย ในปัญจโวการภูมิ **เป็นวิปากปัจจัย**

ปวัตติปฏิสนธินามขันธ์ ๔ คือ วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘ ที่เป็นไปโดยการเปรียบเทียบจากกันและกัน ก็ดี วิปากจิตตชรูป ๑๓ (เว้นวิญญัติรูป ๒) ปฏิสนธิกัมมชรูป ก็ดี **เป็นวิปากปัจจยุปบัน**

กุศล อกุศล กิริยานามขันธ์ ๔ คือ กุศลจิต ๒๑ อกุศลจิต ๑๒ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบก็ดี จิตตชรูปที่เกิดจากกุศล อกุศล กิริยา พาหิรรูป อาหารชรูป อสัญญสัตตกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป ก็ดี **เป็นวิปากปัจจนิก** น.156

จำแนกวิปากปัจจัย โดยลักษณะ และ ชาติ กาล สัตติ

ในวิปากปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรม ของธรรมที่เป็นวิปากปัจจัยนั้น

ว่าโดยลักษณะ มีอย่างเดียว คือ ความเป็นผลของกุศลและอกุศลด้วยความสงบนิ่งปราศจากอุสาหะกังวล (**วิปาก**)

ว่าโดย ชาติ เป็น สหชาตชาติ

ว่าโดย กาล เป็น ปัจจุบันกาล

ว่าโดย สัตติ คือ อำนาจ มี ๒ อย่างคือ **ชนกสัตติ** ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้น อย่างหนึ่ง

อุปถัมภกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมตั้งอยู่อย่างหนึ่ง

สัมปยุตตปัจจัย

ในสัมปยุตตปัจจยุทเทสนี้ สรุปเนื้อความ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

ปวัตติปฏิสนธินามขันธ์ ๔ คือ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ที่ช่วยอุปการะแก่กันและกัน **เป็นสัมปยุตตปัจจัย**

ปวัตติปฏิสนธินามขันธ์ ๔ คือ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ที่เป็นไปโดยการเปรียบเทียบจากกันและกัน ก็ดี **เป็นสัมปยุตตปัจจยุปบัน**

รูปทั้งหมด มีจิตตชรูป เป็นต้น **เป็นสัมปยุตตปัจจนิก** น.162

จำแนกสัมปยุตตปัจจัย โดยลักษณะ และ ชาติ กาล สัตติ

ในสัมปยุตตปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรม ของธรรมที่เป็นสัมปยุตตปัจจัยนั้น

ว่าโดยลักษณะ มีอย่างเดียว คือ ประกอบกันอย่างสนิทสนมกลมกลืน คล้าย ๆ กับว่าเป็นอย่างเดียว กล่าวคือ ในขณะที่จิต เจตสิก เกิดขึ้นนั้น มิสามารถรู้ได้ว่าไหนเป็นจิต ไหนเป็นเจตสิก (**สมฺปยุตฺต**)

ว่าโดย ชาติ เป็น สหชาตชาติ

ว่าโดย กาล เป็น ปัจจุบันกาล

ว่าโดย สัตติ คือ อำนาจ มี ๒ อย่างคือ **ชนกสัตติ** ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้น อย่างหนึ่ง

อุปถัมภกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมตั้งอยู่อย่างหนึ่ง

สหชาตวิปฺปยุตตปัจจัย

ในสหชาตวิปปยุตตปัจจยุทเทสนี้ สรุปเนื้อความ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

ปวัตติปฏิสนธินามขันธ์ ๔ คือ จิต ๗๕ เจตสิก ๕๒ ที่กำลังเกิดขึ้นในปัญจโวการภูมิ โดยแน่นอนและไม่แน่นอน ก็ดี (เว้นทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ อรูปวิปากจิต ๔ จุติจิตของพระอรหันต์)

ปัญจโวการปฏิสนธินามขันธ์ ๔ และปฏิสนธิหทัยวัตถุ ที่ช่วยอุปการะแก่กันและกัน ก็ดี **เป็นสหชาตวิปปยุตตปัจจัย**

จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป ก็ดี

และ ปฏิสนธิหทัยวัตถุที่เป็นไปโดยการเปรียบเทียบจากกันและกัน ก็ดี **เป็นสหชาตวิปปยุตตปัจจยุปบัน**

จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ ก็ดี (เว้นปัญจโวการปฏิสนธินามขันธ์ ๔)

พาหิรรูป อาหารชรูป อุตุชรูป อสัญญสัตตกัมมชรูป ปวัตตกัมมชรูป ก็ดี **เป็นสหชาตวิปปยุตตปัจจนิก**

น.163

จำแนกสหชาตวิปปยุตตปัจจัย โดยลักษณะ และ ชาติ กาล สัตติ

ในสหชาตวิปปยุตตปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรม

ของธรรมที่เป็นสหชาตวิปปยุตตปัจจัยนั้น

ว่าโดยลักษณะ มี ๒ อย่าง คือ เกิดพร้อมกันกับปัจจยุปบันด้วย **(สหชาต)** แม้จะเป็นที่อาศัยเกิดแห่งปัจจยุปบันธรรมเสมือนหนึ่งว่ามีอยู่แล้วก็ตาม แต่ก็มิได้ประกอบเป็นเนื้อเดียวกันด้วย (**วิปฺปยุตฺต**)

ว่าโดย ชาติ เป็น สหชาตชาติ

ว่าโดย กาล เป็น ปัจจุบันกาล

ว่าโดย สัตติ คือ อำนาจ มี ๒ อย่างคือ **ชนกสัตติ** ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้น อย่างหนึ่ง

อุปถัมภกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมตั้งอยู่อย่างหนึ่ง

สรุปเนื้อความ ๓ ประการ ของปัจจัยที่เป็นอารัมมณชาติ

อารัมมณปัจจัย

ในอารัมมณปัจจยุทเทสนี้ สรุปเนื้อความ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

อารมณ์ ๖ คือ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ ที่เป็นเตกาลิกะ และ นิพพาน บัญญัติ ที่เป็นกาลวิมุต

เป็นอารัมมณปัจจัย

จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ **เป็นอารัมมณปัจจยุปบัน**

รูปทั้งหมด คือจิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป พาหิรรูป อาหารรูป อุตุชรูป อสัญญสัตตกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป

เป็นอารัมมณปัจจนิก น.139

จำแนกอารัมมณปัจจัย โดยลักษณะ และ ชาติ กาล สัตติ

ในอารัมมณปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรม ของธรรมที่เป็นอารัมมณปัจจัยนั้น

ว่าโดยลักษณะ มีอย่างเดียว คือ เป็นที่ยินดี และ ยึดหน่วง (**อารมฺมณ**) แห่งปัจจยุปบันธรรม

ว่าโดย ชาติ เป็น อารัมมณชาติ

ว่าโดย กาล เป็น ทั้ง ปัจจุบัน อดีต อนาคต และ กาลวิมุต

ว่าโดย สัตติ คือ อำนาจ มี ๒ อย่างคือ **ชนกสัตติ** ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้น อย่างหนึ่ง

อุปถัมภกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมตั้งอยู่อย่างหนึ่ง

อารัมมณาธิปติปัจจัย

ในอารัมมณาธิปติปัจจยุทเทสนี้ สรุปเนื้อความ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

อารมณ์ ๖ คือ อิฏฐนิปผันนรูป ๑๘ จิต ๘๔ เจตสิก ๔๗ ที่ประกอบ (เว้นโทสมูล โมหมูล ทุกขสหคตกายวิญญาณจิต) ที่น่าฝักใฝ่หนักแน่นอย่างยิ่ง เป็นเตกาลิกะ และ นิพพาน ที่เป็นกาลวิมุต **เป็นอารัมมณาธิปติปัจจัย**

โลภมูลจิต ๘ มหากุศลจิต ๘ มหากิริยาญาณสัมปยุตตจิต ๔ โลกุตตรจิต ๘ หรือ ๔๐ เจตสิก ๔๕ ที่ประกอบ (เว้นอัปปมัญญา) เป็นผู้ฝักใฝ่หนักแน่นอย่างยิ่ง **เป็นอารัมมณาธิปติปัจจยุปบัน**

โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ ที่มิได้เป็นผู้ฝักใฝ่หนักแน่นอย่างยิ่ง โดยแน่นอนและไม่แน่นอน รูปทั้งหมด คือ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป พาหิรรูป อาหารชรูป อุตุชรูป อสัญญสัตตกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป **เป็นอารัมมณาธิปติปัจจนิก** น.139

จำแนกอารัมมณาธิปติปัจจัย โดยลักษณะ และ ชาติ กาล สัตติ

ในอารัมมณาธิปติปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรม ของธรรมที่เป็นอารัมมณาธิปติปัจจัยนั้น

ว่าโดยลักษณะ มี ๒ อย่าง คือ เป็นที่ยินดี และ ยึดหน่วงด้วย (**อารมฺมณ**)
เป็นใหญ่ เป็นอธิบดีด้วย (**อธิปติ**)

ว่าโดย ชาติ เป็น อารัมมณชาติ

ว่าโดย กาล เป็น ทั้ง อดีต อนาคต ปัจจุบัน และ กาลวิมุต

ว่าโดย สัตติ คือ อำนาจ มี ๒ อย่างคือ **ชนกสัตติ** ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้น อย่างหนึ่ง
อุปถัมภกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมตั้งอยู่อย่างหนึ่ง

วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยปัจจัย

ในวัตถารัมมณปุเรชาตนิสสสยปัจจยุทเทสนี้ สรุปเนื้อความ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

หทัยวัตถุที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงแรก ที่นับถอยหลังจากจุติจิตขึ้นไป ๑๗ ขณะในมรณาสันนกาล

เป็นวัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยปัจจัย น.148

มรณาสันนจิต ๘ ขณะคือ มโนทวาราวัชชนจิต ๑ กามชวนะ ๕ ครั้ง ตทารัมมณะ ๒ ครั้ง

เป็นวัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยปัจจยุปบัน

อีกนัยหนึ่ง

ปัจจุบันหทัยวัตถุ คือ หทัยวัตถุที่กำลังตั้งอยู่ ในขณะเป็นที่อาศัยและเป็นอารมณ์ด้วย

เป็นวัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยปัจจัย

จิต ๙ ขณะคือ มโนทวาราวัชชนะ ๑ กามชวนะ ๕ ครั้ง ในจำนวนกามชวนะ ๒๙ ตทารัมมณะ ๒ ครั้งใน จำนวน ตทารัมมณะ ๑๑ อภิญญา ๑ ครั้งในจำนวนอภิญญาจิต ๒ เจตสิก ๔๔ ที่ประกอบ (เว้นอิสสา มัจฉริยะ กุกกุจจะ วิรตี อัปปมัญญา)เมื่อในขณะที่ได้รับการช่วยอุปการะจากวัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยปัจจัย

เป็นวัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยปัจจยุปบัน

จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ในขณะที่มิได้รับการช่วยอุปการะจากวัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยปัจจัยโดยแน่นอน และไม่แน่นอนก็ดี รูปทั้งหมด มีจิตตชรูป เป็นต้น ก็ดี **เป็นวัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยปัจจนิก**

จำแนกวัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยปัจจัย โดยลักษณะ และ ชาติ กาล สัตติ

ในวัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรม

ของธรรมที่เป็นวัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยปัจจัยนี้

ว่าโดยลักษณะ มี ๔ อย่าง คือ เป็นที่เกิดด้วย (**วตฺถุ**) เป็นอารมณ์ด้วย (**อารมฺมณ**)
เกิดก่อนด้วย (**ปุเรชาต**) เป็นที่อาศัยด้วย (**นิสฺสย**) **นิส**
เป็นที่เกิดด้วย (**วตฺถุ**) เป็นอารมณ์ด้วย (**อารมฺมณ**)
เกิดก่อนด้วย (**ปุเรชาต**) ไม่ประกอบด้วย (**วิปฺปยุตฺต**) **วิป**

ว่าโดย ชาติ เป็น อารัมมณชาติ

ว่าโดย กาล เป็น ปัจจุบันกาล

ว่าโดย สัตติ คือ อำนาจ มี ๒ อย่างคือ **ชนกสัตติ** ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้น อย่างหนึ่ง
อุปถัมภกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมตั้งอยู่อย่างหนึ่ง

อารัมมณปุเรชาตปัจจัย

ในอารัมมณปุเรชาตปัจจยุทเทสนี้ สรุปเนื้อความ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

รูปอารมณ์ ๖ คือ นิปผันนรูป ๑๘ ที่เป็นปัจจุบัน **เป็นอารัมมณปุเรชาตปัจจัย** น.152

กามจิต ๕๔ อภิญญาจิต ๒ เจตสิก ๕๐ ที่ประกอบ (เว้นอัปปมัญญา) ที่ได้รับการช่วยอุปการะจากธรรมที่เป็นปัจจัย โดยแน่นอนและไม่แน่นอน **เป็นอารัมมณปุเรชาตปัจจยุปบัน**

จิต ๗๖ ที่ประกอบ (เว้นทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓)ที่มิได้รับการช่วยอุปการะจากธรรมที่เป็นปัจจัย โดยแน่นอนและไม่แน่นอน ก็ดี รูปทั้งหมด มีจิตตชรูป เป็นต้น ก็ดี **เป็นอารัมมณปุเรชาตปัจจนิก**

จำแนกอารัมมณปุเรชาตปัจจัย โดยลักษณะ และ ชาติ กาล สัตติ

ในอารัมมณปุเรชาตปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรม

ของธรรมที่เป็นอารัมมณปุเรชาตปัจจัยนั้น

ว่าโดยลักษณะ มี ๒ อย่าง คือ เป็นอารมณ์ด้วย (**อารมฺมณ**) เกิดก่อนด้วย (**ปุเรชาต**)

เป็นอารมณ์ด้วย (**อารมฺมณ**) เกิดก่อนด้วย (**ปุเรชาต**) อัตถิด้วย (**อตฺถิ**)

เป็นอารมณ์ด้วย (**อารมฺมณ**) เกิดก่อนด้วย (**ปุเรชาต**) อวิคตด้วย (**อวิคต**)

ว่าโดย ชาติ เป็น อารัมมณชาติ

ว่าโดย กาล เป็น ปัจจุบันกาล

ว่าโดย สัตติ คือ อำนาจ มี ๒ อย่างคือ **ชนกสัตติ** ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้น อย่างหนึ่ง

อุปถัมภกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมตั้งอยู่อย่างหนึ่ง

สรุปเนื้อความ ๓ ประการ ของปัจจัยที่เป็นอนันตรชาติ

อนันตรปัจจัย

ในอนันตรปัจจยุทเทสนี้ สรุปเนื้อความ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นจุติจิตของพระอรหันต์) **เป็นอนันตรปัจจัย**

จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ที่เกิดหลัง ๆ พร้อมด้วยจุติจิตของพระอรหันต์ **เป็นอนันตรปัจจยุปบัน**

รูปทั้งหมด คือ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป พาหิรรูป อาหารรูป อุตุชรูป อสัญญสัตตกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป **เป็นอนันตรปัจจนิก** น.143

จำแนกอนันตรปัจจัย โดยลักษณะ และ ชาติ กาล สัตติ

ในอนันตรปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรม ของธรรมที่เป็นอนันตรปัจจัยนั้น

ว่าโดยลักษณะ มี อย่างเดียว คือ ให้เกิดติดต่อกันโดยไม่มีระหว่างคั่น เสมือนหนึ่งเป็นจิตดวงเดียว **(อนนฺตร)**

รู ให้เกิดติดต่อกันโดยไม่มีระหว่างคั่น เสมือนหนึ่งเป็นจิตดวงเดียวด้วย (**อนนฺตร**) เป็นที่อาศัยที่มีกำลังมากด้วย **(อุปนิสฺสย)**

นัต ความดับไปโดยไม่มีเหลือ เสมือนหนึ่งดวงไฟที่ดับไปแล้ว กลับเป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะแก่ความมืดให้ปรากฏขึ้น **(นตฺถิ)**

วิ ความปราศจากไปเสมือนหนึ่งแสงสว่างของดวงอาทิตย์ที่อัสดงคตไปแล้วเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะแก่แสงสว่างของดวงจันทร์ให้ปรากฏขึ้น (**วิคต**)

ว่าโดย ชาติ เป็น อนันตรชาติ

ว่าโดย กาล เป็น อดีตกาล

ว่าโดย สัตติ คือ อำนาจ มี อย่างเดียว คือ **ชนกสัตติ** ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้น

อาเสวนปัจจัย

ในอาเสวนปัจจยุทเทสนี้ สรุปเนื้อความ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

โลกียชวนะ ๔๗ ที่เกิดก่อน ๆ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ (เว้นชวนะดวงสุดท้าย) **เป็นอาเสวนปัจจัย**

ชวนะ ๕๑ ที่เกิดหลัง ๆ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ (เว้นกามชวนจิตดวงที่ ๑ และ ผลชวนะ ๔)

เป็นอาเสวนปัจจยุปบัน

ชวนะดวงที่ ๑ ของกามชวนะ ๒๙ อาวัชชนจิต ๒ วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ

และรูปทั้งหมด มีจิตตชรูป เป็นต้น **เป็นอาเสวนปัจจนิก** น.143

จำแนกอาเสวนปัจจัย โดยลักษณะ และ ชาติ กาล สัตติ

ในอาเสวนปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรม ของธรรมที่เป็นอาเสวนปัจจัยนั้น

ว่าโดยลักษณะ มี อย่างเดียว คือ เกิดขึ้นเสพอารมณ์บ่อย ๆ **(อาเสวน)** กล่าวคือ การเห็น การได้ยิน การรู้กลิ่น การรู้รส การถูกต้อง การคิดนึก การให้ร่างกายเคลื่อนไหวบ่อย ๆ

ว่าโดย ชาติ เป็น อนันตรชาติ

ว่าโดย กาล เป็น อดีตกาล

ว่าโดย สัตติ คือ อำนาจ มี อย่างเดียว คือ **ชนกสัตติ** ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้น

สรุปเนื้อความ ๓ ประการ ของปัจจัยที่เป็นวัตถุปุเรชาตชาติ

วัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัย

ในวัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจยุทเทสนี้ สรุปเนื้อความ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

- ในบรรดาปัญจวัตถุทั้ง ๓ ชนิด มีมันทายุกปัญจวัตถุเป็นต้นนั้น มัชฌิมายุกปัญจวัตถุ คือ จักขุ โสตะ ฆานะ ชิวหา กายะ ที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก (ตามนัยท่านโบราณาจารย์) ก็ดี
- หทัยวัตถุที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อน ๆ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้น ก็ดี
- หทัยวัตถุที่เกิดขึ้นโดยอนุมานเอาว่าในขณะจิตหนึ่งดวง ก่อนหน้าจะออกจากนิโรธสมาบัติ ก็ดี
- วัตถุรูป ๖ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุติจิตขึ้นไปในมรณาสันกาล ก็ดี

เป็นวัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัย

หรืออีกนัยหนึ่ง

วัตถุรูป ๖ คือ จักขุ โสตะ ฆานะ ชิวหา กายะ หทยะ ที่เข้าถึงฐีติปัตตะของตนมีจำนวน ๔๙

เป็นวัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัย

วิญญาณธาตุ ๗ มีจักขุวิญญาณเป็นต้น เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ (เว้นอรูปวิปากจิต ๔) ที่เป็นไปในปวัตติกาล ในปัญจโวการภูมิโดยแน่นอนและไม่แน่นอน **เป็นวัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจยุปบัน**

มโนวิญญาณธาตุ ๔๖ คือ โลภมูลจิต ๘ โมหมูลจิต ๒ มโนทวาราวัชชนจิต ๑ มหากุศลจิต ๘ มหากิริยาจิต ๘ อรูปาวจรจิต ๑๒ โลกุตตรจิต ๗ เจตสิก ๔๖ ที่ประกอบ (เว้นโสดาปัตตมรรค) ที่เป็นไปในจตุโวการภูมิ โดยแน่นอนและไม่แน่นอน ก็ดี

ปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ ที่ประกอบ ก็ดี

รูปทั้งหมด มีจิตตชรูป เป็นต้น ก็ดี **เป็นวัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจนิก** น.146

จำแนกวัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัย โดยลักษณะ และ ชาติ กาล สัตติ

ในวัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรม

ของธรรมที่เป็นวัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัยนั้น

ว่าโดยลักษณะ มี ๓ อย่าง คือ เป็นที่เกิดด้วย **(วตฺถุ)** เกิดก่อนด้วย **(ปุเรชาต)** เป็นที่อาศัยด้วย **(นิสฺสย)**

เป็นที่เกิดด้วย **(วตฺถุ)** เกิดก่อนด้วย **(ปุเรชาต)**

เป็นที่เกิดด้วย **(วตฺถุ)** เกิดก่อนด้วย **(ปุเรชาต)** ไม่ประกอบด้วย **(วิปฺปยุตฺต)**

เป็นที่เกิดด้วย **(วตฺถุ)** เกิดก่อนด้วย **(ปุเรชาต)** อัตถิด้วย **(อตฺถิ)**

เป็นที่เกิดด้วย **(วตฺถุ)** เกิดก่อนด้วย **(ปุเรชาต)** อวิคตะด้วย **(อวิคต)**

ว่าโดย ชาติ เป็น วัตถุปุเรชาตชาติ

ว่าโดย กาล เป็น ปัจจุบันกาล

ว่าโดย สัตติ คือ อำนาจ มี ๒ อย่างคือ **ชนกสัตติ** ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้น อย่างหนึ่ง

อุปถัมภกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมตั้งอยู่อย่างหนึ่ง

ปุเรชาตินทริยปัจจัย

ในปุเรชาตินทริยปัจจยุทเทสนี้ สรุปเนื้อความ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

ปัญจวัตถุทั้ง ๓ ชนิด มีมันทายุกปัญจวัตถุเป็นต้นนั้น มัชฌิมายุกปัญจวัตถุ คือ จักขุ โสตะ ฆานะ ชิวหา กายะ ที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภวังค์ดวงแรก (**ตามนัยของท่านโบราณาจารย์**)

หรืออีกนัยหนึ่ง

ปัญจวัตถุ มี จักขุ โสตะ เป็นต้น ที่เข้าถึงฐีติปัตตะของตนมีจำนวน ๔๙ (**ตามนัยของท่านอาจารย์ภายหลัง**)

เป็นปุเรชาตินทริยปัจจัย

ทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

เป็นปุเรชาตินทริยปัจจยุปบัน

จิต ๗๙ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ (เว้นทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐) ก็ดี รูปทั้งหมด มีจิตตชรูป เป็นต้น ก็ดี

เป็นปุเรชาตินทริยปัจจนิก น.159

จำแนกปุเรชาตินทริยปัจจัย โดยลักษณะ และ ชาติ กาล สัตติ

ในปุเรชาตินทริยปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรม ของธรรมที่เป็นปุเรชาตินทริยปัจจัยนั้น

ว่าโดยลักษณะ มี ๒ อย่าง คือ เกิดก่อนด้วย **(ปุเรชาต)** มีอิสระเป็นใหญ่ด้วย **(อินฺทฺริย)**

ว่าโดย ชาติ เป็น วัตถุปุเรชาตชาติ

ว่าโดย กาล เป็น ปัจจุบันกาล

ว่าโดย สัตติ คือ อำนาจ มี ๒ อย่างคือ **ชนกสัตติ** ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้น อย่างหนึ่ง

อุปถัมภกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมตั้งอยู่อย่างหนึ่ง

สรุปเนื้อความ ๓ ประการ ของปัจจัยที่เป็นปัจฉาชาตชาติ

ปัจฉาชาตปัจจัย

ในปัจฉาชาตปัจจยุทเทสนี้ สรุปเนื้อความ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

จิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ มีปฐมภวังค์ เป็นต้น ที่เกิดหลัง ๆ ในปัญจโวการภูมิที่แน่นอนและไม่แน่นอน (เว้นอรูปวิปากจิต ๔ และปฏิสนธิจิตทั้งหมด) **เป็นปัจฉาชาตปัจจัย**

เอกสมุฏฐานิกรูป ทวิสมุฏฐานิกรูป ติสมุฏฐานิกรูป และ จตุสมุฏฐานิกรูป ที่เกิดพร้อมกันกับขณะทั้ง ๓ ของจิตดวงก่อน ๆ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้น แล้วตั้งอยู่ (ฐิติปัตตะ) **เป็นปัจฉาชาตปัจจยุปบัน**

จิตทั้งหมด ๘๙ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้น เจตสิก ๕๒ และ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป อาหารชรูป อุตุชรูป ปวัตติกัมมชรูป ขณะที่เกิดขึ้น (อุปปาทักขณะ) ในสันดานของสัตว์ที่ในปัญจโวการภูมิ และ พาหิรรูป อสัญญูสัตตกัมมชรูป **เป็นปัจฉาชาตปัจจนิก** น.153

จำแนกปัจฉาชาตปัจจัย โดยลักษณะ และ ชาติ กาล สัตติ

ในปัจฉาชาตปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรม ของธรรมที่เป็นปัจฉาชาตปัจจัยนั้น

ว่าโดยลักษณะ มี อย่างเดียว คือ เกิดทีหลังปัจจยุปบันธรรม **(ปจฺฉาชาต)**

เกิดทีหลังปัจจยุปบันธรรม **(ปจฺฉาชาต)** ไม่ประกอบด้วย **(วิปฺปยุตฺต)**

เกิดทีหลังปัจจยุปบันธรรม **(ปจฺฉาชาต)** อัตถิด้วย **(อตฺถิ)**

เกิดทีหลังปัจจยุปบันธรรม (ปจฺฉาชาต) อวิคตะด้วย **(อวิคต)**

ว่าโดย ชาติ เป็น ปัจฉาชาตชาติ

ว่าโดย กาล เป็น ปัจจุบันกาล

ว่าโดย สัตติ คือ อำนาจ มี อย่างเดียว คือ **อุปถัมภกสัตติ** ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมตั้งอยู่

สรุปเนื้อความ ๓ ประการ ของปัจจัยที่เป็นอาหารชาติ

รูปอาหารปัจจัย

ในรูปอาหารปัจจยุทเทสนี้ สรุปเนื้อความ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

พหิทธโอชา คือ โอชาที่อยู่ในอาหารต่าง ๆ ที่เป็นกพฬีการาหาร ของกินที่กระทำเป็นคำ ๆ หรือของที่ดื่มอึกหนึ่ง **เป็นรูปอาหารปัจจัย**

อาหารสมุฏฐานิกรูป ๑๒ **เป็นรูปอาหารปัจจยุปบัน**

จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป พาหิรรูป อุตุชรูป อสัญญสัตตกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป **เป็นรูปอาหารปัจจนิก** น.157

หรืออีกนัยหนึ่ง

จตุสุมุฏฐานิกโอชาที่เป็นอัชฌัตตะ คือ กัมมชโอชา จิตตชโอชา อุตุชโอชา ที่เกิดอยู่ภายใน และอุตุชโอชาที่เป็นพหิทธะ คือ โอชาที่อยู่ในอาหารต่าง ๆ **เป็นรูปอาหารปัจจัย**

จตุสมุฏฐานิกรูป คือ กัมมชรูป ๑๘ จิตตชรูป ๑๕ อุตุชรูป ๑๓ อาหารชรูป ๑๒ ที่อยู่ในกลาปเดียวกันกับปัจจัยธรรมและที่ตั้งอยู่ในกลาปอื่น ๆ (เว้นโอชาที่เป็นตัวปัจจัย ที่อยู่ในกลาปเดียวกันกับปัจจยุปบันนธรรม) **เป็นรูปอาหารปัจจยุปบัน**

จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ ปฏิสนธิกัมมชรูป พาหิรรูป อสัญญสัตตกัมมชรูป **เป็นรูปอาหารปัจจนิก**

จำแนกรูปอาหารปัจจัย โดยลักษณะ และ ชาติ กาล สัตติ

ในรูปอาหารปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรม ของธรรมที่เป็นรูปอาหารปัจจัยนั้น

ว่าโดยลักษณะ มี อย่างเดียว คือ นำอาหารชรูปให้เกิดขึ้น **(อาหาร)**
นำอาหารชรูปให้เกิดขึ้น **(อาหาร)** อัตถิด้วย **(อตฺถิ)**
นำอาหารชรูปให้เกิดขึ้น **(อาหาร)** อวิคตะด้วย **(อวิคต)**

ว่าโดย ชาติ เป็น อาหารชาติ

ว่าโดย กาล เป็น ปัจจุบันกาล

ว่าโดย สัตติ คือ อำนาจ มี ๒ อย่าง คือ **ชนกสัตติ** ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้น อย่างหนึ่ง
อุปถัมภกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมตั้งอยู่ อย่างหนึ่ง
หรือ **ชนกสัตติ** ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้น อย่างหนึ่ง
อนุปาลกสัตติ ช่วยรักษาปัจจยุปบันธรรมไว้โดยสม่ำเสมอ อย่างหนึ่ง

สรุปเนื้อความ ๓ ประการ ของปัจจัยที่เป็นรูปชีวิตินทริยชาติ

รูปชีวิตินทริยปัจจัย

ในรูปชีวิตินทริยปัจจยุทเทสนี้ สรุปเนื้อความ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

รูปชีวิตินทรีย์ทั้งหมด ที่เป็นไปในปวัตติกาลและปฏิสนธิกาล **เป็นรูปชีวิตินทริยปัจจัย**

กัมมชรูปที่เหลือ ๙ หรือ ๘ ที่อยู่ในกลาปเดียวกันกับชีวิตรูป **เป็นรูปชีวิตินทริยปัจจยุปบัน**

จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ ก็ดี จิตตชรูป พาหิรรูป อาหารชรูป อุตุชรูป และ รูปชีวิตินทรีย์ที่อยู่ปฏิสนธิ กัมมชรูป อสัญญสัตตสกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป ก็ดี **เป็นรูปชีวิตินทริยปัจจนิก** น.160

จำแนกรูปชีวิตินทริยปัจจัย โดยลักษณะ และ ชาติ กาล สัตติ

ในรูปชีวิตินทริยปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรม ของธรรมที่เป็นรูปชีวิตินทริยปัจจัยนั้น

ว่าโดยลักษณะ มี ๒ อย่าง คือ มีสภาพเป็นรูปด้วย **(รูป)** มีอิสระเป็นใหญ่ด้วย **(อินฺทฺริย)**

มีสภาพเป็นรูปด้วย **(รูป)** มีอิสระเป็นใหญ่ด้วย **(อินฺทฺริย)** อัตถิด้วย **(อตฺถิ)**

มีสภาพเป็นรูปด้วย **(รูป**) มีอิสระเป็นใหญ่ด้วย **(อินฺทฺริย)**

อวิคตะด้วย **(อวิคต)**

ว่าโดย ชาติ เป็น รูปชีวิตินทริยชาติ

ว่าโดย กาล เป็น ปัจจุบันกาล

ว่าโดย สัตติ คือ อำนาจ มี อย่างเดียว คือ **อนุปาลกสัตติ** ช่วยรักษาปัจจยุปบันธรรมไว้โดยสม่ำเสมอ

สรุปเนื้อความ ๓ ประการ แห่งปกตูปนิสสยปัจจัย

ปกตูปนิสสยปัจจัย

ในปกตูปนิสสยปัจจยุทเทสนี้ สรุปเนื้อความ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

- จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ ที่เกิดก่อน ๆ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก ก็ดี
- และอัตถบัญญัติบางอย่าง มีอุตุบัญญัติ โภชนบัญญัติ ปุคคลบัญญัติ เสนาสนบัญญัติ เครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวกับวิชาการที่เป็นพลวะมีกำลังมาก ก็ดี (เว้นบัญญัติกรรมฐาน)
- สัททบัญญัติบางอย่างมี ภาษาบาลี ภาษาไทย อังกฤษ เป็นต้น ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก ก็ดี (เว้นภาษาของเดรัจฉานและชื่อต่าง ๆ) **เป็นปกตูปนิสสยปัจจัย**

จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ **เป็นปกตูปนิสสยปัจจยุปบัน**

รูปทั้งหมด คือ จิตตชรูป เป็นต้น **เป็นปกตูปนิสสยปัจจนิก** น.150

จำแนกปกตูปนิสสยปัจจัย โดยลักษณะ และ ชาติ กาล สัตติ

ในปกตูปนิสสยปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรม ของธรรมที่เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยนั้น

ว่าโดยลักษณะ มี ๒ อย่าง คือ การงานที่ได้กระทำเสร็จไปแล้วโดยเรียบร้อยด้วย **(ปกต)**
เป็นที่อาศัยที่มีกำลังมากด้วย **(อุปนิสสย)**

ว่าโดย ชาติ เป็น ปกตูปนิสสยชาติ

ว่าโดย กาล เป็น ปัจจุบัน อดีต อนาคต และ กาลวิมุต

ว่าโดย สัตติ คือ อำนาจ มี อย่างเดียว คือ **ชนกสัตติ** ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้น

สรุปเนื้อความ ๓ ประการ แห่งนานักขณิกกัมมชาติ

นานักขณิกกัมมปัจจัย

ในนานักขณิกกัมมปัจจยุทเทสนี้ สรุปเนื้อความ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

กุศลเจตนา ๒๑ อกุศลเจตนา ๑๒ ที่เป็นอดีต คือ ดับไปแล้ว **เป็นนานักขณิกกัมมปัจจัย**

วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘ ที่ประกอบ ปฏิสนธิกัมมชรูป อสัญญูสัตตกัมมชรูป ปวัตตติกัมมชรูป

เป็นนานักขณิกกัมมปัจจยุปบัน

กุศลจิต ๒๑ อกุศลจิต ๑๒ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ ก็ดี จิตตชรูป พาหิรรูป อุตุชรูป ก็ดี

เป็นนานักขณิกกัมมปัจจนิก น.155

จำแนกนานักขณิกกัมมปัจจัย โดยลักษณะ และ ชาติ กาล สัตติ

ในนานักขณิกกัมมปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจยุปบันธรรม

ของธรรมที่เป็นนานักขณิกกัมมปัจจัยนั้น

ว่าโดยลักษณะ มี ๒ อย่าง คือ ขณะต่างกัน คือดับไปก่อนด้วย **(นานกฺขณ)** จัดการส่งผลด้วย **(กมฺม)**

ว่าโดย ชาติ เป็น นานักขณิกกัมมชาติ

ว่าโดย กาล เป็น อดีตกาล

ว่าโดย สัตติ คือ อำนาจ มี อย่างเดียว คือ **ชนกสัตติ** ช่วยอุปการะให้ปัจจยุปบันธรรมเกิดขึ้น

ปัญหาวารวิภังค์ (ย่อ)

• สหชาตชาติใหญ่ ๔ ปัจจัย มี สหชาตปัจจัย เป็นต้น มี ๕ บท ๙ วาระ คือ

ก.กุสลบท มี ๓ วาระ คือ

๑. กุ - กุ

๒. กุ - อัพ

๓. กุ - กุอัพ

ข.อกุสลบท มี ๓ วาระ คือ

๑. อกุ - อกุ

๒. อกุ - อัพ

๓. อกุ - อกุอัพ

ค.อพยากตบท มี ๑ วาระ คือ

๑. อัพ - อัพ

ฆ.กุสลาพยากตบท มี ๑ วาระ คือ

๑. กุอัพ - อัพ

ง.อกุสลาพยากตบท มี ๑ วาระ คือ

๑. อกุอัพ - อัพ

• อัญญมัญญปัจจัย สัมปยุตตปัจจัย มี ๓ บท ๓ วาระ คือ

ก.กุสลบท มี ๑ วาระ คือ

๑. กุ - กุ

ข.อกุสลบท มี ๑ วาระ คือ

๑. อกุ - อกุ

ค.อพยากตบท มี ๑ วาระ คือ

๑. อัพ - อัพ

• วิปากปัจจัย มี ๑ บท ๑ วาระ คือ

ก.อพยากตบท มี ๑ วาระ คือ

๑. อัพ - อัพ

• สหชาตวิปปยุตตปัจจัย มี ๓ บท ๓ วาระ คือ

ก.กุสลบท มี ๑ วาระ คือ

๑. กุ - อัพ

ข.อกุสลบท มี ๑ วาระ คือ

๑. อกุ - อัพ

ค.อพยากตบท มี ๑ วาระ คือ

๑. อัพ - อัพ

• สหชาตชาติเล็ก ๗ ปัจจัย มี เหตุปัจจัย เป็นต้น มี ๓ บท ๗ วาระ คือ

ก.กุสลบท มี ๓ วาระ คือ

๑. กุ - กุ

๒. กุ - อัพ

๓. กุ - กุ อัพ

ข.อกุสลบท มี ๓ วาระ คือ

๑. อกุ - อกุ

๒. อกุ - อัพ

๓. อกุ - อกุ อัพ

ค.อพยากตบท มี ๑ วาระ คือ

๑. อัพ - อัพ

• อารัมมณปัจจัย มี ๓ บท ๙ วาระ คือ

ก.กุสลบท มี ๓ วาระ คือ

๑. กุ - กุ

๒. กุ - อกุ

๓. กุ - อัพ

ข.อกุสลบท มี ๓ วาระ คือ

๑. อกุ - อกุ

๒. อกุ - กุ

๓. อกุ - อัพ

ค.อพยากตบท มี ๓ วาระ คือ

๑. อัพ - อัพ

๒. อัพ - กุ

๓. อัพ - อกุ

• อารัมมณาธิปติ อารัมมณูปนิสสยะ มี ๓ บท ๗ วาระ คือ

ก.กุสลบท มี ๓ วาระ คือ

๑. กุ - กุ

๒. กุ - อกุ

๓. กุ - อัพ

ข.อกุสลบท มี ๑ วาระ คือ

๑. อกุ - อกุ

ค.อพยากตบท มี ๓ วาระ คือ

๑. อัพ - อัพ

๒. อัพ - กุ

๓. อัพ - อกุ

• วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยปัจจัย วัตถารัมมณปุเรชาตวิปปยุตตปัจจัย อารัมมณปุเรชาตปัจจัย อารัมมณปุเรชาตัตถิปัจจัย อารัมมณปุเรชาตอวิคตปัจจัย มี ๑ บท ๓ วาระ คือ

ก.อพยากตบท มี ๓ วาระ คือ

๑. อัพ - อัพ

๒. อัพ - กุ

๓. อัพ - อกุ

• อนันตรชาติ ๕ ปัจจัย มี อนันตรปัจจัยเป็นต้น มี ๓ บท ๗ วาระ คือ

ก.กุสลบท มี ๒ วาระ คือ

๑. กุ - กุ

๒. กุ - อัพ

ข.อกุสลบท มี ๒ วาระ คือ

๑. อกุ - อกุ

๒. อกุ - อัพ

ค.อพยากตบท มี ๓ วาระ คือ

๑. อัพ - อัพ

๒. อัพ - กุ

๓. อัพ - อกุ

• อาเสวนปัจจัย มี ๓ บท ๓ วาระ คือ

ก.กุสลบท มี ๑ วาระ คือ

๑. กุ - กุ

ข.อกุสลบท มี ๑ วาระ คือ

๑. อกุ - อกุ

ค.อพยากตบท มี ๑ วาระ คือ

๑. อัพ - อัพ

• วัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัย วัตถุปุเรชาตปัจจัย วัตถุปุเรชาตวิปปยุตตปัจจัย วัตถุปุเรชาตัตถิปัจจัย วัตถุปุเรชาตอวิคตปัจจัย มี ๑ บท ๓ วาระ คือ

ก.อพยากตบท มี ๓ วาระ คือ

๑. อัพ - อัพ

๒. อัพ - กุ

๓. อัพ - อกุ

• ปุเรชาตินทริยปัจจัย มี ๑ บท ๑ วาระ คือ

ก.อพยากตบท มี ๑ วาระ คือ

๑. อัพ - อัพ

• ปัจฉาชาตชาติ ๔ ปัจจัย มี ปัจฉาชาตปัจจัย เป็นต้น มี ๓ บท ๓ วาระ คือ

ก.กุสลบท มี ๓ วาระ คือ

๑. กุ - อัพ

ข.อกุสลบท มี ๑ วาระ คือ

๑. อกุ - อัพ

ค.อพยากตบท มี ๓ วาระ คือ

๑. อัพ - อัพ

• รูปอาหารชาติ ๓ ปัจจัย

ก.อพยากตบท มี ๑ วาระ คือ

๑. อัพ - อัพ

• รูปชีวิตินทรียชาติ ๓ ปัจจัย มี ๑ บท ๑ วาระ คือ

• ปกตูปนิสสยปัจจัย มี ๓ บท ๙ วาระ คือ

ก.กุสลบท มี ๓ วาระ คือ

๑. กุ - กุ

๒. กุ - อกุ

๓. กุ - อัพ

ข.อกุสลบท มี ๓ วาระ คือ

๑. อกุ - อกุ

๒. อกุ - กุ

๓. อกุ - อัพ

ค.อพยากตบท มี ๓ วาระ คือ

๑. อัพ - อัพ

๒. อัพ - กุ

๓. อัพ - อกุ

• นานักขณิกกัมมปัจจัย มี ๒ บท ๒ วาระ คือ

ก.กุสลบท มี ๑ วาระ คือ

๑. กุ - อัพ

ข.อกุสลบท มี วาระ คือ

๑. อกุ - อัพ

• มิสสกพระบาลีแห่งนิสสยปัจจัย อัตถิปัจจัย อวิคตปัจจัย มี ๒ บท ๒ วาระ คือ

ก.กุสลาพยากตบท มี ๑ วาระ คือ

๑. กุอัพ - กุ

ข.อกุสลพยากตบท มี ๑ วาระ คือ

๑. อกุอัพ - อกุ

รวมวาระในปัญหาวารวิภังค์ทั้งหมด ๕ บท ๑๕ วาระ

ก.กุสลบท มี ๔ วาระ คือ

๑. กุ - กุ

๒. กุ - อกุ

๓. กุ - อัพ

๔. กุ - กุอัพ

ข.อกุสลบท มี ๔ วาระ คือ

๑. อกุ - อกุ

๒. อกุ - กุ

๓. อกุ - อัพ

๔. อกุ - อกุอัพ

ข.อพยากตบท มี ๓ วาระ คือ

๑. อัพ - อัพ

๒. อัพ - กุ

๓. อัพ - อกุ

ฆ.กุสลาพยากตบท มี ๒ วาระ คือ

๑. กุอัพ - กุ

๒. กุอัพ - อัพ

ง.อกุสลาพยากตบท มี ๒ วาระ คือ

๑. อกุอัพ - อกุ

๒. อกุอัพ - อัพ

โครงสร้างปัญหาวารวิภังค์

๑. ตั้งชื่อ

ปัจจัย	ลงท้ายด้วย "**บท**"
ปัจจยุปบัน	ลงท้ายด้วย "**อวสาน**"
ปจ - ปย	วิธิพระบาลี (**วาระ**) **ปัจจัย "ธมฺโม"** **ปัจจยุปบัน "ธมฺมสฺส"**
คำขยาย	อนุวาทพระบาลี (**ข้อ**)

๒. จำแนกวิธิพระบาลี

กัตตุบท	ปัจจัย
สัมปทานบท	ปัจจยุปบัน
กรณบท	ปัจจัยสงเคราะห์
กิริยาบท	แสดงให้รู้ถึงความเป็นอนัตตะ

กาล
ภูมิ
บุคคล
วิถี

๓. สุทธสังขยาวาระ นำวิธิพระบาลีมาถอด "ธมฺโม" และ "ธมฺมสฺส" แล้วแสดงด้วยคำว่า "ประเภท"

๔. ปัจจยสภาคะ อำนาจสงเคราะห์ทั้งหมด "ตัดตัวเอง"

เหตุปัจจัย

ก. กุสลบท

๑. กุ - กุ ปจ. กุศลเหตุ ๓ มี อโลภะ เป็นต้น น.168

ปย. กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ ที่ประกอบ

๑๐ ญ4 อัญ สัม เห ธิ อิน มัค

๒. กุ - อัพ ปจ. กุศลเหตุ ๓ มี อโลภะ เป็นต้น น.170

ปย. กุศลจิตตชรูป ๑๗

๙ ญ4 วิป เห ธิ อิน มัค

๓. กุ - กุอัพ ปจ. กุศลเหตุ ๓ มี อโลภะ เป็นต้น น.171

ปย. กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ ที่ประกอบ กุศลจิตตชรูป ๑๗

๘ ญ4 เห ธิ อิน มัค

ข. อกุสลบท

๑. อกุ - อกุ ปจ. อกุศลเหตุ ๓ มี โลภะ เป็นต้น น.172

ปย. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ที่ประกอบ (เว้นโมหเจตสิก ที่ในโมหมูลจิต ๒)

๗ ญ4 อัญ สัม เห

๒. อกุ - อัพ ปจ. อกุศลเหตุ ๓ มี โลภะ เป็นต้น น.174

ปย. อกุศลจิตตชรูป ๑๗

๖ ญ4 วิป เห

๓. อกุ - อกุอัพ ปจ. อกุศลเหตุ ๓ มี โลภะ เป็นต้น น.175

ปย. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ที่ประกอบ (เว้นโมหเจตสิก ที่ในโมหมูลจิต ๒) และ อกุศลจิตตชรูป ๑๗

๕ ญ4 เห

ค. อพยากตบท

๑. อัพ - อัพ ปจ. อพยากตเหตุ ๓ มี อโลภะ เป็นต้น น.176

ปย. สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ ที่ประกอบ และ สเหตุกจิตตชรูป สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป (ถ้าในจตุโวการภูมิเว้นรูป)

๑๒ ญ4 ก4 เห ธิ อิน มัค (ตามสมควร)

สหชาตาธิปติปัจจัย

ก. กุสลบท

๑. กุ - กุ ปจ. กุศลอธิบดี ๔ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ฉันทะ วิริยะ ปัญญา ที่ในกุศลจิต ๒๑ และ จิตตาธิปติ คือ กุศลจิต ๒๑

ปย. กุศลนามขันธ์ ๔ หรือ ๓ ที่ประกอบกับกุศลอธิบดี

๑๑ ญ4 อัญ สัม เห ธิ หา อิน มัค น.236

๒. กุ - อัพ ปจ. กุศลอธิบดี ๔ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ฉันทะ วิริยะ ปัญญา ที่ในกุศลจิต ๒๑ และ จิตตาธิปติ คือ กุศลจิต ๒๑

ปย. กุศลสาธิปติจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และกายวิญญัติ วจีวิญญัติเป็นต้น

๑๐ ญ4 วิป เห ธิ หา อิน มัค น.237

๓. กุ - กุอัพ ปจ. กุศลอธิบดี ๔ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ฉันทะ วิริยะ ปัญญา ที่ในกุศลจิต ๒๑ และ จิตตาธิปติ คือ กุศลจิต ๒๑

ปย. กุศลนามขันธ์ ๔ หรือ ๓ ที่ประกอบกับกุศลอธิบดี และ กุศลสาธิปติจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และกายวิญญัติ วจีวิญญัติเป็นต้น

๙ ญ4 เห ธิ หา อิน มัค น.238

ข. อกุสลบท

๑. อกุ - อกุ ปจ. อกุศลอธิบดี ๓ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ฉันทะ วิริยะ ที่ในอกุศลจิต ๑๐ และ จิตตาธิปติ คือ อกุศลจิต ๑๐ (เว้นโมหมูลจิต ๒)

ปย. อกุศลนามขันธ์ ๔ หรือ ๓ ที่ประกอบกับอกุศลอธิบดี

๑๐ ญ4 อัญ สัม ธิ หา อิน มัค น.239

๒. อกุ - อัพ ปจ. อกุศลอธิบดี ๓ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ฉันทะ วิริยะ ที่ในอกุศลจิต ๑๐ และ จิตตาธิปติ คือ อกุศลจิต ๑๐ (เว้นโมหมูลจิต ๒)

ปย. อกุศลสาธิปติจิตตชรูปมีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสและกายวิญญัติ วจีวิญญัติเป็นต้น

๙ ญ4 วิป ธิ หา อิน มัค น.240

๓. อกุ - อกุอัพ ปจ. อกุศลอธิบดี ๓ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ฉันทะ วิริยะ ที่ในอกุศลจิต ๑๐ และ จิตตาธิปติ คือ อกุศลจิต ๑๐ (เว้นโมหมูลจิต ๒)

ปย. อกุศลนามขันธ์ ๔ หรือ ๓ ที่ประกอบกับอกุศลอธิบดี และ อกุศลสาธิปติจิตตชรูปมีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสและกายวิญญัติ วจีวิญญัติเป็นต้น

๙ ญ4 ธิ หา อิน มัค น.241

ค. อพยากตบท

๑. อัพ - อัพ ปจ. วิบากและกิริยาอธิบดี ๔ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ฉันทะ วิริยะ ปัญญาที่ในมหากิริยา มหัคคตกิริยา ผลจิต และ จิตตาธิปติ คือ มหากิริยา ๘ มหัคคตกิริยา ๙ ผลจิต ๔

ปย. มหากิริยา มหัคคตกิริยา ผลจิต นามขันธ์ ๔ ที่ประกอบกับวิบากและกิริยาอธิบดี วิบากและกิริยาสาธิปติจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส กายวิญญัติ วจีวิญญัติ เป็นต้น

๑๓ ญ4 ก4 เห ธิ หา อิน มัค น.242

สหชาตกัมมปัจจัย

ก. กุสลบท

๑. กุ - กุ ปจ. เจตนาที่อยู่ในกุศลจิต ๒๑ น.315

ปย. กุศลจิตตุปบาท ๒๑ (เว้นเจตนา)

๘ ญ4 อัญ สัม กำ หา

๒. กุ - อัพ ปจ. เจตนาที่อยู่ในกุศลจิต ๒๑ น.315

ปย. กุศลจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส การเคลื่อนไหวกาย วาจา และลมหายใจเข้าออก เป็นต้น

๗ ญ4 วิป กำ หา

๓. กุ - กุอัพ ปจ. เจตนาที่อยู่ในกุศลจิต ๒๑ น.316

ปย. กุศลจิตตุปบาท ๒๑ (เว้นเจตนา) และ กุศลจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส การเคลื่อนไหวกาย วาจา และลมหายใจ เป็นต้น

๖ ญ4 กำ หา

ข. อกุสลบท

๑. อกุ - อกุ ปจ. เจตนาที่อยู่ในอกุศลจิต ๑๒ น.317

ปย. อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ (เว้นเจตนา)

๘ ญ4 อัญ สัม กำ หา

๒. อกุ - อัพ ปจ. เจตนาที่อยู่ในอกุศลจิต ๑๒ น.318

ปย. อกุศลจิตตชรูปมีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส การเคลื่อนไหวกาย วาจา และลมหายใจเข้าออก เป็นต้น

๗ ญ4 วิป กำ หา

๓. อกุ - อกุอัพ ปจ. เจตนาที่อยู่ในอกุศลจิต ๑๒ น.319

ปย. อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ (เว้นเจตนา) และ อกุศลจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส การเคลื่อนไหวกาย วาจา และลมหายใจ เป็นต้น

๖ ญ4 กำ หา

ค. อพยากตบท

๑. อัพ - อัพ ปจ. เจตนาที่ในวิปากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ ในปวัตติกาลและปฏิสนธิกาล น.320

ปย. วิปากจิตตุปบาท ๓๓ กิริยาจิตตุปบาท ๒๐ (เว้นเจตนา) วิบากจิตตชรูป กิริยาจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส กายเคลื่อนไหวกาย วาจา และลมหายใจเข้าออก เป็นต้น ในปวัตติกาล และปฏิสนธิกัมมชรูปในปฏิสนธิกาล

๑๐ ญ4 ก4 กำ หา

นามอาหารปัจจัย

ก. กุสลบท

๑. กุ - กุ ปจ. กุศลอาหารองค์ธรรม ๓ คือผัสสะ เจตนา ในกุศลจิต และวิญญาณ คือ กุศลจิต ๒๑

ปย. กุศลจิต ๒๑ นามขันธ์ ๔

๑๐ ญ4 อัญ สัม ธิ กำ หา อิน น.329

๒. กุ - อัพ ปจ. กุศลอาหารองค์ธรรม ๓ คือผัสสะ เจตนา ในกุศลจิต และวิญญาณ คือ กุศลจิต ๒๑

ปย. กุศลจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส การเคลื่อนไหวกาย วาจา และลมหายใจเข้าออก เป็นต้น

๙ ญ4 วิป ธิ กำ หา อิน น.330

๓. กุ - กุอัพ ปจ. กุศลอาหารองค์ธรรม ๓ คือผัสสะ เจตนา ในกุศลจิต และวิญญาณ คือ กุศลจิต ๒๑

ปย. กุศลจิต ๒๑ นามขันธ์ ๔ และ กุศลจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส การเคลื่อนไหวกาย วาจา และลมหายใจ เป็นต้น

๘ ญ4 ธิ กำ หา อิน น.331

ข. อกุสลบท

๑. อกุ - อกุ ปจ. อกุศลอาหารองค์ธรรม ๓ คือ ผัสสะ เจตนา ในอกุศลจิต และวิญญาณ คือ อกุศลจิต ๑๒ น.332

ปย. อกุศลจิต ๑๒ นามขันธ์ ๔

๑๐ ญ4 อัญ สัม ธิ กำ หา อิน

๒. อกุ - อัพ ปจ. อกุศลอาหารองค์ธรรม ๓ คือ ผัสสะ เจตนา ในอกุศลจิต น.332
และวิญญาณ คือ อกุศลจิต ๑๒

ปย. อกุศลจิตตชรูปมีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส การเคลื่อนไหวกาย วาจา และลมหายใจ เข้าออก เป็นต้น

๙ ญ4 วิป ธิ กำ หา อิน

๓. อกุ - อกุอัพ ปจ. อกุศลอาหารองค์ธรรม ๓ คือ ผัสสะ เจตนา ในอกุศลจิต น.333
และวิญญาณ คือ อกุศลจิต ๑๒

ปย. อกุศลจิต ๑๒ นามขันธ์ ๔ และ อกุศลจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส การเคลื่อนไหวกาย วาจา และลมหายใจ เป็นต้น

๘ ญ4 ธิ กำ หา อิน

ค. อพยากตบท

๑. อัพ - อัพ ปจ. **ในปวัตติกาล** วิบาก กิริยาอาหารองค์ธรรม ๓ คือ ผัสสะ เจตนา ที่ในวิปากจิต ๓๘ กิริยาจิต ๒๐ วิญญาณ คือ วิปากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ และ วิบาก กิริยาจิตตชรูป

ปย. วิปากจิตตุปบาท ๓๖ กิริยาจิตตุปบาท ๒๐ และ วิบาก กิริยาจิตตชรูป

ปจ. **ในปฏิสนธิกาล** ปฏิสนธิวิบากอาหารองค์ธรรม ๓ คือ ผัสสะ เจตนา ที่ในปฏิสนธิจิต ๑๙ และ วิญญาณ คือ ปฏิสนธิจิต ๑๙

ปย. ปฏิสนธิจิตตุปบาท ๑๙ และ ปฏิสนธิกัมมชรูป คือ กายทสกกลาป ภาวทสกกลาป วัตถุทสกกลาป เป็นต้น

๑๒ ญ4 ก4 ธิ กำ หา อิน น.333

สหชาตินทริยปัจจัย

ก. กุสลบท

๑. กุ - กุ ปจ. กุศลอินทรีย์องค์ธรรม ๘ คือ ชีวิตินทรีย์ กุศลจิต ๒๑ เวทนา ศรัทธา วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา

ปย. กุศลจิตตุปบาท ๒๑

๑๒ ญ4 อัญ สัม เห ธิ หา อิน ฌา ม น.336

๒. กุ - อัพ ปจ. กุศลอินทรีย์องค์ธรรม ๘ คือ ชีวิตินทรีย์ กุศลจิต ๒๑ เวทนา ศรัทธา วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา

ปย. กุศลจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส การเคลื่อนไหวกาย วาจา และลมหายใจเข้าออก เป็นต้น

๑๑ ญ4 วิป เห ธิ หา อิน ฌา ม น.337

๓. กุ - กุอัพ ปจ. กุศลอินทรีย์องค์ธรรม ๘ คือ ชีวิตินทรีย์ กุศลจิต ๒๑ เวทนา ศรัทธา วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา

ปย. กุศลจิตตุปบาท ๒๑ และ กุศลจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส การเคลื่อนไหวกาย วาจา และลมหายใจ เป็นต้น

๑๐ ญ4 เห ธิ หา อิน ฌา ม น.337

ข. อกุสลบท

๑. อกุ - อกุ ปจ. อกุศลอินทรีย์องค์ธรรม ๕ คือ ชีวิตินทรีย์ อกุศลจิต ๑๒ เวทนา วิริยะ เอกัคคตา

ปย. อกุศลจิตตุปบาท ๑๒

๑๑ ญ4 อัญ สัม ธิ หา อิน ฌา ม น.338

๒. อกุ - อัพ ปจ. อกุศลอินทรีย์องค์ธรรม ๕ คือ ชีวิตินทรีย์ อกุศลจิต ๑๒ เวทนา วิริยะ เอกัคคตา

ปย. อกุศลจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส การเคลื่อนไหวกาย วาจา และลมหายใจเข้าออก เป็นต้น

๑๐ ญ4 วิป ธิ หา อิน ฌา ม น.338

๓. อกุ - อกุอัพ ปจ. อกุศลอินทรีย์องค์ธรรม ๕ คือ ชีวิตินทรีย์ อกุศลจิต ๑๒ เวทนา วิริยะ เอกัคคตา

ปย. อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ และ อกุศลจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส การเคลื่อนไหวกาย วาจา และลมหายใจ เป็นต้น

๙ ญ4 ธิ หา อิน ฌา ม น.339

ค. อพยากตบท

๑. อัพ - อัพ ปจ. **ในปวัตติกาล** วิบาก กิริยาอินทรีย์องค์ธรรม ๘ คือ ชีวิตินทรีย์ วิปากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ ที่เป็นมนินทรีย์ เวทนา ศรัทธา วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา

ปย. วิปากจิตตุปบาท ๓๖ กิริยาจิตตุปบาท ๒๐ และ วิบาก กิริยาจิตตชรูป

ปจ. **ในปฏิสนธิกาล** ปฏิสนธิวิบากอินทรีย์องค์ธรรม ๘-๗-๓ (๗ คือ เว้นปัญญา, ๓ คือ ชีวิตินทรีย์ อุเบกขาสันตีรณจิต ที่เป็นมนินทรีย์ เวทนาที่ในอเหตุกปฏิสนธิ ๒)

ปย. ปฏิสนธิจิตตุปบาท ๑๙ และ ปฏิสนธิกัมมชรูป

๑๔ ญ4 ก4 เห ธิ หา อิน ฌา :(ตามสมควร)
(เฉพาะในปฏิสนธิกาลได้อำนาจปัจจัย ๑๓ เว้นสหชาตาธิปติ) น.340

ฌานปัจจัย

ก. กุสลบท

๑. กุ - กุ

ปจ. กุศลองค์ฌาน ๕-๔-๓-๒ คือ วิตก วิจาร ปีติ เวทนา เอกัคคตา หรือ วิจาร ปีติ เวทนา เอกัคคตา หรือ ปีติ เวทนา เอกัคคตา หรือ เวทนา เอกัคคตา

ปย. กุศลจิตตุปบาท ๒๑

๙ ญ4 อัญ สัม อิน ฌา ม น.345

๒. กุ - อัพ

ปจ. กุศลองค์ฌาน ๕-๔-๓-๒ คือ วิตก วิจาร ปีติ เวทนา เอกัคคตา หรือ วิจาร ปีติ เวทนา เอกัคคตา หรือ ปีติ เวทนา เอกัคคตา หรือ เวทนา เอกัคคตา

ปย. กุศลจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส การเคลื่อนไหวกาย วาจา และลมหายใจเข้าออก เป็นต้น

๘ ญ4 วิป อิน ฌา ม น.345

๓. กุ - กุอัพ

ปจ. กุศลองค์ฌาน ๕-๔-๓-๒ คือ วิตก วิจาร ปีติ เวทนา เอกัคคตา หรือ วิจาร ปีติ เวทนา เอกัคคตา หรือ ปีติ เวทนา เอกัคคตา หรือ เวทนา เอกัคคตา

ปย. กุศลจิตตุปบาท ๒๑ และ กุศลจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส การเคลื่อนไหวกาย วาจา และลมหายใจ เป็นต้น

๗ ญ4 อิน ฌา ม น.346

ข. อกุสลบท

๑. อกุ - อกุ

ปจ. อกุศลองค์ฌาน ๕-๔ (๔ นั้นได้แก่ วิตก วิจาร เวทนา เอกัคคตา ในอุเบกขาสหคต โลภมูลจิต โทสมูลจิต และโมหมูลจิต)

ปย. อกุศลจิตตุปบาท ๑๒

๙ ญ4 อัญ สัม อิน ฌา ม น.347

๒. อกุ - อัพ ปจ. อกุศลองค์ฌาน ๕-๔ (๔ นั้นได้แก่ วิตก วิจาร เวทนา เอกัคคตา ในอุเบกขาสหคต โลภมูลจิต โทสมูลจิต และโมหมูลจิต)

ปย. อกุศลจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส การเคลื่อนไหวกาย วาจา และลมหายใจเข้าออก เป็นต้น

๘ ญ4 วิป อิน ฌา ม น.347

๓. อกุ - อกุอัพ ปจ. อกุศลองค์ฌาน ๕-๔ (๔ นั้นได้แก่ วิตก วิจาร เวทนา เอกัคคตา ในอุเบกขาสหคต โลภมูลจิต โทสมูลจิต และโมหมูลจิต)

ปย. อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ และ อกุศลจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส การเคลื่อนไหวกาย วาจา และลมหายใจ เป็นต้น

๗ ญ4 อิน ฌา ม น.348

ค. อพยากตบท

๑. อัพ - อัพ ปจ. **ในปวัตติกาล** วิบาก กิริยาองค์ฌาน ๕-๔-๓-๒ น.348
กิริยาจิต ๒๐ ที่เป็นมนินทรีย์ เวทนา ศรัทธา วิริยะ สติ เอกัคคตา ปัญญา

ปย. วิปากจิตตุปบาท ๒๖ (เว้นทวิปัญจวิญญาณจิตตุปบาท ๑๐) และ วิบาก กิริยาจิตตชรูป

ปจ. **ในปฏิสนธิกาล** ปฏิสนธิวิบากองค์ฌาน ๕-๔-๓-๒

ปย. ปฏิสนธิจิตตุปบาท ๑๙ และ ปฏิสนธิกัมมชรูป

๑๑ ก4ญ4 อิน ฌา ม (ตามสมควร)

มัคคปัจจัย

ก. กุสลบท

๑. กุ - กุ ปจ. กุศลองค์มรรค ๘, ๗, ๕ หรือ ๔ คือ ปัญญา วิตก วิรตี ๓ วิริยะ สติ เอกัคคตา สำหรับ ๗ นั้น เว้น ปัญญา หรือ วิตก, ๕ นั้น เว้น วิรตี ๓ หรือ ๔ นั้น เว้นวิตกและวิรตี ๓

ปย. กุศลจิตตุปบาท ๒๑

๑๑ ญ4 อัญ สัม เห ธิ อิน ฌา ม น.350

๒. กุ - อัพ ปจ. กุศลองค์มรรค ๘, ๗, ๕ หรือ ๔ คือ ปัญญา วิตก วิรตี ๓ วิริยะ สติ เอกัคคตา สำหรับ ๗ นั้น เว้น ปัญญา หรือ วิตก, ๕ นั้น เว้น วิรตี ๓ หรือ ๔ นั้น เว้นวิตกและวิรตี ๓

ปย. กุศลจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส การเคลื่อนไหวกาย วาจา และลมหายใจเข้าออก เป็นต้น

๑๐ ญ4 วิป เห ธิ อิน ฌา ม น.351

๓. กุ - กุอัพ ปจ. กุศลองค์มรรค ๘, ๗, ๕ หรือ ๔ คือ ปัญญา วิตก วิรตี ๓ วิริยะ สติ เอกัคคตา สำหรับ ๗ นั้น เว้น ปัญญา หรือ วิตก, ๕ นั้น เว้น วิรตี ๓ หรือ ๔ นั้น เว้นวิตกและวิรตี ๓

ปย. กุศลจิตตุปบาท ๒๑ และ กุศลจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส การเคลื่อนไหวกาย วาจา และลมหายใจ เป็นต้น

๙ ญ4 เห ธิ อิน ฌา ม น.351

ข. อกุสลบท

๑. อกุ - อกุ ปจ. อกุศลองค์มรรค ๔-๓-๒ (๔ นั้นได้แก่ วิตก วิริยะ เอกัคคตา ทิฏฐิ, ๓ นั้นได้แก่ วิตก วิริยะ เอกัคคตา ในทิฏฐิคตวิปปยุตตจิต โทสมูลจิต อุทธัจจสัมปยุตตจิต, ๒ นั้นได้แก่ วิตก วิริยะ ในวิจิกิจฉาสัมปยุตตจิต) น.352

ปย. อกุศลจิตตุปบาท ๑๒

๑๐ ญ4 อัญ สัม ธิ อิน ฌา ม

๒. อกุ - อัพ ปจ. อกุศลองค์มรรค ๔-๓-๒ (๔ นั้นได้แก่ วิตก วิริยะ เอกัคคตา ทิฏฐิ, ๓ นั้นได้แก่ วิตก วิริยะ เอกัคคตา ในทิฏฐิคตวิปปยุตตจิต โทสมูลจิต อุทธัจจสัมปยุตตจิต, ๒ นั้นได้แก่ วิตก วิริยะ ในวิจิกิจฉาสัมปยุตตจิต) น.352

ปย. อกุศลจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส การเคลื่อนไหวกาย วาจา และลมหายใจเข้าออก เป็นต้น

๙ ญ4 วิป ธิ อิน ฌา ม

๓. อกุ - อกุอัพ ปจ. อกุศลองค์มรรค ๔-๓-๒ (๔ นั้นได้แก่ วิตก วิริยะ เอกัคคตา ทิฏฐิ, ๓ นั้นได้แก่ วิตก วิริยะ เอกัคคตา ในทิฏฐิคตวิปปยุตตจิต โทสมูลจิต อุทธัจจสัมปยุตตจิต, ๒ นั้นได้แก่ วิตก วิริยะ ในวิจิกิจฉาสัมปยุตตจิต) น.352

ปย. อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ และ อกุศลจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส การเคลื่อนไหวกาย วาจา และลมหายใจ เป็นต้น

๘ ญ4 ธิ อิน ฌา ม

ค. อพยากตบท

๑. อัพ - อัพ ปจ. **ในปวัตติกาล** สเหตุกวิบาก กิริยาองค์มรรค ๘-๗ (เว้นปัญญา และ วิตก)

ปย. วิปากจิตตุปบาท ๒๖ (เว้นทวิปัญจวิญญาณจิตตุปบาท ๑๐) และ วิบาก กิริยาจิตตชรูป

ปจ. **ในปฏิสนธิกาล** ปฏิสนธิวิบากองค์มรรค ๕-๔ (๕ คือ ปัญญา วิตก วิริยะ สติ เอกัคคตา, ๔ นั้น เว้น ปัญญา หรือ วิตก)

ปย. สเหตุกปฏิสนธิจิตตุปบาท ๑๗ และ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

๑๓ ก4 ญ4 เห ธิ อิน ฌา ม (ตามสมควร)
(สำหรับปฏิสนธิกาลนั้นได้อำนาจปัจจัย ๑๒ เว้นสหชาตาธิปติ) น.352

สหชาตปัจจัย

ก. กุสลบท

๑. กุ - กุ ปจ. กุศลนามขันธ์ ๑-๓-๒ น.259

ปย. กุศลนามขันธ์ ๓-๑-๒ ที่เหลือ

๖ ญ4 อัญ สัม

๒. กุ - อัพ ปจ. กุศลนามขันธ์ ๔ น.259

ปย. กุศลจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส การเคลื่อนไหวกาย วาจา และลมหายใจเข้าออก เป็นต้น

๕ ญ4 วิป

๓. กุ - กุอัพ ปจ. กุศลนามขันธ์ ๑-๓-๒ น.260

ปย. กุศลนามขันธ์ ๓-๑-๒ ที่เหลือ และกุศลจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส การเคลื่อนไหวกาย วาจา และลมหายใจ เป็นต้น

๔ ญ4

ข. อกุสลบท

๑. อกุ - อกุ ปจ. อกุศลนามขันธ์ ๑-๓-๒ น.260

ปย. อกุศลนามขันธ์ ๓-๑-๒ ที่เหลือ

๖ ญ4 อัญ สัม

๒. อกุ - อัพ ปจ. อกุศลนามขันธ์ ๔ น.261

ปย. อกุศลจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส การเคลื่อนไหวกาย วาจาและลมหายใจเข้าออก เป็นต้น

๕ ญ4 วิป

๓. อกุ - อกุอัพ ปจ. อกุศลนามขันธ์ ๑-๓-๒ น.261

ปย. อกุศลนามขันธ์ ๓-๑-๒ ที่เหลือ และอกุศลจิตตชรูป มีรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส การเคลื่อนไหวกาย วาจา และลมหายใจ เป็นต้น

๔ ญ4

ค. อพยากตบท

๑. อัพ - อัพ ปจ. วิปากจิตตุปบาท ๓๖ กิริยาจิตตุปบาท ๒๐ ที่เป็นไปในปวัตติกาลปฏิสนธิกาล และจุติกาล และ ปัญจโวการปฏิสนธินามขันธ์ ๔ ปฏิสนธิหทัยวัตถุ และมหาภูตรูป ๔ ทุกชนิด

ปย. วิปากจิตตุปบาท ๓๖ กิริยาจิตตุปบาท ๒๐ วิบากและกิริยาจิตตชรูป ปัญจโวการปฏิสนธินามขันธ์ ๔ ปฏิสนธิหทัยวัตถุ และมหาภูตรูป ๔ ทุกชนิด อุปาทารูปทั้งหมด

๘ ญ4 ก4 (ตามสมควร) น.262

ฆ. กุสลาพยากตบท

๑. กุอัพ - อัพ ปจ. กุศลนามขันธ์ ๔ คือกุศลจิตตุปบาท ๒๑ และกุศลจิตตชมหาภูตรูป ๑-๓-๒ หรือ ๔

ปย. กุศลจิตตชมหาภูตรูป ๓-๑-๒ ที่เหลือ และ กุศลจิตตชอุปาทารูป

๔ ญ4 น.269

ง. อกุสลาพยากตบท

๑. อกุอัพ - อัพ ปจ. อกุศลนามขันธ์ ๔ คือ อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ และอกุศลจิตตชมหาภูตรูป ๑-๓-๒ หรือ ๔

ปย. อกุศลจิตตชมหาภูตรูป ๓-๑-๒ ที่เหลือ และ อกุศลจิตตชอุปาทารูป

๔ ญ4 น.270

อัญญมัญญปัจจัย

ก. กุสลบท

๑. กุ - กุ ปจ. กุศลนามขันธ์ ๑-๓-๒ น.273

ปย. กุศลนามขันธ์ ๓-๑-๒ ที่เหลือ

๖ ญ4 อัญ สัม

ข. อกุสลบท

๑. อกุ - อกุ ปจ. อกุศลนามขันธ์ ๑-๓-๒ น.273

ปย. อกุศลนามขันธ์ ๓-๑-๒ ที่เหลือ

๖ ญ4 อัญ สัม

ค. อพยากตบท

๑. อัพ - อัพ ปจ. วิปากจิตตุปบาท ๓๖ กิริยาจิตตุปบาท ๒๐ ที่เป็นไปในปวัตติกาล ปฏิสนธิกาลและจุติกาล และ ปัญจโวการปฏิสนธินามขันธ์ ๔ ปฏิสนธิหทัยวัตถุ และมหาภูตรูป ๔ ทุกชนิด

ปย. วิปากจิตตุปบาท ๓๖ กิริยาจิตตุปบาท ๒๐ วิบากและกิริยาจิตตชรูป ปัญจโวการปฏิสนธินามขันธ์ ๔ ปฏิสนธิหทัยวัตถุ และมหาภูตรูป ๔ ทุกชนิด

๘ ญ4 ก4 (ตามสมควร) น.274

วิปากปัจจัย

ก. อพยากตบท

๑. อัพ - อัพ ปจ. **ในปวัตติกาล** วิบากนามขันธ์ ๑-๓-๒ คือ วิปากจิตตุปบาท ๓๖ น.326

ปย. **ในปวัตติกาล** วิบากนามขันธ์ ๓-๑-๒ คือ วิปากจิตตุปบาท ๓๖ และวิบากจิตตชรูป

ปจ. **ในปฏิสนธิกาล** ปฏิสนธินามขันธ์ ๑-๓-๒ คือ ปฏิสนธิจิตตุปบาท ๑๙

ปย. **ในปฏิสนธิกาล** ปฏิสนธินามขันธ์ ๓-๑-๒ คือ ปฏิสนธิจิตตุปบาท ๑๙ และปฏิสนธิกัมมชรูป

๘ ญ4 ก4 (ตามสมควร)

สัมปยุตตปัจจัย

ก. กุสลบท

๑. กุ - กุ ปจ. กุศลนามขันธ์ ๑-๓-๒ น.355

ปย. กุศลนามขันธ์ ๓-๑-๒ ที่เหลือ

๖ ญ4 อัญ สัม

ข. อกุสลบท

๑. อกุ - อกุ ปจ. อกุศลนามขันธ์ ๑-๓-๒ น.355

ปย. อกุศลนามขันธ์ ๓-๑-๒ ที่เหลือ

๖ ญ4 อัญ สัม

ค. อพยากตบท

๑. อัพ - อัพ ปจ. วิปากจิตตุปบาท ๓๖ กิริยาจิตตุปบาท ๒๐ ที่เป็นนามขันธ์ ๑-๓-๒ น.355

ปย. วิปากจิตตุปบาท ๓๖ กิริยาจิตตุปบาท ๒๐ ที่เป็นนามขันธ์ ๓-๑-๒ ที่เหลือ

๗ ญ4 อัญ ปา สัม (ตามสมควร)

สหชาตวิปปยุตตปัจจัย

ก. กุสลบท

๑. กุ - อัพ ปจ. กุศลนามขันธ์ ๔ น.358

ปย. กุศลจิตตชรูป

๕ ญ4 วิป

ข. อกุสลบท

๑. อกุ - อัพ ปจ. อกุศลนามขันธ์ ๔ น.358

ปย. อกุศลจิตตชรูป

๕ ญ4 วิป

ค. อพยากตบท

๑. อัพ - อัพ ปจ. วิปากจิตตุปบาท ๒๒ (เว้นทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐, อรูปวิปากจิต ๔) น.358
กิริยาจิตตุปบาท ๒๐ และ ปัญจโวการปฏิสนธินามขันธ์ ๔ และ ปฏิสนธิหทัยวัตถุ

ปย. วิปากและกิริยาจิตตชรูป ปัญจโวการปฏิสนธินามขันธ์ และ ปฏิสนธิหทัยวัตถุ

๗ ญ4 อัญ ปา วิป (ตามสมควร)

อารัมมณปัจจัย

ก. กุสลบท

๑. กุ - กุ ปจ. กุศลจิต ๒๐ (เว้นอรหัตตมรรค) เจตสิก ๓๘ น.179

ปย. กุศลนามขันธ์ ๔ คือ มหากุศลจิต ๘ กุศลอภิญญาที่เกี่ยวกับอิทธิวิทธะ เจโตปริยะ ปุพเพนิวาสะ ยถากัมมูปคะ อนาคตังสะ ๑ วิญญาณัญจายตนกุศล ๑ เนวสัญญานาสัญญายตนกุศล ๑ เจตสิก ๓๓ (เว้นวิรตี อัปปมัญญา)

๓ อา ธิ ญ

๒. กุ - อกุ ปจ. โลกียกุศลจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ น.186

ปย. อกุศลนามขันธ์ ๔ คือ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗

๓ อา ธิ ญ

๓. กุ - อัพ ปจ. กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

ปย. มโนทวาราวัชชนจิต ๑ กามกิริยาชวนจิต ๙ ตทารัมมณจิต ๑๑ อภิญญากิริยาจิต ๑ วิญญาณัญจายตนวิบาก ๑ กิริยา ๑ เนวสัญญานาสัญญายตนวิบาก ๑ กิริยา ๑ เจตสิก ๓๓ ที่ประกอบ

๓ อา ธิ ญ น.189

ข. อกุสลบท

๑. อกุ - อกุ ปจ. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ น.196

ปย. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗

๓ อา ธิ ญ

๒. อกุ - กุ ปจ. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ น.199

ปย. มหากุศลจิต ๘ กุศลอภิญญาจิต ๑ เจตสิก ๓๓ (เว้น วิรตี อัปปมัญญา)

๑ อา

๓. อกุ - อัพ ปจ. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ น.204

ปย. มโนทวาราวัชชนจิต ๑ กามกิริยาชวนจิต ๙ ตทารัมมณจิต ๑๑ อภิญญากิริยาจิต ๑ เจตสิก ๓๓ ที่ประกอบ

๑ อา

ค. อพยากตบท

๑. อัพ - อัพ ปจ. อารมณ์ ๖ คือ รูป ๒๘ วิปากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๘ นิพพาน น.205

ปย. กามวิบาก ๒๓ กามกิริยา ๑๑ วิญญาณัญจายตนกิริยาจิต ๑ เนวสัญญานาสัญญายตนกิริยาจิต ๑ กิริยาอภิญญาจิต ๑ ผลจิต ๓๖ (เว้นอัปปมัญญา)

๘ อา ธิ นิส ญู ปุ วิป ถิ อ

๒. อัพ - กุ ปจ. อารมณ์ ๖ คือ รูป ๒๘ วิปากจิต ๓๕ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๘ นิพพาน น.212 (เว้นอรหัตตผล)

ปย. มหากุศลจิต ๘ กุศลอภิญญาจิต ๑ มรรคจิต ๔ เจตสิก ๓๖ (เว้นอัปปมัญญา)

๘ อา ธิ นิส ญู ปุ วิป ถิ อ

๓. อัพ - อกุ ปจ. อารมณ์ ๖ คือ รูป ๒๘ โลกียวิปากจิต ๓๒ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๕ (เว้นวิรตี)

ปย. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗

๘ อา ธิ นิส ญู ปุ วิป ถิ อ น.216

อารัมมณาธิปติปัจจัย อารัมมณูปนิสสยปัจจัย

ก. กุสลบท

๑. กุ - กุ ปจ. กุศลจิต ๒๐ เจตสิก ๓๘ (เว้นอรหัตตมรรค) ที่มีสภาพเป็นที่ใฝ่ใจอย่างยิ่ง

ปย. มหากุศลจิต ๘ เจตสิก ๓๓ (เว้นวิรตี อัปปมัญญา) ที่มีสภาพเป็นผู้ฝักใฝ่อย่างหนักแน่น

๓ อา ธิ ญู น.220

๒. กุ - อกุ ปจ. โลกียกุศลจิตตุปบาท ๑๗ ที่มีสภาพเป็นที่ใฝ่ใจยิ่งนัก

ปย. โลภมูลจิตตุปบาท ๘ ที่มีสภาพเป็นผู้ฝักใฝ่อย่างหนักแน่น

๓ อา ธิ ญู น.223

๓. กุ - อัพ ปจ. อรหัตตมรรค ๑ เจตสิก ๓๖ ที่มีสภาพเป็นที่น่าใฝ่ใจยิ่งนัก

ปย. มหากิริยาญาณสัมปยุตตจิตตุปบาท ๔ (เว้นอัปปมัญญา) ที่มีสภาพเป็นผู้ฝักใฝ่อย่างหนักแน่น น.226

๓ อา ธิ ญู

ข. อกุสลบท

๑. อกุ - อกุ ปจ. โลภมูลจิตตุปบาท ๘ ที่มีสภาพเป็นที่น่าใฝ่ใจยิ่งนัก น.227

ปย. โลภมูลจิตตุปบาท ๘ ที่มีสภาพเป็นผู้ฝักใฝ่หนักแน่นอย่างหนักแน่น

๓ อา ธิ ญ

ค. อพยากตบท

๑. อัพ - อัพ ปจ. อรหัตตผลจิตตุปบาท ๑ และ นิพพาน ที่มีสภาพเป็นที่ใฝ่ใจยิ่งนัก น.229

ปย. มหากิริยาญาณสัมปยุตตจิตตุปบาท ๔ และ ผลจิต ๔ เจตสิก ๓๖ (เว้นอัปปมัญญา)

๓ อา ธิ ญ

๒. อัพ - กุ ปจ. ผลจิตตุปบาทเบื้องต่ำ ๓ และ นิพพาน ที่มีสภาพเป็นที่ใฝ่ใจยิ่งนัก น.231

ปย. มหากุศลญาณสัมปยุตตจิตตุปบาท ๔ และ มรรคจิตตุปบาท ๔ (เว้นอัปปมัญญา) ที่มีสภาพเป็นผู้ฝักใฝ่อย่างหนักแน่น

๓ อา ธิ ญ

๓. อัพ - อกุ ปจ. อิฏฐนิปผันนรูป ๑๘ โลกียวิปากจิตตุปบาท ๓๑ (เว้นทุกขสหคตกายวิญญาณจิต ๑) กิริยาจิตตุปบาท ๒๐

ปย. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗

๘ อา ธิ นิส ญ ปุ วิป ถิ อ น.233

วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยปัจจัย วัตถารัมมณปุเรชาตวิปปยุตตปัจจัย

ก. อพยากตบท

๑. อัพ - อัพ ปจ. หทัยวัตถุที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุติจิตขึ้นไป หรืออีกนัยหนึ่ง ฐีติปัตตหทัยวัตถุ เมื่อขณะเป็นวัตถุและอารมณ์ น.284

ปย. มโนทวาราวัชชนจิต ๑ หสิตุปบาทจิต ๑ มหากิริยาจิต ๘ ตทารัมมณจิต ๑๑ กิริยาอภิญญาจิต ๑ เจตสิก ๓๓ (เว้นวิรตี อัปปมัญญา) ที่เกิดในมรณาสันนกาล หรืออีกนัยหนึ่ง ที่เกิดในปวัตติกาล และมรณาสันนกาล

๖ อา นิส ปุ วิป ถิ อ

๒. อัพ - กุ ปจ. หทัยวัตถุที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุติจิตขึ้นไป หรืออีกนัยหนึ่ง ฐีติปัตตหทัยวัตถุ เมื่อขณะเป็นวัตถุและอารมณ์ น.285

ปย. มหากุศลจิตตุปบาท ๘ กุศลอภิญญาจิตตุปบาท ๑ (เว้นวิรตี อัปปมัญญา) ที่เกิดในมรณาสันนกาล หรืออีกนัยหนึ่ง ที่เกิดในปวัตตกาล และมรณาสันนกาล

๖ อา นิส ปุ วิป ถิ อ

๓. อัพ - อกุ ปจ. หทัยวัตถุที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุติจิตขึ้นไป หรืออีกนัยหนึ่ง ฐีติปัตตหทัยวัตถุ เมื่อขณะเป็นวัตถุและอารมณ์ น.285

ปย. อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ (เว้นอิสสา มัจฉริยะ กุกกุจจะ) ที่เกิดในมรณาสันนกาล หรืออีกนัยหนึ่ง ที่เกิดในปวัตติกาล และมรณาสันนกาล

๘ อา ธิ นิส ญู ปุ วิป ถิ อ

อารัมมณปุเรชาตปัจจัย อารัมมณปุเรชาตัตถิปัจจัย อารัมมณปุเรชาตอวิคตปัจจัย

ก. อพยากตบท

๑. อัพ - อัพ ปจ. อารมณ์ ๖ คือ ปัจจุบันนิปผันนรูป ๑๘ น.303

ปย. กามวิปากจิตตุปบาท ๒๓ กามกิริยาจิตตุปบาท ๑๑ กิริยาอภิญญาจิตตุปบาท ๑ ที่เป็นทิพพจักขุ ทิพพโสตะ (เว้นวิรตี อัปปมัญญา)

๖ อา นิส ปุ วิป ถิ อ

๒. อัพ - กุ ปจ. อารมณ์ ๖ คือ ปัจจุบันนิปผันนรูป ๑๘ น.304

ปย. มหากุศลจิตตุปบาท ๘ กุศลอภิญญาจิตตุปบาท ๑ (เว้นวิรตี อัปปมัญญา)

๖ อา นิส ปุ วิป ถิ อ

๓. อัพ - อกุ ปจ. อารมณ์ ๖ คือ ปัจจุบันนิปผันนรูป ๑๘ น.305

ปย. อกุศลจิตตุปบาท ๑๒

๘ อา ธิ นิส ญู ปุ วิป ถิ อ

อนันตรปัจจัย สมนันตรปัจจัย อนันตรูปนิสสยปัจจัย นัตถิปัจจัย วิคตปัจจัย

ก. กุสลบท

๑. กุ - กุ ปจ. โลกียชวนจิตตุปบาท ๑๗ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวนะดวงสุดท้าย) น.245

ปย. กุศลชวนจิตตุปบาท ๒๑ ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นกุศลชวนะดวงที่ ๑)

๖ นํ สนํ รู เส นัต วิ

๒. กุ - อัพ ปจ. โลกียชวนจิตตุปบาท ๑๗ ดวงสุดท้าย และ มรรคจิตตุปบาท ๔ ที่เกิดก่อน ๆ

ปย. ตทารัมมณจิตตุปบาท ๑๑ ภวังคจิตตุปบาท ๑๙ ผลจิตตุปบาท ๔ ที่เกิดหลัง ๆ

(รวม ๒๔ ดวง คือ สันตีรณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘ มหัคคตวิปากจิต ๙ ผลจิต ๔)

๖ นํ สนํ รู นา นัต วิ น.247

ข. อกุสลบท

๑. อกุ - อกุ ปจ. อกุศลชวนจิตตุปบาท ๑๒ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวนะดวงสุดท้าย) น.249

ปย. อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นอกุศลชวนะดวงที่ ๑)

๖ นํ สนํ รู เส นัต วิ

๒. อกุ - อัพ ปจ. อกุศลชวนจิตตุปบาท ๑๒ ดวงสุดท้าย ที่เกิดก่อน ๆ น.251

ปย. ตทารัมมณจิตตุปบาท ๑๑ ภวังคจิตตุปบาท ๑๙ ที่เกิดหลัง ๆ

(รวม วิปากจิต ๒๐ ดวง คือ สันตีรณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘ มหัคคตวิปากจิต ๙)

๕ นํ สนํ รู นัต วิ

ค. อพยากตบท

๑. อัพ - อัพ ปจ. วิปากจิตตุปบาท ๓๖ กิริยาจิตตุปบาท ๒๐ ที่เกิดก่อน ๆ น.252

(เว้นจุติจิตของพระอรหันต์)

ปย. วิปากจิตตุปบาท ๓๖ กิริยาจิตตุปบาท ๒๐ พร้อมด้วยจุติจิตของพระอรหันต์ ที่เกิดหลัง ๆ

๖ นํ สนํ รู เส นัต วิ

๒. อัพ - กุ ปจ. โวฏฐัพพนจิตตุปบาท และมโนทวาราวัชชนจิตตุปบาท ที่เกิดก่อน ๆ น.255

ปย. กุศลชวนะดวงที่ ๑ ของมหากุศลจิตตุปบาท ๘ ที่เกิดหลัง ๆ

๕ นํ สนํ รู นัต วิ

๓. อัพ - อกุ ปจ. โวฏฐัพพนจิตตุปบาท และมโนทวาราวัชชนจิตตุปบาท ที่เกิดก่อน ๆ น.256

ปย. อกุศลชวนะดวงที่ ๑ ของอกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เกิดหลัง ๆ

๕ นํ สนํ รู นัต วิ

อาเสวนปัจจัย

ก. กุสลบท

๑. กุ - กุ ปจ. โลกียชวนจิตตุปบาท ๑๗ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวนะดวงสุดท้าย) น.311

ปย. กุศลชวนจิตตุปบาท ๒๑ ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวนะดวงที่ ๑)

๖ นำ สนำ รู เส นัต วิ

ข. อกุสลบท

๑. อกุ - อกุ ปจ. อกุศลชวนจิตตุปบาท ๑๒ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวนะดวงสุดท้าย) น.312

ปย. อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวนะดวงที่ ๑)

๖ นำ สนำ รู เส นัต วิ

ค. อพยากตบท

๑. อัพ - อัพ ปจ. กิริยาชวนจิตตุปบาท ๑๘ ที่เกิดก่อน ๆ (เว้นชวนะดวงสุดท้าย) น.313

ปย. กิริยาชวนจิตตุปบาท ๑๘ ที่เกิดหลัง ๆ (เว้นชวนะดวงที่ ๑)

๖ นำ สนำ รู เส นัต วิ

วัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัย วัตถุปุเรชาตปัจจัย วัตถุปุเรชาตวิปปยุตตปัจจัย วัตถุปุเรชาตัตถิปัจจัย วัตถุปุเรชาตอวิคตปัจจัย

ก. อพยากตบท

๑. อัพ - อัพ ปจ. วัตถุรูป ๖ คือ มัชฌิมายุกปสาทรูป ๕ ที่เกิดพร้อมกันกับอตีตภังค์ดวงแรก, หทัยวัตถุที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อน ๆ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้น, หทัยวัตถุที่อนุมานเอาว่าเกิดพร้อมกันกับจิตดวงหนึ่งก่อนหน้าจะออกจากนิโรธสมาบัติ และวัตถุรูป ๖ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุติจิตขึ้นไปในมรณาสันนกาล หรืออีกนัยหนึ่ง วัตถุรูป ๖ ที่เป็นฐีติปัตตะ ๔๙

ปย. วิญญาณธาตุจิตตุปบาท ๗ ที่เกิดหลัง ๆ คือ วิปากจิตตุปบาท ๓๒ มี ปฐมภวังค์เป็นต้น กิริยาจิตตุปบาท ๒๐ มีปัญจทวาราวัชชนจิต เป็นต้น (เว้นอรูปวิปากจิต ๔)

๖ นิส ถุ อิน วิป ถิ อ น.276

๒. อัพ - กุ ปจ. หทัยวัตถุที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อน ๆ มีโวฏฐัพพนะ มโนทวาราวัชชนะ เป็นต้น และหทัยวัตถุที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุติจิตขึ้นไปในมรณาสันนกาล หรือ ฐีติปัตตหทัยวัตถุ ๔๙

ปย. กุศลจิตตุปบาท ๒๑

๕ นิส ถุ วิป ถิ อ น.278

๓. อัพ - อกุ ปจ. หทัยวัตถุที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อน ๆ มีโวฏฐัพพนะ มโนทวาราวัชชนะเป็นต้น และหทัยวัตถุที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุติจิตขึ้นไปในมรณาสันนกาล หรือ ฐีติปัตตหทัยวัตถุ ๔๙

ปย. อกุศลจิตตุปบาท ๑๒

๕ นิส ถุ วิป ถิ อ น.279

ปุเรชาตินทริยปัจจัย

ก. อพยากตบท

๑. อัพ - อัพ ปจ. มัชฌิมายุกะ หรือฐีติปัตตะ จักขุปสาท โสตปสาท ฆานปสาท ชิวหาปสาท กายปสาท

ปย. ทวิปัญจวิญญาณจิตตุปบาท ๑๐ ที่กำลังเกิด

๖ นิส ถุ อิน วิป ถิ อ น.342

ปัจฉาชาตปัจจัย ปัจฉาชาตวิปปยุตตปัจจัย ปัจฉาชาตัตถิปัจจัย ปัจฉาชาตอวิคตปัจจัย

ก. กุสลบท

๑. กุ - อัพ ปจ. กุศลจิตตุปบาท ๒๑ ที่เกิดภายหลัง น.307

ปย. ติชกาย หรือจตุชกายที่เป็นฐีติปัตตะ คือ รูป ๒๘ ที่เกิดก่อน

๔ ฉา วิป ถิ อ

ข. อกุสลบท

๑. อกุ - อัพ ปจ. อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เกิดภายหลัง น.308

ปย. ติชกาย หรือจตุชกายที่เป็นฐีติปัตตะ คือ รูป ๒๘ ที่เกิดก่อน

๔ ฉา วิป ถิ อ

ค. อพยากตบท

๑. อัพ - อัพ ปจ. วิปากจิตตุปบาท ๓๒ (เว้นอรูปวิปากจิต ๔) กริยาจิตตุปบาท ๒๐ ที่เกิดภายหลัง
ปย. เอกชกาย ทวิชกาย ติชกาย หรือจตุชกายที่เป็นฐีติปัตตะ คือ รูป ๒๘ ที่เกิดก่อน
๔ ฉา วิป ถิ อ น.309

รูปอาหารปัจจัย อาหารัตถิปัจจัย อาหารอวิคตปัจจัย

ก. อพยากตบท

๑. อัพ- อัพ ปจ. จตุสมุฏฐานิกโอชาที่อยู่ในอัชฌัตตสันดาน และอุตุชโอชาที่อยู่ในพหิธสันดาน
ปย. จตุสมุฏฐานิกรูปที่ตั้งอยู่ในกลาปอันเดียวกันกับโอชาที่เป็นปัจจัย
และที่ตั้งอยู่ในกลาปอื่น ๆ
๓ หา ถิ อ น.328

รูปชีวิตินทริยปัจจัย อินทริยัตถิปัจจัย อินทริยอวิคตปัจจัย

ก. อพยากตบท

๑. อัพ- อัพ ปจ. รูปชีวิตินทรีย์ ทั้งในปฏิสนธิกาลและในปวัตติกาล น.343
ปย. กัมมชรูปที่เหลือ ๙ หรือ ๘ ที่อยู่ในกลาปอันเดียวกันกับรูปชีวิตินทรีย์
อื่น ๆ
๓ อิน ถิ อ

ปกตูปนิสสยปัจจัย

ก. กุสลบท

๑. กุ - กุ ปจ. กุศลจิตตุปบาท ๒๐ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก (เว้นอรหัตตมรรคจิต ๑) น.287
ปย. กุศลจิตตุปบาท ๒๑
๑ ตู
๒. กุ - อกุ ปจ. โลกียกุศลจิตตุปบาท ๑๗ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก น.290
ปย. อกุศลจิตตุปบาท ๑๒
๑ ตู

๓. กุ - อัพ ปจ. กุศลจิตตุปบาท ๒๑ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก น.291

ปย. วิปากจิตตุปบาท ๓๖ กิริยาจิตตุปบาท ๒๐

๒ ตู นา

ข. อกุสลบท

๑. อกุ - อกุ ปจ. อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก ทุพพลวะมีกำลังน้อย น.292

ปย. อกุศลจิตตุปบาท ๑๒

๑ ตู

๒. อกุ - กุ ปจ. อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก น.296

ปย. กุศลจิตตุปบาท ๒๑

๑ ตู

๓. อกุ - อัพ ปจ. อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก น.297

ปย. วิปากจิตตุปบาท ๓๖ กิริยาจิตตุปบาท ๒๐

๒ ตู นา

ค. อพยากตบท

๑. อัพ - อัพ ปจ. วิปากจิตตุปบาท ๓๖ กิริยาจิตตุปบาท ๒๐ รูป ๒๘ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก

ปย. วิปากจิตตุปบาท ๓๖ กิริยาจิตตุปบาท ๒๐ น.299

๑ ตู

๒. อัพ - กุ ปจ. วิปากจิตตุปบาท ๓๕ หรือ ๓๖ กิริยาจิตตุปบาท ๒๐ รูป ๒๘ น.300
ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก (เว้นอรหัตตผล)

ปย. กุศลจิตตุปบาท ๒๑

๑ ตู

๓. อัพ - อกุ ปจ. โลกียวิปากจิตตุปบาท ๓๒ กิริยาจิตตุปบาท ๒๐ รูป ๒๘ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก

ปย. อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ น.301

๑ ตู

นานักขณิกกัมมปัจจัย

ก. กุสลบท

๑. กุ - อัพ ปจ. กุศลเจตนา ๒๑ ที่เป็นอดีต น.322

ปย. กุศลวิปาก ๒๙ นามขันธ์ ๔ กุศลกัมมชรูปที่กำลังเกิด

๗ นำ สนำ รู ตู นา นัต วิ

ข. อกุสลบท

๑. อกุ - อัพ ปจ. อกุศลเจตนา ๑๒ ที่เป็นอดีต น.324

ปย. อกุศลวิปาก ๗ นามขันธ์ ๔ อกุศลกัมมชรูปที่กำลังเกิด

๒ ตู นา

มิสสกพระบาลีแห่งนิสสยปัจจัย

ก. กุสลาพฺยากตบท

๑. กุอัพ - กุ ปจ. กุศลนามขันธ์ ๑-๓-๒ คือ กุศลจิตตุปบาท ๒๑ และหทัยวัตถุ น.281
ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อน ๆ มี โวฏฐัพพนจิต มโนทวาราวัชชนจิต เป็นต้น
หรือ ฐีติปัตตหทัยวัตถุ

ปย. กุศลนามขันธ์ ๓-๑-๒ คือ กุศลจิตตุปบาท ๒๑

๖ สห.นิส ถุ.นิส สห.นิส สห.ถิ สห.อ ถุ.อ

ก. อกุสลาพฺยากตบท

๒. อกุอัพ - อกุ ปจ. อกุศลนามขันธ์ ๑-๓-๒ คือ อกุศลจิตตุปบาท ๑๒ และหทัยวัตถุ น.282
ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อน ๆ มี โวฏฐัพพนจิต มโนทวาราวัชชนจิต เป็นต้น
หรือ ฐีติปัตตหทัยวัตถุ

ปย. อกุศลนามขันธ์ ๓-๑-๒ คือ อกุศลจิตตุปบาท ๑๒

๖ สห.นิส ถุ.นิส สห.นิส สห.ถิ สห.อ ถุ.อ

อนุวาทพระบาลี

สหชาตชาติเล็ก ๗ ปัจจัย

อนุวาทพระบาลี คือพระบาลีที่พระพุทธองค์ทรงแสดงสภาวะของปัจจัยและปัจจัยธรรม ตามพระวินิจฉัยของการช่วยอุปการะระหว่างปัจจัยและปัจจยุปบันธรรมโดยละเอียด ในปัจจัยหนึ่ง ๆ สามารถแสดงอนุวาทพระบาลีได้ ๑ ข้อ ก็มี หลายข้อ ก็มี

อนุวาทพระบาลี ที่ทรงแสดงในสหชาตชาติเล็กมีหลักการดังนี้

ปัจจัยธรรม

กุสลา ทรงแสดงปัจจัยธรรมที่เป็นกุศล

อกุสลา ทรงแสดงปัจจัยธรรมที่เป็นอกุศล

วิปากาพฺยากตา กิริยาพฺยากตา ทรงแสดงปัจจัยธรรมที่เป็นอพยากตธรรมที่ในปวัตติกาล

ปฏิสนฺธิกฺขเณ วิปากาพฺยากตา ทรงแสดงปัจจัยธรรมที่เป็นอพยากตธรรมที่ในปฏิสนธิกาล

เจตนา ทรงแสดงสหชาตกัมมปัจจัยที่ช่วยอุปการะแก่ปฏิสนธิหทัยวัตถุรูปเท่านั้น

ปัจจยุปบันธรรม

สมฺปยุตฺตกานำ ขนฺธานำ ทรงแสดงปัจจยุปบันที่เป็นนามขันธ์

จิตฺตสมุฏฺฐานานำ รูปานำ ทรงแสดงปัจจยุปบันที่เป็นจิตตชรูป

กฏตฺตา รูปานำ ทรงแสดงปัจจยุปบันที่เป็นปฏิสนธิกัมมชรูป

วตฺถุสฺส ทรงแสดงเฉพาะในสหชาตกัมมปัจจยุปบันที่ได้รับการช่วยอุปการะจากกัมมปัจจัย

อนุวาทพระบาลีที่พึงจดจำ

๑. อรหา ปหีเน กิเลเส ปจฺจเวกฺขติ น.204

พระอรหันต์ทั้งหลายพิจารณากิเลสที่ประหาณแล้ว

๒. นิพฺพานำ โคตฺรภุสฺส โวทานสฺส มคฺคสฺส อารมฺมณปจฺจเยน ปจฺจโย น.212

นิพพาน เป็นปัจจัยช่วยอุปการะแก่ โคตรภูจิต โวทานจิต และมรรคจิต ด้วยอำนาจอารัมมณปัจจัย

๓. ทานำ ทตฺวา สีลำ สมาทิยิตฺวา อุโปสถกมฺมำ กตฺวา ตำ ครำ กตฺวา ปจฺจเวกฺขติ น.220

บุคคลใดให้ทาน รักษาศีล และสมาทานรักษาอุโบสถแล้วทำการพิจารณา ทาน ศีล อุโบสถกุศลเหล่านั้นด้วยจิตใจฝักใฝ่หนักแน่น

๔. เสกฺขา มคฺคา วุฏฺฐหิตฺวา มคฺคํ ครุ กตฺวา ปจฺจเวกฺขติ น.220
พระเสกขบุคคลทั้งหลาย เมื่อออกจากมรรคแล้ว คือมรรควิถีเบื้องต่ำ ๓ ดับลงแล้วทำการพิจารณา ด้วยจิตใจฝักใฝ่อย่างหนักแน่น
๕. โคตรภุ มคฺคสฺส โวทานํ มคฺคสฺส อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย น.245
โคตรภูและโวทานเป็นปัจจัยช่วยอุปการะแก่มรรค ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย
๖. อาวชฺชนา กุสลานํ ขนฺธานํ อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโย น.254
โวฏฐัพพนะ และมโนทวาราวัชชนะ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะแก่กุศลชวนะดวงที่ ๑ นามขันธ์ ๔ ด้วยอำนาจอนันตรปัจจัย
๗. ขนฺธา วตฺถุสฺส สหชาตปจฺจเยน ปจฺจโย น.263
ปฏิสนธินามขันธ์ ๔ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะแก่ปฏิสนธิหทัยวัตถุ ด้วยอำนาจสหชาตปัจจัย
๘. วตฺถุ ขนฺธานํ สหชาตปจฺจเยน ปจฺจโย น.263
ปฏิสนธิหทัยวัตถุ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะแก่ปฏิสนธินามขันธ์ ๔ ด้วยอำนาจสหชาตปัจจัย
๙. วตฺถุ วิปากาพฺยากตานํ กิริยาพฺยากตานํ ขนฺธานํ วตฺถารมฺมณปุเรชาตนิสสยปจฺจเยน ปจฺจโย
ปวัตติและมรณาสันนหทัยวัตถุ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะแก่วิบากกิริยานามขันธ์ ๔
ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจัย น.284
๑๐. ปจฺฉาชาตา กุสลา ขนฺธา ปุเรชาตสฺส อิมสฺส กายสฺส ปจฺฉาชาตปจฺจเยน ปจฺจโย น.307
กุศลนามขันธ์ ๔ ที่เกิดทีหลัง เป็นปัจจัยช่วยอุปการะแก่ ติชกายและจตุชกายที่เกิดก่อน
ด้วยอำนาจปัจฉาชาตปัจจัย
๑๑. กุสลา เจตนา วิปากานํ ขนฺธานํ กฏตฺตา จ รูปานํ นานกฺขณิกกมฺมปจฺจเยน ปจฺจโย น.322
กุศลเจตนาที่เป็นอดีต เป็นปัจจัยช่วยอุปการะแก่วิบากนามขันธ์ ๔ และกัมมชรูป
ด้วยอำนาจนานักขณิกกัมมปัจจัย
๑๒. กพฬีกาโร อาหาโร อิมสฺส กายสฺส รูปอาหารปจฺจเยน ปจฺจโย น.328
กพฬีการาหาร คือ จตุสมุฏฐานิกโอชา ที่อยู่ในอัชฌัตตสันดาน และอุตุชโอชาที่อยู่ในพหิทธสันดาน เป็นปัจจัยช่วยอุปการะแก่ จตุชกาย ที่อยู่ในกลาปอันเดียวกัน และกลาปที่ต่างกันกับตน ด้วยอำนาจรูปอาหารปัจจัย
๑๓. รูปชีวิตินฺทฺริยํ กฏตฺตา รูปานํ รูปชีวิตินฺทฺริยปจฺจเยน ปจฺจโย น.343
ปวัตติปฏิสนธิรูปชีวิตินทรีย์ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะแก่กัมมชรูปที่เหลือ ๙ หรือ ๘ ที่อยู่ในกลาปเดียวกันกับตน ด้วยอำนาจรูปชีวิตินทริยปัจจัย

ปัจจยสภาคะ

ปัจจยสภาคะ แปลว่า ปัจจัยที่เข้ากันได้ การแสดงรายละเอียดของปัจจัยสภาคะจึงนำปัจจัยสงเคราะห์ทั้งหมดที่เข้ากันได้มาแสดงโดยไม่แสดงปัจจัยประธาน (ตัดตัวเอง)

เห	๑๑	ญ๔	ก๔	ธิ	อิน	มัค			น.178
ธิ	๑๒	ญ๔	ก๔	เห	หา	อิน	มัค		น.244
กำ	๙	ญ๔	ก๔	หา					น.322
หา	๑๑	ญ๔	ก๔	ธิ	กำ	อิน			น.335
อิน	๑๓	ญ๔	ก๔	เห	ธิ	หา	ฌา	มัค	น.341
ฌา	๑๐	ญ๔	ก๔	อิน	มัค				น.349
ม	๑๒	ญ๔	ก๔	เห	ธิ	อิน	ฌา		น.354
สห 4	๗	ญ๓	ก๔						น.272
อัญ	๗	ญ๔	ก๓						น.275
ปา	๗	ญ๔	ก๓						น.327
สัม	๖	ญ๔	ก๒	(อัญ ปา)					น.356
วิป	๖	ญ๔	ก๒	(อัญ ปา)					น.359
อา	๗	ธิ	นิส	ญู	ปุ	วิป	ถิ	อ	น.219
ธิ	๗	อา	นิส	ญู	ปุ	วิป	ถิ	อ	น.235
ญู	๗	อา	ธิ	นิส	ปุ	วิป	ถิ	อ	น.235
อาปุ 3	๗	อา	ธิ	ญู	อาปุ 2	ถา 2			น.306
ถา 2	๗	อา	ธิ	ญู	อาปุ 3	ถา 1			น.286
นำ 5	๖	นำ 4	เส	นา					น.257
เส	๕	นำ 5							น.314
ถุ 5	๕	ถุ 4	ปุ						น.280
ปุ	๕	ถุ 5							น.343
ฉา	๓	ฉา 3							น.310
หา 3	๒	หา 2							น.329
ชี 3	๒	ชี 2							น.344
ตู	๑	นา							น.302
นา	๖	นำ 5	ตู						น.325

วจนัตถะแห่งปัจจัย ๒๔

มูลฏฺเฐน อุปการโก ธมฺโม = เหตุปจฺจโย น.371

ธรรมที่ช่วยอุดหนุน เพราะอรรถว่า เป็นรากแก้ว ชื่อว่า เหตุปัจจัย

อารมฺมณภาเวน อุปการโก ธมฺโม = อารมฺมณปจฺจโย น.372

ธรรมที่ช่วยอุดหนุน โดยความเป็นอารมณ์ ชื่อว่า อารัมมณปัจจัย

เชฏฺฐกฏฺเฐน อุปการโก ธมฺโม = อธิปติปจฺจโย น.374

ธรรมที่ช่วยอุดหนุน โดยความเป็นใหญ่ ชื่อว่า อธิปติปัจจัย

อนนฺตรภาเวน อุปการโก ธมฺโม = อนนฺตรปจฺจโย น.376

ธรรมที่ช่วยอุดหนุน โดยความไม่มีระหว่างคั่น ชื่อว่า อนันตรปัจจัย

สมนนฺตรํ หุตฺวา อุปการโก ธมฺโม = สมนนฺตรปจฺจโย น.377

ธรรมที่ช่วยอุดหนุน โดยความไม่มีระหว่างคั่นเลยนั้น เป็นธรรมที่ช่วยอุดหนุน ชื่อว่า สมนันตรปัจจัย

สหชาโต หุตฺวา อุปการโก ธมฺโม = สหชาตปจฺจโย น.380

ธรรมที่เกิดร่วมกันแล้วมีการอุปการะแก่กัน ชื่อว่า สหชาตปัจจัย

อญฺญมญฺญํ หุตฺวา ธมฺโม = อญฺญมญฺญปจฺจโย น.381

สภาวธรรมแต่ละอย่างที่ต่างต้องอาศัยพึ่งพิงกัน จึงเกิดได้ตั้งอยู่ได้ ชื่อว่า อัญญมัญญปัจจัย

อธิฏฺฐานากาเรน นิสฺสยากาเรน จ อุปการโก ธมฺโม = นิสฺสยปจฺจโย น.384

ธรรมที่ช่วยอุดหนุนโดยอาการตั้งมั่นประการหนึ่ง โดยอาการอิงอาศัยประการหนึ่ง ชื่อว่า นิสสยปัจจัย

อุปนิสฺสยภาเวน อุปการโก ธมฺโม = อุปนิสฺสยปจฺจโย (วา) พลวตรภาเวน อุปการโก ธมฺโม = อุปนิสฺสยปจฺจโย น.386

ธรรมที่เป็นผู้อุปการะโดยความเป็นที่อาศัยอย่างแรงกล้า ชื่อว่า อุปนิสสยปัจจัย หรือ ธรรมที่เป็นผู้อุปการะโดยความเป็นที่อาศัยที่มีกำลังมาก ชื่อว่า อุปนิสสยปัจจัย

ปุเรชาโต จ โส ปจฺจโย จาติ = ปุเรชาตปจฺจโย น.389

ธรรมที่เกิดก่อนนั้นด้วย เป็นปัจจัยด้วย ชื่อว่า ปุเรชาตปัจจัย

ปจฺฉาชาโต หุตฺวา อุปการโก ธมฺโม = ปจฺฉาชาตปจฺจโย น.390

ธรรมที่เกิดทีหลังปัจจยุปบันนธรรม แล้วอุปการะแก่ธรรมที่เกิดก่อน ชื่อว่า ปัจฉาชาตปัจจัย

อาเสวนตฺเถน อนนฺตรานํ ปคุณพลวภาวาย อุปการโก ธมฺโม = อาเสวนปจฺจโย น.392

ธรรมที่ช่วยอุดหนุนโดยความติดต่อกันไม่มีระหว่างคั่น เป็นสภาพที่มีกำลังคล่องแคล่ว เพราะอรรถว่าเสพอารมณ์บ่อย ๆ ชื่อว่า อาเสวนปัจจัย

กมฺมภาเวน อุปการโก ธมฺโม = กมฺมปจฺจโย น.394

ธรรมที่ช่วยอุดหนุนโดยความจัดแจงหรือปรุงแต่ง ซึ่งปัจจยุปบัน ชื่อว่า กัมมปัจจัย

วิปาโก จ โส ปจฺจโย จาติ = วิปากปจฺจโย (วา) วิปจฺจยภาเวน ปจฺจโย อุปการโกติ = วิปากปจฺจโย

วิบากนั้นแหละเป็นปัจจัย จึงเรียกว่า วิปากปัจจัย หรือ ชื่อว่าวิปากปัจจัย เพราะอรรถว่า ช่วยอุดหนุนโดยทำให้สำเร็จ น.400

รูปารูปานำ อุปถมฺภกตเถน อุปการกา จตฺตาโร อาหารา = อาหารปจฺจโย น.402

อาหาร ๔ ที่อุปการะ โดยอรรถว่าเป็นสิ่งที่อุปถัมภ์แก่รูปธรรมและนามธรรมทั้งหลาย ชื่อว่า อาหารปัจจัย

อิสฺสรยฏฺเฐน อธิปติยฏฺเฐน วา อุปการกา อิตฺถินฺทฺริยปุริสินฺทฺริยวชฺชาวีสตินฺทฺริยา = อินฺทฺริยปจฺจโย

อินทรีย์ ๒๐ เว้นอิตถินทรีย์และปุริสินทรีย์ เป็นธรรมช่วยอุดหนุน โดยความเป็นใหญ่ หรือ เป็นหัวหน้า ชื่อว่า อินทริยปัจจัย น.403

อารมฺมณำ อุปคนฺตฺวา ตสฺมึ วา ภุสำ ทฬฺหำ นิปฺปตฺติตฺวา วิย ฌายนฏฺเฐน โอโลกนฏฺเฐน อุปการโก ธมฺโม = ฌานปจฺจโย น.408

ธรรมที่เป็นปัจจัยช่วยอุดหนุน โดยอรรถว่าเข้าไปใกล้ชิดอารมณ์ หรือ ประดุจหนึ่งว่า ตกไปติดแน่นอยู่ในอารมณ์นั้นแล้ว และเพ่งคือจ้องดูอยู่ ชื่อว่า ฌานปัจจัย

มคฺคภาเวน อุปการโก ธมฺโม = มคฺคปจฺจโย น.410

ธรรมที่เป็นผู้อุปการะโดยความเป็นมรรค คือ นำไปสู่สุคติ ทุคติ และ นิพพาน ชื่อว่า มรรคปัจจัย

สมฺปยุตฺตภาเวน อุปการโก ธมฺโม = สมฺปยุตฺตปจฺจโย น.412

ธรรมที่อุดหนุนแก่กันและกัน โดยเหตุที่ประกอบพร้อมกัน ชื่อว่า สัมปยุตตปัจจัย

วิปฺปยุตฺตภาเวน อุปการโก ธมฺโม = วิปฺปยุตฺตปจฺจโย น.415

ธรรมที่อุดหนุนแก่กันโดยความเป็นวิปปยุตต์ เรียกว่า วิปปยุตตปัจจัย

ปจฺจุปฺปนฺนลกฺขเณน อตฺถิภาเวน ตาทิสสฺเสว ธมฺมสฺส อุปถมฺภกตฺเถน อุปการโก ธมฺโม = อตฺถิปจฺจโย

ธรรมที่อุดหนุน โดยอรรถว่าช่วยอุดหนุนแก่ธรรมที่มีสภาพเช่นเดียวกัน โดยความเป็นสภาพธรรมที่มีอยู่ คือมีการที่กำลังเกิดอยู่เฉพาะหน้าเป็นลักษณะ ชื่อว่า อัตถิปัจจัย น.415

ปรมตฺถสภาเวน นตฺถิตาย อุปการโก ธมฺโม = นตฺถิปจฺจโย น.417

ธรรมที่อุดหนุน โดยสภาวะที่มีอยู่โดยสภาพปรมัตถ์ เรียกว่า นัตถิปัจจัย

วิคตภาเวน นิโรธสฺส ปตฺติตาย อุปการโก ธมฺโม = วิคตปจฺจโย น.418

ธรรมที่อุดหนุนกัน โดยสภาวะที่ปราศจากไป หมายความว่า ถึงซึ่งความดับไป เรียกว่า วิคตปัจจัย

อวิคตภาเวน นิโรธสฺส อปฺปตฺติตาย ตาทิสสฺเสว ธมฺมสฺส อุปถมฺภกตฺเถน อุปการโก ธมฺโม = อวิคตปจฺจโย ธรรมที่ช่วยอุปการะ โดยอรรถว่า เป็นผู้อุปถัมภ์แก่ปัจจยุปบันธรรม (ที่ยังมีอยู่) เช่นเดียวกันกับตน โดยภาวะที่ไม่ปราศจากไป คือยังไม่ถึงซึ่งความดับไป เรียกว่า อวิคตปัจจัย น.420

อุปมาในปัจจัย ๒๔

เหตุปัจจัย อุปมาเหมือนต้นไม้ใหญ่ ซึ่งตั้งอยู่ได้เพราะอาศัยมีรากแก้วยึดไว้ให้ตั้งอยู่ได้มั่นคง ถึงแม้ว่าจะมีลมพายุพัดมาทางทิศใดก็ตาม ก็ไม่ทำให้ต้นไม้นั้นล้มไปได้และการที่ต้นไม้นั้นเจริญงอกงามขึ้น แตกกิ่งก้านสาขา ออกดอก ออกผลได้ ก็เพราะอาศัยรากแก้วนั้นเอง น.372

อารัมมณปัจจัย อุปมาเหมือนสถานที่อันเป็นที่น่ารื่นรมณ์ยินดี เช่น สวนดอกไม้ เป็นต้น คนทั้งหลายย่อมจะพากันเข้าไปเที่ยวสนุกสนานรื่นเริงกัน น.373

อธิปติปัจจัย อุปมาเหมือนประเทศหนึ่ง ๆ ต้องมีพระราชาเป็นผู้ปกครองประเทศเพียงพระองค์เดียว บุคคลที่เหลือเหล่านั้นต้องอยู่ภายใต้อำนาจพระราชาทั้งสิ้น น.375

อนันตรปัจจัย อุปมาเหมือนพระเจ้าจักรพรรดิ์ที่ทรงสละราชสมบัติออกผนวช เมื่อพระเจ้าจักรพรรดิ์ไม่ได้อยู่ครองราชสมบัตินี้ ก็ต้องได้แก่ราชโอรสองค์ที่ ๑ ก่อน จะข้ามไปได้แก่โอรสองค์ที่ ๒ หรือองค์ที่ ๓ นั้นย่อมเป็นไปไม่ได้ ต่อเมื่อโอรสองค์ที่ ๑ ไม่ได้ครองแล้ว องค์ที่ ๒ จึงจะรับสืบต่อได้ตามลำดับกันไป น.377

สมนันตรปัจจัย อุปมาเหมือนกับพระเจ้าจักรพรรดิ์ที่สวรรคตไปแล้ว พระราชโอรสของพระเจ้าจักรพรรดิ์นั้นต้องสืบราชสมบัติแทนพระราชบิดาต่อไปอย่างแน่นอน บุคคลอื่นไม่สามารถที่จะเข้ามาคั่นตำแหน่งนี้ได้เลย น.379

สหชาตปัจจัย อุปมาเหมือนหนึ่งว่า พ่อ แม่ และลูกที่กำลังเล็กอยู่ เดินไปด้วยกัน ในที่นี้พ่อและแม่ย่อมช่วยช่วยอุดหนุนซึ่งกันและกันได้ และต่างก็อุดหนุนลูกได้ ส่วนลูกนั้นถึงแม้ว่าจะไปด้วยกันก็จริง แต่ว่าไม่สามารถที่จะช่วยอุดหนุนพ่อและแม่ได้ ฉะนั้น พ่อและแม่จึงเป็นได้ทั้งปัจจัยและปัจจยุปบัน ส่วนลูกนั้นเป็นปัจจัยไม่ได้เป็นได้แต่ปัจจยุปบันอย่างเดียว น.381

อัญญมัญญปัจจัย อุปมาเหมือนหนึ่งโต๊ะ ๓ ขาหรือขาหยั่งซึ่งอาศัยด้วยไม้ ๓ อันค้ำจุนอยู่ ซึ่งโต๊ะ ๓ ขาก็ดีหรือไม้ ขาหยั่งก็ดี ถ้าขาดไปขาหนึ่งขาใดแล้ว โต๊ะและขาหยั่งนั้นก็ไม่สามารถจะตั้งอยู่ได้ การที่โต๊ะหรือขาหยั่งนั้นตั้งอยู่ได้ ก็ต้องพร้อมเพรียงด้วยขาทั้ง ๓ ค้ำจุนซึ่งกันและกันอยู่ น.382

วัตถุปุเรชานิสสยปัจจัย อุปมาเหมือนพื้นแผ่นดินย่อมเป็นที่อาศัยของต้นไม้ทั้งปวงให้เกิดขึ้น น.384

สหชาตนิสสยปัจจัย อุปมาเหมือนผืนผ้าเป็นที่อาศัยแก่ภาพวาดเขียน น.384

อุปนิสสยปัจจัย อุปมาเหมือนน้ำฝนย่อมเป็นที่อาศัยอย่างสำคัญของมนุษย์และสัตว์ ตลอดจนพืชพันธุ์ต่าง ๆ น.386

ปุเรชาตปัจจัย อุปมาเหมือนพระอาทิตย์และพระจันทร์ ซึ่งเกิดมีขึ้นก่อนสัตว์ทั้งหลายในโลก และสัตว์โลกทั้งหลายนั้นก็ได้อาศัยพระอาทิตย์และพระจันทร์เป็นอยู่ตลอดมาโดยที่พระอาทิตย์และพระจันทร์นั้นก็ยังคงมีอยู่ น.390

ปัจฉาชาตปัจจัย ๑. อุปมาเหมือนต้นไม้ที่ปลูกไว้แล้วย่อมจะตั้งอยู่ได้และเจริญขึ้นได้ ก็โดยอาศัยน้ำฝนที่ตกลงมาภายหลัง หรือเอาน้ำรดในภายหลัง

๒. อุปมาเหมือนลูกนกแร้งที่ยังเล็กอยู่ ยังบินไปหาอาหารเลี้ยงตัวเองไม่ได้ เมื่อแม่นกออกไปหาอาหาร ลูกนกที่อยู่ในรังก็ตั้งตาตั้งใจคอย โดยหวังว่าเมื่อแม่นกกลับมาแล้วคงจะนำเอาอาหารมาเผื่อแผ่ตนเป็นแน่ ครั้นแม่นกกลับมาแล้วก็ไม่ได้นำเอาอาหารมาให้ลูกของตน น.391

อาเสวนปัจจัย อุปมาเหมือนหนึ่งบุคคลที่เคยผ่านการศึกษาในวิชาอย่างหนึ่งมาแล้ว เมื่อจะต้องการศึกษาในวิชาอย่างเดียวกันนั้นต่อไป ก็ย่อมจะเรียนได้ง่ายและเข้าใจได้มากขึ้น ทั้งนี้ก็เพราะอาศัยความรู้ที่ตนได้เคยผ่านมาแล้ว ในวิชานั้นเป็นเครื่องอุดหนุนส่งเสริมให้เรียนได้ง่ายขึ้นและรู้เร็วขึ้น จนกระทั่งสำเร็จการเรียนในวิชานั้น ๆ น.393

กัมมปัจจัย อุปมาเหมือนกองทหารกองหนึ่ง ๆ ต้องมีนายทหารเป็นหัวหน้าเป็นผู้บังคับบัญชาคอยออกคำสั่งแก่พวกเหล่าทหารให้ทำหน้าที่ไปตามคำสั่งของตน น.394

วิปากปัจจัย อุปมาเหมือนความชราที่เกิดขึ้นแก่บุคคลทั้งหลาย ความชรานี้เป็นสิ่งที่บุคคลทั้งหลายไม่พึงปรารถนาและไม่ต้องขวนขวายหาหรือกระทำให้เกิดขึ้น แต่ความชรานี้ก็ย่อมบังเกิดขึ้นแก่บุคคลทั้งหลายทั่วกันทั้งหมดไม่มียกเว้นเลย น.401

อาหารปัจจัย อุปมาเหมือนบ้านที่จะตั้งอยู่ได้ก็ต้องอาศัยมีเสาเป็นเครื่องค้ำจุนอยู่ ถ้าหากว่าไม่มีเสาค้ำจุนอยู่แล้ว บ้านนั้นก็ไม่สามารถจะตั้งอยู่ได้ น.402

อินทริยปัจจัย อุปมาเหมือนในประเทศหนึ่ง ๆ มีรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าปกครองในหน้าที่การงานอยู่หลายคนด้วยกันแต่ในหน้าที่อย่างหนึ่ง ๆ นั้นก็มีรัฐมนตรีคนหนึ่ง ๆ เป็นหัวหน้าควบคุมปกครอง ไม่ก้าวก่ายในหน้าที่ซึ่งกันและกัน น.403

ฌานปัจจัย อุปมาเหมือนบุคคลที่อยู่ในที่สูง สามารถมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ในที่ไกล ๆ ได้ เมื่อตนเองแลเห็นสิ่งเหล่านั้นแล้วก็บอกให้พวกที่อยู่ข้างล่างรู้ด้วยว่าในที่ตรงนั้น ตรงนี้มีอะไรบ้าง ตามที่ตนได้เห็น น.405

มัคคปัจจัย อุปมาเหมือนเป็นยวดยานพาหนะอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างใดก็ตาม ที่สามารถพาผู้โดยสารให้ไปถึงจุดหมายนั้น ๆ ได้ น.411

สัมปยุตตปัจจัย อุปมาเหมือนยาชนิดหนึ่งเรียกว่า จตุมธุรส อันผสมด้วยของ ๔ อย่างคือ น้ำมันเนย, น้ำมันงา, น้ำผึ้ง, น้ำตาลโตนด เมื่อเอาสิ่งทั้ง ๔ ที่กล่าวมานี้ผสมกวนให้เข้ากันแล้ว รสของยานี้จะกลมกลืนกันได้สนิทจน ทำให้ผู้บริโภคนั้นไม่สามารถจะบอกได้เลยว่า นี่เป็นรสของเนยหรือรสของน้ำมันงาหรือรสของน้ำผึ้ง หรือเป็นรสของน้ำตาลโตนด น.412

วิปปยุตตปัจจัย อุปมาเหมือนรส ๖ อย่างคือ หวาน, เปรี้ยว, ฝาด, เค็ม, ขม, เผ็ด เหล่านี้ เมื่อเอามาผสมรวมกันเข้าแล้ว ไม่สามารถจะกลมกลืนเข้ากันได้สนิทเป็นรสเดียวกัน น.414

อัตถิปัจจัย อุปมาเหมือนหนึ่งพื้นดินที่ช่วยอุดหนุนอุปการะแก่ต้นไม้ทั้งปวงให้งอกงามเจริญขึ้นและตั้งอยู่ได้ ในการช่วยอุดหนุนนี้เป็นการช่วยอุดหนุนโดยอาการที่ปรากฏมีอยู่ คือพื้นดินที่เป็นฝ่ายอุดหนุนก็มีอยู่ ต้นไม้ที่เป็นฝ่ายรับการอุดหนุนก็มีอยู่ ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่มี ก็ช่วยอุดหนุนไม่ได้ น.416

นัตถิปัจจัย อุปมาเหมือนแสงสว่างกับความมืด ธรรมดาของความมืดจะมีไม่ได้ในเมื่อแสงสว่างยังปรากฏอยู่ ต่อเมื่อแสงสว่างไม่มีแล้ว ความมืดจึงจะปรากฏขึ้นได้ ดังนั้น ความมืดจึงเป็นผลของแสงสว่างที่ดับไปแล้ว น.417

วิคตปัจจัย อุปมาเหมือนหนึ่งพระอาทิตย์และพระจันทร์ ตามธรรมดาพระจันทร์จะไม่ปรากฏแสงในเมื่อพระอาทิตย์ยังไม่ปราศจากไป ต่อเมื่อพระอาทิตย์ปราศจากไปแล้วนั่นแหละ แสงสว่างของพระจันทร์จึงจะปรากฏขึ้นได้ พระอาทิตย์จึงเป็นผู้อุปการะช่วยอุดหนุนแกแสงสว่างของพระจันทร์โดยอาการปราศจากไป น.418

อวิคตปัจจัย อุปมาเหมือนน้ำในมหาสมุทร ย่อมเป็นที่อาศัยแก่ฝูงปลาและเต่า เป็นต้น ให้ได้รับความสนุกสบายร่าเริงและเจริญเติบโตขึ้นนั้น น้ำในมหาสมุทรต้องมีอยู่จึงจะอุปการะอุดหนุนแก่ฝูงปลาและเต่าทั้งหลายได้ ฝูงปลาและเต่าทั้งหลายนั้นก็ต้องมีอยู่เช่นเดียวกัน จึงจะรับอุปการะจากน้ำในมหาสมุทรนั้นได้ ถ้าหากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่มีแล้ว ก็ไม่สามารถจะอุดหนุนหรือรับอุดหนุนกันได้ น.420

สรุปจำนวนกาลในปัจจัย ๒๔ หรือ ๔๗

ปัจจัยที่เป็นปัจจุบันกาล มี ๑๗ ปัจจัย หรือ ๓๖ ปัจจัย คือ (สห ๑๕ แทรก ปุ กับ ฉา) น.426

๑. เหตุปัจจัย ๒. สหชาตาธิปติปัจจัย ๓. สหชาตปัจจัย ๔. อัญญมัญญปัจจัย ๕. นิสสยปัจจัย ๓ ปัจจัย ๖. ปุเรชาตปัจจัย ๒ ปัจจัย ๗. ปัจฉาชาตปัจจัย ๘. สหชาตกัมมปัจจัย ๙. วิปากปัจจัย ๑๐. อาหารปัจจัย ๒ ปัจจัย ๑๑. อินทริยปัจจัย ๓ ปัจจัย ๑๒. ฌานปัจจัย ๑๓. มัคคปัจจัย ๑๔. สัมปยุตตปัจจัย ๑๕. วิปปยุตตปัจจัย ๔ ปัจจัย ๑๖. อัตถิปัจจัย ๖ ปัจจัย ๑๗. อวิคตปัจจัย ๖ ปัจจัย

ปัจจัยที่เป็นอดีตกาล มี ๗ ปัจจัย คือ (นำ๕ เส นา)

๑. อนันตรปัจจัย ๒. สมนันตรปัจจัย ๓. อนันตรูปนิสสยปัจจัย ๔. อาเสวนปัจจัย ๕. นานักขณิกกัมมปัจจัย ๖. นัตถิปัจจัย ๗. วิคตปัจจัย

ปัจจัยที่เป็นปัจจุบัน อดีต อนาคต ไม่มี

ปัจจัยที่เป็นปัจจุบัน อดีต อนาคต และกาลวิมุต มี ๔ ปัจจัย คือ (อา ธิ ญู ตู)

๑. อารัมมณปัจจัย ๒. อารัมมณาธิปติปัจจัย ๓. อารัมมณูปนิสสยปัจจัย ๔. ปกตูปนิสสยปัจจัย

สรุปลักษณะของอำนาจที่ช่วยอุปการะในปัจจัย ๔๗

ปัจจัยที่มีอำนาจเป็นชนกสัตติ มี ๘ ปัจจัย คือ (นำ๕ เส นา ตู) น.427

๑. อนันตรปัจจัย ๒. สมนันตรปัจจัย ๓. อนันตรูปนิสสยปัจจัย ๔. อาเสวนปัจจัย ๕. นานักขณิกกัมมปัจจัย ๖. ปกตูปนิสสยปัจจัย ๗. นัตถิปัจจัย ๘. วิคตปัจจัย

ปัจจัยที่มีอำนาจเป็นอุปถัมภกสัตติ มี ๔ ปัจจัย คือ (ฉา๔)

๑. ปัจฉาชาตปัจจัย ๒. ปัจฉาชาตวิปปยุตตปัจจัย ๓. ปัจฉาชาตัตถิปัจจัย ๔. ปัจฉาชาตอวิคตปัจจัย

ปัจจัยที่มีอำนาจเป็นอนุปาลกสัตติ มี ๓ ปัจจัย คือ (อิน๓)

๑. รูปชีวิตินทริยปัจจัย ๒. อินทริยัตถิปัจจัย ๓. อินทริยอวิคตปัจจัย

ปัจจัยที่มีอำนาจเป็นชนกสัตติและอุปถัมภกสัตติ มี ๓๒ ปัจจัย คือ (สห๑๕ อา๘ ถุ๖ หา๓)

ยกเว้นปัจจัยที่เป็นชนกสัตติ ๘, อุปถัมภกสัตติ ๔ และอนุปาลกสัตติ ๓ แล้วที่เหลืออีก ๓๒ ปัจจัย มีอำนาจ ๒ อย่าง คือ ชนกสัตติ และอุปถัมภกสัตติ

สรุปจำนวนภูมิในปัจจัย ๒๔ หรือ ๔๗

ปัจจัยที่เป็นได้ใน **ปัญจโวการภูมิ** เป็นได้ทั้งหมด ๒๔ ปัจจัย หรือ ๔๗ ปัจจัย น.427

ปัจจัยที่เป็นได้ใน **จตุโวการภูมิ** มี ๒๑ หรือ ๒๕ ปัจจัย คือ

๑. เหตุปัจจัย ๒. อารัมมณปัจจัย ๓. อธิปติปัจจัย ๒ ปัจจัย ๔. อนันตรปัจจัย ๕. สมนันตรปัจจัย ๖. สหชาตปัจจัย ๗. อัญญมัญญปัจจัย ๘. สหชาตนิสสยปัจจัย ๙. อุปนิสสยปัจจัย ๓ ปัจจัย ๑๐. อาเสวนปัจจัย ๑๑. กัมมปัจจัย ๒ ปัจจัย ๑๒. วิปากปัจจัย ๑๓. นามอาหารปัจจัย ๑๔. สหชาตินทริยปัจจัย ๑๕. ฌานปัจจัย ๑๖. มัคคปัจจัย ๑๗. สัมปยุตตปัจจัย ๑๘. สหชาตัตถิปัจจัย ๑๙. นัตถิปัจจัย ๒๐. วิคตปัจจัย ๒๑. สหชาตอวิคตปัจจัย

ปัจจัยที่เป็นได้ใน **เอกโวการภูมิ** มี ๗ หรือ ๙ ปัจจัย คือ

๑. สหชาตปัจจัย ๒. อัญญมัญญปัจจัย ๓. สหชาตนิสสยปัจจัย ๔. นานักขณิกกัมมปัจจัย ๕. รูปชีวิตินทริยปัจจัย ๖. อัตถิปัจจัย ๒ ปัจจัย (คือ สหชาตัตถิปัจจัย และ อินทริยัตถิปัจจัย) ๗. อวิคตปัจจัย ๒ ปัจจัย (คือ สหชาตอวิคตปัจจัย และ อินทริยอวิคตปัจจัย)

ในปัจจัย ๒๔ นี้ พระพุทธองค์ทรงแสดงโดยความเป็นคู่ ๆ กัน มี ๕ คู่ คือ

๑. **อตฺถยุค**	คู่หนึ่ง	น.428
๒. **สทฺทยุค**	คู่หนึ่ง	
๓. **กาลปฏิปกฺขยุค**	คู่หนึ่ง	
๔. **อญฺโญญฺญปฏิปกฺขยุค**	คู่หนึ่ง	
๕. **เหตุปฺผลยุค**	คู่หนึ่ง	

๑. **อตฺถยุค** หมายถึง ปัจจัยที่ทรงแสดงคู่กันโดยเนื้อความ ได้แก่อนันตรปัจจัยและสมนันตรปัจจัย

๒. **สทฺทยุค** หมายถึง ปัจจัยที่ทรงแสดงคู่กันโดยการออกเสียง ได้แก่ นิสสยปัจจัยและอุปนิสสยปัจจัย

๓. **กาลปฏิปกฺขยุค** หมายถึง ปัจจัยที่ทรงแสดงคู่กันโดยตรงกันข้าม ได้แก่ ปุเรชาตปัจจัยและปัจฉาชาตปัจจัย

๔. **อญฺโญญฺญปฏิปกฺขยุค** หมายถึงปัจจัยที่ทรงแสดงคู่กันโดยตรงกันข้ามของลักษณะอาการที่ทำหน้าที่อุปการะ ได้แก่ สัมปยุตตปัจจัยกับวิปปยุตตปัจจัย คู่หนึ่ง อัตถิปัจจัยกับนัตถิปัจจัย คู่หนึ่ง และวิคตปัจจัยกับอวิคตปัจจัย คู่หนึ่ง

๕. **เหตุปฺผลยุค** หมายถึง ปัจจัยที่ทรงแสดงคู่กันโดยความเป็นเหตุและเป็นผล ได้แก่ กัมมปัจจัย (นานักขณิกกัมม) กับวิปากปัจจัย

ประวัติผู้จัดทำ

๑. ชื่อ – นามสกุล ดร.ประชา แสงทองสุข

ตำแหน่งทางวิชาการ อาจารย์

สังกัด มหาวชิราลงกรณบาลีเถรวาทราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตำแหน่งทางวิชาการ อาจารย์พิเศษ เฉพาะสาขาอภิธรรม

สังกัด อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒ ประวัติการศึกษา

๒.๑ คุณวุฒิทางธรรม ธรรมศึกษาชั้นเอก
อภิธรรมบัณฑิต

๒.๒ คุณวุฒิทางโลก การศึกษาระดับอุดมศึกษา (เรียงจากวุฒิสูงสุดลงไปตามลำดับ)

ที่	ระดับการศึกษา	คุณวุฒิระดับอุดมศึกษา (ชื่อปริญญา, สาขาวิชา) เรียงลำดับคุณวุฒิสูงสุดถึงระดับปริญญาตรี	สถาบันอุดมศึกษา	ปีที่สำเร็จการศึกษา
๑	ปริญญาเอก	พธ.ด. (พระไตรปิฎกศึกษา)	ม.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒๕๖๖
๒	ปริญญาโท	MBA (International Marketing)	Southeastern University, USA	๒๕๓๖
๓	ปริญญาตรี	ว.บ. (โฆษณา)	ม.ธรรมศาสตร์	๒๕๓๓

๓. ภาระการสอนในความรับผิดชอบ (ภายใน ๓ ปีย้อนหลัง)

๓.๑ ประสบการณ์การสอนปริญญาตรี

ที่	รายวิชาที่ทำการสอน	สถาบัน
๑.	คัมภีร์มหาปัฏฐาน	อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มจร
๒.	คัมภีร์สัจจยมก	อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มจร
๓.	คัมภีรอายตนยมก	อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มจร
๔.	คัมภีร์ธาตุกถา	อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มจร
๕.	ปฏิจสมุปบาททีปนี	อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มจร
๖.	สมถวิปัสสนาทีปนี	อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มจร
๗.	Mindfulness in Tipitaka	MCU IBSC (Buddhist Study)

๓.๒ ประสบการณ์การสอนปริญญาโท

ที่	รายวิชาที่ทำการสอน	สถาบัน
๑.	กัมมัฏฐานในพระอภิธรรม	มจร วข. บาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
๒.	ภาษาอังกฤษ	มจร วข. บาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
๓.	ธัมมสังคณี และ วิภังค์ปกรณ์	มจร

๓.๓ ประสบการณ์การสอนปริญญาเอก

ที่	รายวิชาที่ทำการสอน	สถาบัน
๑.	ภาษาอังกฤษเพื่อการวิจัยวิปัสสนา	มจร วข. บาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
๒.	โพธิปักขิยธรรมวิเคราะห์	มจร วข. บาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
๓.	Process of Experience: Buddhist Teachings on Aggregates, Perception, and Dependent Origination	MCU Peace Studies (Innovative Mindfulness)

๔. ผลงานทางวิชาการ

๔.๑ งานวิจัย

- สุพิชฌาย์ พรพิชณรงค์, พระธรรมวชิราจารย์, รศ.ดร., พระครูอภิรักษ์ชินวงศ์, ดร. (จักพันธ์ ขนฺตฺยาคโม/ส่องแสง), พระมหาธีรเพชร ธีรเวที (มาตพงษ์), ดร., ดร.บุญชู พรพรหมพิพัฒน์, ดร.ประชา แสงทองสุข **การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีไคออก ตำบลเมืองศรีไค อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี**, (๒๕๖๖)

๔.๒ บทความวิชาการ

- ดร.ประชา แสงทองสุข และคณะ (๒๕๖๖). “**รูปแบบและกระบวนการเยียวยาใจผู้ป่วยด้วยธรรมะของกลุ่มพระจิตอาสาคิลานธรรม**” วารสารเซ็นต์จอห์น ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒๘, ๒๕๖๖. หน้าที่ ๒๖๕-๒๘๐. - Dr. Pracha Sangthongsuk (๒๕๖๗). “Abhidhamma Ultimate”

๔.๓ หนังสือ/ตำรา

- สุพิชฌาย์ พรพิชณรงค์, พระธรรมวชิราจารย์, รศ.ดร.,และคณะ (๒๕๖๖). **ระเบียบวิจัยทางพระพุทธศาสนา** กรุงเทพมหานคร: นิติธรรมการพิมพ์. (๒๖๐ หน้า).

- ประชา แสงทองสุข (๒๕๖๓) “**คู่มือการศึกษาคัมภีร์มหาปัฏฐาน”.** อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- ประชา แสงทองสุข (๒๕๖๔) “**คู่มือการศึกษาคัมภีร์สัจจยมก”.** อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- ประชา แสงทองสุข (๒๕๖๔) “**คู่มือการศึกษาคัมภีร์อายตนยมก”.** อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รายชื่อผู้ร่วมพิมพ์หนังสือเป็นธรรมทานเพื่อน้อมถวายเป็น พุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา เพื่อเป็นปัจจัยสู่ มรรค ผล นิพพาน ในกาลอันสมควร อนุโมทนา สาธุ สาธุ สาธุ

๑.	คุณพนิดา ชอบวณิชชา	๘๐,๐๐๐	บาท
๒.	คุณพิรพร คล่องเวสสะ และคุณบุญล้อม ศุภานุสนธิ์	๖๐,๐๐๐	บาท
๓.	ดร.ประชา แสงทองสุข	๕๐,๐๐๐	บาท
๔.	คุณวรมน - คุณคเณศ - ด.ช.ธรรม์ สุจริตกุล	๑๐,๐๐๐	บาท
๕.	คุณประณีตศจี เจริญจิตต์	๕,๐๐๐	บาท
๖.	คุณจิราพร เลาหพัชรินทร์ และครอบครัว	๕,๐๐๐	บาท
๗.	คุณวัชรี วิมุกตายน	๕,๐๐๐	บาท
๘.	คุณวรพล - คุณเจราดล - ดช.ปิยพัทธ์ - ดญ.พัทธนันท์ - ด.ญ.นรกมล ศุภานุสนธิ์	๕,๐๐๐	บาท
๙.	คุณปิยะรัตน์ กัลปนายุทธ - พ.ต.ท.อติชาต แย้มผกา - ด.ญ.อรกฤตยา แย้มผกา	๕,๐๐๐	บาท
๑๐.	คุณศิริวรรณ - คุณศิลป์ชัย ศรีขจรลาภ	๔,๐๐๐	บาท
๑๑.	คุณณัชชา ไชยโย	๓,๐๐๐	บาท
๑๒.	คุณกัญญา สุวรรณกรสกุล	๓,๐๐๐	บาท
๑๓.	นางชิโนรส - นายกมล - นางสาวณัฐมน - นายโอฬาร เอกมโนชัย	๓,๐๐๐	บาท
๑๔.	คุณสสิมน คล่องเวสสะ และครอบครัว	๓,๐๐๐	บาท
๑๕.	กลุ่มคุณแป้น (ราษี) และเพื่อนๆ	๓,๐๐๐	บาท
๑๖.	คุณวันทนีย์ บุตรงามดี และครอบครัว	๓,๐๐๐	บาท
๑๗.	คุณภาคย์ เหล่าสุวรรณวัฒน์	๓,๐๐๐	บาท
๑๘.	รศ.ดร.วิไลรัตน์ ลื้อนันต์ศักดิ์ศิริ ผศ.ดร.นพ.ชวบูลย์ เดชสุขุม	๒,๐๐๐	บาท
๑๙.	คุณปิยดา ธราธิป และครอบครัว	๒,๐๐๐	บาท
๒๐.	คุณประถิมา-ชาญวิทย์ อุเทนพิทักษ์ และครอบครัว	๒,๐๐๐	บาท
๒๑.	คุณพิกุล ศรีศาสตรา และครอบครัว	๒,๐๐๐	บาท
๒๒.	คุณทิพาภรณ์ อูนากูล	๒,๐๐๐	บาท
๒๓.	คุณสุวรรณ - คุณนฤมล ภานุนำภา	๒,๐๐๐	บาท
๒๔.	คุณวนิดา โรจนสโรช	๒,๐๐๐	บาท
๒๕.	นางไตรทิพย์ ภูลพิพัฒน์	๒,๐๐๐	บาท
๒๖.	คุณประสิทธิ์ - คุณปราณี ภานุนำภา	๒,๐๐๐	บาท
๒๗.	พระมหาเจริญ ชุตินฺธโร	๒,๐๐๐	บาท
๒๘.	คุณสุมนา เกิดสินธุ์ชัย พร้อมครอบครัว	๒,๐๐๐	บาท
๒๙.	คุณวิบูลรัก มูลรากุล	๑,๕๕๕	บาท
๓๐.	คุณพิชัย - สุพรจันทร์ - เนติ - นที สาครยุทธเดช	๑,๕๐๐	บาท
๓๑.	คุณจันทร์ฉาย ทองมนต์ และครอบครัว	๑,๕๐๐	บาท
๓๒.	นางสาววิไลวรรณ หฤทัยธนาสันติ์	๑,๑๐๐	บาท
๓๓.	คุณแม่บุญยงค์-วิภา ตั้งสมบัติวิสิทธิ์	๑,๐๐๙	บาท
๓๔.	ดร.อัจฉราภรณ์ สนามพล	๑,๐๐๙	บาท
๓๕.	คุณสมศรี ประกรแก้ว	๑,๐๐๐	บาท
๓๖.	คุณรัตมณี เศรษฐวงศ์	๑,๐๐๐	บาท
๓๗.	คุณวิทูรย์ ชนสิริไกรศรี	๑,๐๐๐	บาท
๓๘.	คุณวรรณพร ลาภเกิน	๑,๐๐๐	บาท
๓๙.	คุณพัชรินทร์ ตงศิริ	๑,๐๐๐	บาท
๔๐.	นายชัยศักดิ์ - นางสมคิด ศศิโอภาส	๑,๐๐๐	บาท
๔๑.	คุณพรรณงาม นิลประภา	๑,๐๐๐	บาท

๔๒. คุณประทุม พุทธิวนิช ๑,๐๐๐ บาท
๔๓. นายราเชนทร์ พงษ์วิทยานุสรณ์ ๑,๐๐๐ บาท
๔๔. คุณธิดา เกิดกำไร ๑,๐๐๐ บาท
๔๕. คุณภัทรภร บำรุงตระกูลสุข ๑,๐๐๐ บาท
๔๖. คุณกาญจนา - วรพล ธราธิป ๑,๐๐๐ บาท
๔๗. นางสาวมนี คงเกษม ๑,๐๐๐ บาท
๔๘. คุณสุภา พฤฒิพฤกษ์ และครอบครัว ๑,๐๐๐ บาท
๔๙. คุณพีรเกียรติ - พจนีย์ พฤฒิพฤกษ์ และครอบครัว ๑,๐๐๐ บาท
๕๐. ดร.สุพรรณ - พรรณี กาญจนสุธรรม ๑,๐๐๐ บาท
๕๑. คุณภาวนา ภูสุวรรณ ๑,๐๐๐ บาท
๕๒. คุณอาภาภรณ์ อุดมผลภักดี ๑,๐๐๐ บาท
๕๓. คุณจันทิมา ดวงแก้ว ๑,๐๐๐ บาท
๕๔. คุณวิมล สำราญวานิช ๑,๐๐๐ บาท
๕๕. คุณพงษ์ศักดิ์ - คุณเกศิณี เวชพาณิชย์ ๑,๐๐๐ บาท
๕๖. คุณภาวิดา ศรีสุนทร ๑,๐๐๐ บาท
๕๗. พตท.หญิงณัฐฐานันท์ ประสพสันติ ๑,๐๐๐ บาท
๕๘. คุณธารา ตั้งกนกวิทยา ๑,๐๐๐ บาท
๕๙. คุณอัญชลี ตั้งกนกวิทยา ๑,๐๐๐ บาท
๖๐. คุณชุตินันท์ - คุณธัญวรัชต์ แช่มโชติ ๑,๐๐๐ บาท
๖๑. คุณวราภรณ์ คำน่านใจสอน ๑,๐๐๐ บาท
๖๒. คุณกุญชลี จันทร์วิเชียร ๑,๐๐๐ บาท
๖๓. คุณรุ่งนภา สุธาสี ๑,๐๐๐ บาท
๖๔. คุณอรุณี เลิศสินไพศาล ๑,๐๐๐ บาท
๖๕. นพ.พิศิษฐ์ สุกไสว ๑,๐๐๐ บาท
๖๖. คุณพรกมล โตรุ่ง ๑,๐๐๐ บาท
๖๗. คุณรัศมี คุ้มไพโรจน์ ๑,๐๐๐ บาท
๖๘. คุณกองศักดิ์ ชูระมาน - คุณสุภัทรี เปรมจิต ๑,๐๐๐ บาท
๖๙. คุณปิยสนธิ์ ไชยสุต ๑,๐๐๐ บาท
๗๐. คุณลดาทิพย์ สุวรรณ ๑,๐๐๐ บาท
๗๑. นพ.สมหมาย คุปต์นิรัติศัยกุล ๑,๐๐๐ บาท
๗๒. คุณจินตนา เทียนรัตน์ และคุณอัญชลา ตั้งกนกวิทยา ๑,๐๐๐ บาท
๗๓. คุณศิริพร อุตตมะเวทิน ๑,๐๐๐ บาท
๗๔. คุณกานต์รดา เรืองรัตน์ ๑,๐๐๐ บาท
๗๕. คุณสุกัญญา โพธิเสถียร ๑,๐๐๐ บาท
๗๖. ท.พญ.โสภา ชื่นชูจิตต์ ๑,๐๐๐ บาท
๗๗. คุณเสาวลักษณ์ สายไทย ๑,๐๐๐ บาท
๗๘. ครอบครัวจารุพศิน ๑,๐๐๐ บาท
๗๙. คุณอนุรัตน์ ธัมมอัญญา และครอบครัว ๑,๐๐๐ บาท
๘๐. คุณวรวุฒิ กายวิจิตร ๑,๐๐๐ บาท
๘๑. คุณเพ็ญศรี อุดมนาค ๑,๐๐๐ บาท
๘๒. คุณสุมิตรา พิริยพลพงศ์ ๑,๐๐๐ บาท
๘๓. คุณมัลลิกา สุขก้อน ๑,๐๐๐ บาท
๘๔. คุณปทุมมาศ เพชรแสงใส ๑,๐๐๐ บาท
๘๕. คุณลัดดา เลิศรัตนวัลลภ ๑,๐๐๐ บาท

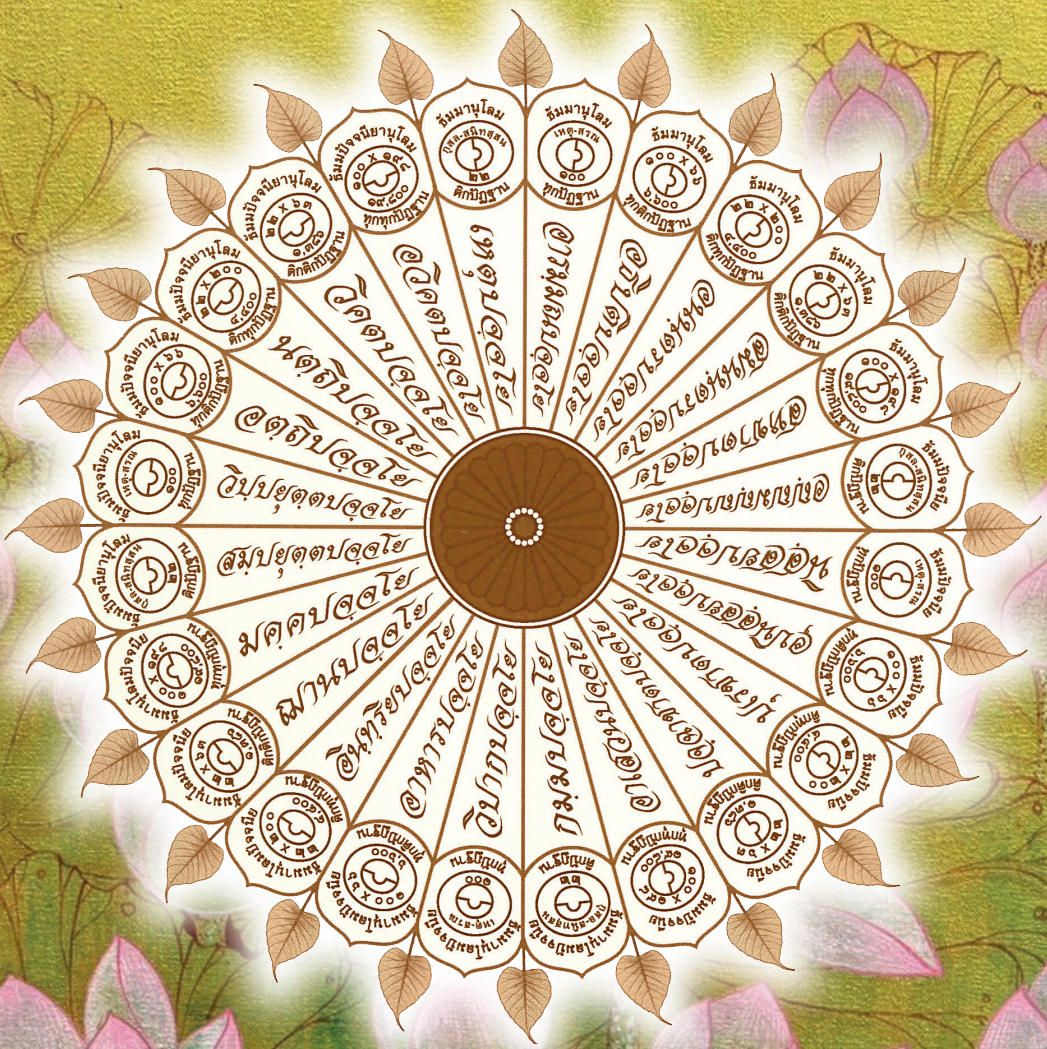
๘๖. คุณพิชัย พุ่มกระจ่าง ๑,๐๐๐ บาท
๘๗. คุณพงศ์พัฒน์ เปี่ยมปัญญาศิลป์ ๑,๐๐๐ บาท
๘๘. คุณสิริกร สุประดิษฐ์ ณ อยุธยา ๑,๐๐๐ บาท
๘๙. คุณสุรินทร์ อภิรักษ์ ๑,๐๐๐ บาท
๙๐. คุณสง่า สมบูรณ์หรรษา ๑,๐๐๐ บาท
๙๑. คุณอรวรรณ จันทร์โส ๑,๐๐๐ บาท
๙๒. คุณสุภา แสงฤทธิ์เดช ๑,๐๐๐ บาท
๙๓. คุณพนารัตน์ เฮงสกุล ๑,๐๐๐ บาท
๙๔. คุณสุภาพ จันทร์นามวงศ์ ๑,๐๐๐ บาท
๙๕. คุณผ่องศรี ตั้งกิติวงศ์พร ๑,๐๐๐ บาท
๙๖. คุณจุ้ย เจริญจิตต์ ๑,๐๐๐ บาท
๙๗. คุณทองสุข เจริญจิตต์ ๑,๐๐๐ บาท
๙๘. คุณคเณศร์ เจริญจิตต์ ๑,๐๐๐ บาท
๙๙. เรือตรีหญิงฐิติยา ทาโต ๑,๐๐๐ บาท
๑๐๐. อาจารย์ธรา อมตธรรมธารา ๑,๐๐๐ บาท
๑๐๑. อาจารย์วิมลรัตน์ พุทธาศรี ๑,๐๐๐ บาท
๑๐๒. คุณศิริพรรณ บุญเกิด ๑,๐๐๐ บาท
๑๐๓. คุณภัทรประภา วิชิตะกุลขอ ๑,๐๐๐ บาท
๑๐๔. คุณฉัตรกมล ศุภานุสนธิ์ ๑,๐๐๐ บาท
๑๐๕. นางธีรดา ทรัพย์เจริญกุล - นายพัชรชัย พัฒนสุข ๑,๐๐๐ บาท
๑๐๖. คุณมันทนา เลิศชัยทวี ๑,๐๐๐ บาท
๑๐๗. คุณบุญหลาย พูทอน ๑,๐๐๐ บาท
๑๐๘. คุณวันชัย - คุณสุดา สุขวิบูลย์ ๑,๐๐๐ บาท
๑๐๙. คุณสมิตานันท์ พรหมพินิจ ๑,๐๐๐ บาท
๑๑๐. Mr.Saw San Thin Auung, Mrs.Khin Nu, Mr.Saw Hein San ๑,๐๐๐ บาท
๑๑๑. คุณวรมน สุจริตกุล ขออุทิศให้ นางสาววนัสดา ถนัดค้า (หมิว) ผู้ล่วงลับ ๑,๐๐๐ บาท
๑๑๒. คุณกำจัด - คุณวรรณประภา ดิศวัฒน์ ๑,๐๐๐ บาท
๑๑๓. คุณปรีชา ปยัตตกูล - คุณศิริพร อดุลย์วิทยากร ๑,๐๐๐ บาท
๑๑๔. คุณสายเพ็ญ โรจนเสถียร ๑,๐๐๐ บาท
๑๑๕. คุณปรีดิ์เปรม ป ๑,๐๐๐ บาท
๑๑๖. คุณพัราวลัย ด ๑,๐๐๐ บาท
๑๑๗. คุณสมบูรณ์ ชีพพานิชไพศาล ๑,๐๐๐ บาท
๑๑๘. คุณทรงวุฒิ ฐิติบุญสุวรรณ ๑,๐๐๐ บาท
๑๑๙. คุณโฉลก สัมพันธารักษ์ ๑,๐๐๐ บาท
๑๒๐. คุณทิตยาวดี สัมพันธารักษ์ ๑,๐๐๐ บาท
๑๒๑. คุณขนิษฐา โรจนเสถียร ๑,๐๐๐ บาท
๑๒๒. คุณนิลวรรณา อึ้งอัมพร ๑,๐๐๐ บาท
๑๒๓. คุณจอห์นสัน ม่วงทอง และคุณสุนันท์ แสงโชติ ๙๙๙ บาท
๑๒๔. นายบุญญฤทธิ์ เยี่ยมฉวี และครอบครัว และญาติกา ๙๙๙ บาท
๑๒๕. พล.อ.ท.ฐานิตย์ เจริญจิตต์ ๙๙๙ บาท
๑๒๖. คุณสรรค์ ฉัตรแก้ววรกุล ๙๐๐ บาท
๑๒๗. คุณสุวรรณนี สุตตปัญญา ๙๐๐ บาท
๑๒๘. คุณมนสิชา สุวรรณกูฏ ๙๐๐ บาท
๑๒๙. คุณประภาภรณ์ โพดพลัด ๘๘๘ บาท

๑๓๐. นางนันทพัทธ์ ธีระวัฒนานนท์ และครอบครัว ๖๒๖ บาท
๑๓๑. พ.ท.วัฒนชัย - วรณี วิสุทธิเพ็ญ ๖๐๐ บาท
๑๓๒. อ.แม่ชี ดร.จำเนียร แสงสิน ๖๐๐ บาท
๑๓๓. คุณแม่ศศรส อยู่รุ่งเรืองศักดิ์ ๕๓๐ บาท
๑๓๔. คุณแปะอี่ แซ่ลี้ ๕๐๐ บาท
๑๓๕. คุณสมจิตต์ ตั้งชัยวัฒนา ๕๐๐ บาท
๑๓๖. พอจ.มหาวชิรวิทย์ ฤทธิ์คำรพ ๕๐๐ บาท
๑๓๗. คุณรวมพร เพ็งสอน และครอบครัว ๕๐๐ บาท
๑๓๘. คุณอุไรวรรณ ณัฐตระกูลเลิศ ๕๐๐ บาท
๑๓๙. นางสาวมณีรัตน์ เพ็งเสนพะเนา ๕๐๐ บาท
๑๔๐. นางสาววีนัส จันมา ๕๐๐ บาท
๑๔๑. คุณสุจิตรา ล้อทวีสวัสดิ์ ๕๐๐ บาท
๑๔๒. นางนงลักษณ์ สระแก้ว ๕๐๐ บาท
๑๔๓. นางอัศนีย์ บนไม้กลาง ๕๐๐ บาท
๑๔๔. คุณสกนธ์ จินดาวรรณ ๕๐๐ บาท
๑๔๕. พลโทหญิงพรฑิตา ชัยอำนวย ๕๐๐ บาท
๑๔๖. คุณอุไรรัตน์ ศรีวิบูลย์ ๕๐๐ บาท
๑๔๗. คุณเตียบักยู้ ปอเฮียง ชัญญานุช ภูวนเจริญ และครอบครัว ๕๐๐ บาท
๑๔๘. คุณวิชัย - นิตยา วงศ์แพทย์ และครอบครัว ๕๐๐ บาท
๑๔๙. นางสาวสุวัฒนา อุดมธนาภรณ์ ๕๐๐ บาท
๑๕๐. คุณชญาภา ประกิจโชคชัย ๕๐๐ บาท
๑๕๑. คุณกอบกุล กาญจนาลัย ๕๐๐ บาท
๑๕๒. คุณเบ็ญจมาศ จิตรสมบูรณ์ ๕๐๐ บาท
๑๕๓. แม่ชีณัฐรำไพ พจณิชาวงศ์ ๕๐๐ บาท
๑๕๔. คุณจุรี ตาปนานนท์ ๕๐๐ บาท
๑๕๕. คุณพีรพัฒน์ - สินี - รุ่งทิณี พฤฒิพฤกษ์ ๕๐๐ บาท
๑๕๖. คุณนิธิพล - เนธิศดา - นิธิดล ธรรมภูษิต ๕๐๐ บาท
๑๕๗. คุณพีระศักดิ์ อรอนงค์ อาทิตย์ พฤฒิพฤกษ์ ๕๐๐ บาท
๑๕๘. คุณศรัณย์พงศ์ อภิญญา ศรัญญา พันธ์สุวรรณ ๕๐๐ บาท
๑๕๙. อ.แม่ชีวิไล ลักษณ์แก้วมณีศรี ๕๐๐ บาท
๑๖๐. คุณวรบุตร - รัชพร ทวีรุจจนะ และครอบครัว ๕๐๐ บาท
๑๖๑. นางสาวสุนันทา พรหมโรจน์ ๕๐๐ บาท
๑๖๒. นางสาวกมลมาศ กำจรกิจการ ๕๐๐ บาท
๑๖๓. น.อ.(ญ)พรรณวดี จตุภมรศรี ๕๐๐ บาท
๑๖๔. คุณฉัตรชัย ภางาม ๕๐๐ บาท
๑๖๕. นายวัชระ อยู่รุ่งเรืองศักดิ์ ๕๐๐ บาท
๑๖๖. คุณอมรรัตน์ เล็งวัฒนากิจ ๕๐๐ บาท
๑๖๗. คุณศิริมาลย์ วีระวิทย์ ๕๐๐ บาท
๑๖๘. คุณปาริชาต ผ่องเจริญ ๕๐๐ บาท
๑๖๙. คุณเมธา ศุภธีระนนท์ ๕๐๐ บาท
๑๗๐. คุณสุมน สุธรรมนิรันดร์ ๕๐๐ บาท
๑๗๑. คุณพัชรี ฉายภมร ๕๐๐ บาท
๑๗๒. คุณสิริกาญจน์ วิวัฒน์ศิริพงศ์ ๕๐๐ บาท
๑๗๓. นางสาวปทุมวรรณ นามบุตร ๕๐๐ บาท

๑๗๔. อ.ปกรณ์ เจ็ดคัมภีร์ ๕๐๐ บาท
๑๗๕. อ.สุพาณี สุพงศ์พัฒนกิจ ๕๐๐ บาท
๑๗๖. ทพญ.ศรีรัตน์ สวัสดิ์อำไพรักษ์ และนายพล จริตไวทย์ ๕๐๐ บาท
๑๗๗. คุณวรินทร สมบุญมา ๕๐๐ บาท
๑๗๘. คุณพรรณา ชุ่มบัวทอง ๕๐๐ บาท
๑๗๙. ผศ.ดร.วิสิทธิ์ ล้อธรรมจักร และ ผศ.ดร.สุภาพร แสงศรีจันทร์ ๕๐๐ บาท
๑๘๐. ภญ.เพียงจันทร์ ศรีชัยวิทย์ ๕๐๐ บาท
๑๘๑. นาวาเอกหญิงวนิดา จันทร์ทอง ๕๐๐ บาท
๑๘๒. รศ.ดร.มณสิชา ป้องป้อม และนายณัชสิทธิ์ บุญแปลง ๕๐๐ บาท
๑๘๓. คุณปกศักดิ์ - คุณสุพจี นิลอุบล ๕๐๐ บาท
๑๘๔. คุณพิสมัย ธงชัย ๕๐๐ บาท
๑๘๕. ป.วิทยา มาสุข ๕๐๐ บาท
๑๘๖. คุณกัมพล จินดา ๕๐๐ บาท
๑๘๗. คุณธนภัทร ไพรวัลย์ ๕๐๐ บาท
๑๘๘. คุณดาหวัน อับดุลย์ ๕๐๐ บาท
๑๘๙. คุณรุ่งทิพย์ วรเมธามาศ ๕๐๐ บาท
๑๙๐. คุณเฉลิมขวัญกมล เป็งจันทร์ ๕๐๐ บาท
๑๙๑. แม่ชีสุชาดา ปุณย์จรีย์ ๕๐๐ บาท
๑๙๒. คุณกัญญา ภัทรสุทธหลวง ๕๐๐ บาท
๑๙๓. คุณพัชนี กาญจนภักดีกุล ๕๐๐ บาท
๑๙๔. คุณนภาภรณ์ เจียเจริญ ๕๐๐ บาท
๑๙๕. คุณดลหทัย มหาอัมพรพฤกษ์ ๕๐๐ บาท
๑๙๖. คุณจุฑารัตน์ อนิญชัยวัฒนา ๕๐๐ บาท
๑๙๗. คุณอุษา มั่นประเสริฐ และครอบครัว ๕๐๐ บาท
๑๙๘. คุณสมศักดิ์ อัศวยุทธพล ๕๐๐ บาท
๒๙๙. คุณเด่น นุชอนงค์ ๕๐๐ บาท
๒๐๐. คุณภูริทัต เจริญจิตต์ ๕๐๐ บาท
๒๐๑. คุณชนสิษฎ์ เพ็งปาน ๕๐๐ บาท
๒๐๒. คุณปรางวดี ปาลกะวงศ์ ๕๐๐ บาท
๒๐๓. คุณพรพิศ ประดิษฐ์พงษ์ ๕๐๐ บาท
๒๐๔. อาจารย์พรรษมน ศิริกุล ๕๐๐ บาท
๒๐๕. นายซิวเต็ก แซ่อึ้ง - นางชังจู แซ่เจี่ย ๕๐๐ บาท
๒๐๖. คุณรุจาภา ไตรบรรจงศิลป์ ๕๐๐ บาท
๒๐๗. อาจารย์สุรินทร์ อยู่ยง ๕๐๐ บาท
๒๐๘. คุณสุนีรัช สิริประภาพรรณ ๕๐๐ บาท
๒๐๙. คุณโชติมา เหลืองนภา ๕๐๐ บาท
๒๑๐. คุณเรวดี จิรพณิช ๕๐๐ บาท
๒๑๑. คุณสุจิตรา หอมกรุ่น ๕๐๐ บาท
๒๑๒. คุณจริยา พ่วงเผ่า ๕๐๐ บาท
๒๑๓. คุณนานัฐฐ์ อังคกมลเศรษฐ์ ๕๐๐ บาท
๒๑๔. คุณนวลจันทร์ สุขวิบูลย์ ๕๐๐ บาท
๒๑๕. คุณสนธิภัทร ศุภานุสนธิ์ ๕๐๐ บาท
๒๑๖. คุณฉัฐมณฑน์ สิรกุลวัฒน์ ๕๐๐ บาท
๒๑๗. คุณฉันทนา ฉันทดิสร ๕๐๐ บาท
๒๑๘. คุณสุดารัตน์ โรจนเสถียร ๕๐๐ บาท

๒๑๙. คุณปรารถนา ส ๕๐๐ บาท
๒๒๐. คุณสิทธิไกร เห็นใจชน ๕๐๐ บาท
๒๒๑. คุณจิรเดช ธนพัฒน์ชัยพงศ์ ๕๐๐ บาท
๒๒๒. คุณเธียรทิพย์ เตชะทิพย์มณี ๕๐๐ บาท
๒๒๓. นางดวงณหทัย เส้นทอง และครอบครัว ๔๙๙ บาท
๒๒๔. คุณพรพรรณ์ น้อยสุทธิ์ ๔๐๐ บาท
๒๒๕. คุณเตชทัต - คุณโชติกา - คุณเจริญ รอดทรัพย์ และคุณนทีกานต์ สุเมธสิทธิกุล ๔๐๐ บาท
๒๒๖. นางปารามิตตรา แสงวิสุทธิ์เสถียร ๔๐๐ บาท
๒๒๗. คุณเฉลา อุไรวรรณ ๔๐๐ บาท
๒๒๘. คุณภรณี เจริญจิตต์ ๔๐๐ บาท
๒๒๙. คุณศรีประชา เจริญจิตต์ ๔๐๐ บาท
๒๓๐. คุณวิเชียร แก้วงาม ๔๐๐ บาท
๒๓๑. คุณฉันทนา ทรัพย์ศฤงคาร ๔๐๐ บาท
๒๓๒. คุณเสาวลักษณ์ มูลิกา ๓๙๙ บาท
๒๓๓. คุณทัศนีย์ นิลเทศ และน้องแมมมอธ ๓๖๗ บาท
๒๓๔. คุณวิทยา บุญยัง และครอบครัว ๓๐๐ บาท
๒๓๕. คุณพัชรี ภาคาสัตย์ ๓๐๐ บาท
๒๓๖. นางบุญตัว ปูแอล และครอบครัว ๓๐๐ บาท
๒๓๗. นางรัชนี นาคณรงค์ ๓๐๐ บาท
๒๓๘. นศ.แม้นมาศ ศรีสุชาต ๓๐๐ บาท
๒๓๙. นายธนกฤต อุบลเฉลา นายสมพร ยืนสุข และครอบครัว ๓๐๐ บาท
๒๔๐. คุณภาวิดา สุขสุผิว และครอบครัว ๓๐๐ บาท
๒๔๑. คุณสุรีย์รัตน์ เล็งวัฒนากิจ ๓๐๐ บาท
๒๔๒. อาจารย์อัญชลีวันท์ นิลสนธิ ๓๐๐ บาท
๒๔๓. นางมลิวัลย์ ชุนถนอม ๓๐๐ บาท
๒๔๔. นางธนัญญา วงศ์ปัญจะ ๓๐๐ บาท
๒๔๕. คุณหยดฝน ปรีย์มาโนช ๓๐๐ บาท
๒๔๖. คุณพาสนา สง่าพงษ์ ๓๐๐ บาท
๒๔๗. คุณฉัฐรักข์ วัยเจริญ ๓๐๐ บาท
๒๔๘. คุณรัตนา ภูไพบูลย์ ๓๐๐ บาท
๒๔๙. ไม่ประสงค์ออกนาม ๓๐๐ บาท
๒๕๐. คุณณัชชา พร้อมดวงแก้ว ๓๐๐ บาท
๒๕๑. คุณอัศณีย์ สิงหลกะ ๓๐๐ บาท
๒๕๒. คุณประเสริฐพร บุญสิทธิ์ ๓๐๐ บาท
๒๕๓. คุณฉัตรา อนามนารถ ๓๐๐ บาท
๒๕๔. คุณปรีชา สุวรรณนิเวศน์ ๓๐๐ บาท
๒๕๕. คุณสุวรรณ ลอลือเลิศ ๓๐๐ บาท
๒๕๖. นายเมธา อินเรือน ๓๐๐ บาท
๒๕๗. คุณชาฎิ วิโนทัย ๓๐๐ บาท
๒๕๘. คุณฝนทิพย์ มงคลธาดา ๓๐๐ บาท
๒๕๙. คุณอรสา ซื่อสัตย์ ๓๐๐ บาท
๒๖๐. Mr.Saw Kyaw Myint San ๓๐๐ บาท
๒๖๑. คุณประไพทิพย์ เกื้อกูลเกียรติ์ ๒๕๐ บาท
๒๖๒. คุณวารินี เกื้อกูลเกียรติ์ ๒๕๐ บาท
๒๖๓. ผศ.ดร.ภราดร กาญจนสุธรรม ๒๐๐ บาท

๒๖๔. คุณวิศิษฐ์ ธราธิป และครอบครัว ๒๐๐ บาท
๒๖๕. คุณมุ่นฮุ่ย แซ่หลี และครอบครัว ๒๐๐ บาท
๒๖๖. คุณอัจฉรา - มาลี โพธิ์ศรีทอง และครอบครัว ๒๐๐ บาท
๒๖๗. คุณนิตยา นิลชาติ และครอบครัว ๒๐๐ บาท
๒๖๘. คุณอัยรินทร์ อุดมโชควิจิตร์ ๒๐๐ บาท
๒๖๙. คุณณัฐชามญช์ จวนขาว ๒๐๐ บาท
๒๗๐. คุณมนธิรา ศรีสด ๒๐๐ บาท
๒๗๑. คุณจันทนา อารยสมบูรณ์ ๒๐๐ บาท
๒๗๒. คุณนำชัย องค์ธนะสุข ๒๐๐ บาท
๒๗๓. คุณวิจิตรา ภูธนชัย ๒๐๐ บาท
๒๗๔. คุณกาญจนา ด่านตระกูล ๒๐๐ บาท
๒๗๕. คุณอรุณี พิชัยพัฒนโสภณ ๒๐๐ บาท
๒๗๖. คุณพิริยะ กิ่งขจี ๒๐๐ บาท
๒๗๗. คุณธิติยา อนันต์คุณูปการณ์ ๒๐๐ บาท
๒๗๘. คุณจารุวรรณ เย็นเสมอ ๒๐๐ บาท
๒๗๙. คุณมุกดา สุทธพรรณ ๒๐๐ บาท
๒๘๐. คุณสุรพล สกุลเรืองศรี ๒๐๐ บาท
๒๘๑. นายก้องภพ เต็งอำนวย ๒๐๐ บาท
๒๘๒. นางสาวชลธร ภัทรเสรี ๒๐๐ บาท
๒๘๓. คุณ WANNE C ๑๐๘ บาท
๒๘๔. คุณด๊าส ณ สงขลา ๑๐๘ บาท
๒๘๕. คุณรัตนาภรณ์ โสภา ๑๐๐ บาท
๒๘๖. คุณพีรยุทธ์ อยู่ยงเวชช์ ๑๐๐ บาท
๒๘๗. ไม่ประสงค์ออกนาม ๑๐๐ บาท
๒๘๘. พระอาจารย์มหาวินัย จิตฺตสำโร ๑๐๐ บาท
๒๘๙. คุณสิริพรรณ หฤทัยปรีย์ ๑๐๐ บาท
๒๙๐. คุณเจริญ ตรงวรานนท์ ๑๐๐ บาท
๒๙๑. คุณสุนารี พลัตถเดช ๑๐๐ บาท
๒๙๒. คุณพัชนี ชุมศิริ ๑๐๐ บาท
๒๙๓. คุณลัดดาวัลย์ ศรีดำรงค์ ๑๐๐ บาท
๒๙๔. คุณทิพย์วิมล เชี่ยวชาญสกุล ๑๐๐ บาท
๒๙๕. คุณปัญญา ออกกิจวัตร ๑๐๐ บาท
๒๙๖. คุณตุ้ม บุญพาทำ ๑๐๐ บาท
๒๙๗. คุณทัศนีย์ ทิศาชัยประเสริฐ ๑๐๐ บาท
๒๙๘. คุณเบญญาภา ทรัพย์บุตร ๑๐๐ บาท
๒๙๙. คุณทิพวรรณ สุขดี ๑๐๐ บาท
๓๐๐. ไม่ประสงค์ออกนาม ๑๐๐ บาท
๓๐๑. คุณจิรัญญา ๑๐๐ บาท
๓๐๒. คุณจิรัญญา โตวงศ์ศรีเจริญ ๑๐๐ บาท
๓๐๓. คุณอุษณีย์ ชิตตระการ ๑๐๐ บาท
๓๐๔. คุณไพฑูรย์ ลีลาเลิศประเสริฐ ๙๙ บาท
๓๐๕. คุณเสฏฐวุฒิ คิวเจริญวงษ์ ๘๐ บาท
๓๐๖. คุณนัยนา พนาวรานันท์ ๕๐ บาท
๓๐๗. คุณนุชนก โพธิ์เศษ ๔๐ บาท
๓๐๘. คุณมุ่ย ฮาเว และครอบครัว ๒๐ บาท

คัมภีร์มหาปัฏฐาน

ชื่อว่า อนันตนยสมันตมหาปกรณ์

เพราะมีนัยอย่างมากหลาย วิจิตรพิสดารโดยรอบคอบ